IVAN DAMIŠ

IZ MOJE CRKVENO-POVIJESNE BIBLIOGRAFIJE

HKD Sv. JERONIMA
(sv. Ćirila i Metoda)
Zagreb 1996.

Dr. IVAN DAMIŠ

IZ MOJE CRKVENO-POVIJESNE BIBLIOGRAFIJE

HKD Sv. JERONIMA
(sv. Ćirila i Metoda)
Zagreb 1996.

Izdavač:

Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima
(sv. Ćirila i Metoda)
Trg kralja Tomislava 21, 10000 Zagreb

Za izdavača:

Radovan Grgec

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 27(497.5)

DAMIŠ, Ivan
Iz moje crkveno-povijesne bibliografije / Ivan Damiš. - Zagreb : Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima (sv. Ćirila i Metoda), 1995. - 320 str. : ilustr. (djelomice u bojama) ; 21 cm

Kazala.

ISBN 953-6111-29-2

950913009

Tisak:

August Šenoa, d.d.
Ilica 35, Zagreb

Ova je knjiga posvećena
MAJCI BOŽJOJ BISTRIČKOJ

Autor

PREDGOVOR

Još u gimnaziji zainteresirao sam se za: povijest štovanja Majke Božje kod hrvatskog naroda, posebice u rodnom Međimurju; za povijest pojedinih katoličkih ustanova; događaja iz povijesti Katoličke Crkve; kao i ljudi, koji su svojim životom i radom doprinjeli napretku Katoličke Crkve u Hrvata.

Namjera mi je da u ovoj knjizi prikažem pojedine radove i sadržaje koje sam objavio od gimnazijskih do naših dana.

Želio bih tako, ovim radom podsjetiti našu javnost na spomenutu pobožnost prema Majci Božjoj, na spomenute ustanove, događaje i ljude koji su se trudili da se prolaz Kristov može preko Katoličke Crkve što bolje odvijati i u Hrvatskoj.

A budući da se u tim napisima nalaze opisani izvori našega vjerovanja, želja mi je obnoviti i sjećanja na njih, jer bez njih ne bismo bili ono što jesmo.

Srdačna hvala svima koji su mi u bilo kojem obliku pomogli da ova knjiga bude objavljena.

Dr. Ivan Damiš

SADRŽAJ

CONTENTS

I. POVIJEST DVIJU MARIJANSKIH DOGMI

Sl. 1. Piero di Cosimo (1462.—1521.)
Bezgrešno Začeće (oko 1500. g.)

1. KRATKA POVIJEST DOGME O BEZGREŠNOM ZAČEĆU BDM

Sam naziv »Bezgrešna« ne nalazimo u Svetom Pismu. On se rađa u pobožnosti onih koji su od prvih početaka Mariju, Isusovu Majku posebno častili. Već je sv. Augustin učio — kad je riječ o Mariji, onda nema riječi o grijehu. Štovanje Marijino, naročito je poraslo nakon Efeškog sabora 431. godine. Na tom je saboru među ostalim definirano da je Marija istinska Bogorodica, jer je rodila Isusa Krista Boga i čovjeka u kojem nije nikada bio rastavljen Bog i čovjek.

Blagdan Marijinog Bezgrešnog Začeća nastaje na kršćanskom Istoku. U 9. stoljeću prenijet je blagdan u južnu Italiju, a kasnije u Normandiju i Englesku. Blagdan Bezgrešnog Začeća naročito su širili franjevci. Godine 1263. službeno uvode taj blagdan u svojemu Redu. (Sl. 1.)

Kad se u 12. i 13. stoljeću silno razvija teološka znanost a s njom i sveučilišta, učenjaci počinju razmišljati o tajni Bezgrešnog Začeća Marijinog. Mišljenja su bila podijeljena. Tako sv. Bernard. sv. Bonaventura i sv. Toma Akvinski u svojim razmišljanjima nisu mogli shvatiti bezgrešnost Marijina Začeća. Nisu, naime, mogli u sklad dovesti neokaljanost Začeća s općim zakonom o istočnom grijehu i otkupljenju. Bojali su se da bi se to moglo shvatiti kao da je sv. Ana Mariju začela djevičanski. Jednako tako da nebi ispalo kako je Marija izuzeta od Isusova otkupljenja.

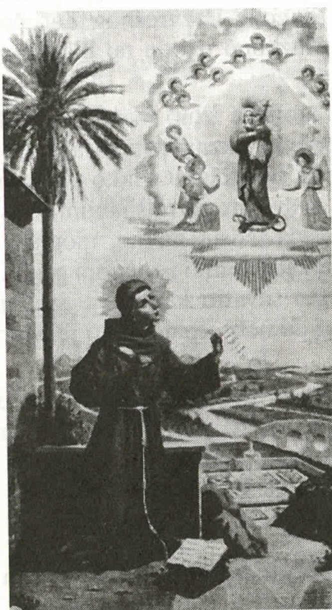
Nasuprot njima bilo je učenjaka koji su zastupali i naučavali bezgrešno Začeće Marijino. Tako npr. Wilim de Warw, b. Rajmund Lul, Rikard de Bromvich i drugi. Među njima najveći pobornik bezgrešnog Začeća Marijinog bio je bl. Ivan Duns Scot.

Učenje bl. Ivana Duns Scota

B. Ivana Duns Scota (oko 1266.—1308.) suvremenici su zbog njegovog jasnog naučavanja prozvali »doctor subtilis« (oštrouman), a kasnije generacije prozvaše ga »Marijanskim naučiteljem«. Svojom snažnom logikom riješio je pitanje koje je predstavljalo problem. Dokazao je da se Bezgrešno Začeće ne protivi ni dogmi istočnoga grijeha ni dogmi otkupljenja. Dapače, tvrdio je Ivan Duns Scot, kad Marija ne bi bila začeta bez grijeha onda Krist ne bi bio najsavršeniji Otkupitelj. Sin bi naime bio nezahvalan prema Majci kad je ne bi htio sačuvati od grijeha, a mogao je. Krist koji je jedini svet po svojoj naravi, koji je sveopći

Otkupitelj, začetnik je posebnog otkupljenja za svoju Majku. Budući da bezgrešno začeće dolikuje Majci, a još više Sinu, budući da se ne protivi ni Sv. pismu, ni nauci Crkve, treba zaključiti da je Marija imala ovu povlasticu. Poznata je Scotova izreka: »Potuit, decuit, ergo fecit« — tj. Bog je to mogao učiniti, doličilo je da Marija bude začeta bez istočnoga grijeha, dakle, i učinio je. S tim principom postavio je temelj skotističke mariološke znanosti (usp. K. BALIĆ, Bezgrešno Začeće u »Hrvatskoj enciklopediji«, sv. 5, str. 442).

Ovim razlozima uvjerio je Duns Scot sveučilište u Parizu, a zatim i u Oxfordu. I tako je doveo u sklad znanost s onim što su o Bezgrešnom Začeću kršćani već dugo osjećali. (Sl. 2.)

Sl. 2. Bl. Ivan Duns Skot (oko 1266.—1308.) Marijanski i oštroumni naučitelj

Širenje štovanja Bezgrešnog Začeća

Nakon toga, štovanje Bezgrešnog Začeća sve se više širilo po svijetu. Papa Siksto IV, franjevac, uvodi svetkovinu Bezgrešnog Začeća 27. 2. 1477. u Rimu. Uslijedio je zatim niz papa koji su iskazivali posebno

Sl. 3. *Bartolome Esteban Murillo (1618.—1682.)*
Bezgrešno Začeće

štovanje Bezgrešnom Začeću Bl. Dj. Marije: Inocent VIII, Julije II, Pijo V, Siksto V, Grgur XV, Inocent XII, Grgur XVI. S vremenom je uveden i časoslov Bezgrešnoj.

Franjevci su se zavjetovali da će se svim sredstvima truditi u širenju slave prema Bezgrešnoj. Isticao se Leonardo Portomauricijski. Za franjevcima su se povodile pojedine škole, sveučilišta, narodi i gradovi.

Španjolski vladari slali su svoje predstavnike papama s molbom da se Bezgrešno Začeće proglasi člankom vjere. U Španjolskoj i svim njezinim kolonijama uveden je pozdrav: »Zdravo, Marijo, prečista, bez grijeha začeta!«

Pobožnost prema Mariji kao Bezgrešnoj počela se sve više očitovati i u umjetnosti. Tokom 15. i 16. st. umjetnici prikazuju Mariju kao najljepšu i najčistiju među ženama. U 16. st. omiljela je naročito tema za prikazivanje Bezgrešne s prorocima, crkvenim ocima i teolozima. Slikari 17. st. slikaju Bezgrešnu kao osobu neizmjerne ljepote i miline. Puna je svjetlosti, pod nogama joj mjesec i zmija kojoj satire glavu, a oko glave zvijezde. Iz tog vremena poznata je Immaculata umjetnika Montaneza u katedrali u Toledu. Ova je slika utjecala na Murilla koji je naslikao 25 slika Bezgrešne, a najljepša je »Purissima« (Prečista) — sada smještena u muzeju Prado u Madridu. (Sl. 3.)

I Hrvati su promicali štovanje Bezgrešne

Hrvatski narod nije ništa zaostajao u štovanju Bezgrešne. Najstarije svjedočanstvo u štovanju Bezgrešnog Začeća u nas nalazimo u tzv. zagrebačkom brevijaru katedrale (1290.). Zatim jedno svjedočanstvo iz kalendara brevijara, također zagrebačke katedrale iz 13. stoljeća.

O Bezgrešnoj pišu hrvatski bogoslovni pisci iz Slavonije 18. st. Franjevac Đuro Rapić stavlja u svojim djelima u tjesnu vezu Bezgrešno Začeće i Marijino Uznesenje na nebo. Drugo jedan franjevac Antun Papušlić piše da se smrt »ne usudi tilo prisveto svojim smartnim oružjem raniti, čineći, da kako od griha istočnoga svima drugima općenoga bi učuvana, i kako Sina Božjega porodivši Divica pričista osta, i od nje oblasti i umiranja ima biti prosta.«

18. stoljeće ispunjeno je u Hrvatskoj mnogim slikama i kipovima Bezgrešne Djevice Marije.

Glas i odluka Kristova namjesnika

Budući da se štovanje Bezgrešne toliko proširilo po čitavom svijetu očekivalo se da Kristov namjesnik na zemlji, Sv. otac papa kaže svoju

nepogrešivu riječ. Učinio je to papa Pijo IX. u Rimu 8. prosinca 1854. godine. On je još 1849. zatražio od svih biskupa svijeta da istraže u svojim biskupijama sve ono što se odnosi na štovanje Bezgrešnog Začeća. Ujedno je zatražio da oni sami izraze svoje mišljenje o tome da li proglasiti ovo vjerovanje člankom vjere. Rezultat je bio ovakav: 546 biskupa odgovorila su potvrdno, četvorica su bila protiv a 36 biskupa su potvrdila stvar, ali su mislili da onog momenta nije prikladno vrijeme za proglašenje. Kad je nakon svega stvar pomno promotrena i proučena papa je sam odlučio. Svojim najvišim autoritetom (ex catedra) proglasio je bulom »Inefabilis Deus« vjersku istinu o Bezgrešnom Začeću Bl. Djevice Marije.

Papa je svečanim glasom izgovorio tu istinu ovim riječima: »Na čast svetog i nedjeljivog Trojstva, na diku i slavu Djevice Bogorodice, na slavu katoličke vjere i porast kršćanstva, u ime Gospodina našega Isusa Krista, blaženih apostola Petra i Pavla, te svojim ugledom i vlašću tvrdimo i naučavamo, da je nauka koja uči, da je Bl. Djevica Marija od prvog časa svoga začeća bila po osobitoj i izvanrednoj milosti Božjoj izuzeta od ljage istočnog grijeha. Ta je istina objavljena od Boga i svim je vjernicima u nju vjerovati.« (DS 2803)

Nauka Crkve o Bezgrešnom Začeću Blažene Djevice Marije obuhvaća ove četiri tvrdnje:

1. Marija je bila izuzeta od svake ljage iskonskoga grijeha,

2. i to ne snagom ljudskoga začeća, nego posebnom milošću i povlasticom Svemogućega Boga.

3. To se dogodilo ne po Marijinim vlastitim zaslugama, nego s obzirom na zasluge njezina Sina, Isusa Krista, Otkupitelja čovječanstva. Prema tome, i Blažena Djevica Marija bila je otkupljena, ali na uzvišeniji način (sublimiore modo, usp. LG 53), tj. ne očišćenjem od istočnoga grijeha kao ostali ljudi, nego očuvanjem od grijeha.

4. Ta je vjerska istina nauka od Boga objavljena, a nije iznašašće ljudi. Crkva također drži da je Djevica očuvana ne samo od iskonskoga grijeha, nego i od bilo kakva osobnoga grijeha, pa i lakoga (usp. DS 833/1573).

Na samom proglašenju dogme bilo je prisutno 54 kardinala i 140 biskupa. Poslije obreda proglašenja u crkvi sv. Petra generali Franjevačkih redova predali su papi Piju IX. darove: srebreni ljiljan — znak Marijinog Bezgrešnog Začeća; zlatnu ružu — znak serafske ljubavi; sliku Bezgrešnog Začeća sa slikom Bl. Ivana Duns Scota. Veselju i klicanju naroda nije bilo kraja. Kad je nakon proglašenja braći pravoslavcima rastumačena dogma, rekli su da i oni to svim srcem prihvaćaju.

Potvrda s Neba

Istina Bezgrešnog Začeća bila je potvrđena i iz samog Neba. Bilo je to u Lurdu prigodom Gospinih ukazanja 14-godišnjoj djevojčici Bernardici Soubirus, godine 1858. Bernardica je kasnije dala ovakav iskaz: »Više sam je puta pitala tko je, a ona se blago smiješila; napokon podigavši ruke i uprijevši oči u nebo reče mi: »Ja sam Bezgrešno Začeće!«

(*Marijin Trsat,* VII/1984, br. 4 (76), str. 3—4)

2. GLAS CRKVENIH PREDVODNIKA O ISTINI UZNESENJA MARIJINA

Na svetkovinu Svih Svetih 1950. Pio XII. proglasio je dogmu o uznesenju Marijinu. Tim je činom svečano potvrđeno ono što je Crkva oduvijek vjerovala. »da tijelo bl. Djevice Marije nije nikada bilo podvrgnuto raspadanju u grobu, da se ono, uzvišeno svetohranište Božanske riječi, nije nikada pretvorilo u trulež i prah« (dogmatska povelja *»Predarežljivi Bog«*).

U prilog toj dogmi naveo je Pio XII. niz svjedočanstava iz Sv. pisma, liturgije, kršćanske pobožnosti kroz stoljeća ... Ne mali doprinos u obrazlaganju dogme dali su sveti oci, crkveni naučitelji, pape, biskupi i teolozi. Ono što je Crkva vjerovala, oni su nastojali jače osvijetliti i dokazati da je »povlastica uznesenja Djevice Marije u divnom suglasju s božanskim istinama, koje su nam Svetim pismom predane« (Povelja).

U kratkim obrisima donosimo njihov prilog za tu vjersku istinu. (Sl. 4.)

Glasovi iz starine

Kako navodi dogmatska povelja, već su u 2. st. sveti oci prikazivali Mariju kao »novu Evu«, koja je s »novim Adamom« Isusom Kristom najuže povezana u borbi protiv Sotone. Svoje učenje vezali su uz navode Svetog pisma.

Za ono što se vjerovalo o uznesenju Marijinu općenito uključeno u druge vjerske istine, od 7. st. pa nadalje sačuvala su se mnogobrojna pisana svjedočanstva. Tako se sv. Modestu († 643.), jeruzalemskom biskupu, pripisuju ove riječi: »Kao preslavna, dakle, Majka Krista Boga našega Spasitelja, djelitelja života i besmrtnosti, od njega dobiva život, obdarena tijelom u vječnoj neraspadljivosti s njim, koji ju je podigao iz groba i uzeo k sebi, kako je sam znao«.

Sv. Ivan Damaščanski († oko 754.) zaključuje: »Trebalo je da ona koja je u porođaju sačuvala nepovrijeđeno djevičanstvo, svoje tijelo sačuva posve neraspadnuto i iza smrti.«

Doprinos Srednjeg vijeka

Veliki su doprinos nauci o uznesenju Marijinu dali srednjovjekovni teolozi.

Sl. 4. *Tiziano (1477.?—1576.)*
Uznesenje Marijino

Biskup Amadej (12. st.) tvrdi kako je tijelo Marijino ostalo neraspadnuto i nije vidjelo trulosti, budući da je bilo opet združeno s dušom i zajedno s njom ovjenčano višnjom slavom u dvoru nebeskom.

Sv. Albert Veliki († 1280.) zaključuje ovako: »... jasno je da je preblažena Majka Božja s tijelom i dušom uznesena nad anđeoske zborove. I u to u svakom pogledu vjerujemo da je istinito.«

Posebno lijepim mislima i slikama iz Sv. pisma sv. Antun Padovanski († 1231.) osvjetljuje to učenje. On je, tumačeći riječi proroka Izaije »proslavit ću podnožje nogu svojih« (60, 13), sa sigurnošću ustvrdio da je Božanski Otkupitelj »najvišom slavom ukrasio predragu Majku svoju, od koje je uzeo ljudsko tijelo.«

Sv. Bonaventura (1221.—1274.), tumači riječi »Tko je ona, koja ide gore iz pustinje, puna dražesti, naslonjena na svog dragog (Pj 8, 5) ovako: »Iz toga se može ustanoviti da je Marija tamo s tijelom...«

Bonaventurin učenik Matej ab Aquasparta († 1302.) piše: »Bilo je nužno, da poslije smrti bude i tijelom proslavljena.«

Sv. Toma Akvinski (1225.—1274.) nije posebno ulazio u to pitanje, ali ga se ponekad prigodice dotiče i stalno drži da je s Marijinom dušom i njezino tijelo bilo uzneseno na Nebo.

Sv. Bernardin Sijenski (1380.—1444.) ukratko je razradio sve ono što su o uznesenju Marijinu do tog vremena teolozi naučavali. Zaključuje da Marija »ne smije biti drugdje nego tamo gdje je Krist«.

Nakon Tridentskog sabora

Iza Tridentskog sabora (1545.—1563.) teolozi dolaze do još veće sigurnosti da je istina Uznesenja Marijina u općem vjerovanju Crkve. To su u 20. st. morali priznati i pojedinci koji su istraživali dogmatske priručnike od Tridentskog sabora pa nadalje, a htjeli su pokazati obrnuto.

Isusovac sv. Petar Kanizije (1521.—1597.) objašnjava da izraz »Uznesenje« ne znači samo proslavljenje duše nego i tijela. Zatim primjećuje: »Ova nauka je već kroz nekoliko vjekova usvojena i usađena u dušama pobožnih vjernika i tako draga cijeloj Crkvi, da se strpljivo i ne slušaju oni, koji niječu, da je tijelo Marijino na Nebo uzneseno, nego se svagdje ruglu izvrgavaju kao ljudi svadljivi ili posve nerazboriti i zadojeni više odmetničkim neog katoličkim duhom.«

Sv. Robert Belarmin (1542.—1821.) zgraža se na pomisao »da je ono djevičansko tijelo, koje je Boga začelo, rodilo, hranilo, nosilo, da je ono u pepeo pretvoreno, ili predato crvima za hranu.«

I sv. Franjo Saleški (1567.—1622.) postavlja si pitanje »koji sin ne bi, kad bi mogao, svoju majku oživio, i koji je nebi iza smrti sa sobom u raj poveo?« Isus je naime na najsavršeniji način izvršio zapovijed Božju da se poštuju roditelji.

A sv. Alfonzo Liguori (1696.—1787.) zapisao je: »Isus nije htio, da se tijelo Marijino iza smrti raspadne, jer nebi išlo njemu na čast, da se u gnjilež pretvori njezino djevičansko tijelo, od kojega je on sam uzeo svoje tijelo.« (Sl. 5.)

Naročiti polet nakon dogme o Bezgrešnom Začeću

God. 1854. papa Pijo IX. svečano je proglasio dogmom staro vjerovanje Crkve o Bezgrešnom Začeću BDM. Nakon te dogme vjernike je proniknula »neka življa nada« (Pijo XII.) da će uskoro biti proglašena dogma o Marijinom Uznesenju. Ove su dvije istine, naime, vrlo usko povezane. Tu povezanost tumači sv. Otac Pijo XII: »Ona je posve izvanrednom povlasticom, svojim bezgrešnim začećem pobijedila grijeh, i zato nije bila podvrgnuta zakonu, da ostane i raspadne se u grobu, niti je morala do konca vremena čekati na otkupljenje svoga tijela.«

Već je na Prvom Vatikanskom saboru (1869.—70.) 204 otaca zatražilo da se Uznesenje Marijino proglasi dogmom.

Nakon Sabora molbe su se neprestano povećavale. Od 1849. do 1940. poslane su Svetoj Stolici 1332 spontane molbe residencijalnih patrijarha, nadbiskupa i biskupa, koji su upravljali s 820 biskupskih stolica (to je bilo 73% biskupskih stolica Katoličke Crkve); i od 261 apostolskog vikara, koji su upravljali s 219 vikarijata (to je bilo 81% svih apost. vikarijata na svijetu); od 61 generalnog superiora 50 raznih Redova; od 39 teoloških fakulteta i visokih sjemeništa. U tom broju nalazi se impozantni broj od 2505 molba raznih kardinala, nadbiskupa i biskupa. ... Molbe su poslali i patrijarsi svih istočnih Crkava, koje su u zajednici s Rimskom Crkvom, zatim 57 rezidencijalnih biskupa (to je 75% svih istočnih biskupskih stolica). Jednako su tako molbe poslali 83000 svećenika, redovnika i redovnica te preko 8 milijuna vjernika. (Usp. Dobri Pastir, 1951, I-II, str. 9—10).

Posljednja ispitivanja i istraživanja

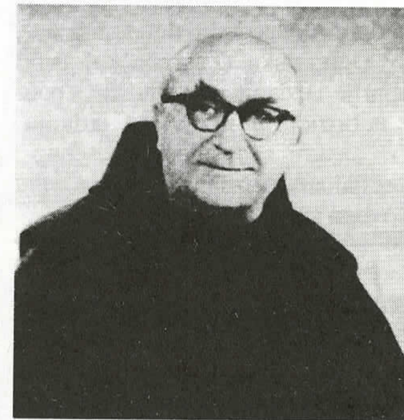
Videći sve ovo papa Pijo XII. želio je još jednom od svih biskupa na svijetu čuti mišljenje. Zato im je 1. svibnja 1946. uputio povjerljivo pismo u kojem ih pita: »Da li Časna Braćo, prema vašoj odličnoj mu-

Sl. 5. *Nicolas Poussin (1594.—1665.) Uznesenje Djevice (oko 1626. g.)*

drosti i razboritosti, smatrate, da se tjelesno Uznesenje Preblažene Djevice može predložiti i službeno utvrditi kao dogma vjere, i da li to s vašim klerom i pukom želite?« Rezultat je priopćio sv. Otac ovim riječima: »I oni, koje je 'Duh sveti postavio da upravljaju Crkvom Božjom' (Dj 20, 28) na obadva pitanja odgovoriše skoro jednodušnim pristankom«. Uistinu je više od 99% upitanih zatražilo proglašenje.

Znatan doprinos u definiranju dogme dao je naš hrvatski franjevac dr. Karlo Balić (Katuni kod Splita 1899. — Rim 1977.), najbolji mariološki stručnjak toga vremena. On je kroz 12 godina radio u Komisiji za studij dogme, neumorno istraživao stare rukopise tražeći što u njima ima o Uznesenju Marijinu, pisao o tome znanstvene knjige i članke ... U tom radu Balić je veliku ulogu pripisivao osjećaju naroda Božjega koji pod uplivom Duha Istine i Crkvenog učiteljstva daje sigurnost samoj Crkvi da može proglasiti neke istine dogmom, koje inače nisu izričito spomenute u Sv. Pismu i prvobitnoj Tradiciji Crkve. Pozivajući se dakle na činjenicu da katolici čitavoga svijeta u zajednici sa Crkvenim učiteljstvom vjeruju u Uznesenje Marijino, tvrdio je da Crkva u tome ne može pogriješiti, jer ima zagarantirano vodstvo Duha Svetoga. (Sl. 6.)

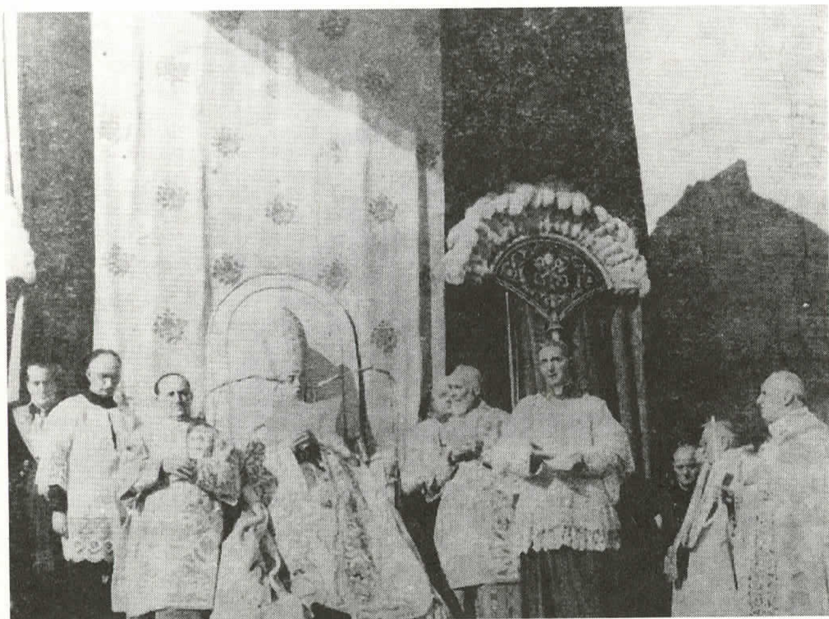
Sl. 6. Dr. fra Karlo Balić (Katuni kod Splita, 1899. — Rim 1977.) dao je znatan doprinos u istraživanju dogme o Uznesenju Marijinom

U listopadu 1950. održan je I. internacionalni Mariološki kongres na kojem se 250 najvrsnijih svjetskih mariologa pridružilo molbi za proglašenje dogme. Krajem listopada (30.) s papom su se sastali svi kardi-

nali (osim dvojice) i 50% biskupa cijeloga svijeta. Papa se još jedanput s njima posavjetovao i oni su izrazili jednodušno želju za proglašenjem. Dan iza toga (31. listopada) priredili su vjernici grada Rima i prisutni hodočasnici iz svih krajeva svijeta — Sv. Ocu Papi ovacije u znak oduševljenja i zahvale što će biti proglašena nova dogma.

Svečano proglašavanje dogme

Na blagdan, dakle Svih Svetih, 1. studenog 1950. na Trgu svetog Petra u Rimu papa Pijo XII proglasio je dogmu Uznesenja Marijina. Prisutna su bila 36 kardinala, 650 biskupa i oko milijun vjernika. U ime cijele Katoličke Crkve, kardinal Tisserant, zamjenik dekana kardinalskog zbora u molbi upućenoj papi da proglasi dogmu među ostalim je rekao: »Ukrasite, Svetosti, Majku našu i ovim novim sjajnim draguljem na njezinom okrunjenom čelu. Proširite na zemlji njezinu slavu, a na nebu povećajte radost anđela i svetaca. Neka ona, velika Majka Božja, svima nama isposluje od svoga Božanskog Sina bogatu kišu nadnaravnih milosti.« (Sl. 7.)

Sl. 7. Na Trgu sv. Petra u Rimu, 1. studenoga 1950. papa Pijo XII proglašava dogmu Uznesenja Bl. Djevice Marije dušom i tijelom na nebo

Zatim je Sv. Otac pročitao najvažniji odlomak dogmatske povelje koja započinje riječima »Predarežljivi Bog« (»Munificentissimus Deus«) i time proglasio dogmu da je Bogorodica Djevica Marija s tijelom i dušom bila uznesena u slavu nebesku. U povelji na kraju stoje ove riječi: ». . . imamo puno pouzdanje, da će ovo svečano proglašenje i službeno utvrđenje Uznesenja mnogo koristi donijeti cijelom čovječanstvu, jer će odati slavu Presvetom Trojstvu, s kojim je Presveta Bogorodica vezana posebnim vezama. Uistinu možemo se nadati, da će se svi kršćanski vjernici potaknuti na jaču ljubav prema Majci, i da će srca svih onih, koji se ponose kršćanskim imenom zaželjeti, da se ujedine s Otajstvenim Tijelom Isusa Krista . . . Isto tako ima nade, da će svi oni, koji budu promatrali slavne primjere Marijine, doći sve do većeg uvjerenja, koliko vrijedi ljudski život, ako je posve predan izvršavanju volje Oca Nebeskoga i radu za dobro drugih . . .

Stoga, iza kako smo opet i opet prinjeli Bogu smjerne molitve, i zazvali rasvijetljenje Duha Istine, na slavu Svemogućega Boga, koji je svoju posebnu naklonost iskazao Djevici Mariji, na čast njegova Sina, besmrtnog Kralja vjekova i pobjednika grijeha i smrti, na veću slavu iste uzvišene Majke i na radost i veselje cijele Crkve, vlašću Gospodina Našega Isusa Krista, Blaženih Apostola Petra i Pavla i Našom proglasujemo, izjavljujemo i službeno utvrđujemo, da je od Boga objavljena dogma: da je Bezgrešna Bogorodica vazda Djevica Marija, po završenom toku zemaljskog života bila tijelom i dušom uznesena u nebesku slavu.«

Uistinu, »velika joj djela učini Svesilni!« (Lk 1, 49).

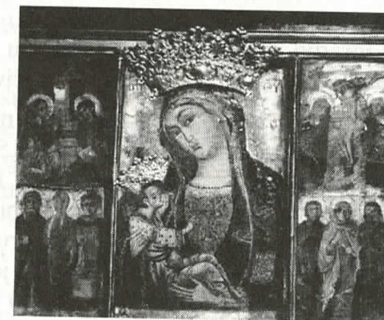
(*Marija — vjerski list za Marijine štovatelje,* XXXIII/1985, br. 7—9 (220—222), str. 247—251)

II. SVETIŠTE MAJKE BOŽJE TRSATSKE

1. 700. OBLJETNICA TRSATSKOG SVETIŠTA — NAJSTARIJEG »HRVATSKOG SVETIŠTA«

Ne bih htio pisati o Trsatskom svetištu »Majke milosti«, — najstarijem hrvatskom svetištu, kao onom za koga se prvi put čuje. Opravdano se, naime, pretpostavlja da se čulo i čitalo o tome kako je po prastaroj pobožnoj legendi, 10. svibnja 1291. na trsatskom brijegu osvanula kamena kućica. Okolnosti su bile takve, da je sve upućivalo na to — da je to sveta Nazaretska kućica u kojoj su boravili Isus, Bl. Dj. Marija i sv. Josip — te da je po rukama anđela vjerojatno iz Nazareta prenijeta na ovo mjesto.

Prema predaji, kućica je boravila na Trsatu preko tri godine, a onda je u mjesecu prosincu 1294. prenesena u Loreto. Iza toga, na tom je mjestu, knez Nikola Krčki Frankopan, podigao crkvicu, koja je ubrzo postala hodočasničko mjesto. Može se pretpostaviti da je broj hodočasnika iz godine u godinu bivao sve veći, tako da župnik nije mogao ni u zajednici sa susjednim svećenicima zadovoljiti njihove duhovne potrebe. To je potaklo gospodara Trsata, kneza Nikolu Frankopana, koji je u vremenu od 1426.—1432. bio hrvatski ban, da namisli sagraditi novu i prostraniju crkvu i uz nju samostan za redovnike koji bi se brinuli za što veće širenje pobožnosti prema Majci Božjoj. (Sl. 8.)

Sl. 8. Čudotvorna slika Majke Božje Trsatske

Iako su u to vrijeme u Hrvatskom primorju najbrojniji bili pavlini, knez je odlučio pozvati — franjevce. Budući da knezu nije pošlo za rukom da za vrijeme života ostvari svoju namisao, učinili su to njegovi nasljednici.

U međuvremenu Trsaćani i ostali pobožni hodočasnici hodočastili su u Loreto i tamo plakali i molili da im se vrati sveta Nazaretska kućica.

Papa Urban V, prolazeći Loretom iz Avignona za Rim, susreo je takve pobožne hodočasnike iz Hrvatske, i da usliša njih i molbu knezova Frankopana poklanja Trsatu 1367. g. starinsku čudotvornu sliku Bogorodice s Djetetom Isusom.

Namisao kneza Nikole Frankopana izvršio je njegov sin, knez Martin Frankopan. Knez Martin Frankopan javlja papi Nikoli V. da je odlučio na Trsatu iz temelja podići crkvu i pozvati franjevce za čuvare te crkve. Papa Nikola V. pohvalio je i odobrio tu kneževu odluku posebnim pismom od 12. srpnja 1453. Taj se datum uzima kao polazna točka franjevačke prisutnosti na Trsatu i tom dijelu Hrvatske. Veza franjevaca s marijanskim svetištem na Trsatu nije slučajna: pobožnost i odanost Mariji spada na bit franjevačke pobožnosti, jer je tu pobožnost upio od samog svog osnivača sv. Franje. Te godine proširio je Martin Frankopan i trsatsku crkvu. Knez Martin Frankopan zaželio je ovdje biti pokopan pa je za vrijeme života uredio ovdje i grobnicu.

Kasnije su i drugi Marijini štovatelji uljepšavali crkvu. Najljepša je vrijednost ovog svetišta svakako sama slika Gospe Trsatske. S vremenom, cijela je crkva ukrašena umjetničkim djelima baroka. Glavni oltar od šarena mramora dao je sagraditi sudac Hrvatskog kraljevstva Ivan Uzolin, godine 1692. U svetištu su izložene zavjetne svijeće hrvatskog junaka u borbi protiv Turaka i branitelja Klisa, Petra Kružića. Kružić je sagradio i kapelu sv. Petra u sklopu crkve, a poznat je i po tome što je od Sušaka do Trsata dao izgraditi trsatske stube. Riječki kapetan Stjepan della Rovere dogradio je uz Kružićevu kapelu, kapelu sv. Ane i također si je za života ovdje izabrao posljednje počivalište.

Brinući se za ljepotu ove Božje kuće, franjevci nisu zanemarili niti kulturno-prosvjetni život svoga samostana. Godine 1593. otvorili su gramatičku školu za svoj podmladak. Imali su i lijepu knjižnicu sa samostanskim arhivom. Međutim su i knjižnica i arhiv bili 1692. u velikom požaru uništeni. Iza te nesreće samostan je uredio provincijal fra Mihael Kumar, kasniji pomoćni ljubljanski biskup. Kumar je obnovljenom samostanu dozidao dva nova samostanska krila: jedno paralelno s južnim dijelom staroga samostana, a drugo u produžetku zapadnog dijela. Od mnogobrojnih znamenitosti potrebno je spomenuti da je 1715. izvršeno krunjenje slike Trsatske Gospe. Krunidba se obavila uz neviđene svečanosti za to vrijeme. Kod toga čina bio je zastupan i Hrvatski Sabor po dvojici svojih izaslanika.

Franjevci su se trudili opravdati zadaću koju su im namijenili Frankopani. Putem raznih pobožnosti ovdje se štovala Majka Božja iz stoljeća u stoljeće sve više i žarče. No u isto vrijeme i sami su nastojali ovo svetište ispuniti svojim osobnim posvećenjem i to pod raznim vidovima. Fra Serafin Schön svojim slikama obogatio je klaustar i blagovaonicu, a za crkvu je izradio oltarne slike sv. Mihovila, sv. Katarine, sv. Nikole i Gospe Loretske. O. Franjo Glavinić, poznati književnik, napisao je u čast Gospe djelo »Historia Tersatana«, a o. Karlo Pasconi sastavio je i tiskao g. 1731. knjigu pod naslovom »Slavlje Trsatske okrunjene Kraljice«. Braća laici D. Hoffer i I. Schwaiger izradili su drvene oltare, propovjedaonicu i raznu drugu opremu za samostan.

Početkom 19. st. u samostanu je otvorena pučka škola za trsatsku djecu, a franjevci su bili učitelji. U ovom samostanu u više je navrata bio novicijat (jednogodišnje iskušeništvo, duhovno pripremanje za redovničko i svećeničko zvanje). Od 1964.—1977. ovdje je djelovalo Filozofsko-teološko učilište Hrv. franj. prov. sv. Ćirila i Metoda.

U bogatoj knjižnici nalazi se 20-ak inkunabula. Posebno je vrijedna spomenuta inkunabula »Evanđelistar« fra Bernardina Splićanina iz 1493. g. kao najkompletniji primjerak na svijetu od jedina tri sačuvana. Ovdje se čuva i najstariji hrvatski molitvenik autora Mihaela Dešića »Raj duše« iz 1650, možda jedini primjerak na svijetu.

Značaj trsatskog svetiša dokazuje ne samo stoljetna povijest hodočasničkih posjeta nego i povlastice Sv. Stolice podijeljene Trsatskom svetištu. 1709. g. dopušteno je Svetištu da se za 10. svibnja uzima vlastita Misa i časoslov, za cijelu senjsko-modrušku biskupiju. G. 1931. za gvardijanata Sl. B. o. Vendelina Vošnjaka, crkva na Trsatu dobila je počasni naslov »manja bazilika« i tako je stala u red najvećih svetiša u svijetu.

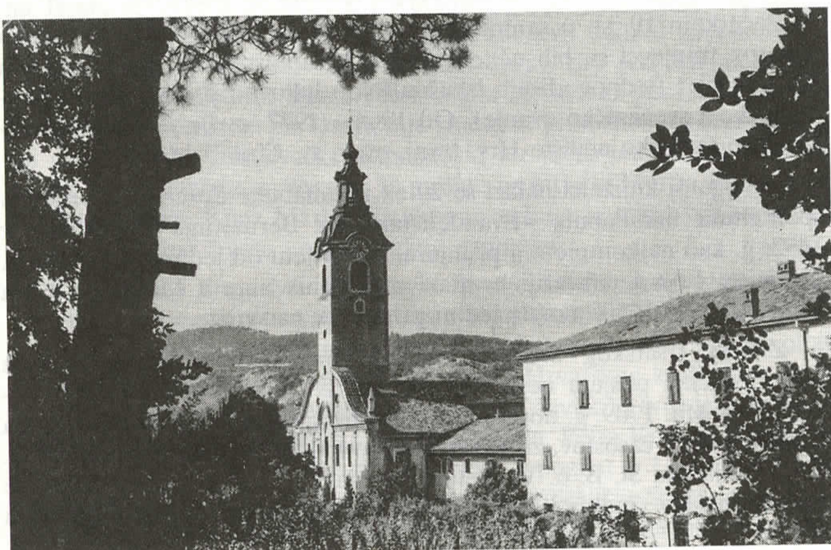
Trsatsko svetište — uza sve što je rečeno — najuže je vezano uz Nazaret ili točnije uz Nazaretsku kućicu u kojoj su stanovali Isus, Bl. Dj. Marija i sv. Josip. To je isključivo religiozna, vjerska i duhovna veza. Znači da na Trsatu nekako zornije i jače nego drugdje hodočasnici mogu proživljavati sva ona otajstva koja su vezana uz Nazaret. Doista se tu na poseban način i slave blagdani koji izražavaju ova otajstva.

Stoga se s pravom može reći da je ovo svetište HRVATSKI NAZARET. Osim toga Trsat je svetište naših OBITELJSKIH OGNJIŠTA. Kao zavjetno svetište poznato je i pod imenom KRALJICA JADRANA — MILOSNA MAJKA BOŽJA TRSATSKA.

Bogata prošlost »Hrvatskog Nazareta« namrla je sadašnjosti veliki amanet. U buli »Exigit devotionis tuae« pape Nikole V, kojom se knezu Martinu Frankopanu dopušta da na Trsatu podigne franjevački samostan stoji zapisano: »Crkvu sv. Marije štuju kršćani onih krajeva osobitim zanosom zbog različitih čudesa koja je u prošla vremena učinio Svemogući Bog na zagovor Djevice Marije«.

Zacijelo će i proslava 700. obljetnice ovog svetišta pokazati na jedan poseban milosni prolaz kako bi svi spoznali da Sveta Obitelj iz »Hrvatskog Nazareta« i u današnje vrijeme spasava svoj narod.

(*DANICA 1991 — Hrvatski katolički kalendar,* Zagreb, HKD Sv. Ćirila i Metoda, 1990. str. 161—163) (Sl. 9.)

Sl. 9. Bazilika Majke Božje Trsatske s franjevačkim samostanom

2. ISUSOVAC LOVRO GRIZOGON O GOSPI TRSATSKOJ

Lovro Grizogon, veliki hrvatski mariolog 17. stoljeća, rođen je u Splitu 18. 4. 1590. U sedamnaestoj godini stupio je u red Družbe Isusove. Više nauke završio je u Olomoucu i Grazu. Po svršetku studija predaje na zagrebačkom isusovačkom kolegiju, zatim je prvi poglavar novoosnovanog kolegija i gimnazije na Rijeci, a kasnije je rektor Ilirskog kolegija u Loretu. U svoje je vrijeme poznat kao profesor, ispovjednik, propovjednik i pučki misionar. Posebno je poznat po tome što je napisao djelo »Mundus Marianus — Marijin svijet« u tri sveska od kojih svaki ima 1000 stranica.

Prvi je svezak naslovio: »Marijin svijet, Prvio dio, Marija Ogledalo Prauzora svijeta ili Božanstva« (Mundi Mariani, Pars Prima. Maria Speculum Mundi Archetypi seu Divinitatis), a tiskan je u Beču 1646. Glavna misao ovog sveska jest: U Mariji se odrazuje sam Bog.

Drugi svezak nosi naslov: »Marijin svijet, to jest, Marija Ogledalo nebeskog svijeta« (Mundus Marianus, hoc est Maria Speculum Mundi Caelestis), tiskan u Padovi 1651. Među ostalim u tom svesku Grizogon govori o pojedinim hrvatskim marijanskim svetištima. U njem na nekoliko mjesta spominje i svetište Gospe Trsatske.

Treći svezak ovog opsežnog djela nosi naslov: »Marijin svijet ili Marija Ogledalo zemlje« (Mundus Marianus, sive Maria Speculum Mundi Sublunaris), tiskan u Augsburgu 1712. Glavna misao: U Mariji se odrazuju sve savršenosti zemlje.

Gledajući u cjelini, za Grizogonovo se djelo može kazati da je to marijanska enciklopedija po svom sadržaju i opsegu. Nije poznato da je prije Grizogona nešto sličnoga napisano, pa se možda može reći da je »Marijin svijet« prva marijanska enciklopedija. Grizogon je za svoga života izdao samo prvi svezak, ostala dva su izašla posthumno, jer je umro 1650. godine u Trstu.

Grizogonovo je djelo najviše proučavao o. dr Ante Katalinić, isusovac, na čiji poticaj i donosimo ovaj članak. Djelo je veliko i zanimljivo, pa ako se netko s njim želi bolje upoznati, neka potraži djela:

— Katalinić Ante, Kraljevska vlast Marijina u djelu »Mundus Marianus« od Lovre Grizogona, D. I. (Doktorska disertacija), Zagreb 1960.

— Katalinić Ante, Veliki hrvatski mariolog Lovro Grizogon o marijanskom nazoru na svijet, Zagreb 1971. (Sl. 10.)

— Katalinić Ante, Lovro Grizogon — veliki hrvatski mariolog, Kačić, 4/1971., 15—23.

Sl. 10.

Lovro Grizogon na nekoliko mjesta spominje svetište Gospe Trsatske u svojem djelu, koje je dobro poznavao, često u nj hodočastio za svog službovanja u Rijeci. A i za svoga života i rada u Loretu imao je priliku slušati o Trsatu na kojem je, prema drevnoj predaji, prebivala nazaretska kućica prije nego je došla u Loreto.

Svoja razmišljanja o Mariji Grizogon potkrepljuje onim što je sam vidio i doživio u Loretu i na Trsatu. I nas ovaj njegov primjer potiče kako moramo razmišljati o Mariji u trsatskom svetištu, kako joj smijemo preporučiti sebe, svoje obitelji, svoj narod i čitav svijet. Kad god smo u svetištu Marijinu, nalazimo se na izvoru milosti Božje.

Nazaretska kućica — ogledalo Marijina siromaštva

Lovro Grizogon u drugom svesku »Marijina svijeta« u br. 38., na str. 120—121. piše: »Tko god želi dublje upoznati, očima gledati, rukama pipati, neka posjeti i razgleda onu svetu Kuću u kojoj ona bijaše i rođena i odgojena, i u kojoj je Riječ postala tijelom, velim onu kuću koja je posredstvom anđela iz Nazareta gotovo preko beskrajnih zemalja i mora bila najprije prenesena na Trsat u Dalmaciji, a zatim u Loreto, pa neka

pomno s ljubavlju razgleda i što pažljivije promotri zaista neobičnu tjesnoću toga prebivališta pored kojega je meni najnevrednijem, dok sam boravio u Ilirskom kolegiju, bilo dopušteno stanovati. Neka promotri ono sveto ognjište, uz koje se grijalo ono Utjelovljeno Veličanstvo Riječi što ga nikoja prostranstva nebesa, zemlja, mora, kolikogod su neizmjerna, ne mogu obuhvatiti. Neka svoj pogled svrati na onaj toliko skučen prostor na onu najsvetiju kuhinju, u kojem se Sinu Božjem, koji daje hranu svakom tijelu, pripremala siromašna hrana.

I kad sve to netko promotri s takvom pažnjom, neće se dogoditi, a da mu se na onom ognjištu neće plamenom neizmjerne božanske ljubavi srce, ma bilo hladnije od leda, razgrijati i cijelo se posvema rastopiti i poteći.«

Gospa Trsatska — zaštitnica Hrvatskih junaka u borbi za slobodu

Za Hrvate je kroz povijest sloboda bila najveća svetinja, kao uostalom i za sve ljude i narode. Često je slobodu bilo teško ostvariti samo vlastitim snagama. Zato su hrvatski kršćanski ratnici tražili pomoć odozgor. Poznato je kako su se Petar Kružić i Miloš Parišević zavjetovali Gospi Trsatskoj pred bitku za Klis o čemu nam govori i Lovro Grizogon u svojem djelu »Marijin svijet«.

»Vidjelo se kako je preslavna Djevica na se primala strelice neprijatelja koji su pustošili i kako je one koji su u njoj boravili kao u Mjesecu zaštićivala, kako je u bijeg natjerala Turke i raspršila im vojsku kad su navaljivali na kršćane. Svjedok je *Petar Kružić,* istarski junak, nepobjedivi kapetan Klisa, koji se, kad je namjeravao zametnuti s Turcima bitku na Duvanjskom polju, svim srcem preporučio blaženoj Djevici Trsatskoj i izvojštio znamenitu pobjedu. Kad ju je ostvario, odmah je pošao na Trsat, da zahvali svojoj Zaštitnici. Imajući na pameti zahvalnost, ondje je uz crkvu iste Djevice sagradio glasovitu kapelu na vječni spomen zbog tolike pobjede a za veću udobnost hodočasnika izgradio uz dosta strmi brijeg stube koje se sastoje iz 118 stepenica.«

»Činilo se da u zaštiti Majke Božje kao u otajstvenome Mjesecu prebiva onaj hrabri kršćanski vitez, zvani *Miloš Parišević,* koji je, kad su Turci godine 1527. opsjedali Klis, i neki vrlo opaki i ujedno vrlo smioni Turčin imenom Bavota, poput drugoga Golijata pogrdivao kršćansku vojsku i naše izazivao na pojedinačnu borbu, Miloš se zavjetovao blaženoj Djevici Trsatskoj da će joj prikazati svijeću svoje vlastite visine, ako nadvlada Turčina. Pun pouzdanja se spustio na borilište i pošto mu je odrubio glavu, od turskog je opsjedanja oslobodio Klis, koji bijaše vrlo stiješnjen. Došavši na Trsat, ispunio je zavjet. Ta se svijeća sve do

danas vidi u Svetištu. Kako u svojoj knjizi *Historia Tersattana* piše o. Franjo Glavinić, dugačka je devet pedalja, a teška tri uncije.« (br. 180 i 181, str. 1092—1093.).

Tako nas Lovro Grizogon izvještava o štovanju Gospe Trsatske u 16. stoljeću.

(*Marijin Trsat,* XIV/1980, br. 3 (58), str. 15)

III. MAJKA BOŽJA U NAPISIMA VELEČASNOG PETRA BERKEJA 1765. GODINE

1. »KINCH OSZEBUINI« (O BISTRIČKOM MOLITVENIKU IZ 1765.)

Majka je čovjeku najdraže stvorenje. Kao što nam je draga ova majka na zemlji, našem je čovjeku draga i ona majka nebeska — bl. Djevica Marija. Ona mu je još draža. Kroz povijest, hrvatski ju je katolik osobito ljubio. To joj je pokazivao gradeći u njezinu čast crkve, podižući oltare, časteći njezine slike i kipove, pjevajući joj razne pjesme, izgovarajući joj bezbrojne molitve . . .

Majka Božja Bistrička zauzima posebno mjesto u hrvatskoj marijanskoj prošlosti. Ona je bila toliko puta u središtu pozornosti ne samo običnih vjernika nego i hrvatskih pjesnika, glazbenika i drugih umjetnika. O njoj i njezinu čašćenju napisano je više knjiga i molitvenika.

Ovdje želimo predstaviti molitvenik s naslovom: »*KINCH OSZEBUINI SZLAVNOGA ORSZAGA HORVATCZKOGA To jest: Chudnovita pripechenya, y o— szebuine Milosche, KOTERE PRI CHUDNOVITOM KIPU MARIE BISZTRICHKE. Visse vre let sze szkasuju, z-krat-kum od Kipa ovoga Historium, y hasznovitem navukom, pobosnem PUTNIKOM MARIANSZKEM. Na veksse nyihovo razveszelenye, po ne- vrednom negda Meszta ovoga Kapellanu PETRU BERKE Na pervo posztavlene. VU ZAGREBU, Stampano pri Ferenczu Xav. Zeraufchegu, Szlavnoga Orszaga Stamaru 1765.*«

Pokušajmo to reći suvremenim jezikom: *Osebujni ures slavnoga hrvatskog kraljestva, to jest: čudesna događanja i osebujne milosti, koje se kod čudesnog kipa MARIJE BISTRIČKE već više godina zbivaju, s kratkom poviješću toga kipa i korisnim naukom, pobožnim putnicima marijanskim, na njihovu veću radost, po nevrijednom, nekada mjesta ovoga kapelanu PETRU BERKE, na prvo postavljeno. U Zagrebu, Štampano pri Franji Ksav. Zeraufchegu, slavnom štamparu Kraljevstva 1765. (Sl. 11.)*

Pregled sadržaja

Na stranicama koje nisu označene brojevima nalazi se odobrenje Duhovnog stola u Zagrebu, posveta i predgovor. Posvetu s naslovom *Kralycza neba, y zemlye Mati Bosya MARIA«* napisao je izdavač knjige. Dirljiv je njegov potpis: »*Nai, vekssi Gressnik, y nai nevrednessi Szin Tvoi F.X.Z.S.*« U predgovoru molitvenika, pisac Berke ističe da nema naroda koji ne bi imao marijansko svetište, neki njezin čudotvorni kip »*pri kojem Maria danu szebi od Boga vszamoguchega kreposzt, y moguchnoszt, pobosnem szebi szinom, y kcheram nebi zkasuvala . . .«.* Tako se ispunjaju njezine riječi: »*Budu me blagoszlavlali vszi narodi*« (Lk, 1,48). I nastavlja: »*Zbog kojega zroka zebrati szi je tulikaisse dosztojala Premilosztivna Neba, y zemlye Kralycza, vu malom Orszagu Horvatczkom prebivalische oszebuino za szvoi chudnoviti Kip. Y to ne vu glaszovitom kakvom Mesztu, nego oposzred planin zagorszkeh, na Bisztricze naimre*«. (Sl. 12.)

KINCH OSZEBUINI
SZLAVNOGA ORSZAGA HORVATCZKOGA
To jeszt:
Chudnovita pripechenya, y osebuine Milosche,
KOTERE PRI CHUDNOVITOM KIPU
MARIE
BISZTRICHKE
Visse vre let sze szkasuju, z-kratkum od Kipa ovoga Historium, y haszknovitem navukom, pobosnem
PUTNIKOM - MARIANSZKEM
Na vekse nyihovo razveszelenye, ponevrednom negda Meszta ovoga Kapellanu
PETRU BERKE
Na pervo posztavlene.
VU ZAGREBU,
Stampano pri Ferenczu Xav. Zerauschegu, Szlavnoga Orszaga Stamparu. 1765.

Sl. 11. Naslovna stranica bistričkog molitvenika »KINCH OSZEBUINI« što ga je sastavio svećenik Petar Berke (1734.—1798.) iz Međimurja

Sl. 12. Drevni kip Majke Božje Bistričke sa starom krunom

U pet prvih dijelova molitvenika (str. 1—40) govori se o povijesti bistričkog kipa i prošteništa te štovanju Majke Božje. Donosi se i popis mjesta iz kojih dolaze vjernici hodočastiti na Bistricu.

Šesti dio (str. 40—47) sadrži razne hodočasničke molitve: prije odlaska na put, prije ulaska u crkvu . . .

Sedmi dio donosi molitve za svetu ispovijed i pričest (str. 47—73). U osmom su dijelu *»Molitve vszakoteroga sztalissa: y szpola lydem prilagodyene«.* Tako npr. *Za Rimszkoga Czeszara u szvetlu nassu Kralyiczu, Za nyih Excellenczie Gospodina Biskupa Zagrebechkoga, Za szlavni Orszag Horvatczki, Zakonszken lyudih, k-Szvetomu Joakimu y Anne, Sztaresseh za szvoju Dechiczu, Mladencza ali Divoike* . . . (str. 73—94).

Najveći dio molitvenika posvećen je raznim čudesnim uslišenjima i milostima zadobivenim po zagovoru Majke Božje Bistričke. Na 115 stranica iznosi se niz takvih primjera koji su se dogodili od 1684. do 1764. godine.

U zadnjem, desetom dijelu, nalazimo litanije lauretanske s molitvama i pjesmama u čast Majke Božje Bistričke. (Sl. 13.)

Sl. 13. Glava lika Majke Božje Bistričke Pučki hrvatski rad početkom Novoga vijeka

Nazivi za Majku Božju Bistričku

Hrvatski jezik ima više naziva za blaženu Djevicu Mariju. Ni Petar Berke nije bio škrt u svojim izrazima poštovanja i nazivima za Majku

Božju Bistričku u svome molitveniku. Ona je tako npr. za nj *»vu Tronussu Bisztrichkom, szedecha Neba, y zemlye Kralyeza Milosztivna Maika Maria«* (str. 41). Samo pet stranica kasnije, ona je *»y pomochi nai milosztivnessa Maika Maria Bisztrichka«* (str. 46). Na stranicama 80—81. blažena Djevica je *»prelyublena Maika Maria Bisztrichka«.* No, ne samo to. Ona je još bliža svojim vjernima pa je *»milosztivna Pomochnicza vszeh nevolneh, lyblena Maika vszeh osztavleneh«* (str. 82). I, zadnji naziv, po čemu je svojim štovateljima osobito mila jest što je ona *»Maria Bisztrichka Pomochnicza«* (str. 230). (Sl. 14.)

Sl. 14. Sv. Marija Bistrička u kraljevini Hrvatskoj koncem XVII vijeka

Životopisne bilješke o autoru molitvenika

Petar Berke rodio se 1734. u selu Globoki, župa Štrigova u Međimurju. Gimnaziju je učio u Kisegu (Gyntii) i u Varaždinu. Filozofiju je studirao u Beču, a bogoslovlje u Bologni. Za svećenika je zaređen 1758. Kao kapelan na Mariji Bistrici napisao je spomenuti molitvenik. Molitvenik je doživio i drugo izdanje — godine 1775. u Grazu. Svećeničku službu vršio je Berke u župama Sv. Martin na Muri i u Legradu. U Legradu je sagradio i novu crkvu. Umro je 23. srpnja 1798. godine.

(*Marija — vjerski list za Marijine štovatelje,* XXII/1984, br. 6 (207), str. 206—208)

IV. ŠTOVANJE MAJKE BOŽJE U MEĐIMURJU

1. MEĐIMURSKA »DIŠEĆA FIJOLICA« O ŠTOVANJU Bl. DJEVICE MARIJE U MEĐIMURJU

»Dišeća Fijolica« — to je ime kojim jedna međimurska crkvena popijevka naziva bl. Djevicu Mariju. Sve što je lijepo, stanovnik najsjevernijeg dijela Hrvatske — Međimurja — voli uspoređivati s cvijetom. Zato je i bl. Dj. Marija nazvana »Dišećom Fijolicom«, tj. »Mirisavom Ljubičicom«.

Pokušajmo pratiti kako se iz stoljeća u stoljeće »Perivojem Gornje Hrvatske« odnosno »Perivojem Gornje Slavonije« (izrazi kojima učeni pavlin Josip Bedeković u 18. st. naziva Međimurje) širio miris »Dišeće Fijolice«.

Od prvih zapisa

Prvi podatak koji se odnosi na štovanje bl. Djevice Marije u Međimurju nalazimo u »Popisu župa zagrebačke biskupije od god. 1334.« U tom popisu, najstarijem i jedinom srednjovjekovnom popisu zagrebačke biskupije, između deset župa u Međimurju spominje se crkva »sanctae Mariae de Sabaria«. Povjesničari su različito određivali mjesto gdje se ona nalazila. No, bit će to crkva sv. Marije u Maloj Subotici. Ne zna se kad je sagrađena, ali se može pretpostaviti da je bila u gotičkom stilu.

U Međimurju je Gospi u čast u 14. st. podignut još jedan važan objekt. To je pavlinski samostan sv. Marije i Svih Svetih u mjestu Sv. Jelena nedaleko od Čakovca. Pavlini tog samostana odigrali su važnu ulogu u povijesti Katoličke Crkve u Međimurju za vrijeme protestantizma. Njihov samostan ujedno je bio jedno od žarišta štovanja Majke Božje.

Podatke o štovanju bl. Dj. Marije u 15. st. nemamo, ali je odmah na početku 16. st. u »Popisu župa zagrebačke biskupije iz 1501.« zabilježeno da u Međimurju postoje dvije Gospine Crkve. Uz već otprije postojeću crkvu u Maloj Subotici u međuvremenu je sagrađena i crkva u Belici.

16. stoljeće obilježeno je u Hrvatskoj turskim nadiranjima, građanskim ratom i pojavom protestantizma. To nije pogodovalo cvatu štovanja bl. Dj. Marije. Pa ipak, »spomen na te dane čuva . . . jedina točno datirana slika Madone iz 16. st. s područja sjeverne Hrvatske, pronađena upravo u Međimurju, gdje je protestantizam trajao preko pola vijeka« (Anđela Horvat). Riječ je o slici Bogorodice koja se nalazi u neogotičkoj

župnoj crkvi sv. Križa u Vratišincu. U sjevernoj Hrvatskoj nema prije 16. st. takve slike sa zasebnim prikazom Gospe. U lijevom kutu slike stoji natpis: »P. Paul: Pin: MDXXII«. Dr. Anđela Horvat primjećuje kako je »zasad ovo osamljen kvalitetni primjer sjevernjačkog renesansnog slikarstva zastupljen u crkvenom inventaru Hrvatske«. Kanonske vizitacije 19. st. nazivaju tu sliku »Gospa Snježna«. (Sl. 15.)

Sl. 15. Slika Bl. Dj. Marije s Djetetom Isusom od majstora P. Paula iz g. 1522. na pokrajnom oltaru u župnoj crkvi u Vratišincu

I u Međimurje se uvlači protestantizam. Uveo ga je nasilno Juraj Zrinski Stariji. Protjerao je sve katoličke župnike i na njihovo mjesto doveo protestantske propovjednike. Jedino se svetojelenski pavlini nisu povukli iz Međimurja. Naviještali su katoličku vjeru uz najteže žrtve, podnoseći i smrt. Sve su katoličke crkve opustošene, a u selu Sv. Marija na Muri (koje se ranije zvalo Altarec i Družilovec) kraj Donjeg Vidovca pogrđen je čudotvorni Gospin kip. Nakon smrti J. Zrinskoga Starijeg uminuo je protestantizam u Međimurju. Tada je i Gospinu kipu vraćeno prijašnje štovanje.

Puno podataka o vjerskom životu pojedinih župa nalazimo u zapisima tzv. kanonskih vizitacija što su ih poduzimali zagrebački biskupi i kanonici. U kanonskim zapisima, počevši od 1660. pa unaprijed, spominje se gotička crkva sv. Marije u Macincu. Crkva je jako stara, a navedena je kao filijala župske crkve u Nedelišću. Vizitator Ivan Zubić opisao je 1688. crkvu u mjestu Sv. Marija na Muri. I ta crkva već je (davno) prije postojala, ali nemamo podataka o njoj iz prijašnjih vremena. Crkva

je bila čak i proštenište za donje Međimurje, a nazivali su je »Marija u oltarcu«.

U 17. st. u Hrvatskoj se naročito počinje častiti čudotvorni kip Majke Božje Bistričke. Odrazi tog štovanja zapažaju se i na međimurskim vjernicima. Molitvenik u čast Gospe Bistričke, pod naslovom »Kinch oszebuini szlavnoga orszaga horvatczkoga . . .« (Zagreb, 1765.), napisao je svećenik Petar Berke, rodom iz Međimurja. Uz ostala uslišanja koja su vjernici zadobili od Bistričke Gospe, Berke navodi i 15 slučajeva u kojima je Gospa uslišila vjernike iz Međimurja. Evo nekih: 1689. »Lazar ozdravil«) (lazar = hromi); 1691. »Od Strassila oszlobodyeni«; 1693. »Neplodna porod dobi«; 1696. »Szlepech raszvechen« i 1704. »Od Turszke vuze oszlobodyena«.

Godine 1659. hrvatski ban i pjesnik Nikola Zrinski Mlađi doveo je u Čakovec franjevce. Poklonio im je mali drveni samostan i crkvicu sv. Nikole. Do danas je sačuvan kameni kip Žalosne Gospe koji potječe iz 1689. god. Taj kip stajao je pred samostanom, a kasnije je zamijenjen kipom bl. Gospe s Djetetom Isusom (iz kraja 17. ili početka 18. st.). 17. stoljeće završavamo jednim podatkom iz vizitacije obavljene 1698. godine. Uz tri Marijine crkve (Subotica, Belica i Macinec), i u crkvama diljem Međimurja nalazili su se oltari bl. Dj. Marije. Ima ga tako Nedelišće, Sv. Juraj na Bregu, Selnica, Sv. Martin na Muri, Štrigova i Prelog.

(*Marija — vjerski list za Marijine štovatelje,* XXI/1983, br. 5, str. 171—172)

Kroz 18. stoljeće

Marijine crkve

Osobito puno podataka o štovanju bl. Djevice Marije u Međimurju potječe iz 18. stoljeća. Pogledajmo najprije malo Marijine crkve.

Krajem 17. st. srušena je radi trošnosti crkva u Belici. God. 1703. započela je izgradnja nove jednobrodne građevine s poligonalnim svetištem, u baroknom stilu, crkve Uznesenja Marijina. I u Maloj Subotici sagrađena je u 18. st. nova crkva, po svoj prilici na temeljima stare. U Kotoribi se nova crkva, u stilu kasnog baroka, na čast Sedam Žalosti bl. Dj. Marije počela graditi 1768. g. Po svojoj veličini zaslužila bi čak i naslov bazilike (sl. 16.). Stara Gospina crkva u Sv. Mariji na Muri srušena je 1779. g. Doprinosima župljana izgrađena je nova crkva

Sl. 16. Crkva u Kotoribi iz 1768. g. posvećena u čast Sedam žalosti Bl. Dj. Marije

Uznesenja Marijina, i to u vrlo kratkom vremenu. Unutrašnjost crkve vrlo je raskošno opremljena. Glavni oltar izrađen je u klasicističkoj kompoziciji. Zamišljen je kao veliko svetohranište povrh kojega je veliki reljef Uznesenja Marijina.

Većinu tih, a i drugih crkava iz toga vremena, sagradili su vjernici sami.

Bratovštine

Poznato je da u Međimurju u 18. st. postoje Marijine kongregacije ili bratovštine, i to na više mjesta. Godine 1720. postojale su bratovštine kršćanskog nauka pod zaštitom bl. Dj. Marije u Maloj Subotici i Sv. Jurju u Trnju, a 1747. u Nedelišću, Prelogu i Selnici. Posebno ćemo se osvrnuti na bratovštinu Pohoda bl. Dj. Marije od Radosti u pavlinskom samostanu Sv. Jelene. Bratovštinu je osnovao 9. travnja 1749. g. zagrebački biskup u prisutstvu mnoštva naroda iz Međimurja i Ugarske. Članovi bratovštine častili su sliku bl. Dj. Marije s Djetetom u naručju, a ona se nalazila u kapeli Zrinskih uz pavlinski samostan i crkvu. U toj su se kapeli Zrinski pokapali. U početku slika je visila na zidu, a kasnije su je postavili na novosagrađeni oltar.

O svrsi bratovštine piše pavlin Josip Bedeković: »Doista, Utjeha je onome koga se Marija udostoji pogledati svojim posjetom. Stoga je

svrha ove Kongregacije u koje god vrijeme u godini ispovijediti se i pričestiti i moliti bl. Gospu za sretnu smrt, kako bi ona člana tog društva u času smrti posjetila i majčinskom utjehom utješila.« (Sl. 17.)

Sl. 17. Drveni kip Blažene Djevice Marije, s kustodije u župnoj crkvi u Nedelišću

Hodočašćenje

Spomenimo uz to i jednu bilješku o hodočašćenju vjernika iz Međimurja na proštenje Majci Božjoj Bistričkoj. U ranije spomenutom molitveniku »Kinch oszebuini . . .«, Petar Berke (1734.—1798.), koji je bio neko vrijeme kapelan u Bistrici, na str. 29, bilježi: »Hodileszu tulikaisse perva vremena lepe Procceszie iz Medyimorja, y Yugerszke Zemlye, koje da pak na sztaru szvetu navadu szkoro hotesze povernuti uffbanye je.« Ne znamo koji je bio razlog da su oko 1765. g., kad je molitvenik izišao, splasnula hodočašća iz Međimurja. Možda taj što su gospodari Međimurja u to vrijeme bili grofovi Althani. Oni su, naime, priječili štovanje Majke Božje Lauretanske u Sv. Jurju na Bregu, kako bilježi Berke u povijesti štovanja Gospe Lauretanske u Sv. Jurju na Bregu.

Kapele — oltari — slike

A što je s kapelama, oltarima i slikama? Pogledajmo najprije što se u Međimurju nalazi od svega toga u 18. st. U Legradu je bio i jedan stari oltar sa slikom bl. Dj. Marije. I u Raskrižju je bio oltar s Gospinom

slikom iz 1755. Crkva sv. Jeronima u Štrigovi ima oltar sv. Marije, a u župskoj crkvi Gospin je oltar nabavljen u Mariboru. U Draškovcu područna kapela sv. Roka ima također jedan oltar posvećen bl. Dj. Mariji. Marijin oltar nalazimo i u Sv. Martinu na Muri. U Selnici, u sklopu crkve sv. Marka, nalazi se i kapela Tijela Isusova u kojoj je i krasan Marijin oltar.

(*Marija — vjerski list za Marijine štovatelje,* XXI/1983, br. 6, str. 215—216)

Vidovi Marijanskog štovanja u 18. st.

Bezgrješna

Pogledajmo sada i razne vidove štovanja bl. Dj. Marije u Međimurju. Međimurci u 18. st. posebno štuju Bezgrješno Začeće bl. Dj. Marije. Bezgrješnoj u čast podignut je oltar u Mihovljanu. U franjevačkom samostanu u Čakovcu nalazi se njezina slika. Ispred istog samostana nalazi se i kip Bezgrješne s natpisom na stupu: »Et macula non est in te« — »I grijeha nema u tebi«. Bezgrješna je zastupljena u sklopu javne plastike u Maloj Subotici. I u Kotoribi je također zastupljena Bezgrješna u javnoj plastici koja ima klasicističke elemente.

Uz Bezgrješnu štovala se i Gospa Žalosna. Oltari Žalosne Gospe podignuti su u Mihovljanu, Sv. Križu, Goričanu i Čakovcu.

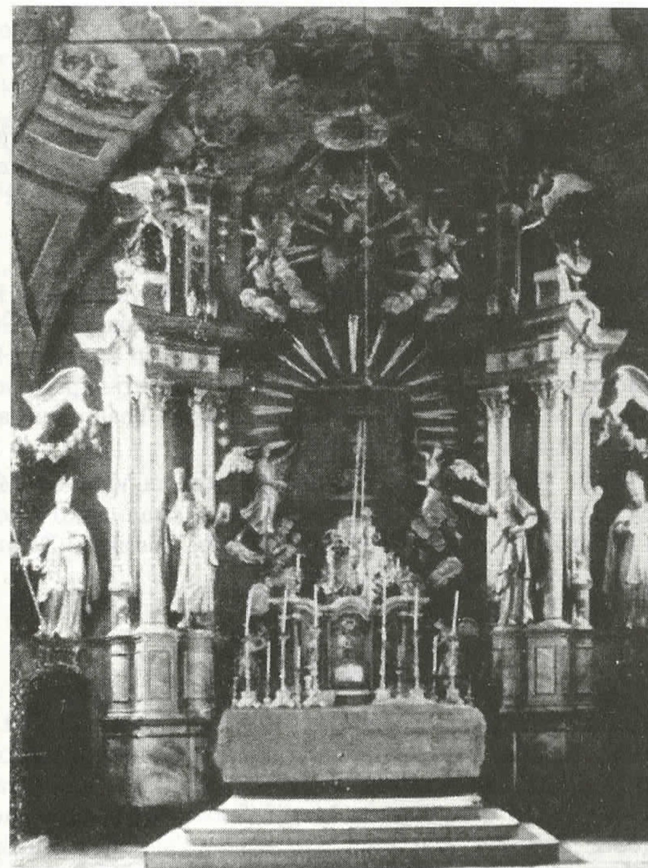
U Međimurju se Majka Božja štovala kao Pomoćnica kršćana (oltar ima u Čakovcu), Gospa Snježna (u Nedelišću), Kraljica sv. Krunice (oltar u Prelogu), Kraljica neba (kip pred franjevačkim samostanom u Čakovcu).

U franjevačkom samostanu u Čakovcu nalaze se i slike Navještenja bl. Dj. Marije i Porcijunkulskog oproštenja.

Gospa Lauretanska

U Sv. Jurju na Bregu (danas Lopatinec) župnik Ivan pl. Mihanović osnivač je svetišta Majke božje Lauretanske. Po svršetku bogoslovnog studija u Rimu 1731. g. vraća se u domovinu. Tom je prilikom posjetio svetište Gospe Loretske. Na daljnjem putu preko Jadranskog mora i pokraj Save, Gospa Loretska izbavila ga je iz dviju velikih pogibelji. Vrativši se sretno u domovinu, dodijeljena mu je župa Sv. Juraj na Bregu. Župa je bila dosta zapuštena. Mladi župnik, pun svećeničke revnosti, odlučio ju je obnoviti. Da bi u tome uspio, nakanio je uvesti pobožnost Gospi Loretskoj. Nedaleko od župske crkve nalazile su se tri lipe i na jednoj od njih visjela je slika bl. Dj. Marije. Župnik Mihanović napravio

je na tom mjestu kapelicu sa slikom Gospe Loretske. Tako je započelo štovanje Gospe Loretske. Uz stanovnike Međimurja, dolazio je tu narod iz Prekomurja i Štajerske. Najveća su proštenja bila na drugi dan Duhova i na Ime Marijino. Za velik broj hodočasnika kapela je bila premalena, pa je župnik Mihanović nakanio 1739. napraviti veću kapelu. Kapela, prava crkva, nakon niza poteškoća koje su pravili grofovi Althani, ipak je s uspjehom sagrađena. Ona postaje župskom crkvom, zbog trošnosti stare. Župa je i nadalje zadržala zaštitništvo sv. Jurja, ali se na oltaru nalazi i Bogorodičina slika. Od župnika Mihanovića ostao je rukopis o tom svetištu pod naslovom »Historia Gloriosissimae V. M. Lauretanae Sacelli in Insula Murakösz...« (Sl. 18.)

Sl. 18. Glavni oltar crkve u Sv. Jurju na Bregu iz druge polovice 18. st. Na oltaru je slika Gospe Loretske.

U prvoj polovici 18. st. nalazimo oltar Gospe Lauretanske i u franjevačkoj crkvi u Čakovcu.

Majka Božja Čenstohovska

Utjecajem pavlina, u Međimurju se razvilo i štovanje Majke Božje Čenstohovske. Kanonska vizitacija iz 1756. g. spominje kako je crkvi sv. Marka u Selnici prigrađena kapela Gospe Čenstohovske. Vizitacija pak iz 1779. spominje oltar Gospe Čenstohovske u Donjem Kraljevcu, izgrađen u baroknom stilu.

Gospa Celjska

Početke štovanja Majke Božje Celjske nalazimo u Međimurju polovicom 18. st. Kip Gospe Celjske čuva se u kapeli sv. Margarete u Kapelščaku (gradnja započeta 1755.). To je kopija Gospina lika iz Mariazella u Austriji.

Veće štovanje Gospe Celjske u Međimurju započinje 1761., kad je Lovro Horvat, župnik u Sv. Martinu na Muri, nabavio Gospin kip. On je započeo i s gradnjom kapele Gospi Celjskoj uz župsku crkvu. Štovanje je nastavio promicati Petar Berke, koji je naslijedio župnika Horvata. Povijest štovanja Gospe Celjske u Sv. Martinu na Muri napisao je Berke pod naslovom »Connotatio Gratiarum quae apud Thaumaturgam Cellensem ad S. Martinum in Pomorje . . .«

Slika Majke Božje Celjske nalazi se i u Donjem Vidovcu. Marija je prikazana na tronu s djetetom Isusom na desnoj strani. Iako je to kopija Gospina lika u Zellu, postoje ipak i neke razlike. Na liku u Zellu Gospa je ozbiljna, a ovdje nasmijana.

Ukinuće pavlina

Ovaj prikaz o štovanju Majke Božje u Međimurju kroz 18. st. završit ćemo jednim tužnim događajem. To je ukinuće pavlinskog samostana u Sv. Jeleni. Prije ukinuća samostana 1782., pavlinska je knjižnica posjedovala i više knjiga o bl. Djevici Mariji. Spomenut ćemo samo neke: De la Croix, Hortulus Marianus, Zagrabiae; Eggerer, Historia B. V. Mariae Remetensis, Zagrabiae, 1672; Nieszporkovics, Historia B. V. Mariae Chetoschoviensis, Cracoviae, 1681.; Benger, Historia B. V. Koruskensis, Cristi, 1730.

Među popisanim predmetima u samostanskom inventaru za ukinuća, bile su slike bl. Djevice Marije Čenstohovske i bl. Djevice Marije od Utjehe, kip bl. Djevice Marije koji se prenosio i prijestolje za Majku Božju sa zavjesama.

(*Marija — vjerski list za Marijine štovatelje,* XXI/1983, br. 7—9, str. 256—257)

Kroz 19. stoljeće

I u 19. st. pobožnost prema Majci Božjoj nastavlja se održavati na razne načine. Tako kroz oltare (Sedam žalosti bl. Dj. Marije u Donjoj Dubravi), poklonce (Bezgrješna u Preseki; Kraljica Neba u Donjoj Dubravi; Krunjenje Marijino u Staneticu) i procesijanske znakove zvane »Marija« (npr. u Strelcu).

Uz to je ovdje još važno napomenuti kako je Marijin lik prikazan na mnoštvu »pilova« razasutih diljem Međimurja. (Sl. 19.)

Sl. 19. Barokni pil Bl. Dj. Marije u Svetoj Mariji na Muri

U pseudogotičkom stilu sagrađena je u Macincu godine 1860. i nova crkva bl. Dj. Marije. A kad je Međimurje bilo »preplavljeno« s dvadesetak crkava i tako bila zadovoljena potreba crkvenoga i župnoga života,

krajem 19. i početkom 20. st. pošlo se korak dalje. Unutar pojedinih župa grade se brojne područne crkvice. Ovdje ćemo nabrojiti samo one koje su posvećene bl. Djevici Mariji: Trnovec (Gospa Snježna), Štrukovec (Majka Božja Škapularska), Strahoninec (Marija Pomoćnica), Peklenica (Kraljica sv. Krunice), Hemuševac (Rođenje bl. Djevice Marije) i Oporovec (Gospa Lurdska).

Malo kasnije podignula su sebi kapele i ova mjesta: Preseka (Bezgriješno Začeće bl. Djevice Marije), Mursko Središće i Okrugli Vrh (Prečisto Srce Marijino), Globoka (Majka Božja Kraljica Anđela), Jalšovec (Majka Božja Kraljica), Krči (Majka Božja od Pohođenja), Prekopa (Majka Božja od sv. Krunice) i Šprinc (Bezgriješno Začeće bl. Djevice Marije).

Stoljeće slika i kipova

Početkom 20. st. gotovo svaka katolička kuća nabavlja svete slike (reprodukcije) ili kipiće. Od Gospinih slika naročito je zastupljena Žalosna Gospa i Srce Marijino. Od figurica spominjemo Bezgrješnu, koja se čuva u Mačkovcu, filijala župe Čakovec. Figurica je voštana i daje dojam bidermajera.

Prije II. svjetskog rata u mnogim se mjestima organiziraju Marijine udruge. A među pobožnostima najmasovnija je svibanjska.

Hodočašća

Hodočasti se uglavnom na Mariju Bistricu, i to često u pravom smislu riječi — pješice. Putem se moli i pjeva. U župi Čakovec bio je običaj da se svi hodočasnici (»romari«) skupe u župskoj crkvi. Nakon večernjice »romari« iz svakoga sela okupe se u procesiju. Svaka procesija odlazi u svoje selo. Kroz selo se pjeva, a završetak je u filijalnoj kapeli.

Za vrijeme mađarizacije 1914.—1945. vjernicima je onemogućeno hodočašćenje na Mariju Bistricu. Mađari su nasilno nametali hodočašćenje u mjesto Bucsu szeni Làszló. Vjernici gornjeg dijela Međimurja odlazili su, međutim, Gospi Lauretanskoj u Sv. Jurju na Bregu, a vjernici iz donjeg Međimurja »Mariji na oltarcu« u Sv. Mariji na Muri. Nakon rata ponovno je nastavljeno hodočašćenje na Mariju Bistricu. Iz Međimurja se danas na Mariju Bistricu najviše hodočasti Gospi na Trsat. Sve češće pohađaju je župe Čakovec, Macinec, Prelog, Nedelišće, Orehovica, Gornji Mihaljevac, Draškovec . . .

Sl. 20. P. Pavao Graf (1921.—1981.) bio je osobiti promicatelj štovanja Majke Božje u Međimurju. Na slici ga vidimo pod kipom Bezgrešne u klaustru Franjevačkog samostana u Čakovcu. Na kipu je natpis »Et macula non est in te« (Ni ljage grijeha istočnoga nema na Tebi)

Sve uz pjesmu

O pojedinim Marijinim blagdanima djeca su obično išla od kuće do kuće i pjevala međimurske pjesme u čast Majci Božjoj. No, međimurske crkvene pučke »popefke«, a u sklopu toga i marijanske, tako su bogate melodijom i sadržajem da o njima vrijedi posebno pisati.

U novije vrijeme u selu Orehovica podignuta je Mariji u čast crkva Gospe Fatimske. Od 1973. to je zasebna kapelanija, a 3. siječnja 1980. tu je osnovana župa.

Za druge pak crkve nabavljeni su kipovi Majke Božje. Tako imamo kip Gospe Fatimske u Čakovcu, Djevice Siromaha u Dekanovcu, Majke Božje Bistričke u Mačkovcu...

Osobiti Marijini štovatelji

Mnogi su se u Međimurju isticali u štovanju Majke Božje, kao svoje nebeske Majke i zaštitnice. Spomenut ćemo ovdje samo jednog čovjeka sveta života, pok. franjevca o. Pavla Grafa (1921.—1981.). O njemu je i Tihomil Gajšak zapisao:

»Rado je i s veseljem držao marijanske pobožnosti, lurdske devetnice, godinama je obavljao razmatranja na Prve subote, vodio je hodočašća u Marijina svetišta u domovini i izvan nje. O Majci Božjoj uvijek je rado i ushićeno propovijedao i širio njezinu slavu. Tako je i lurdsku devetnicu 1981. g., koja se u župi obavljala vrlo svečano, on obavio, premda već i teško.« (Sl. 20.)

Taj štovatelj Pomoćnice kršćana pisao je u svom oproštajnom pismu vjernicima župe Čakovec: »... s tom sam nadom otišao u vječnost držeći se čvrsto presvete Bogorodice, Majke moje, posebne zaštitnice moje. Držeći se nje i uzdajući se u milosrdnog Spasitelja, bez straha odlazim u vječnost.«

Skromno smo pokušali iznijeti samo neke vidove pobožnosti međimurskih vjernika prema Bezgrješnoj Djevici. Tu smo pobožnost promatrali uglavnom preko materijalnih ostvarenja. Zasigurno, najljepša svjedočanstva o ljubavi stanovnika malog Međimurja prema »Dišećoj Fijolici« (Mirisavoj Ljubičici) dobili bismo kad bismo mogli zaviriti u njihova srca. I ovo što je izneseno, međutim, plod je tih istih srdaca. (Sl. 21.), (Sl. 22.), (Sl. 23.)

(*Marija — vjerski list za Marijine štovatelje,* XXI/1983, br. 11, str. 346—347)

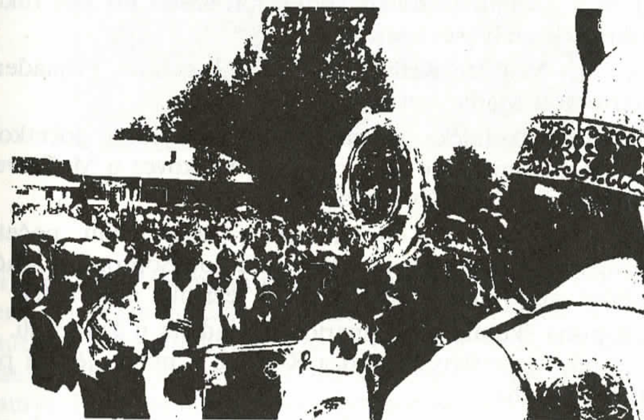

Poznato međimursko mjesto Nedelišće nedaleko od Čakovca ponosi se prvim oltarom podignutim u čast Gospi Lurdskoj u cijeloj Hrvatskoj. Bilo je to upravo prije 110 godina, g. 1884. U župi koja danas broji oko 8000 duša, osim katolika ima i nešto inovjeraca. Posebno je zapažena skupina od četrdesetak baptista koji u područnici Pušćinama imaju i svoje središte. Trude se sve više proširiti, makar i dijeljenjem humanitarne pomoći preko karitativne ustanove "Moj bližnji". Budući da je zaselak Pušćine dosta udaljen od župne crkve, u njemu se gradi novi pastoralni centar, i to u neposrednoj blizini baptističkoga. Godine 1992. postavljeni su mu temelji, a izgradnja dosta dobro napreduje. Bliži se krovu. Župnik Pavao Markač nada se da će sljedećeg ljeta nova crkva biti posvećena Gospi, vjerojatno Majci Božjoj Bistričkoj.

Sl. 21. Iz rubrike »Oko Gospe po Domovini« u vjerskom listu za Marijine štovatelje »MARIJA« (Split), XXXII/1994. br. 3, str. 115.

Sl. 22. Novosagrađena crkva Bl. Djevice Marije u Pušćinama, posvećena je 1994. g. Uz vjerni puk za izgradnju crkve je zaslužan vlč. Pavao Markač župnik iz Nedelišća.

Sl. 23. U nedjelju, 24. srpnja 1994. g. kardinal Franjo Kuharić blagoslovio je novosagrađenu crkvu Bl. Djevice Marije na nebo uznesene u Pušćinama, jednoj od četiriju filijala međimurske župe Nedelišće. U slavlju su sudjelovala 24 svećenika i brojni puk iz Međimurja, Zagorja i Podravine.

2. MARIJA U MEĐIMURSKOJ PUČKOJ CRKVENOJ POPIJEVCI

Prema dosadašnjim saznanjima, međimurska crkvena pučka popijevka formirala se na temelju starohrvatske crkvene popijevke. Ta se povezanost očituje samo u sličnosti teksta sadržaja, ali ne i napjeva. Karakteristika napjeva međimurskih popijevaka je u tome što nisu u dur i mol tonalitetima nego u starim načinima, tj. dorskoj, frigijskoj, lidijskoj i drugim ljestvicama (Podatak prof. Miroslava Vuka).

Najplodniji sakupljač međimurskih narodnih i crkvenih pjesama bio je pokojni akademik dr. Vinko Žganec. Sakupio je oko 5.000 narodnih i 400 crkvenih popijevki u Međimurju. Dr. Žganec izdao je nekoliko zbirki međimurskih narodnih popijevaka (npr. »Hrvatske pučke popijevke iz Međimurja«, svezak II. Crkvene, Zagreb 1925).

Otprije su poznate i rukopisne pjesmarice međimurskih crkvenih popijevki. Npr. »Krištanovečka pjesmarica« potječe iz 1908; zatim, »Preloška pjesmarica« i »Venec Marianszkih Peszmi« (Usp. K. Mlač, Putnik Marijanski, Zagreb 1971, str. 10). U »Krištanovečkoj pjesmarici« nalazi se pjesma u čast Majke Božje Bistričke s početnim stihovima: Zbogom, zbogom Marija« u kojoj se blažena Gospa naziva »Dišeća Fijolica« (nav. dj. str. 69). To je naziv kojim želimo označiti što Marija znači za Međimurje, tj. Ona je »Mirisna Ljubičica« Međimurja.

Ugodno je iznenađenje, što ga je priredio spomenuti prof. Miroslav Vuk, koji je u zadnjih nekoliko godina pronašao još pet rukopisnih međimurskih crkvenih pjesmarica. To su:

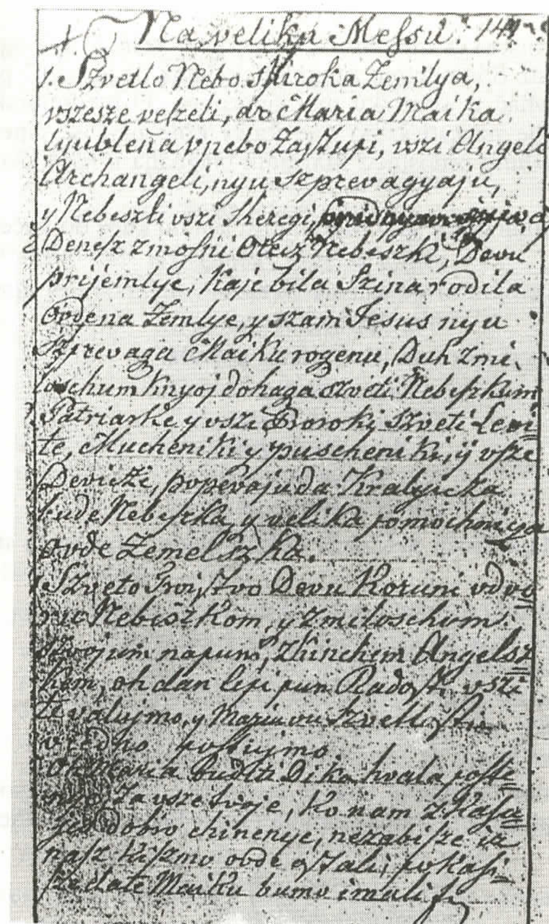
1. »Ex libris Mathiae Kellemina« iz 1772. godine. Pronađena je u Totszenmartonu u Mađarskoj. (Sl. 24.)

2. Rukopisna školnička pjesmarica s izgubljenim početkom. Na početku stoljeća donio ju je Franjo Vuk iz Šenkovca u Mačkovec i već preko 100 godina u vlasništvu je obitelji Vuk.

3. Rukopisna školnička pjesmarica s izgubljenim početkom i završnim dijelom. Pronađena je u Koljnofu kod Šoprona u Mađarskoj, tj. u Gradišću, ali je pisana međimurskim jezičnim obilježjima.

4. Rukopisna školnička pjesmarica pronađena u Podturnu. Najvjerojatnije je bila vlasništvo Ambroza Kollaya, a mogla je biti pisana u razdoblju 1820.—1855.

5. »Raznovrsne Svete pjesme što ih je izpisao i izpravio Anton Luci duh. pom.« (Pojedine pjesme iz ove pjesmarice nalaze se i u knjižnici »Svete Pesme za službu božju u cirkvi«. S dozvolom preč. duhovnog stola za svoje župljane izdal Antun Luci. U Gradcu 1876.)

Na veliku Meſſu. 141
1. Szvetlo Nebo ſhiroka Zemlya,
vszesze veſzeli, da Maria Maika
lyublena v nebo zaſtupi, vszi Angeli
Archangeli, nyu ſe prevagyaju,
y Nebeszki vszi Sheregi,
Denesz zmoſhni Otecz Nebeszki, Devu
prijemlye, kaje bila Szina rodila
Ordena Zemlye, y szam Jesus nyu
ſprevaga Maiku rogenu, Duh zmi-
loschum kinyoj dohaga sz vszi Nebeszkimi
Patriarke y vszi Proroki, Szveti Levi-
te, Mucheniki y ispuscheniki, y vsze
Devicze, popevaju da Kralyicka
bude Nebeszka, y velika pomoichnicza

Sl. 24. Stranice rukopisne pjesmarice »Ex libris Mathiae Kellemina« iz 1772.

Niti jedna od spomenutih pjesmarica nije zasad još znanstveno obrađena. U ovom prikazu pokušat ćemo se osvrnuti na marijanske međimurske pučke popijevke, i to na one koje se nalaze u navedenim rukopisnim pjesmaricama kao i one koje su zapisane u naše vrijeme u Međimurju. Pojedine od ovih popijevaka nalaze se u starim kajkavskim molitvenicima iz 18. i 19. st., a sačuvale su se do naših dana i pjevaju se jedino još u Međimurju. Budući da se u najnovije vrijeme našlo starih izvornika, nastavlja se s istraživanjem da bi se dobila vjerodostojna znanstvena istina.

Broj je marijanskih međimurskih pjesama velik i nemoguće ih je ovdje sve navesti. Spomenimo zanimljiv podatak da je od 63 pjesme što ih navodi K. Mlač u »Putniku marijanskom«, 39 međimurskih. Zbog toga ćemo ovdje navesti samo one kitice koje nam se čine posebno vrijednim. Slijedimo redoslijed Marijinih blagdana u katoličkom kalendaru:

O Novoj godini djeca su u Međimurju išla od kuće do kuće i pjevala:

»Zišla je, zišla Denica
Nije to zišla Denica
Neg Marija Devica . . .«

I za Svijećnicu djeca su išla selom i pjevala:

»Pitala su dečica
Jel bu skoro Svečnica?
Bude, bude Svečnica,
Naj Marija to dobi
Da se Dete porodi . . .«

Pjesma »Majki Božji Svečnici« opisuje susret Marijin sa starcem Simeonom:

»Mariji je rekel ovak: 'To je dete spasenje!
Za se verne krščenike navek bude veselje.
Šteri nado veruvali vu malega Jezuša,
za nje bude velka žalost, ar zgubljena jim duša.'
Išče rekel je Mariji: 'Tej bu prebol meč srce
od žalosti za Jezušom da se put Kalvarije . . .«

U rukopisnoj pjesmarici koja je vjerojatno bila vlasništvo Ambroza Kollaya u 87 strofa opjevana je muka i smrt Isusa Krista. Pjesnik pjeva o Mariji:

»Sim vsi verno pristupljujte
Bogoljubno posljušajte
Težku tužbu od Marije
Majke njegve kak najprije
Sve stvorenje Gospu straši
Žalost serce njejno plaši
Z gljeda gde se Ivan plače
Oltar suzami premače
Dragi Ivo, kričat stane
I na zemlju tužna pane
Magdaljena knjoj priteče
Sve Sestrice okol kleče
Nju na noge podigneju
Sestrom milo nazoveju . . .«

(str. 349)

Međimurjska crkvena popijevka zna da se Isus nakon svoga Uskrsnuća najprije pokazao svojoj Majci Mariji:

»Ztalsze je Krisztus goreka
za nevolijnoga chloveka
Najpredsze zkazal Kraljiczi
predragoj Majki Deviczi . . .«

(Rukopisna školnička pjesmarica, br. 2. str. 21)

U svibnju je i blagdan Marije Posrednice svih milosti:

»O zmožna kraljica!
Prečista devica
O majka Marija
Kak lepa si ti!
Nebo te zvišuje
Zemlja te poštuje,
ljubljena majka
Kak draga si ti! . . .«

(A. Luci, Svete Pesme . . . str. 73)

Zadnji je dan svibnja Pohođenje bl. Dj. Marije:

»Gda je negdar Jalžabetu Marija pohodila
i vu goričko deržaje ona k joj šetuvala,
sam Bog otec joj obečal ki ju bodo molili,
a Marija ako rejče, pomoč bodo dobili . . .
Anda i mi, draga brača, Mariji popevajmo,
svoje križe i nevole ponizno izručajmo!
O Marija, naša mati, sem Horvatom pomoć daj!
Svoje ćeri, svoje sine zapustiti nigdar naj!«

Presvetom Srcu Marijinu u čast poznata je ova »popefka«:

»Tvoje srce mi častimo, o Marija Devica,
k tvojmu srcu pribežimo, budi nam pomočnica!
Ti si čisto srce dala Bogu višjemu za dar
i Devica si ostala s čistim srcem za sigdar.
Iz tve Devičajske krvi Jezus je življenje zel
on je v tvojem srcu živi Bog i človek biti htel . . .«

Međimurci su rado hodočastili, a to čine i danas, Majci Božjoj Škapularskoj u franjevačku crkvu u Varaždin. Išlo se pješice ili biciklima. Mariji se pjevalo:

»Fala tebi, o Marija,
štera si nam dopustila
kaj smo mogli simo pojti
pred tvoj sveti tronoš dojti . . .«

Srpanj i kolovoz mjeseci su kad se hodočasti Majci Božjoj Bistričkoj. Navest ćemo stihove pjesme »Dragi moji vi romari«:

»Dragi moji, vi romari, ki ste došli denes sem,
da bi malo posluhnuli, čujte kaj vam ja povem!
Želju, misel smo imali, doma se ostavili,
pak se jesmo v ime Božje na Bistricu spravili...
O, Marija zvezda morja, pomočnica krščana,
blagoslovi rod hrvatski i nas ovdi sakoga!«

Blagdan Uznesenja bl. Dj. Marije ili Velika Gospa u Međimurju se naziva »Velika Meša« (Meša = Misa). U rukopisnoj pjesmarici »Ex Libris Mathiae Kellemina« zapisane su dvije pjesme u čast Uznesenja bl. Dj. Marije. Pogledajmo neke strofe:

»Szveto Troiztvo Devu koruni v dvoru Nebeszkom y zmiloschum szvojum napuni, zkinchem Angelszkem, oh den lepi pun Radosti vszi te valujmo, y Mariu vu Szvetlosti vredno postujmo...«

(str. 141.)

»... Oh Maria v nebo vzeta bete lijubimo
oh rumena lepa Zorja tebe hvalimo
tiszi puna vsze miloszti, gressnikom
krivnje oproszti, z Jezussem miri...«

(str. 142.)

Bl. Djevici Mariji Kraljici nalazimo zapisanu pjesmu u pjesmarici A. Luci (str. 143. u rukopisnoj, str. 75 u tiskanoj knjizi):

»Kaj pak ti hočeš moja kraljica
Sladka devica da tebi dam,
Drugo ništ neimam prosim ponizno
Srce pokorno njega ti dam.
Pak ti kraljica si ga več vzela
Si ga genula za te gori
Mati premila ti ga zadrži
Od zla obrani čuvaj ga ti!«

Iz prijepisa knjige Ivana Tota iz Sv. Martina na Muri, navodimo pjesmu koja se pjevala na Malu Gospu:

»O Marija, draga, čista divojčica,
horvackog orsaga, patrona, kralica, patrona, kralica.
Blagoslov podeli naši domovini
vezdaj, a na smrti se nas v nebo primi,
se nas v nebo primi!«

Na Badnjak (Sveti Post) obilazili su dječaci pred večer rođake u selu i pjevali:

»Marija se Djeva trudi, svetoga Jožefa budi.
Stani Jožef, dobro moje, bom rodila Dete svoje...«

Međimurski je puk kroz stoljeća štovao i častio »Marijicu«, a svoju sinovsku odanost izražavao je najuočljivije upravo popijevkom njoj u čast. U toj popijevci nalazio je svoj mir, blažio rane, jačao vjeru, zvao i preporučivao se pod Marijinu zaštitu.

(*Marija — vjerski list za Marijine štovatelje,* XXIII/1985, br. 12, str. 369—372)

V. SVECI, BLAŽENICI, SLUGE BOŽJI

1. NAD GROBOM SV. PETRA U RIMU

Uredili prvo svetište

O boravku apostola Petra u Rimu i njegovoj smrti u tome gradu teško da danas još koji ozbiljan istraživač dvoji. Sveti Petar apostol bio je mučen za cara Nerona, vjerojatno 64. godine. Egzekucija je izvršena vjerojatno u Agripinim vrtovima, gdje se nalazi Kaligulin i Neronov cirkus, u dolini između brežuljaka Gianicolo i Vatikan.

Sv. Petar bio je pugubljen s ostalim kršćanima, a Tacit donosi i razloge zbog kojih su kršćani u to doba bili pogubljeni: »Stoga Neron, da ublaži ta govorkanja, našao je krivce, koje je narod zvao mrskim kršćanima zbog sramotnih djela i stavio ih je na strašne muke. Začetnik toga imena, Krist bio je za Tiberijeva vladanja kažnjen smrću od prokuratora Poncija Pilata. To pogubno praznovjerje, potisnuto za sada, ponovno provaljivaše ne samo po Judeji, izvoru ovoga zla, nego i u Rimu«. (*Annales*) (Sl. 25.)

Sl. 25. Kip sv. Petra apostola u Bazilici sv. Petra u Rimu

O Petrovu boravku i njegovoj smrti u Rimu može se odgovoriti pozitivno, a za odgovor na pitanje gdje se točno nalazi mjesto Petrova groba — valja se uteći i iskazima arheoloških istraživanja o tome kako je izgledalo šire područje na kojemu se između brežuljaka Vatikan i Gianicolo protezao Kaligulin i Neronov cirkus.

Nekoliko je koraka dalje u dolini Via Cornelia, a pored nje na brežuljak penje se Via Aurelia, prema sjeveru Via Triumphale.

Na mjestu gdje je danas na Trgu sv. Petra granica između Republike Italije i države Vatikan, u prvom stoljeću poslije Krista bio je početak spomenutoga cirkusa. Danas se može i točno odrediti njegova veličina. Protezao se sve do unutrašnjosti vatikanskih vrtova i svršavao otprilike ondje gdje se danas nalazi radionica za održavanje vatikanskoga zdanja Fabrica di San Pietro. Sjeverna granična linija cirkusa ležala je točno na mjestu gdje je danas na Trgu sv. Petra obelisk i išla je uzduž južne lađe crkve sv. Petra. Južna granica cirkusa dodirivala je unutarnju stranu južne polovice kolonada, prolazila preko Campo Santo i svršavala se ispod današnjega vatikanskog kolodvora.

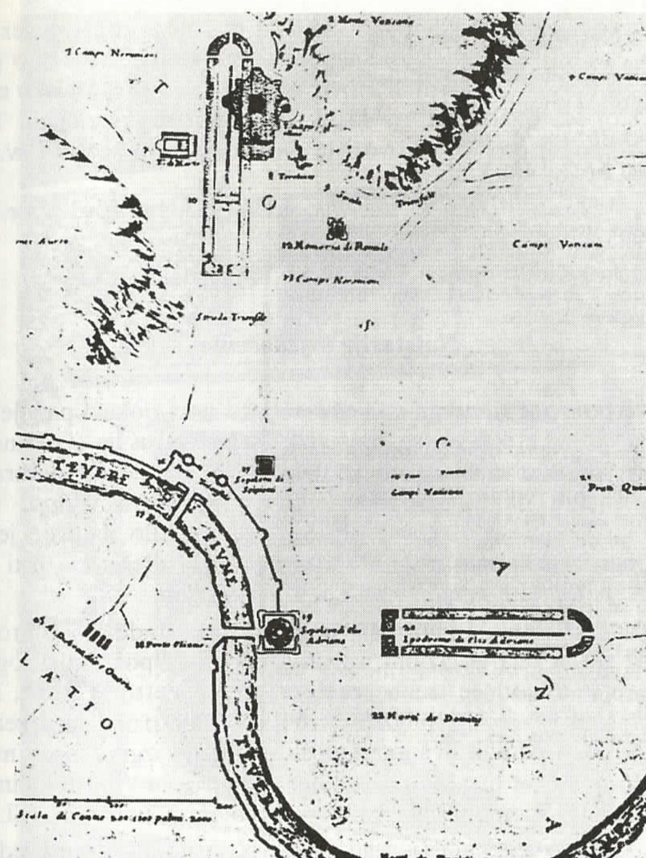
U blizini Kaligulina i Neronova cirkusa prostiralo se relativno veliko pogansko groblje. Ono pokazuje i tragove kršćanske prisutnosti. Sjevernije, gotovo već u unutrašnjosti vatikanskoga brežuljka, nalazili su se razni grobovi siromašnih ljudi. Sv. Petar bio je osuđen kao zločinac, u smislu kako to opisuje Tacit za kršćane, i zato pred zakonom nije imao nikakve zaštite. (Sl. 26.)

Ipak, prema običaju onoga doba stari Rimljani rado su ustupali tjelesa ubijenih rodbini ili njihovim znancima. Zato su se i kršćani pobrinuli da se od vlasti dobije Petrovo tijelo. Mjesto za grob našlo se posve blizu i pokop je obavljen vjerojatno najbrže što se moglo učiniti. Bilo je to na brežuljku Vatikanu, u blizini groba nekoga dječaka.

Iako je Petrov skromni humak bio vjerojatno zaštićen samo crijepovima s gornje strane, kršćani su mu posvetili posebnu pažnju.

U Rimu je kult mrtvih bio štićen zakonom, pa su i tako skroman grob sv. Petra kršćani poštivali i čuvali.

Malo-pomalo oko Petrova groba nastajali su i drugi grobovi. To je prostor P — kako su ga nazvali istraživači. Tu su mogli, na taj prostor, ulaziti kršćani i tu se sastajati. U drugom stoljeću nastaje dosta veliko groblje s dva reda mauzoleja, koji su se penjali prema vrhu u smjeru istok—zapad. Kao prije grobovi oko groba sv. Petra, tako su sada ta dva reda mauzoleja ograničavala jedan prostor, ali ga poštuju: — mauzolej S ograničava južnu stranu, mauzolej O gotovo čitavu istočnu stranu, mauzolej R sa svojim »solarium« omeđuje ga s jugozapada, a zona

Sl. 26. Pokušaj smještaja današnje Bazilike sv. Petra apostola u Rimu između brežuljaka Vatikan i Aureo: cirkus što ga je dao graditi car Kaligula, poslije nazvan Neronovim cirkusom, jednim bi svojim dijelom prolazio gotovo preko polovice današnje Bazilike sv. Petra; u tom cirkusu bio je mučen sv. Petar apostol

ukopa — poslije Q — sa sjeverozapada. To je polje na južnom pobočju zaštićeno zidom, koji ide u smjeru zapad—istok, a pretpostavlja se da upravo taj zid, u produžetku preka istoku, omeđuje sa sjeverne strane i polje P.

Možda zbog reguliranja vode ili iz drugih razloga godine 147.—161. zazidali su zid na zapadnoj strani prostora P. Taj zid, zbog njegove crvene boje, zove se *Crveni zid.* Prostor P, koji sadrži u sredini grob sv. Petra, dobiva oblik maloga dvorišta. Dvorište je široko četiri metra u smjeru

istok—zapad i dugačko je sedam metara u smjeru jug—sjever. Tu se moglo ući kod mauzoleja O sa sjeveroistočne strane. Možemo pretpostaviti da su ti zidovi imali mali krović te da je cijeli prostor oko svršetka drugoga stoljeća imao pod, tj. da je bio izravnan i popločen. Taj vrlo skromni ograđeni prostor ili dvorište — bilo je prvo svetište sv. Petra.

(*Vjesnik — Hrvatski politički dnevnik*, LIV/1993, br. 16432, str. 29. — (28. 6. 1993))

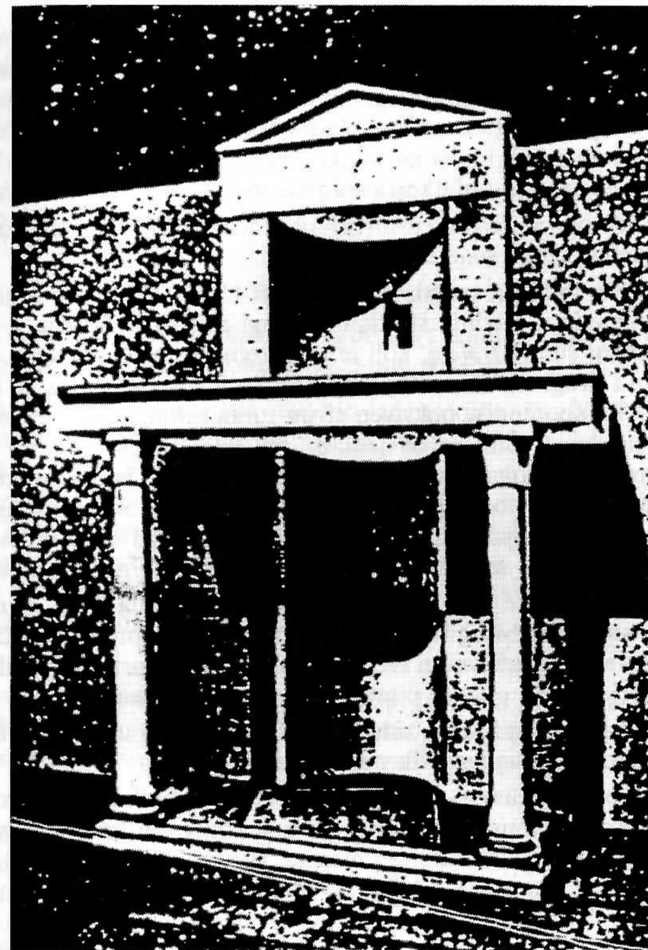
Najstarije svjedočenje

Iz prve polovice drugoga stoljeća potječu novi dokazi pažnje prema Petrovu grobu. Vatikanski se brežuljak stalno zarušuje. Godine 1936. iskopan je blizu obeliska grob iz toga doba, ali devet metara ispod današnje razine tla. Svi grobovi oko groba Petrova nose tragove zarušivanja. Da bi se njegov grob od toga zaštitilo najprije je povrh njega namjerice iskopan drugi grob, koji je tako udešen da štiti Petrov. A onda je podignuti i mali zidić, iznutra obijeljen.

Između 150.—160. godine obavljeni su znatni radovi oko groba. Sasvim blizu njega bila je grobnica nekog bogatijeg pokojnika, ograđena zidom, koji je djelomice trebao prelaziti preko Petrova groba. No, zid na tom mjestu u luku zaobilazi Petrov grob. Pobožnici su u vezi s tim lukom vrlo brzo podigli dva kamena stupa, lijepo izgrađena, s mramornom pločom, što se dizala oko 1,50 m nad grobom Apostolovim. To je morao biti onaj spomenik — trofej — o kojem govori Gaj. (Sl. 27.)

Veliko je bilo iznenađenje kada su se iskapači našli pred jednim od tih stupova koji je bio vrlo pažljivo za vrijeme gradnje prve bazilike ugrađen u zid. Svi su ti radovi u vezi sa zidnim lukom i trofejom obavljeni prije 161. godine, jer opeke nose žig izrade za doba Cezara Aurelija i Faustine Auguste: Faustina je dobila naslov u »augustu« 147., a Aurelije 161.

Taj spomenik ima tri kata: *prvi* — donji ili podzemni, sastoji se od omeđene i poduprte rake na tlu iznad groba sv. Petra, a omeđene jednim malim zidom na jugu. *Crveni zid* s apsidom je na zapadu, mali zid na sjeveru i jedan drugi grob na istoku; na samom grobu bila je mramorna ploča koja, slijedeći smjer rake, nije stajala okomito na smjer Crvenoga zida. *Drugi kat* (srednji) bio je ploča od 1,20 m nad prvim i stajala je na dva stupa istočno i na Crvenom zidu zapadno. *Treći kat* (gornji) imao je isti oblik kao i drugi, tj. srednji; sastojao se od ploče oslonjene prema zapadu o Crveni zid, a prema istoku na dva stupića,

Sl. 27. »Možeš poći na Vatikanski brežuljak Ostijskim putem, pa ćeš vidjeti trofeje onih koji osnovaše našu — rimsku — crkvu«: Grobna kapelica sv. Petra — Gajev Trofej (potkraj drugoga stoljeća), koji je bio prva arhitektonska jezgra najveće i najznačajnije bazilike kršćanskoga svijeta

koji su se oslanjali na menzu, ili se sastojao od same niše koja je bila nešto šira od donjih niša s prozorčićem u sredini i s pročeljem koje je završavalo timpanom.

Najstarije svjedočenje o grobu sv. Petra u Vatikanu sačuvao nam je u svojoj *Povijesti* prvi povjesničar Crkve Euzebije Cezarejski. On donosi

raspravu rimskoga svećenika Gaja s montanistom Proklom za vrijeme pape Zeferina (195.—217.). Proklo izdiže vrijednost Hierapolisa, jer je ondje grob đakona Filipa i njegovih kćeri proročica. Na to će mu Gaj: »A ja ti mogu pokazati trofeje (Tatropaia — grob, grobni spomenik) naših apostola. Možeš poći na Vatikanski brežuljak ili Ostijskim putem, pa ćeš vidjeti trofeje onih koji osnovaše našu — rimsku — crkvu.«

Gajev *Trofej* bio je prva arhitektonska jezgra najveće i najznačajnije bazilike kršćanskoga svijeta.

U trećem stoljeću, možda da se uzdrži Crveni zid, zbog toga što je bio bez temelja u sredini, sazidan je drugi zid, širok 50 cm, a dug 90 cm na desnoj strani *Trofeja*, koji je tako izgubio svoju simetriju. Poslije je sazidan i drugi zid na lijevoj strani i tako je Crveni zid ostao između dva zida. Taj spomenik, pokriven sivim mramorom, dobio je svoju ljepotu i vrijednost. Čini se da je tada sav pod onoga prostora urešen mozaikom i to je dokaz o učestalosti posjeta i pažnji hodočasnika. Znak da su hodočasnici doista dolazili je pod koji je od obuće sav istrošen, novac koji su ostavljali i spisi na zidu. To je tzv. Zid s grafitima ili Zid grafita, a na njemu se našlo i Petrovo ime, ispisano grčkim slovima.

S dozvolom pape Pija XII, proučavanje grafita na Zidu s grafitima posebice se bavila Margherita Guarducci, redoviti profesor grčke epigrafije i starina na državnom sveučilištu u Rimu. Najprije je otkrila grafit na grobnici Valerii, gdje je pisalo: »Petre, moli Krista«.

Za najvažnije grafite na zidu G prof. Guarducci utrošila je šest godina mukotrpnoga rada da ih odgonetne.

»Liber pontificalis« — zbirka životopisa pojedinih papa, govori nam da je imperator Konstantin Veliki navodno zatvorio grobnicu sv. Petra u brončanu ćeliju dugu oko pet metara, visoku 3,70, dugačku 3,75 i da je na nju pričvrstio križ od čistoga zlata znatne težine. No, nedavna iskapanja pokazala su da Konstantin nije učinio ništa osim što je sveti trofej konzervirao s velikim poštovanjem u onakvom stanju u kakvom ga je i zatekao.

(*Vjesnik — Hrvatski politički dnevnik*, LIV/1993, br. 16433, str. 29. — (29. 6. 1993))

Konstantinova bazilika

Konstantin je zarezao dva krila Crvenoga zida koliko su stršala od Zida grafita i lijevo od zidića koji je s njim paralelan. U Zidu grafita otvorio je jednu komoricu, koju je potpuno obložio mramorom, osim

gornje strane, da bi se u nju smjestile relikvije. Uz bokove Zida grafita i paralelnoga zidića oslonio je dva zida za podupiranje i zbog simetrije. Pločama crvenoga mramora prekrio je tako dobivenu malu građevinu, ostavivši slobodnom istočnu stranu kako bi se vjernici mogli primaći svetoj raki, dvokrilnim vratašcima zatvorio je srednji dio preostaloga *Trofeja* te sve prekrio vodoravnim pločama. Tako je nastao impozantan i uočljiv blok visok dva metra, s čeone strane širok 2,90 m, a bočno dubok 1,80 metara.

Tako je nastalo srce bazilike svetog Petra.

Car Konstantin Veliki, nakon Milanskoga edikta, na tome je mjestu podigao prvu baziliku, s oltarom od mramora i porfira.

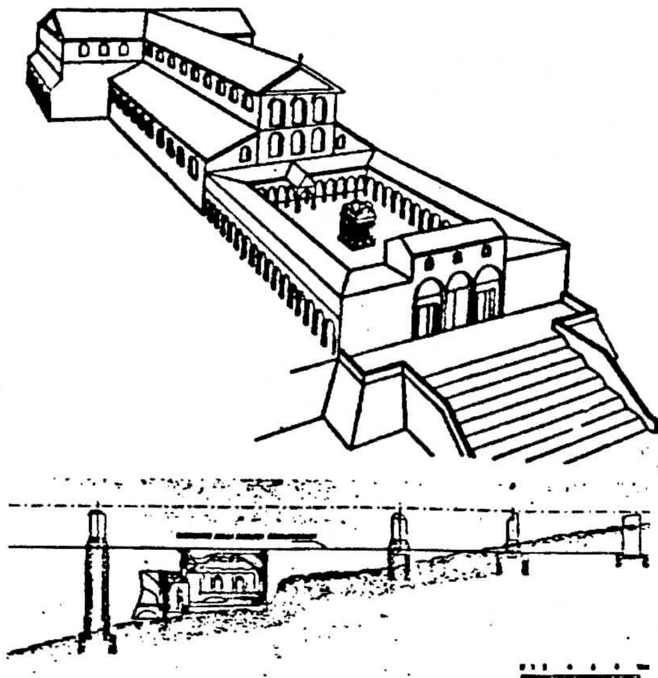
Sagraditi baziliku svakako nije bio lagan posao. Bazilika se trebala graditi zapravo na rimskom groblju na Vatikanu, a groblje je po rimskom zakonu nepovredivo. Osim toga, Konstantin gradi baziliku na najnepogodnijem mjestu, na strmini brežuljka. Trebalo je zato prilagoditi teren. Gornju polovicu trebalo je kao odrezati, a donju polovicu zasuti. Kod toga je, dakako, trebalo dirnuti i u mauzoleje. Ukupno je trebalo nanijeti 40.000 metara kubičnih zemlje. Doista, onima s gornjega dijela zemljišta vrhovi su skinuti i kao odrezani, a oni s donjega dijela su zasuti.

A sve je to izvedeno unatoč najstrožim rimskim zakonima o svetinji groba, što potvrđuje kako je jak bio motiv da se baš tu, na tako inače nepogodnom mjestu i još k tome nepovredivom — sagradi bazilika sv. Petra.

Konstantinova bazilika sagrađena je s nakanom da se proslavi onaj mali grob koji je bio sačuvan. Kada je bazilika dovršena u veličanstvenom transeptu, onom malom spomeniku dodijeljeno je počasno mjesto, na četverokutnom temelju, malo višem od poda, pred apsidom urešenom zlatnim mozaikom. (Sl. 28.)

Hodočasnici bi dolazili bosi središnjem spomeniku s velikim poštovanjem. Sagibali su čelo do kamena ispod kojega su počivale Petrove kosti. Mnogi su željeli vidjeti i dublje, tj. što je s onu stranu kamena. Da bi se izišlo u susret njihovim željama, doskoro je u kamenoj ploči bila izbrušena četvrtasta rupa, na koju je poslije bila položena još jedna takva ploča s umetkom od šesnaest centimetara masne žbuke.

U doba papinstva Pelagija II. (579.—590.) vrh Konstantinova transepta bio je čini se trošan ili neugledan te bez oltara nije više odgovarao zahtjevima liturgije. Zato su svetište i transept dobili sasvim novo i veličanstveno ruho.

Sl. 28. Rekonstrukcija Konstantinove bazilike
Gornja isprekidana crta prikazuje pod sadašnje Bazilike sv. Petra, a ravna crta ispod nje označuje pod Konstantinove bazilike (dolje)

Papa Grgur Veliki (590.—604.) podiže nad grobom sv. Petra oltar, da se svaki dan služe svete mise. Papa Kalist II. (1119.—1124.) diže nad njime još veći i raskošniji. On postavlja nove obloge od crvenoga mramora na papinski oltar, umećući ih u mramornu bazu. Papa Inocent III. (1196.—1216.) zatvorio je nišu brončanim vratima s reljefima dvanaest apostola i likom Spasitelja, koji na glavi nosi krunu. Pred tim likom bio je okrunjen i Karlo Veliki.

U doba renesanse pape su ostavile svoj pečat i obilježje. Julije II. (1503.—1513.) htio je rekonstruirati baziliku po veličanstvenoj zamisli Bramantea. Srameći se zbog krajnje ruševnosti spomenika, dao ga je zaodjenuti u novu građevinu uzdignutoga prezbiterija, zatvorivši ga s leđa Konstantinovom apsidom.

Kada je bila završena Michelangelova kupola te nad njenom lanternom postavljena velika brončana kugla sa zlatnim križem na vrhu (1593.), već se radilo na tome da se dade novi oblik i kripti. Sada biva

srušena Bramanteova zaštitna konstrukcija te Dalla Porta gradi papinski oltar na razini novoga poda, koji je Sangallo po Bramanteovu nacrtu odlučio izdignuti za 3,20 m iznad staroga poda.

U tomu je djelu Dalla Porta učinio, *prvo:* novi raspored kripte. U prvi se mah činilo da se želi ograničiti na to da očuva stari polukružni ophod i središnji prostor od zatrpavanja, no na kraju mu bude savjetovano da poveća podzemni dio (Grotte Vecchie, Stare spilje), bilo gradnjom novoga deambulatorija iza Konstantinove apside od koje je u rušenju spomenute Bramanteove gradnje bio spašen dio, a koji se nalazio ispod novoga poda, bilo povećanjem središnjega dijela, koji je, naravno, bio produžen i povećan prema istoku da bi ga se dovelo u komunikaciju s novim deambulatorijem, obuhvativši uzglavlje staroga deambulatorija. Prostor je tako dobio oblik izvrnutoga križa svetog Petra, kako se može vidjeti u Klementovoj kapeli. Tada se vrlo poštovao srednjevjekovni korpus oltara, koji je na taj način bio potpuno sačuvan.

Drugo je nova konfesija. Ona je nastala iz potrebe da se omogući pristup grobu Sv. Petra, te je tako nastao potkovasti prostor, koji još postoji, a u koji se silazi niza stube paralelne s lukom.

Uz ravnu stranu toga prostora Konstantinova bloka s nišom palija, iza vrata Inocenta III, je, *treće,* papinski oltar, koji je nastao na Konstantinovu bloku a počiva na menzi oltara Pelagija II. ili Grgura Velikog, na koje se neposredno nadovezuje te biva nadograđivana.

Papa Pavao V. (1605.—1621.), pobijedivši opravdana oklijevanja i protivljenja, a raspolažući ogromnim sredstvima, srušio je još postojeći dio velebne Konstantinove bazilike, da bi Bramanteovoj i Michelangelovoj bazilici centralnoga tlocrta dao oblik latinskoga križa izgradnjom uzdužnoga kraka. Od njega potječu ukrasi iz vrlo vrijednih raznobojnih mramora, brončanih vrata, koja zatvaraju ulaz u nišu palija, stupići i niše i svi ukrasi obiju strana ulaza te na kraju niz svjetiljki koje od tada ukrašavaju pročelje konfesije.

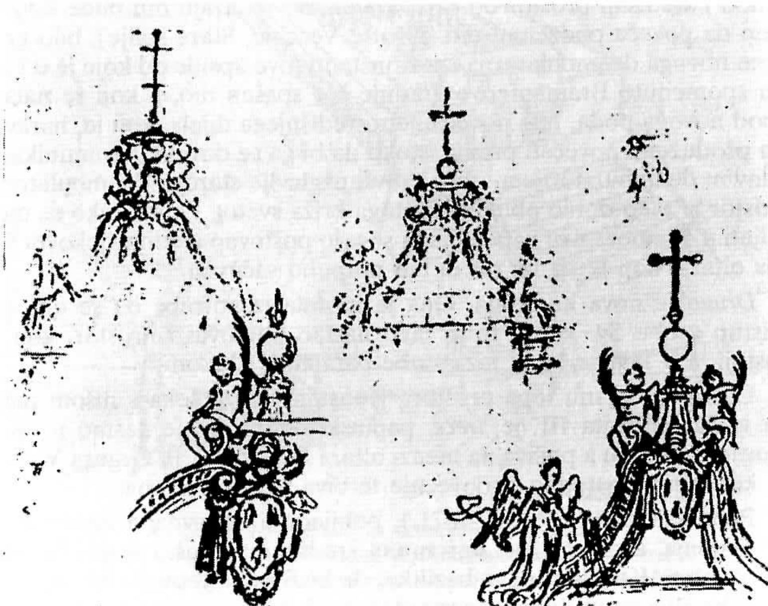
Godine 1615. nakon što je završen Madernov uzdužni krak, srušen je zid što ga je Pavao III. dao sagraditi, a koji je odjeljivao novu od stare bazilike, i 1617. konfesija je napokon bila dovršena.

(*Vjesnik — Hrvatski politički dnevnik,* LIV/1993, br. 16434, str. 29. — (30. 6. 1993))

Zaboravljena škrinjica

Papinski oltar, za nekoliko stuba uzdignut od ostaloga tla bazilike, gubio se u ogromnom prostoru. Nedostajao je vrh, koji bi ga povezivao

s prekrasnom arhitekturom hrama i pomoću kojeg bi se oni stopili da bi — kako se željelo — ta cjelina isticala grobnicu svetog Petra. To je djelo naručeno od Berninija. Rad je trajao pet dugih godina. Razotkriveni su 1627. lozini stupovi, a 1633. na njih je postavljen veliki baldahin. (Sl. 29.)

Sl. 29. Berninijeve skice za baldahin u Bazilici sv. Petra u Rimu

I tada su se najveća kršćanska bazilika i predivna Michelangelova kupola — od koje nije viđeno ništa ljepše — stopila s papinskim oltarom te zajedno postali darom protoka umjetnosti šesnaest stoljeća. Prvog među apostolima, dokaz Rimokatoličke apostolske crkve.

Povod iskapanjima ispod današnje Vatikanske bazilike bilo je pripremanje za grob pape Pija IX. u tzv. spiljama ispod nje. Nadgrobni spomenik tražio je da se kopa dublje. I doista, naišlo se na zidine od velike arheološke važnosti. Iskapanja je vodio bivši njemački političar mnsgr. dr. Luddwig Kaas, koji je pred Hitlerom pobjegao u Rim. Papa Pio XII. povjerio mu je upravu podzemnoga dijela Bazilike sv. Petra. Dok je 1939. godine trebalo pripremiti grobnicu pokojnom papi Piju XI, tijekom radova msgr. Kaas opazio je tragove staroga zida iz Konstantinova doba. Ispod Bazilike, u najvećoj tajnosti, poduzetnošću samog pape Pija XII. i investicijama Svete Stolice, poduzeti su veliki radovi. Iskapanjima su došli do »Gajevih trofeja«.

Naravno, prije samih iskapanja trebalo je inženjerski osigurati samu građevinu, osobito veliki oltar s Barninijevim tabernakulom.

U razdoblju od 1939. do 1949. došlo se do mnogih važnih nalaza. Tako je otkriven i zid G, koji je nadograđen na Crveni zid. On je znači vremenski kasnije podignut nego Crveni zid, no ipak prije od Konstantinove podloge, jer je u obzir uzeo njegove temelje. Zaključeno je da zid G potječe iz trećega stoljeća. Taj zid G, osim ostaloga, važan je i zato što je sjeverna njegova strana sasvim prekrivena grafitima. Poslije su očitana imena s tih grafita: Krist, Marija, Petar. (Sl. 30.)

Sl. 30. Zid iz trećega stoljeća sasvim prekriven grafitima — odčitana su imena — Krist, Marija, Petar

Nakon što je prof. Guarducci otkrila i grčki natpis »Petar je ovdje«, papa Pio XII. objavio je 23. prosinca 1950. u svojoj božićnoj alokuciji svijetu na kraju jubilarne godine:

»Najmarljivija su istraživanja dala vrlo bogate i važne rezultate. Bitno je pitanje: je li je uistinu pronađen grob sv. Petra? Na to nam pitanje konačni zaključak radova i studija odgovara s posve jasnim: Da! Pronađen je grob sv. Petra! Drugo je pitanje, podređeno prvome, a tiče se Svećevih relikvija. Je li su i one pronađene? Na rubu grobišta nađeni su doduše ostaci ljudskih kostiju, ali nije moguće sa sigurnošću dokazati da predstavljaju ostatke Apostolove. To, međutim, ni najmanje ne dira u povijesnu istinitost njegova groba. Divovska kupola diže se točno nad grobom prvog rimskog biskupa, prvoga pape . . .«

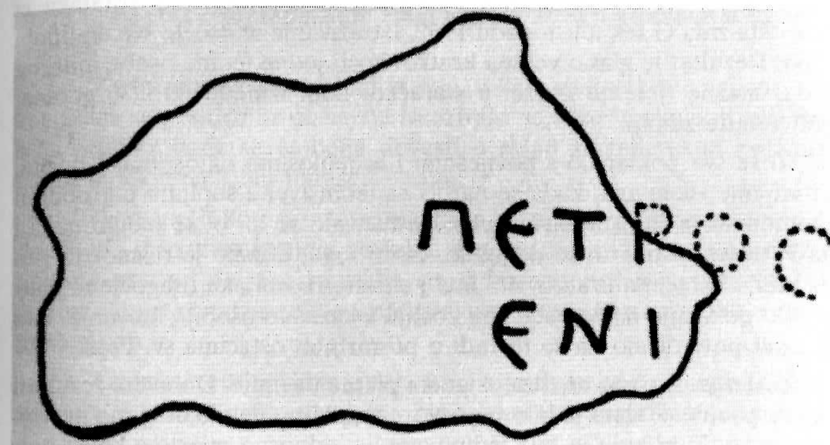
Jednoga dana otkrio je netko — bio je to sigurno njemački prelat Ludwig Kaas, tada upravitelj zavoda za održavanje vatikanskog zdanja tzv. Fabrica di San Pietro — da se među komadima žbuke nalaze također i ostaci kostiju. On je sve to pokupio, pohranio u drvenu škrinjicu i uz pomoć jednoga radnika položio na određeno mjesto u blizini vatikanskih grota (kripte). Škrinja je tu ostala dugo zaboravljena. To je kratko izvješće radnika koji je pri tome sudjelovao. Budući da prelat Kaas nije ništa kazao znanstvenicima koji su sudjelovali pri iskapanjima o tom činu pijeteta prema mrtvima, oni su pronašli spomenutu šupljinu u zidu G praznu — kako je to pisalo u službenim vijestima o iskapanjima — od ostataka organskog materijala i nekoliko sa zemljom pomiješanih komadića kostiju.

Što se tiče samog prostora, smatralo se da je on bio podignut u vezi s kosntantinskim spomenikom. A budući da je taj spomenik bio u neospornom odnosu s grobom sv. Petre, pretpostavilo se da je bio određen za čuvanje Petrovih kostiju. Tu su pretpostavku također dopustili mnogi stručnjaci kao što su P. Antonio Ferruaci, Jerome Carcotino Pasqquale Testini i poznati njemački istraživač isusovac Engelbert Kirschbaum. Ipak, kao što to često biva u povijesnom istraživanju, i tu je nedostajala ona posljednja pouzdana karika u lancu dokaza.

Budući da stručnjaci koji su provodili iskapanja nisu ništa znali o spomenutoj drvenoj škrinji u kojoj su bile pohranjene kosti iz šupljine zida G, sve više ih je prožimalo uvjerenje da je šupljina bila u srednjem vijeku s istočne strane otvorena i da su relikvije bile odnesene. Dalje se u tom razdoblju iskapanja nije došlo. U svakom slučaju, pronađeni su temelji za tvrdnju da je grob apostolskog prvaka Petra otkriven.

Plodovi prvog istraživanja sadržani su u izvješću »Esplorazioni sotto la Confessione di San Pietro in Vaticano«, tj. »Istraživanja ispod Konfesije Sv. Petra u Vatikanu«, a objavljeni su 1951. godine.

Do toga vremena bilo je sigurno da je otkriveno i Petrovo ime, da se radi o Petrovu grobu. No postavlja se pitanje, na koje bi svi voljeli dobiti odgovor — a što je s moćima, tj. ostacima sv. Petra. Prof. Margherita Guarducci dala je izvješće o svojim istraživanjima na temelju kojega se općenito prihvaća da je posljednja karika u lancu pronađena. (Sl. 31.)

Sl. 31. Petros eni: Ovdje počiva Petar

(*Vjesnik — Hrvatski politički dnevnik*, LIV/1993, br. 16435, str. 29. — (1. 7. 1993))

U platnu zlatnih niti

Margherita Guarducci u svojemu izvješću piše: »Ja sam drvenu škrinju s njezinim sadržajem iz šupljine, odnosno skrovišta, pronašla tek godine 1953. Osim kostiju, ona je sadržavala također zemlju, komade crvene žbuke, sitne ostatke dragocjena platna i dva grumena mramora. Pomno sam pročitala papirić koji je tu stavio netko od sudionika prvih iskapanja. On je upućivao na to da materijal potječe iz skrovišta, odnosno šupljine u zidu. Odlomci crvene žbuke potjecali su — kako se lako moglo ustanoviti — od susjednog crvenog zida, ulomci mramora pripadali su — prema kemijskoj analizi — prednjoj tankoj ploči, kojom je bio obložen otvor. Jedno i drugo bilo je jasna potvrda onoga što je pisalo na papiriću.

Osnovna dužnost znanstvene temeljitosti zahtijevala je sada da se najprije pronađeni ostaci prenesu na suho mjesto, a zatim da se pobrinemo kako bi dospjeli u ruke za to osposobljena stručnjaka, koji će ih podrobno ispitati. Izbor je pao na Veneranda Correntija, koji je u ono doba bio redoviti profesor za antropologiju na sveučilištu u Palermu, a danas u Rimu. Godine 1956. bio je prof. Correnti pozvan da se prihvati tog posla. No on se mogao dati na ispitivanje pronađenih ostataka iz skrovišta zida G tek u listopadu 1962. Istraživanje se oteglo sve do lipnja 1963. Rezultat je glasio veoma kratko: kosti jedne jedine osobe muškog roda, snažne tjelesne građe, u staračkoj dobi između 60 i 70 godina, podvrgnute zemlji.

To se sve poklapalo s povijesnim i arheološkim datostima. I doista, za vrijeme iskapanja, kada se naišlo na jedinstvenu šupljinu u grobnom spomeniku iz Konstatinova doba, naslućivalo se da bi se moglo naići i na Petrove kosti. I to se dogodilo. Osim toga, trebalo je razmotriti i to da među ostacima iz skrovišta ima i sitnih preostataka dragocjena platna. To dokazuje da se ostacima kostiju iskazivalo osobito štovanje. I to bi opet potvrđivalo da se tu radi o posmrtnim ostacima sv. Petra.

Zatim je izvršena analiza ostataka platna i zemlje. Dobiveni rezultati bili su pozitivni: zlato je bilo nepatvoreno, platno je bilo obojeno pravim grimizom. U pitanju je bila jedino zemlja, odnosno mjesto s kojeg potječe.

Sada je, čini mi se, bilo razborito da se povuče zaključak: kad je u Konstatinovo vrijeme, nakon edikta o snošljivosti 313. godine, donesena odluka da se uredi Petrov grob, skupljene su ispod Gajeva tropaiona preostale kosti, uvijene u dragocjeno, grimizom obojeno i zlatom protkano platno i položene u otvor koji je navlastito za to bio napravljen u unutrašnjosti zida G.

U privatnoj audijenciji 18. veljače 1965. prof. Guarducci predala je papi Pavlu VI. knjigu »Le reliquie di Pietro«.

Prema članku P. Heinricha Segura »Arheološka iskapanja ispod crkve sv. Petra« u »Obnovljenom životu« 1978. mogu se poredati glavne točke na temelju kojih se može utvrditi da kosti iz skrovišta zida G moraju biti identične s onima apostola Petra:

— Konstantinova bazilika, podignuta u čast sv. Petru, smatrala se već u Konstantinovo doba grobnicom jednog mučenika.

— U unutrašnjosti tog grobnog spomenika postoji samo jedna jedina šupljina: ona u zidu G.

— Skrovište, zajedno s mramornom oblogom, u zidu G potječe iz Konstantinova doba.

— Skrovište, odnosno šupljina, od Konstantinova doba do vremena iskapanja (oko 1941.) nikad nije bilo lišeno svojega sadržaja.

— Iz šupljine potječu kosti koje su u početku iskapanja bile odatle izvađene i pohranjene u blizini vatikanske kripte i napokon 1953. ponovno pronađene.

— Stoga su te kosti istovjetne s onima koje su u Konstantinovo doba smatrali da su Petrove, pa su ih zbog toga položili u grobnicu u šupljinu zida G.

— Zlatnim nitima protkano platno, u koje su kosti bile uvijene, dokazuje da se posmrtnim ostacima iskazivalo najveće štovanje. Kraljevska boja grimiza dade se najbolje dovesti u sklad s kraljevskim porfirom kojim je spomenik bio ukrašen izvana.

— Antropološko ispitivanje ostataka kostiju utvrdilo je ne samo to da su one pripadale jednom čovjeku, nego također i to da je on snažne tjelesne građe i da je u trenutku smrti imao poprilici između 60 i 70 godina. Upravo nekako tako i predstavljamo sebi Petra u doba njegova mučeništva.

— Uz kosti prilijepljena zemlja dokazuje da su one prvotno počivale u zemlji, a iz toga opet saznajemo da je pravi Petrov grob zemni humak.

— Tipične oznake zemlje, kako je pokazalo petrografsko ispitivanje, odgovaraju onima mjesta gdje je prvotno bio grob sv. Petra (pješčani lapor) dok je zemlja na drugim područjima Vatikana različita (plavičasti ili žuti pijesak).

— Mjesto zemnoga groba ispod tropaina nađeno je prazno. Ta se činjenica podudara s prisutnošću pokopanih kostiju dva metra iznad toga, u izdubljenoj šupljini Kontantinova spomenika.

Na blagdan sv. Petra i Pavla 29. lipnja 1976. papa Pavao VI. služio je svečanu sv. misu u Vatikanskoj bazilici. Nazočni su bili kardinali i prelati Rimske kurije te mnoštvo vjernika. U svojoj propovijedi Sveti Otac pohvalio je povijesna i arheološka istraživanja koja su dovela do otkrića groba sv. Petra apostola pod Vatikanskom bazilikom i do identifikacije njegovih relikvija. Papa je doslovce rekao:

»Našem vremenu dana je sreća da u pogledu sv. Petra dođemo do sigurnosti koje je glasnik bio naš prethodnik časne uspomene Pio XII, o mjestu groba apostola Petra na ovom svetom mjestu na kojem se diže ova svečana bazilika, njemu posvećena . . . Nas je zapala i druga sreća, da smo utvrđeni u rezultate, koji se čine pozitivni, u rezultate marljivih i znanstvenih istraživanja o identifikaciji i autentičnosti časnih moći blaženog Petra, Šimuna, sina Ivanova poniznog galilejskog ribara, učeni-

ka i apostola, koga Isus izabra i postavi glavom četi svojih pravih i kvalificiranih svjedoka i temeljem zgrade zvane Crkva.« (Sl. 32.)

Sl. 32. Rim, Unutrašnjost bazilike sv. Petra apostola

(*Vjesnik — Hrvatski politički dnevnik*, LIV/1993, br. 16436, str. 37. — (2. 7. 1993))

2. NAJSTARIJJI PRIKAZ SV. FRANJE ASIŠKOGA U GORNJOJ HRVATSKOJ

Slikovni prikazi sv. Franje Asiškoga u europskoj a tako i u hrvatskoj umjetnosti pojavljuju se relativno kasno. Franjo je umro 1226. godine, ali su iz 13. stoljeća rijetke njegove slike i u samoj Italiji. Razlog je u tome što je Franjo tražio od svoje braće da ne grade velike crkve nego skromne oratorije od jednostavnog materijala. Naravno da i inventar istih nije bio dugotrajan. Osim toga, Franjo nije dozvoljavao u crkvama raskoš, a od likova dopustio je da se prikažu samo: Raspeće, Bogorodica i sv. Ivan. (Usp. A. BADURINA, Sv. Franjo u likovnoj umjetnosti: Franjo među Hrvatima 1226—1976. Zagreb 1976, str. 79—86).

Koliko je poznato, najstariji lik sv. Franje djelo je talijanskog slikara Giunta Pisano iz prve polovice 13. st. Franjin portret prikazan je u freski Svečeve donje crkve u Asizu. Poznatija je Franjina slika od talijanskog slikara Cimabue (Cenni di Pepo) iz druge pol. 13. st. Naslikana je u gornjoj crkvi u Asizu.

Uz rijetke slikovne prikaze sv. Franje iz romaničkog doba, postoji i jedan prikaz Asiškog Siromaha u Hrvatskoj. to je fresko-slika na zidu sakristije zagrebačke katedrale. Između više likova ovdje prikazanih, tu je i lik sv. Franje Asiškog. (Sl. 33.)

Sl. 33. Slika s najstarijim likom sv. Franje u sakristiji zagrebačke katedrale

S izgradnjom zagrebačke katedrale započelo se odmah nakon osnutka biskupije 1094. g. Katedrala je u svom prvotnom obliku izgrađena u romaničkom prijelaznom stilu, a posvećena je 1217. g. Katedralna sakristija (uz sjevernu lađu) najstariji je dio današnje katedrale. Stari dio sakristije također je izgrađen u romaničkom prijelaznom stilu.

Freske iz sakristije o kojima govorimo naslikane su možda za vrijeme biskupa Timoteja (1263.—1287.) ili najkasnije za vrijeme biskupa bl. Augustina Kažotića (1303.—1322.).

Po općem prihvaćanju povjesničara umjetnosti ovi su jedini i najstariji sačuvani spomenici romaničkog zidnog slikarstva u gornjoj Hrvatskoj. (Ž. Jiroušek, Lj. Karaman, M. Prelog, A. Deanović, A. Ivandija).

Povjesničari umjetnosti Željko Jiroušek i Ivan Bach ističu njihovu stilsku srodnost s fresko-slikarijama 18. st. u okolici Rima u Anagni i Subiaco. To se tumači tako što je biskup Timotije prije dolaska u Zagreb bio u službi na papinskom dvoru u Rimu. Odatle je mogao sa sobom povesti kojeg umjetnika čije bi djelo bile ove freske. (Lj. KARAMAN, O umjetnosti srednjeg vijeka u Hrvatskoj i Slavoniji: Historijski zbornik, III/1950, 1—4, str. 154.).

Dr. Antun Ivandija u vezi stila freski piše: »One u svojoj osnovnoj koncepciji imaju 'bizantinsko' slikarsko shvaćanje premda tu ne mora biti izravni bizantski utjecaj, nego je taj utjecaj mogao doći i preko Italije. Nije isključen ni izravni utjecaj jer je poznato da je u vrijeme posljednjih Arpadovića postojao u Ugarsko-Hrvatskoj jak politički i kulturni utjecaj Bizanta«. (A. IVANDIJA — D. KEČKEMET, Crkvena umjetnost u Hrvatskoj, Zagreb 1970. str. 2.).

Tumačenje ikonografije ove freske bilo je različito: Povjesničar Ivan Krstitelj Tkalčić smatrao je da su to »slike zasnovateljah crkvenih redovah, i to: sv. Pavla Pustinjaka, Bernarda i Dominika, a nad njimi sam Spasitelj kao temelj i glava Crkve, što označuje njegova riečenica, koju u ruci drži a glasi: 'Omnis, qui verbum Dei audit, et credit ei, habet vitam aeternam.' i pertrahil, kao oznake najvišega svećenstva«. (I. K. TKALČIĆ, Prvostolna crkva zagrebačka nekoć i sad, Zagreb 1885, str. 112.).

Dr. Ljubo Karaman ispravlja Tkalčića i donosi ovo tumačenje: »Lik lijevo u dominikanskoj nošnji, donjoj bijeloj haljini i tamnom plaštu s kukuljicom, očito je sv. Dominik; a lik desno u franjevačkoj haljini s ovalnim otvorom na prsima za rane (stigmate) jest sv. Franjo; a lik u sredini u klasičnoj nošnji može biti samo Krist, a ne opat ili redovnik sv. Bernard. Novi prosjački redovi dominikanaca i franjevaca brzo su se raširili po Evropi i već u sredini XII. st. javljaju se u Zagrebu. A lik Krista poviše ovih svetaca, koji je prikazan u pontifikalnoj nošnji kao

poglavar Crkve, nema epitrahil istočne Crkve, kako piše Tkalčić, nego sasvim zapadnjačku biskupsku nošnju.« (KARAMAN, Nav. djelo, str. 155—156.).

U Enciklopediji Jugoslavije dr. Milan Prelog navodi da je »Krist između sv. Franje i sv. Benedikta«. (M. PRELOG, (Umjetnost u Hrvata): Enciklopedija Jugoslavije, sv. 4, Zagreb 1960, str. 99.).

Dakle, različita mišljenja i tumačenja. Ispravno je ono koje zastupa dr. Antun Ivandija. Ova slika označava »Zagrebačku Crkvu«. U gornjem dijelu freske, povrh tri sveca, jest Krist Učitelj. On drži knjigu na kojoj su ispisane one riječi što ih je naveo Tkalčić. Na hrvatskom jeziku one glase: »Svaki koji sluša Božju riječ, i vjeruje joj, ima život vječni.« (Iv 5, 24)

U sredini freske je sv. Kvirin Sisački. On je zaštitnik zagrebačke biskupije koja je nasljednik sisačke. U Sisku je naime bila biskupija još u rimsko vrijeme. Godine 303. Kvirin, biskup Siska (Siscia) podnio je mučeničku smrt. Na ovoj je fresci on predstavnik svjetovnog klera. U prilog tome da je to sv. Kvirin govori i njegova rimska odjeća, zatim rotulus (svitak) koji drži u ruci. S lijeve strane je sv. Dominik, a s desne sv. Franjo Asiški. Oni su predstavnici redovništva u zagrebačkoj biskupiji budući da su i dominikanci i franjevci u Zagrebu prije provale Tatara 1242. godine. (Usmeno priopćenje dr Antuna Ivandije. Iskrena hvala!)

U smislu zaključka možemo reći još jednom: najstariji prikaz sv. Franje Asiškoga nalazi se na freski sakristije zagrebačke katedrale a potječe iz romaničkog doba.

(*Brat Franjo — list franjevačkih zajednica,* VII/1983, br. 2 (33), str. 14—15)

3. PRILOG BIBLIOGRAFIJI O SV. FRANJI ASIŠKOM NA HRVATSKOM JEZIKU

Bibliografske jedinice iznose se vremenskim redoslijedom. Prvo je zabilježeno ime autora, zatim mjesto i godina izdanja te broj stranica.

Kratice: (c) — ciklostil
(pr) — prijevod
KS — Kršćanska sadašnjost
NO — Naša ognjišta
HKD — Hrvatsko književno društvo

IVAN VELIKANOVIĆ, *Serafinskoga sv. otca Frane život, naredba i oporuka.* Osijek 1778, 174.

MIHOVIL PAVLINOVIĆ, *Besjeda na sedamstogodišnjicu sv. Franje Asiškoga...,* Zadar 1882, 23.

JOSIP ŠAVOR, *Život sv. Franje Serafskog ili Asiškog,* Zagreb 1889.

Glasnik sv. Franje (Ružičnjak sv. Franje Serafskoga), mjesečnik za Treći red. Izlazio od 1896.—1945. i od 1978.—1981.

FRANJO JOSIP IVANČIĆ, *Život sv. Franje Serafskoga ili Asiškoga,* Sušak 1897.

IGNACIJE STRUKIĆ, *Serafinska Palestina,* Zabavno i poučno štivo za puk kršćanski, Sarajevo 1899, 366.

LAV LE MONNIER — ARKANĐEO BRKOVIĆ, *Povijest sv. Franje Asiškoga,* I. Sarajevo, 1904, str. 304; II. Sarajevo 1904, str. 306; 2. izd. Zagreb 1919. (pr)

MIROSLAV VANINO, *Život sv. Franje Asiškoga,* Zagreb 1907, 30.

KARLO ETEROVIĆ, *Franjo Asiški, svetac euharistije,* Sarajevo 1911, 22.

(NARCIS JENKO), *Miomirisni cvjetići iz života siromaška Isukrstova sv. Franje Asiškoga,* Zagreb 1913, 160 (pr)

KARLO WILK, *Moderni svetac,* Zagreb 1918, 118.

JOHANNES JOERGENSEN, *Sveti Franjo Asiški,* Rijeka 1919. (pr)

Kalendar sv. Franje, Urednik Josip Andrić, Zagreb 1923, 1924, 1926, 1928.—1931.

JOHANNES JOERGENSEN, *Hodočašće franjevačkom Italijom,* Zagreb 1925, 54. (pr)

IZIDOR KRŠNJAVI, *Božji vitez,* roman iz 13. stoljeća, Zagreb 1925, 187.

ANĐEO BUZOLIĆ, *Uspomeni 700. godišnjice Utemeljitelja Franjevačkog reda,* Zagreb 1926.

IZIDOR KRŠNJAVI, *Božji sirotan,* roman, Zagreb 1926.

Nova revija, jubilarno izdanje, Makarska, V/1926, br. 3—4, str. 203—550.

IVAN ŠARIĆ, *Stope Serafinskog Oca* (korizmena poslanica), Sarajevo 1926.

Spomenica prigodom sedamstote godišnjice blažene smrti sv. Franje, Zagreb 1927, 128.

BONO ZEC, *U školi života,* Zagreb 1927.

OTON KNEZOVIĆ, *Franjevački idealizam,* Mostar 1929, 312.

NEDJELJKO SUBOTIĆ, *U dubravi Božjeg slavuja,* Zagreb 1931, 144.

AUGUSTIN GEMELLI — FRAN BINIČKI, *Franjevački duh,* izd. II. Sarajevo 1933, 230. (pr)

HENRI BROCHET — VOJMIL RABADAN, *Gospa i Strijelac,* vizija u jednom činu, Zagreb 1934, 32. (pr)

HENRI BROCHET — VOJMIL RABADAN, *Sv. Franjo i Zao čovjek,* jedan čin iz života Asiškog Siromaha, Zagreb 1934, 32. (pr)

KRSTO KRŽANIĆ, *Franjevački ideali i umjetnost,* Šibenik 1937, 86.

IVAN GORBY, *Sv. Franjo Asiški i franjevački duh,* Zadar 1959, 119. (pr, c)

ALBERTO GHINTO, *Duhovni lik sv. Franje,* Zadar 1963. (pr)

IGNACIJE KLUG — DIONIZIJE ANDRAŠEC, *Tri zvijezde na svodu vječnosti,* Subotica 1963, 172.

YVES IVONIDES, *Život sv. Franje Asiškoga,* Zagreb 1963, 88. (Sl. 34.)

STANKO PETROV, *Sveti Franjo i njegova braća,* Makarska 1963, 192. (c) — također u priručniku za nastavu u novicijatu: »Život, duh i poslanje sv. Franje Asiškog« Cernik 1971, 1—49.

Sl. 34.

PIETRO BARGELLINI — KVIRIN ORLIĆ, *Cvjetići sv. Klare,* Cavtat 1968, 178. (pr)

ABEL MOREAU, *Iznenađenje u raju,* moderna legenda, Zagreb 1969, 134, (pr)

MAJKA BAZILIJA — BARBARA BOŽEK, *Moj susret sa svetim Franjom,* Đakovo 1971, 8. (pr)

KAJETAN ESSER, *Pregled povijesti franjevačkog reda,* Sarajevo 1972, 208. (pr)

(DOMAGOJ ŠIMUNOVIĆ), *Cvjetići sv. Franje,* Zagreb 1972, 200. (pr)

MARIO VON GALLI — TOMISLAV PERVAN, *Življena budućnost — Franjo Asiški,* KS, Zagreb 1974, 151. (pr)

(FRANJO ŽILIĆ), *Spisi svetoga Franje,* izd. »Jukić«, Sarajevo 1974, 132. (pr)

DAMJAN DAMJANOVIĆ, *Sveti Franjo u Zagrebu na Kaptolu,* HKD sv. Ćirila i Metoda, Zagreb 1975, 80—8.

Zajedno, Informativni bilten središnjice za proslavu 750. obljetnice smrti sv. Franje, Zagreb, Izlazio od 1975—76. (c)

JANKO BUBALO, *Raspon trenutka,* Zagreb 1976.

TOMA ČELANSKI — DAMJAN DAMJANOVIĆ, *Život i čudesa sv. Franje Asiškoga,* Zagreb 1977. (pr)

Franjo među Hrvatima, Zbornik radova franjevačkih zajednica u prigodi 750. obljetnice smrti sv. Franje Asiškoga (1226.—1976.), Zagreb 1976, 336.

YVES IVONIDES, *Vječni zaljubljenik,* poruka sv. Franje Asiškoga braći i suvremenom svijetu, Zagreb 1976, 196.

Zbornik seminara franjevačke duhovnosti u Zagrebu 1976, Zagreb 1976, 98. (c)

Brat Franjo, List franjevačkih zajednica, izlazi od 1977.

Doprinos franjevačkih zajednica našoj kulturi, Radovi simpozija u prigodi 750. obljetnice smrti sv. Franje Asiškoga o doprinosu franjevačkih zajednica u izgradnji naše Crkve i kulture. Zagreb, 29. studenoga do 1. prosinca. Kačić, (Split) IX/1977, VIII + 360.

LUISE RINSER — LEONARD OREČ, *Brat Oganj,* Zagreb 1978, 85. (pr)

Zajedno, Informativni bilten središnjeg odbora za proslavu 800. obljetnice rođenja sv. Franje. Zagreb, Izlazilo od 1979. do 1983. (c)

(DAMJAN DAMJANOVIĆ), *Savez svetoga Franje sa Gospođom Siromaštinom,* Zagreb 1980, 78. (pr)

MIRKO VALIDŽIĆ, *Otac i sin,* Zagreb, 1980, 102.

Brat Franjo, (životopis u stripu), Zagreb 1981, 114. (pr)

GENERALNI MINISTRI FRANJEVAČKE OBITELJI, *Osamstota obljetnica rođenja oca i brata svetog Franje,* KS, Zagreb 1981, 64. (pr)

VALENTINO TURETTA — DINKO ARAČIĆ, *Sveti Franjo Asiški,* ilustrirani životopis, Imotski 1981, 62. (pr)

Apostolat franjevačkih zajednica u 19. stoljeća. Radovi simpozija u prigodi 800. obljetnice rođenja sv. Franje Asiškoga o apostolatu hrvatskih franjevačkih zajednica u 18. stoljeću, Zagreb 14.—16. listopada 1981. Kačić, XIV/1982, 432.

NAZARENO FABBRETTI — FRANJO MABIĆ — IVAN BORAS, *Franjo,* Sarajevo 1982, 79. (pr)

VINCENZO FREZZA — JERKO LOVRIĆ — FRANJO VLAŠIĆ, *Evanđeoski način života,* Zagreb, 1982, 141. (pr)

DIETMAR LAMPRECHT — ANDRIJA BONIFAČIĆ, *Grad na Gori. Franjo, Asisi i naše vrijeme,* KS, Zagreb 1982, 80. (pr)

S. MARIJA OD PRESVETOGA SRCA, *Franjina ljubav na križu,* Symposion, Split, 1982, 109.

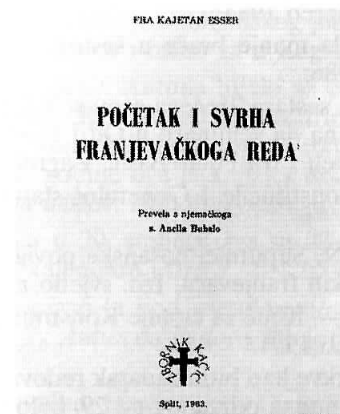
Pismo hrvatskih biskupa prigodom 800. obljetnice rođenja sv. Franje iz Asiza, *»Čovjek Božji Franjo iz Asiza«,* Zagreb 1982, »Brat Franjo«, br. 3.

(JUSTIN VELNIĆ), *Sveti Franjo Asiški i njegov svijet.* KS, Zagreb 1982, 142. (pr)

Zajedno, Bilten vijeća franjevačkih zajednica, Zagreb, Izlazi povremeno od 1983. (c)

(DAMJAN DAMJANOVIĆ), *Iz života svetog Franje.* Asiški zbornik ili Peruđinska legenda, Zagreb 1983, »Brat Franjo«, Izvori br. 2.

KAJETAN ESSER, *Početak i svrha Franjevačkog Reda,* Knjižnica zbornika »Kačić« — Monografije, dokumenti, građa . . . U knjizi: ESSER Kajetan, *Početak: svrha Franjevačkoga Reda,* Split 1983, str. 183—185. (Sl. 35.)

FRA KAJETAN ESSER

POČETAK I SVRHA FRANJEVAČKOGA REDA

Prevela s njemačkoga s. Ancila Bubalo

Split, 1983.

Sl. 35.

DOPUNE I:

PRILOG BIBLIOGRAFIJI O SV. FRANJI ASIŠKOM NA HRVATSKOM JEZIKU

Franjini dani. Zbornik radova sa skupa... u prigodi 800. obljetnice rođenja sv. Franje Asiškoga. Zbornik »Kačić«, Split 1988, br. 17.

Spisi sv. Franje i sv. Klare Asižana, izd. Symposion, Split 1989.

LEONARDO BOFF, Nježnost i snaga, Franjo Asiški — štivo za siromašne, Sarajevo 1988.

BONAVENTURA DUDA, Moj sveti Franjo, Zagreb 1990.

Sv. Franjo Asiški, Molitvenik za moju dušu (priredio o. Bernardin Škunca), Zadar 1993.

DOPUNE II:

PRILOG BIBLIOGRAFIJI O SV. FRANJI ASIŠKOM NA HRVATSKOM JEZIKU

KAJETAN ESSER, Početak i svrha Franjevačkog reda, (prevela s. Ancila Bubalo), Split 1983.

Statut Vijeća franjevačkih zajednica, Zagreb 1983.

Dokumenat o odgoju i izobrazbi i Evanđelje nas izaziva, Zagreb 1983.

Statut za provincijski kapitul Hrvatske franjevačke provincije Sv. Ćirila i Metoda, Zagreb 1984.

Pravilo i život braće i sestara Trećega samostanskog reda Sv. Franje, Zagreb 1984.

Redovnička pravila (Franjevačko pravilo s uvodom Hadrijana Boraka, str. 301—324), Zagreb 1984.

Program obnove Reda manje braće u šestogodištu 1985.—1991, Brat Franjo, Zagreb 1986.

Pravilo i život braće i sestara Trećega samostanskog reda svetog Franje (Predavanja održana na seminaru u Odri 7.—9. 10. 1986.) — priredili s. Renata Mrvelj i fra Petar Bašić, Zagreb 1987.

Pravilo, Generalne konstitucije i Generalni statut Reda manje braće, Zagreb 1988.

IGNACIJE GAVRAN, Suputnici bosanske povijesti — Sedam stoljeća djelovanja bosanskih franjevaca, Izd. svjetlo riječi, Sarajevo 1990.

Franjevački identitet — Ključ za čitanje Konstitucija OFM, (preveo Alfons Orlić), Zagreb 1991.

Liturgijska obnova Crkve kao bitni zadatak redovništva, Zbornik radova XI. redovničkoga tjedna održanog od 29. kolovoza do 1. rujna 1993. godine u Zagrebu, Zagreb 1993.

4. SVETI ANTUN PADOVANSKI U HRVATSKOJ NABOŽNOJ LITERATURI

Sveti Antun Padovanski se kod hrvatskih katolika štuje na osobit način. S obzirom na drevnost, raširenost i raznolikost čašćenja sv. Antuna naši su krajevi u tom pogledu odmah iza romanskih. Širenje slave sv. Antuna ide kod nas usporedo s razvitkom Franjevačkoga reda u Hrvatskoj. Nema sumnje da su franjevci širili njegovo štovanje, a rani intenzivni prihvat štovanja je znak da je hrvatski narod rado prihvaćao i franjevce i sv. Antuna.

U ovom se prikazu želimo osvrnuti na štovanje sv. Antuna u Hrvata kroz pisanu riječ. Iznosimo poznata nam zasebno tiskana djela (životopise, molitvenike, časopise) koja su u čast sv. Antuna izdana na hrvatskome jeziku.

Već je 1685. g. Dubrovčanin Petar Tomin Bogašinović izdao u Padovi *Knjigu molitvenu s. Antuna od Padove.* Godine 1704. tiskana je u Veneciji druga Bogašinovićeva knjižica *Responsorio i molitve Suak danje od nedjelje od Antuna...* To je prijevod s latinskoga jezika.

Nakon tih molitvenika nastaje praznina sve do 1885. godine kad Andrija Vukičević objavljuje *Sveti Ante od Padove i IV knjige o nasljedovanju Kristovu.* Već iduće 1886. godine u Splitu izlazi *Život svetoga Antuna od Padove koji se običaje pivati u Crkvam.* (Drugo izdanje izišlo je 1908. g.) Iste godine u Vukovaru Mladen Barbarić izdaje prijevod djela Ludovika Domina pod naslovom *Okrunjena Evanđeoska nevinost, predočena životom i djelima sv. Antuna Padovanskog.* Vid Vuletić — Vukasović izdaje *Vjenčić iz života sv. Antuna od Padove, uz čislo bogoljubnosti prema čudotvorcu,* Zagreb 1985. Iste godine »Sbor duhovne mladeži u Sarajevu« pohrvatio je s talijanskog jezika *Život sv. Ante Padovanskoga, velikog čudotvorca* i izdao ga u Zagrebu.

700. obljetnicu rođenja sv. Antuna htjelo se dostojna proslaviti. Uz spomenuta djela o. Franjo Renđeo izdaje brošuricu *Pobožna zadruga sv. Antuna Padovanskoga, kanonički osnovana u crkvi sv. Antuna u Rimu,* Zagreb 1895. Do 1932. godine ova je knjižica doživjela devet izdanja s time što neki puta ima naslov: *Nabožna zadruga...*

Štovanje sv. Antuna u 20. stoljeću sve se više širi kroz životopise, molitvenike, časopise, kalendare i dr.

Fra Lujo Krešić napisao je pod pseudonimom fra Ivša Mijov »po prvim izvorima« djelo *Sv. Antun od Padove.* Djelo je izišlo u Dubrovniku 1904. godine.

U Hrvatskoj franjevačkoj provinciji sv. Ćirila i Metoda sv. Antun se slavi u više samostana. Uz već spomenuto djelo objavljeno u Vukovaru,

Placid Belavić izdaje *Sv. Antun Padovanski, pomoćnik i zaštitnik. Zanimljive pripovijesti,* Vukovar 1907. (II. izd.).

U Osijeku je 1919. godine izišlo djelce *Tko je sveti Antun? Knjižica o životu velikoga sveca padovanskoga i o načinu kako da se za njim povedeš. Napisao svečev štovatelj.*

Franjevačka provincija Bosna Srebrena započinje godine 1906. izdavati *Glasnik sv. Ante.* Glasnik je izlazio sve do 1944. godine, u svemu 39 godišta. Uredništvo Glasnika izdalo je vrlo popularan molitvenik *Biserje sv. Ante. Molitvena knjižica sa svim pobožnostima sv. Ante i najpotrebnijim običnim pobožnostima.* Treće izdanje molitvenika izišlo je u Zagrebu 1911. godine a do 1979. godine tiskana su 23 izdanja. Poslije rata izdavač je Franjevačka pastoralna biblioteka. Isto je Uredništvo Glasnika sv. Ante izdalo u Visokom 1916. godine *Malo biserje sv. Ante za vojnike* ili *Štiti me, sveti Anto!*

Fra Miron Kozinović preveo je s njemačkog Svečev životopis od Nikole Heima. Izdao ga je pod naslovom *Život sv. Ante Padovanskog,* Zagreb 1917.

Anđelko Buzolić piše *Skazanje života i čudesa sv. Antuna Padovanskog ispovidnika,* Split 1919.

Nikola Simović napisao je djelo *Kita cvijeća iz rajskog vrta, ili život i čudesa sv. Ante Padovanskog,* Mostar 1920. Dodatak djela jest *Kruh sv. Ante. Kratka pripovijest ove zadruge.*

Godine 1922. u Splitu izlazi *Život i čudesa sv. Antuna od Padove. Pismam crkvenim i devetnicam na čast istoga svetca priutištena po M(arku) R(ibaroviću),* Split, 1922. Zbor franjevačkih bogoslova »Jukić« iz Sarajeva uređivao je od 1925. do 1944. godine *Kalendar sv. Ante.* U svemu je izišlo 19 godišta.

Istaknuti katolički javni radnik dr Ljubomir Maraković preveo je Antunov životopis od Gabriela Meiera pod naslovom *Sveti Antun Padovanski,* Zagreb 1925.

Subotički samostan objavljuje djelo *Sveti Antun Padovanski,* Subotica 1928. od Istvana Soosa u prijevodu Ilije Kujundžića.

God. 1928. Kapistran Geci izdaje u Osijeku *Devetnicu na čast sv. Antunu Padovanskom.* (U isto vrijeme izdaje i za vjernike njemačke narodnosti *Novene zu Ehren des hl. Antonius).*

Franjevci konventualci izdaju 1928. godine u Splitu peto izdanje *Cvjetnjak sv. Antuna Padovanskoga ili Pobožnost trinaest utoraka i razne druge pobožnosti i molitve na čast istome svetcu.* (Šesto popunjeno izdanje izišlo je u Splitu 1934. g.)

Franjevac iz Južne Hrvatske dr Stanko Petrov objavljivao je u časopisu »Gospa Sinjska«, X/1931, br. 1—2 život sv. Ante pod naslovom *Svetac svega svijeta.* Taj pučki životopis doživio je drugo izdanje u Sinju

1932. godine. Fra Stanko je ostavio iza sebe i nedovršeni roman o sv. Anti pod naslovom *Vitez nebeske Gospođe.* I hrvatski svećenik Pavao Matijević napisao je knjigu *Sv. Antun Padovanski,* Zagreb 1936.

U Zagrebu izlaze 1937. godine *Cvjetići sv. Antuna Padovanskoga, čudotvorca. Prijevod »Knjige čudesa« (Liber miraculorum) iz jednog spisa 15. vijeka.* Izdavač »Cvjetića« je o. Alojzije dr Gvidoldi, a preveo ih je o. Serafin Gršković. Iste godine i franjevac Placido Belavić izdaje u Vukovaru životopis *Sv. Antuna Padovanskog.*

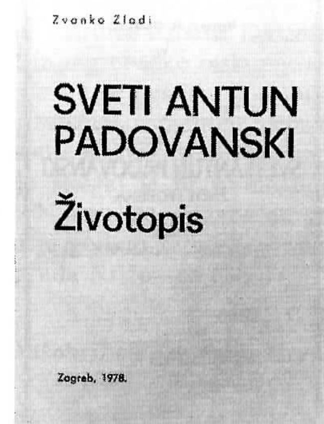
Štovanje sv. Antuna nastavlja se i iza drugoga svjetskog rata. Već 1946. godine franjevci konventualci iz Zagreba izdaju brošuricu *Sv. Antun Padovanski, čudotvorac, evanđeoski učitelj crkve* od mr. o. Teofila Hana.

Franjevac Hrvatske provincije sv. Ćirila i Metoda o. Srećko Majstorović izdaje ciklostilom Konferencije o sv. Antunu Padovanskom pod naslovom *Evanđeoski Naučitelj,* Zagreb 1956. Djelo je doživjelo drugo izdanje tiskom s naslovom *Osvajač vjekova,* Zagreb 1971.

U Zagrebu je god. 1961. Provincija franjevaca konventualaca tiskala *Cvjetnjak sv. Antuna Padovanskoga,* a od 1962. god. izdaje *Glasnik sv. Antuna Padovanskoga.* 1968. g. »Glasnik« mijenja naziv u *Veritas* i danas je to jedna od najbolje uređivanih hrvatskih katoličkih revija.

Zvonko Zlodi, član iste Provincije napisao je životopis *Sveti Antun Padovanski,* Zagreb, 1978. (Sl. 36.)

U povodu 750. god. smrti sv. Antuna »Veritas« izdaje strip životopis *Antun iz Padove 1195.—1231.* od Carla Boscarta, Zagreb, 1981.

Sl. 36.

Za istu obljetnicu preveden je s talijanskoga i izdan u izdanju »Agape« život sv. Antuna u stripu pod naslovom *Brat Antun*, Novi Sad 1982.

(*Brat Franjo — list franjevačkih zajednica*, VII/1983, br. 3 (34), str. 8—9; U knjizi: »Sveti Antun Padovanski. Najstariji životopis ili Legenda Assidua«, Zagreb, 1984, str. 85—88.)

DOPUNE:

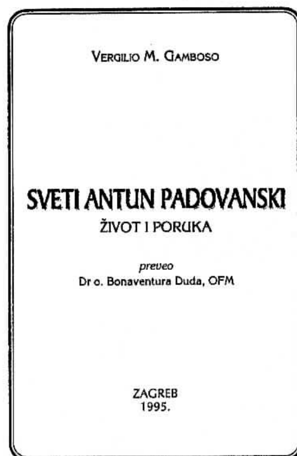
SVETI ANTUN PADOVANSKI U HRVATSKOJ NABOŽNOJ LITERATURI

Sveti Antun Padovanski, Najstariji životopis ili Legenda »Assidua«. Preveo: o. Damjan Damjanović, Zagreb 1984.

Antun Evanđeoski čovjek (prijevod Pisma ministara generala franjevačkih obitelji u povodu 800. obljetnice rođenja sv. Antuna Padovanskoga). Priredio o. Petar Grubišić, Zagreb 1994.

ARNOLD de SERRANNO, Cvjetići sv. Antuna. Preveo Zvonko Zlodi, Zagreb 1995.

GAMBOSO Vergilio M., Sveti Antun Padovanski — život i poruka. Preveo: Dr. o. Bonaventura Duda, OFM, Zagreb 1995. (Sl. 36.a)

Sl. 36.a

5. CRTICE IZ ŽIVOTA SV. MARKA KRIŽEVČANINA

»Marcus Stephanus Crisinus Croata«

Marko Stjepan Križevčanin rodio se u Križevcima oko godine 1580. Tako bi proizlazilo na temelju knjige »Vultus purpurata alhletarum Cassoviensium«, Trnava 1730, gdje se navodi da je Marko bio mučen zbog vjere u Isusa Krista i vjernosti Katoličkoj Crkvi kad mu je bilo 39 godina života, a mučeništvo se dogodilo 1619. godine.

Međutim u Katalogu rimskog zavoda Germanicum — Hungaricum, gdje se ubilježavalo ime svakog pitomca koji je tamo boravio, pod brojem 1217 stoji zapisano da je Marko primljen u taj zavod 1. 11. 1611. godine sa 23 godine života. Zato, na temelju tog podatka, jedni zaključuju da se Marko rodio u rujnu ili listopadu 1588. i da je prema tome bio mučen u 31. godini života.

Iz njegova se djetinjstva znade da je bio rođen i odgojen u katoličkoj obitelji, odanoj Katoličkoj Crkvi, te da je od malena posebice bio pobožan prema Bl. Dj. Mariji.

I u doba Markova djetinjstva domovina Hrvatska još je uvijek bila harana od neprijatelja. To je možda utjecalo na mladića Marka da se upiše na vojnu akademiju u Grazu. Ipak je doskora uvidio da domovini može služiti i na drugi način. Umjesto vojne akademije, upisuje kod isusovaca u Beču filozofiju. Tamo je po svršetku studija postigao doktorat iz filozofije s odličnim uspjehom.

Nakon filozofskih studija, u Rimu je na spomenutom zavodu započeo studij teologije. U kolegiju je sačuvan i njegov vlastoručan potpis: »Marcus Stephanus Crisinus Croata, Diocesis Zagrabiensis — Marko Križevčanin, Hrvat iz zagrebačke biskupije«. U Katalogu je uz njegovo ime zabilježeno »bene se gessit«, tj. dobro se vladao. Također je zapisano i to da je s izvrsnim uspjehom završio teologiju, tako da je mogao voditi javne dispute sa svakim, o svakom pitanju katoličke vjere. Svršivši studij teologije stekao je pravo na doktorat padovanskog ili bolonjskog sveučilišta. Nakon što je zaređen za svećenika vraća se u svoju Hrvatsku. Jednu je godinu radio kao revan i marljiv svećenik u okolici svoga rodnog grada Križevaca (Sl. 37.)

Dušobrižnik izbjeglih Hrvata

Doskora je za njegovu učenost i svećeničku revnost dočuo i sâm primas Ugarske i nadbiskup ostrogonski Petar Pázmány. On ga je za-

Sl. 37. Sv. Marko Križevčanin

molio da bi došao u njegovu nadbiskupiju, a zagrebački biskup Petar Domitrović dopustio je Križevčaninu da pođe u sjevernu Ugarsku kako bi se mogao posvetiti duhovnim potrebama izbjeglih Hrvata koji su dospjeli sve do sjeverne Ugarske bježeći pred turskim hordama.

Primas Pázmány povjerio je stoga Križevčaninu upravu opatije Széplak kako bi mogao tamo okupljati i zaposliti svoje izbjegle sunarodnjake. Ujedno ga je imenovao za profesora, a potom i rektora sjemeništa u Trnavi. Godine pak 1619. Marko je imenovan i ostrogonskim kanonikom.

Godine 1619. kalvinski vojskovođa Guörgy Rákóczy, inače zadrti protivnik katolika, opkolio je sa svojim četama Košice (Kassa), središte sjeverne Ugarske u to vrijeme. Marko Križevčanin, odmah se nakon ulaska Rákóczyjevih četa u Košice požurio u taj grad da opkoljenim katolicima bude na usluzi u njihovim duhovnim potrebama, a naročito u dijeljenju sakramenta ispovijedi. No, odmah nakon ulaska u grad, Marko je od neprijateljskih četa uhićen, a s njime i dvojica isusovaca: Melkior Gradec i Stjepan Pongraz, koji su također htjeli opkoljenim katolicima pomoći. Iako je Rákóczy obećao da njegova vojska neće dirati u živote i posjede građana, odmah je dao uhititi kapetana Andriju Dóczyja, uvjerenog katolika.

»Što se pak vjere tiče druge vjere ne poznam, nego katoličku!«

Protestantski propovijednik Alvinci i gradski vijećnik Rayner predložili su gradskom vijeću u Košicama da se u gradu daju poubijati svi katolici. Većina je ipak bila protiv tako okrutnoga prijedloga, ali je spomenutom Alvincu i Rayneru bilo dopušteno da s trojicom uhićenih svećenika, rade što žele.

Neprijatelji su najprvo poharali dvorsku kapelicu ne obazirući se na najoštrije prosvjede uhićenih svećenika. Vojnici su zatim od njih zatražili da im predaju sav novac što ga imaju. Isusovci su odgovorili da novaca nemaju jer im njihovo Pravilo tako nalaže. Videći to Marko Križevčanin, u želji da zaštiti subraću svećenike, pokazao se spremnim vojnicima dati novac, ako ih puste.

Na sve ovo vojnici su im samo doviknuli: »Spremajte se na smrt!« Na pitanje svećenika koji bi trebao biti razlog njihove smrti, odgovor je glasio: »Umrijet ćete jer ste vjerni papi. Sutra ćete uostalom sve vidjeti!« (Sl. 38.)

Sl. 38. Hrvatski Blaženici: Nikola Tavelić, Augustin Kažotić, Ozana Kotorka, Gracije iz Mula i Marko Križevčanin

Svjesno izabrao mučeništvo

Isusovac Pongraz nato je odgovorio da su zbog toga razloga spremni umrijeti odmah. Sve je to promatrao iz obližnjih soba, kamo se sakrio, Josip Eperjesy, sakristan kraljevske kapele. On je poslije u više navrata pripovijedao kako su sva trojica svećenika znajući što ih čeka, nakon što su ostali sami, pali na koljena i toplim se molitvama preporučivali Gospodinu Bogu i Majci Božjoj, kao i njihovim nebeskim zaštitnicima,

da im pomognu u toj odvažnoj smrtnoj borbi. Osim toga, i oni sami su se prije smrti jedan kod drugoga ispovijedili. Zatim su se međusobno hrabrili da ne popuste niti u najmanjoj sitnici, naprotiv da ostanu vjerni katoličkoj vjeri u cjelini i u pojedinostima.

Kad su sutradan Rákóczyja izvjestili da su svećenici nepokolebljivi u vjeri, on se silno razljutio. Posebno ga je ražestilo što ni u čem nije popustio ni Marko Križevčanin koji je bio poznata osoba onoga vremena. Zato je Rákóczy poslao Marku svoga poslanika s ponudom da će mu pripasti sva dobra széplačke opatije, kojom je on upravljao, ako postane protestantskim propovjednikom. Marko Križevčanin smjelo je odgovorio: »Razumijem dobro što mi poručuju velikaši. No ja, koji dobro znam da széplačka dobra nisu ni od gospode velikaša, a ni moja, nego časnoga Kaptola ostrogonskoga, ni ja nisam imao prava nikome dijeliti, a niti ih gospoda velikaši meni mogu podijeliti. Što se pak vjere tiče, druge vjere ne poznam, nego katoličke, a nju ću i s Božjom milosti do zadnjega daha čvrsto držati, pa nema obećanja koja bi me sklonila da je ostavim!«

Taj smjeli odgovor Rákóczyja je upravo razbjesnio i on je tada Marka Križevčanina i dvojicu isusovaca predao mučiteljima. U noći između 6. i 7. rujna u prostorije gdje su bili zatočenici ušlo je nekoliko vojnika s upaljenim bakljama. Uz njih su bili i spomenuti vijećnik Rayner i pastor Alvinci. Tada je započelo najbesramnije mučenje dvojice isusovaca i Marka Križevčanina. Kad su mučili Marka, Rayner i Alvinci nagovarali su ga neka pristane uz njih jer da oni rade za dobrobit zajedničke domovine od tuđinskih napada, Marko im je odgovorio da i on želi dobro domovini, ali će se u toj borbi složiti samo s onima koji su u pravoj i jedinoj vjeri u Isusa Krista.

Nakon toga uslijedile su muke slične onima kakve su podnosili kršćani iz prvih kršćanskih vremena: rezali su im udove, trgali prste na rukama, vezali im ruke konopima i podigli ih za tram sobe a u isto vrijeme na noge su im stavili teški teret tako da im se žile što više nategnu, palili ih bakljama.

Kroz cijelo vrijeme mučenja mučenici su zazivali Ime Isusovo i Marijino. Kad se konačno počelo daniti, odrubili su im glave. Odrubljene glave i tjelesa bacili su u obližnji zahod. (Sl. 39.)

Ples za mrtva tijela mučenika

Kad se doskora pročulo za ovo bestijalno djelo, ono je i kod poštenih protestanata izazvalo osudu. Štoviše, učinak je bio suprotan onome što

Sl. 39. Sv. Marko Križevčanin
Naslikao dr. Izidor Kršnjavi i poklonio Križevačkoj župnoj crkvi

su očekivali protivnici. Poslije su katolici molili protestantske vođe da im se predaju tjelesa mučenika, kako bi ih dostojno sahranili, ali im je molba bila odbijena.

Po prilici godinu dana nakon mučeništva sklopljeno je primirje u Košicama između kralja i cara Ferdinanda II. i protestanata. U ime protestanata primirje je potpisao Bethlen Gabor, a u ime katolika prof. Žigmunt Fórgách. Poslije potpisivanja primirja održana je svečanost na kojoj je Bethlen zamolio za ples ženu grofa Fórgácha. Grofica ga je dva puta odbila, a zatim je postavila uvjet da će zaplesati s njim, ako joj se predaju mrtva tjelesa mućenika. Zatečen Bethlen pristao je na tu ponudu.

Poslije je grofica mrtva tjelesa dala položiti u metalne lijesove i potom ih je otpremila u samostan klarisa u Trnavi. Kad je car Josip II. dao ukinuti taj samostan, relikvije mučenika, nad kojima su se događala brojna čudesa, prenijeta su u samostan uršulinski u istome gradu, gdje se i danas nalaze.

Proces kanonizacije svih triju mučenika dovršen je tijekom 1904. godine. Na blagdan Svih svetih 1905. papa Pio X. proglasio ih je blaženima.

»Naš div i naš sram«

Nakon smrti sv. Marka Križevčanina pojedini su krugovi nijekali njegovo hrvatsko podrijetlo. Kad je na crkvenom procesu za utvrđivanje njegova mučeništva iz vjere u Isusa Krista nedvojbeno dokazano da je bio Hrvat — nakon toga »nije se ni jedan iz Hrvatske javio, koji bi kazao na kompetentnome mjestu samo riječcu u obranu hrvatstva Marka Križevčanina. Posljedica bila je, da su ga Prekodravci prisvojili. Ali, zar bi bio drugi narod drugačije uradio? No ne samo to. Već iza kako je bilo dokazano u Hrvatskoj nepobitnim dokazima, da je domovina Marka Križevčanina Hrvatska, nije se nijedan od Hrvata našao, koji bi saopćio sv. Stolici samo štogod o čitavoj stvari, i tako spasao Marka Križevčanina hrvatskom narodu. Bućilo se je, da, po hrvatskim novinama, ali bez svake koristi; jer će svatko dopustiti da nije dužna rimska kurija znati, što Hrvati žele kad se nitko ne javlja. S druge je strane također jasno, da nijesu htjeli Madžari zahtijevati, da se u odluci sv. zbora navede, da je ostrogonski kanonik rođeni Hrvat. Ta svatko znade kakve prilike vladaju među nama u ovo zadnje vrijeme. Posljedica svega toga bila je, da je osvanuo prvi dekret sv. zbora za obrede (dne 6. I. o.g., tj. 1904.) bez da je u njemu bila naznačena domovina bl. Marka Križevčanina. Kad bi znala hrv. štampa za ovu činjenicu, graknuli bi bili svi kao iz jednoga grla na Papu, na Vatikan, na Isusovce: da su zatornici hrvat. naroda, hrvat. imena i ... što ti ja znam, što sve ne bi bili rekli. A tko je bio svemu krivac? Nitko drugi do li sami Hrvati. Da pako nije bilo u spomenutome faktu nikakve zlobe ili varke sa strane rimske kurije, dokazala je kasnije najbolje činjenica, što je samo jedna jedina riječ na kompetentnome mjestu i to, nota bene, od ne kompetentne osobe proizvela, te je u drugi dekret (21. II.) unešena također domovina bl. Marka Križevčanina. Odatle proizlazi u jednu ruku, da Vatikan daje svakome, što ga ide, samo kad se pita i traži, i da nema govora o t.z. vatikanskoj politici o kojoj toliko buncaju 'prosvjetljeni novovijeki duhovi' u Hrvatskoj; a u drugu ruku, da bi bilo kud i kamo bolje kad bi se bila čitava stvar rješila službeno sa strane odlučujućih faktora. No,

sada je već stvar gotova, te nema više pomoći: factum infectum fieri nequit (Učinjeno ne može postati neučinjeno). Samo bi bilo željeti, da se već jednom opametimo, te da malo bolje štitimo naše interese.« (Mat., Paeher., »Konačno prizna i Rim 'službeno' Marka Križevčanina za Hrvata« u: »Katolički list«, 55/1904, br. 9, str. 100.).

Godine 1935, prigodom proslave 30. obljetnice proglašenja blaženim Marka Križevčanina i sudrugova mučenika, ondašnji zagrebački nadbiskup-koadjutor dr. Alojzije Stepinac izdao je poslanicu u kojoj je istaknuo važnost Markova svjedočanstva vjere i vjernosti papi, te je izrazio nadu da će blaženik doskora biti proglašen i svetim. Prigodom pak blagoslova nove župne crkve bl. Marka Križevčanina u Zagrebu, 21. prosinca 1941. nadbiskup Stepinac je završio svoju propovijed ovim riječima: »Duh žrtve bio je oduvijek jedno od najbitnijih oznaka kršćanina na zemlji. Neka nam taj duh isprosi onaj, kome podižemo ovu crkvu, blaženi Marko Križevčanin, sin naše hrvatske domovine, koji je svetu Crkvu Kristovu iskreno ljubio, za nju trpio i za nju poginuo!« (Eugen Beluhan — Kostelić, »Stepinac govori«, Valencia, 1967, str. 372). Za kanonizaciju bl. Marka Križevčanina osobito se zalagao i pok. kardinal Franjo Šeper.

(*Glas koncila — katolički tjednik*, XXX/1991, br. 36 (900), str. 11)

2. srpnja 1995. papa Ivan Pavao II. proglasio ga je svetim u Košicama u Slovačkoj. (Sl. 40., 41.)

CRKVA U HRVATA DOBIVA TREĆEGA SVECA

Blaženi Marko Križevčanin uskoro svet

Više nema zapreka za proglašenje bl. Marka Križevčanina, svećenika i mučenika, svetim. Naime, u Vatikanu je u ponedjeljak 10. travnja održan redoviti javni konzistorij na kojemu je za vrijeme moljenja Šestoga časa održano glasovanje nazočnih kardinala o kanonizacijama sedam blaženika. Među njima je i bl. Marko Križevčanin, svećenik zagrebačke nadbiskupije i ostrogonski kanonik, kojega su 7. rujna 1619. u Košicama, u današnjoj Slovačkoj, ubili kalvini. S blaženikom iz Hrvatske ubijena su i dva isusovca: bl. Stjepan Pongracz, Mađar, i bl. Melkior Grodziecki, Poljak. Blaženima ih je proglasio papa sv. Pio Deseti 15. siječnja 1905. u Rimu.

Konzistorij je 4. travnja najavio tiskovni ured Svete Stolice: Budući da se radi o mučenicima, papa Ivan Pavao II. je, na molbe više biskupa, dopustio da se postupak dovrši bez traženja i ispitivanja čuda, te će tako Hrvatska, upravo u tijeku rata, dobiti sveca mučenika, svećenika koji je bio vrlo svjestan svoje pripadnosti hrvatskom narodu, o čemu svjedoči i činjenica da je za vrijeme svojega školovanja u Rimu uz svoje ime napisao da je Hrvat.

Proglašenje košičkih mučenika svetim bit će najvjerojatnije za vrijeme pastirskoga pohoda pape Ivana Pavla II. Slovačkoj u srpnju ove godine.

Martin Vidović

Sl. 40.

Papa kanonizirao trojicu svećenika

Hrvati dobili trećeg sveca

Na svečanoj misi pred tristotinjak tisuća vjernika u slovačkim Košicama, uz Marka Križevčanina, svecima su proglašeni i Mađar Stefan Pongracz i Poljak Melchior Grodzieski

KOSICE – U sklopu svojega četverodnevnog posjeta Slovačkoj, papa Ivan Pavao II. u nedjelju je, na misi u zrakoplovnoj luci u Košicama, pred tristotinjak tisuća okupljenih vjernika, proglasio svecima trojicu svećenika – Hrvata Marka Križevčanina, Mađara Stefana Pongracza i Poljaka Melchiora Grodzieskoga. Time su Hrvati, nakon Nikole Tavelića i Leopolda Mandića, dobili trećeg sveca.

Papa je istaknuo kako tri nova sveca dolaze iz triju različitih naroda. »Pluralističko i demokratsko društvo može opstati samo na temeljima uzajamnog poštovanja prava i dužnosti manjina i većine«, rekao je Sveti Otac.

Papa Ivan Pavao II istakao je također kako ova kanonizacija može potaknuti na razmišljanje »o tragičnim događajima iz ranog 17. stoljeća«. Govorio je o besmislu nasilja nad nedužnim žrtvama i o veličini vjere koja sve to može podnijeti. Govorio je o tzv. pokolju u Prešovu, gdje je 1687. godine, u vrijeme vjerskih ratova, dvadeset četvorici kalvinističkih svećenika odrubljena glava jer nisu željeli prijeći na katoličku vjeru.

Lik Marka Križevčanina na oltarnoj slici kapelice u Križevcima

On je istakao »duhovnu veličinu« tih protestantskih mučenika: »Njima i svima onima koji su zbog svoje vjere prihvatili mučenje i smrt, Crkva odaje poštovanje i iskazuje svoje divljenje«.

Papa će u okviru svog posjeta Slovačkoj posjetiti i spomenik tom događaju u Prešovu. (AP/Hina)

Sl. 41.

6. VENDELIN VOŠNJAK FRANJEVAC
Kratki prikaz života sluge Božjega

Franjevačke Provincije u Gornjoj Hrvatskoj i obnova Reda krajem 19. stoljeća

Da bi se uočile značajke života i rada Vendelina Vošnjaka (1861.—1933.) potrebno je najprije ukratko opisati prilike koje su bile među franjevcima sjeverozapadne i istočne Hrvatske na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Franjevci spomenutog područja podijeljeni su u tri provincije (pokrajine). Samostani zapadne Hrvatske pripadaju Provinciji hrvatsko-kranjskoj Sv. Križa (koja taj naziv nosi od 1708.). Prostorno velikoj provinciji sv. Ivana Kapistrana (osnovana 1757.) pripadaju samostani na istoku Hrvatske, zatim samostani u Mađarskoj, Transilvaniji, Moldaviji, Vlaškoj i Bugarskoj. Samostani središnje Hrvatske zajedno s mađarskim samostanima čine Provinciju sv. Ladislava (osnovana 1661.).

Očito je da ovakve raznolikosti najrazličitijih narodnosti franjevaca u sastavu navedenih provincija nisu mogle pogodovati rastu franjevaštva niti na unutarnjem redovničkom životu niti na odgojnom, a također ni na pastoralnom.

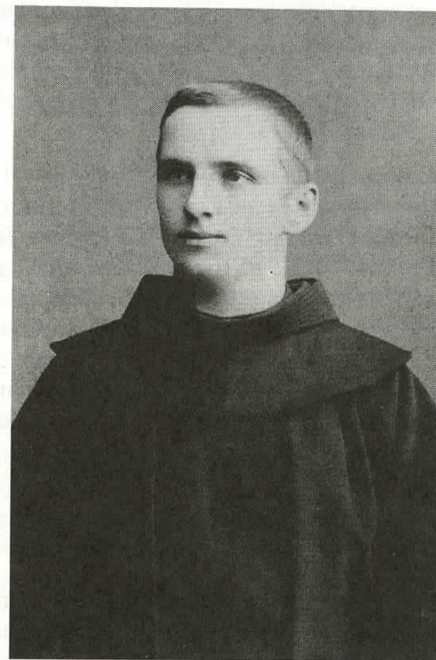
Uz to su postojali problemi u vezi sa življenjem redovničkog života, a oni su naslijeđeni još od reformi cara Josipa II. (1780.—1790.). Osim što su pojedini redovi u cijelosti ukinuti, jozefinistička reforma je stavila preostatak redovništva u ovisnost i utjecaj države. Tako su se u redovnički život uvukle mnoge zloupotrebe. Jedna od najtežih, kojom je uzdrman redovnički život, jest toleriranje privatne svojine.

Ovo je stanje želio izmijeniti sam papa Leon XIII. Na blagdan sv. Franje Asiškoga 4. listopada 1897. papa izdaje bulu »Felicitate quadam« kojom započinje novo poglavlje povijesti Franjevačkoga reda. Ovom bulom ujedinjuju se svi ogranci tzv. opservanata (diskalceati, reformati i rekolekti) u jedan Red. Izdaju se nove Generalne Konstitucije po kojima se uvodi zajednički život i bolje uređuje život po evanđeoskim savjetima. Po potrebi sprovest će se i novo razgraničenje provincija.

Takve su bile prilike kad je o. Vendelin započeo ispunjavati svoje franjevačko poslanje u našim krajevima.

Kratak životopis o. Vendelina

O. Vendelin, krsnim imenom Mihael, rodio se 13. rujna 1861. u selu Konovu u Štajerskoj (Slovenija). Svladavši mnoge zapreke, mladi Mihael stupa 14. rujna 1878. u Zagrebu u Franjevački red. Postaje članom franjevačke provincije sv. Ladislava. Nakon novicijata započinje filozofski i teološki studij. U Pečuhu studira 1879.—1881. filozofiju, a 1882. teologiju. 1882. nalazimo ga i u Varaždinu kao studenta teologije, gdje 21. rujna iste godine polaže svečane zavjete. Studij teologije 1883. nastavlja u Grazu, gdje je zaređen za svećenika 1884. U Innsbrucku nastavlja studij da se osposobi za lektora filozofije. Osposobivši se za predavača, preuzima u Zagrebu godine 1886. službu magistra klerika i lektora filozofije. Te službe, najprije u Zagrebu, a zatim u Varaždinu vršio je kroz 12 godina. God. 1893. izabran je na provincijskom kapitulu za definitora (savjetnika). Dvije godine kasnije postaje i gvardijan zagrebačkog samostana. Na prov. kapitulu 1896. ponovno je izabran za definitora. (Sl. 42.)

Sl. 42. O. Vendelin Vošnjak u mladim danima

Godina 1898. važna je za život o. Vendelina. Za provedbu reforme Franjevačkog reda od pape Leona XIII. u provinciji Sv. Ladislava osnovan je u Zagrebu tzv. Komisarijat. 14. srpnja 1898. g. o. Vendelin kao osoba povjerenja imenovan je za generalnog komisara. Dužnost mu je

bila da provodi obnovu na području Provincije sv. Ladislava. U daljnjem stupnju te reforme izabran je od uprave Reda 1899. za provincijala provincije sv. Ladislava.

Uvidjevši da usvajanju obnovljenog redovničkog života u trim provincijama u kojima su bili hrvatski franjevci naročito smeta nacionalna heterogenost o. Vendelin daje Upravi Reda sugestiju da se izvrši razgraničenje provincija te se osnuje nova Hrvatska franjevačka provincija. General Reda o. Alojzije Lauer prihvatio je Vendelinov prijedlog i izvršio razgraničenje po narodnostima. Dokinuta je provincija sv. Ladislava. Provincija sv. Križa stavljena je u granice današnje Slovenije, a provincija sv. Ivana Kapistrana u granice Mađarske. Dekretom »Ordine nostro« Generalne Kurije od 3. lipnja 1900. osnovana je Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda sa sjedištem u Zagrebu. O. Vendelin imenovan je za prvog provincijala. Kao provincijal svim se silama dao na obnovu franjevačkog života »i to ne toliko svojom aktivnošću i poglavarskim autoritetom, nego prije svega primjerenim životom« (F. E. Hoško). Uzdajući se u Božju milost uspio je povezati različite ljude iz tri provincije u jednu.

Novom Provincijom Vendelin upravlja od 1900.—1909. i od 1924.—1927. Godine 1915. izabran je za generalnog definitora Reda za provincije slavenskih jezika i mađarskog jezika. Uprava Reda povjerila mu je u razdoblju od 1905. i 1921. g. 16 puta službu tzv. generalnog vizitatora (općeg pohoditelja) u franjevačkim provincijama Austro-Ugarske i Njemačke. U međuvremenu vršio je službe gvardijana na Trsatu od 1909.—1912. i u Zagrebu od 1912.—1915. Prilikom proslave 30. god. misništva 1914. g. glazbenik Ivan Zajc skladao je njemu u čast skladbu pod naslovom »Svečaru« na tekst o. Alfonza Andrašeca.

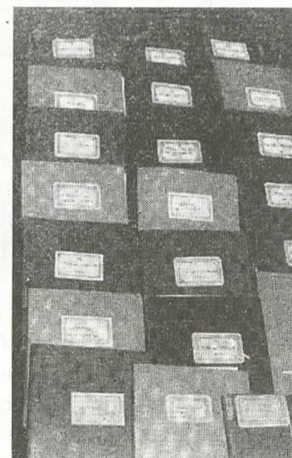
Po isteku službe generalnog definitora Reda 1921. vraća se iz Rima u Zagreb gdje ostaje do 1930. U vremenu od 1930.—1933. gvardijan je na Trsatu. Kad je teško obolio, po volji o. Teofila Harapina dolazi u Zagreb gdje je u zagrebačkom samostanu 18. ožujka 1933. umro.

Pokopan je u franjevačkoj grobnici na zagrebačkom groblju Mirogoj. Godine 1970. posmrtni ostaci prenijeti su mu u kapelicu sv. Franje na ulazu u franj. samostan na Kaptolu, a 1979. isti su prenijeti u samostansku crkvu ispod pjevališta, nasuprot špilje Gospe Lurdske.

Uoči tridesete godišnjice smrti o. Vendelina, 14. srpnja 1963. zagrebački nadbiskup kardinal dr. Franjo Šeper otvorio je dijecezanski informativni proces za ispitivanje njegove svetosti. Prvi vicepostulator je bio o. dr. Bonaventura Duda. Nakon što je ispitano više od 80 svjedoka i održane mnoge sjednice, dijecezanski je postupak u kauzi sl. Božjega

o. Vendelina Vošnjaka završen. Sada se očekuje pravorijek Sv. Kongregacije za proglašenje svetaca.

O sluzi Božjem napisane su do sada tri knjige iz pera pokojnoga vicepostulatora o. Srećka Majstorovića, a doskora će iz tiska izići i novi životopis. Sada se za promicanje štovanja o. Vendelina brine vicepostular o. Ivan Kovač. (Sl. 43.)

Sl. 43. Pisana ostavština o. Vendelina

Lik sluge Božjega

Nakon pokušaja da se osvijetli izvanjski lik i djelo o. Vendelina, valja reći nešto o duhovnom profilu Sluge Božjega. Prepuštamo riječ najboljim poznavaocima o. Vendelina.

»Kao poglavar o. Vendelin je bio čovjek šutljiv, povučen, nenametljiv, srdačan i razborit. On je doista nastojao, prema riječima sv. Pavla, provoditi 'život s Kristom u Bogu skriven' (Kol 3,3). Za sobom je ostavio uspomenu uistinu sveta čovjeka. U to su bili već za života uvjereni mnogi koji su kleknuli pred njega u ispovjedaonici. Svetu misu služio je sav zadubljen u misterij Isusove žrtve. Njegova je molitva uvijek bila duboko sabran razgovor s Bogom, pun počitanja, poniznosti i predanosti.

U dodiru s ljudima bio je neobično otmjen, srdačan i pažljiv. Čitava njegova pojava odavala je čovjeka usklađena, smirena i neobično privlačna. Vidjelo se bio je potpun gospodar svoje volje i čina«. (Dr. Bonaventura Duda, O tridesetogodišnjici smrti o. Vendelina Vošnjaka. *Glasnik sv. Antuna Padovanskog 1963. br. 3*)

»O. Vendelin je bio pravo utjelovljenje Kristove nauke. Njegov veliki duh obnavljao je i učvršćivao prvotni franjevački život kod braće u Hrvatskoj i po provincijama koje je vizitirao u ime generala Franjevačkoga reda. Živio je ozbiljno, pravedno i pobožno — prema riječima apostola Pavla. Svoj red je proslavio poniznošću, tihim odricanjem i odvažnim radikalizmom. Uvijek je tražio da se dopadne samome Bogu. Zato je tražio da mu život bude sakriven s Kristom u Bogu. Najveća tišina je karakteristika rasta u prirodi. O. Vendelin nije tražio ljudske hvale ni reklame iako je stvarao velika djela u Redu oko obnove franjevačkoga života.« (O. Srećko Majstorović, Sluga Božji o. Vendelin Vošnjak. *Danica—kalendar 1974.*)

»Život i smjernice za rad oca Vendelina nose note suvremenosti. Pokoncilski ljudi iz redovničkog, svećeničkog i lajičkog staleža mogu se i danas okoristiti bogatstvom njegove duhovne baštine. On nam pokazuje — a to je obrađeno u biografijama Sluge Božjega — kako treba provoditi podanašnjenje u pojedinim sredinama: ne bučno, ne umjetnim natezanjem pojedinih koncilskih odredaba i direktiva. Konkretno, u našim ustanovama treba ući u dubinu franjevačkog duha i afirmirati ideale sv. Franje molitvom, samozatajom i onim sredstvima kojima ih je u svoje vrijeme afirmirao o. Vendelin, službeni nosilac franjevačke obnove na prekretnici dvaju stoljeća. Na primjer: Odgojni rad Sluge Božjega osvjetljuje tako komplicirani kontakt i dijalog s omladinom. U svoje doba on je postavio normu da međusobna ovisnost poglavara i omladine zahtijeva dijalog i uzajamno razumijevanje. Njemu, magistru, je klerikat »sveta zajednica«. Podložni redovnici u njegovim su očima: »membra Christi«, kojima posvećuje svu pažnju. On se drži načela: silom se ne može ostvariti društvo koje će sve zadovoljiti, jer sila uvijek povlači sobom nezadovoljstvo. S mladima razgovara kao njihov lektor i magister: koga bi oni željeli za patrona Hrvatske provincije ako dođe do njezina osnutka. Kad se njegov san nakon godina ostvario i kad je predlagao svetoj Kongregaciji zaštitnike nove Provincije, uvažio je prijedlog svojih gojenaca. (Sl. 44.)

Vendelinova apostolska širina zavređuje da dobije publicitet svuda gdje ima Franjinih sinova i kćeri, a ima ih po čitavome svijetu. Ta njegova apostolska širina temelji se na Kristovoj univerzalnoj ljubavi. Uzor su mu apostoli koji su svojim zagrljajem obuhvatili čitav svijet. Divnim argumentima odvraća svoju braću od partikularizma i uskogrudnosti. Što je bilo — postavlja pitanje — da se Pavao navezao samo na Tarz, Petar na Betsajdu? On traži da se braća povežu kao JEDAN ČOVJEK suglasnim tendencijama u radu za Kristovu stvar na svim područjima kamo nas odredi posluh.« (o. S. MAJSTOROVIĆ, Učenicima provincijalnoga kapitula Hrv. franj. provincije g. 1975. *Obavijesti Hrvatske franj. provincije sv. Ćirila i Metoda* 1975. br. 6.)

Sl. 44. Franjevački samostan u Zagrebu (Kapton 9) — u vrijeme kada je provincijal Hrvatske franjevačke provincije bio o. Vendelin Vošnjak

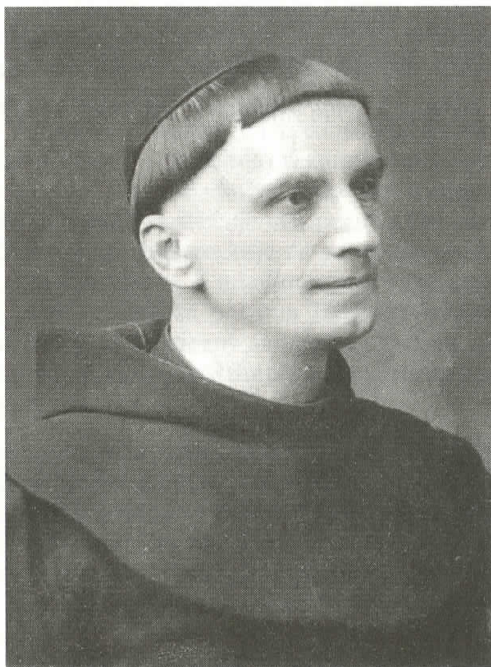
(*Brat Franjo — list franjevačkih zajednica,* VII/1983, br. 1 (32), str. 4—6)

7. BEZGRJEŠNA — NAJMILIJA TEMA U PROPOVIJEDIMA SLUGE BOŽJEGA O. VENDELINA VOŠNJAKA

Stopama Franje Asiškog

O. Vendelin (na krštenju Mihael), rodio se 13. rujna 1861. u Konovu u Štajerskoj (Slovenija). Nakon pučke škole i gimnazije stupa 1878. u Zagrebu u Franjevački red. Studij filozofije i bogoslovije nastavlja u Pečuhu, Varaždinu i Grazu. Svečane red. zavjete polaže 1882., a 1884. zaređen je za svećenika u Grazu. U Innsbrucku je nastavio studij i osposobio se za lektora filozofije. Nakon toga predaje na filozofiji u Zagrebu i Varaždinu. U isto je vrijeme i odgojitelj klerika.

Kad je, za reforme Leona XIII. osnovan komisarijat u Zagrebu, 1893., o. Vendelin postaje prvi komesar. Ubrzo je uvidio da je jedna od zapreka prihvaćanja reformi podijeljenost franjevaca s područja sjeverozapadne i istočne Hrvatske u tri provincije. Različitost narodnosti

Sl. 45. O. Vendelin Vošnjak

među franjevcima u tim provincijama nije pogodovala rastu redovničkog i pastoralnog života. Zato je o. Vendelin predložio upravi Reda da razgraniči provincije po narodnostima, te da se osnuje hrvatska provincija. Prijedlog je prihvaćen. I 3. VI. 1900. osnovana je provincija sv. Ćirila i Metoda. O. Vendelin postaje prvi provincijal. Dao se na obnovu franjevačkog života, *»i to ne toliko svojom aktivnošću i poglavarskim autoritetom nego prije svega primjerenim životom«* (E. Hoško).

O. Vendelin upravlja provincijom od 1900.—1909. i od 1924.—1927. Od 1909.—1912. gvardijan je na Trsatu, a od 1912.—1915. u Zagrebu. Od 1915. generalni je definitor Reda. Šesnaest je puta bio izaslanik uprave Reda u raznim provincijama. Od 1930.—1933. opet je gvardijan na Trsatu. Umire u Zagrebu, 18. III. 1933. Njegovi posmrtni ostaci čuvaju se u franj. crkvi na Kaptolu u Zagrebu. (Sl. 45.)

Čovjek sveta života

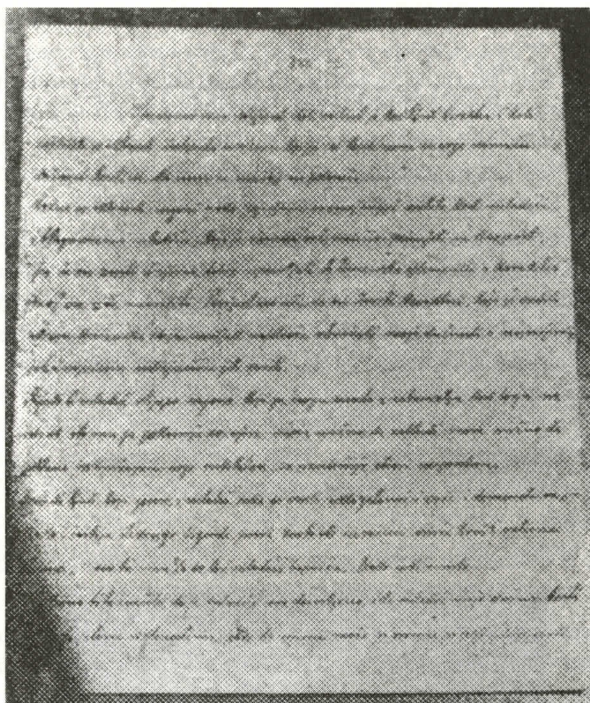
Iako je o. Vendelin umro prije 50 g., još ga i danas mnogi pamte. O njegovu nam životu svjedoče.

»Kao poglavar, o. Vendelin bio je čovjek šutljiv, povučen, nenametljiv, srdačan i razborit. On je doista nastojao, prema riječima sv. Pavla, provoditi 'život s Kristom u Bogu skriven' (Kol 3, 3). Za sobom je ostavio uspomenu uistinu sveta čovjeka. U to su bili uvjereni mnogi koji su kleknuli pred njega u ispovjedaonici. Svetu misu služio je sav zaduben u tajnu Isusove žrtve. Njegova je molitva uvijek bila duboko sabran razgovor s Bogom, puno počitanja, poniznosti i predanosti. U dodiru s ljudima bio je neobično otmjen, srdačan i pažljiv. Čitava njegova pojava odavala je čovjeka usklađena, smirena i neobično privlačna. Vidjelo se — bio je potpuno gospodar svoje volje i čina.« (o. dr. Bonaventura Duda)

Uoči 30. obljetnice smrti o. Vendelina, pokrenut je dijecezanski proces za ispitivanje njegove svetosti. Proces je završen. Očekuje se odgovor Kongregacije za proglašenje svetaca. (Sl. 46.)

Mariju je posebno ljubio

Ljubav o. Vendelina prema Majci Božjoj očitovala se na više načina. Tako je i dio njegovih provincijalskih okružnica posvećen bl. Dj. Mariji. U okružnici br. 4 od 12. X. 1901, govori posebno i o trsatskom svetištu. Okružnica br. 10 (1904.) sva je posvećena štovanju Bezgrješne.

Sl. 46. Jedna stranica propovijedi o. Vendelina

Na generalnom kapitulu Reda u Asizu 25. V. 1909. održao je magistralni govor o Bezgrješnom Začeću bl. Dj. Marije. Cijeli je govor tiskan u Acta Ordinis Fratrum Minorum (god. XXVIII, sv. VII.). U uvodu piše: *»Nije mi mogla biti dodijeljena nijedna milija tema — a i ne može biti — nego što je vjerska istina o Bezgrješnoj, koja je u svom razvoju tako usko spojena sa Serafskim redom.«* A evo i nekih dijelova iz toga govora: *»Samo je Mariji dano da slavi slavlje nad neprijateljem, koji je slavio pobjedu nad čitavim ljudskim rodom; samo ona zadaje strah u onom času, kada drugi klecaju i kad podliježu, ona sama slavi slavlje.«* I opet: *»Velika je slava što imamo u svom pokoljenju slavnih ljudi, što imamo predaka, koji su postali veliki u mudrosti, u pobožnosti, u naporu i krepostima. Ako se, dakle, radujemo što smo dionici slave, što su naši preci promicali Marijino štovanje, neka nam ne bude tako teško u tome slijediti njihov primjer.«*

O. Vendelin zalaže se da trsatsko svetište pripadne zagrebačkoj provinciji. Iako je podrijetlom iz Slovenije, pisao je: *»Trsat, i u političkom i crkvenom pogledu, pripada Hrvatskoj. Nalazi se na hrvatskom području,*

među hrvatskim narodom, u hrvatskoj biskupiji. Sa Zagrebom ima pet puta na dan izravnu vezu željeznicom.« I uspio je. Trsat je pripao zagrebačkoj franj. provinciji.

Brinuo se kasnije za procvat trsatskog svetišta. U planu je imao sagraditi novu veliku crkvu. A pomaganje Trsata nazivao je *»slatkom službom«.*

8. IV. 1884. upisao se o. Vendelin u Einsiedelnu u *»Zadrugu za promicanje ljubavi prema Bogorodici«.* A koliko ju je ljubio, poslušajmo fra Ivana Frankovića: *»Na hodniku prema stubištu u zagrebačkom samostanu velika je uljena slika Majke Božje. Jedanput sam naišao s protivne strane, odakle je došao o. Vendelin. Sliku je vrlo pobožno i sa suzom u oku poljubio. U taj tren zapazio me je i brzo se odmakao od slike.«*

Do posljednjeg sata molio je franjevačku krunicu. Opravdano je stoga o njemu pisao o. S. Majstorović: *»Još ga gledam u duhu u urednom, grubom, iznošenom habitu, s debelom kordom i s velikom krunicom koja mi uvijek, kad je promatram, šutke govori: On je bio totus marianus — sav marijanski!«* (Sl. 47.)

(*Marija — vjerski list za Marijine štovatelje,* XXI/1983, br. 3, str. 93—95)

Sl. 47. Raffaello Santi (1483.—1520.)
Gospa s Djetetom

8. SLUGA BOŽJI OTAC VENDELIN VOŠNJAK I TREĆI RED

O. Vendelin Vošnjak u nekoliko je navrata tijekom svoga života (1861.—1933.) bio duhovnik odnosno upravitelj Trećega reda.

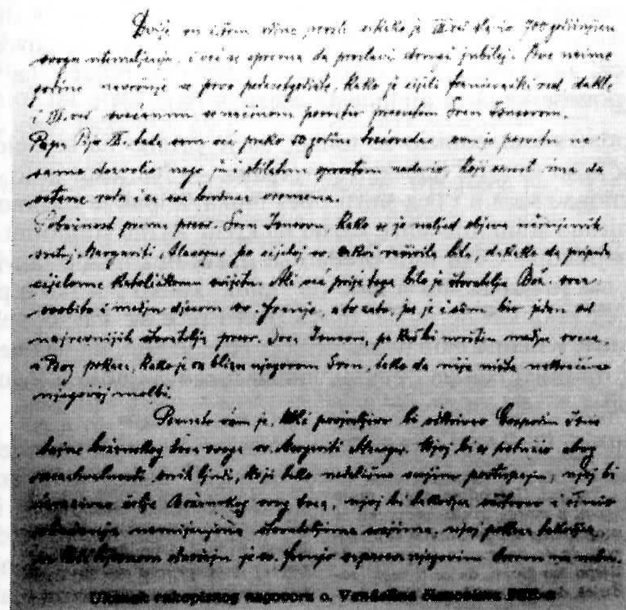
Od 1890. do 1894. god. ovu službu, uz ostale dužnosti, vrši u franjevačkom samostanu u Varaždinu. »Ovdje je bio on i neumoran ispovjednik i duhovni vođa ponajboljih krugova, njemački propovjednik i duša III. reda. I životom i finim taktom pridobio je sve za sebe. Svi su ga ljubili i poštivali, dapače i oni koji su na njegov zahtjev otpušteni iz reda.« (*Ružičnjak svetoga Franje Sarafskoga,* XIV/1909, 5, str. 66)

Godine 1895. o. Vendelin postaje zagrebački gvardijan. Dodijeljene su mu uz to i druge službe, a među njima i briga za TR. Ova njegova služba zvala se »vizitator TR-a«, a vršio ju je do 1898. godine.

Slijedećih dvadesetak godina ispunjeno je njegovim radom oko osnutka i vodstva nove Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda sa sjedištem u Zagrebu, te obnovom franjevaštva u Gornjoj Hrvatskoj. Neposredna briga za zagrebačku trećoredsku zajednicu povjerena mu je istom 1914. godine. Tu je dužnost vršio samo godinu dana, jer je već 1915. izabran za generalnoga definitora (savjetnika) Reda.

Uz Varaždin i Zagreb o. Vendelin je i na Trsatu godinu dana vodio Treći red. Bilo je to 1923. godine kad postaje trsatski gvardijan. Prije njega trsatski TR vodio je o. Rafael Rodić, koji je tada imenovan za apostolskoga administratora Banata. Zato u »Vijestima« — *Glasnika svetoga Franje,* 1923,6, str. 107 stoji: »Dobismo novog upravitelja M. P. O. Vendelina Vošnjaka, pod kojim nastavljamo daljnji rad te u vrijeme korizme održasmo duhovne vježbe.« Opet je o. Vendelin TR vodio samo godinu dana, jer je 1924. godine po četvrti put izabran za provincijala. Kao takav bio je predsjednik Saveza Trećega reda sa sjedištem u Zagrebu. (Savez TR osnovan je za sve trećorece u hrvatskim krajevima još 1912. god. ali intenzivnije djeluje nakon Prvog svj. rata). O. Vendelin je kao predsjednik zacijelo imao važan udio u organiziranju II. euharistijskog trećoredskog kongresa na Trsatu održanog od 6—8. rujna 1924. god. Na samom kongresu on je imao svečanu ponoćku 8. rujna, a poslije podne na sam dan predsjedao je sastanku upravitelja Saveza Trećega Reda (Sl. 48.).

U pismohrani Vicepostulature sačuvano je 50. originalnih nagovora što ih je o. Vendelin održao članovima TR-a. Nagovori su pretipkani na 202 stranice. Prava knjiga! Osim toga postoji pretipkano još 7 govora na 39 jezika, ali nažalost nije sačuvan njihov original. U nagovorima su obrađene različite teme: Trapnja, O skupocjenom nakitu, Muka Isusova,

Sl. 48. Ulomak rukopisnog nagovora o. Vendelina članovima Trećeg Reda (FSR-a)

Sv. Franjo i njegova tri reda, »Poštuj oca i mater«, Pokornost, Pokornost papi, Odanost Svetoj Stolici, Molitva, Osoba svetoga Franje, Pokora, O poniznosti, Zaklinjanje, »Bog nam je utočište i sila« — Ps. 45, Put u nebo, O primanju, Preziraj svijet, Svojstva trećorednika, Duh Sveti — poznamo li ga?

Iz preobilja sačuvanog materijala donosimo nekoliko izvadaka iz spomenutih nagovora:

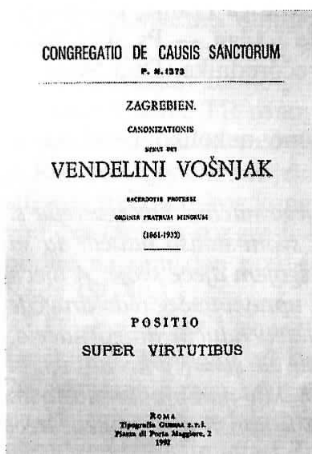
»Pa da se pomogne obitelji eto nam najboljega načina Trećega reda s. o. Franje. Otac i majka trećoreci po novom bi svom stališu naučili da su pravedniji jedno napram drugom i brižniji za odgojem djece svoje. A djeca odgojena pod pazkom roditelja, koji obdržavaju upravu trećeg reda drugčije bi se ponašali drugčije mislili, imali bi se odaklen naučiti druga načela, bolje bi štovali, drugčije slušali, drugčije marili za stvari crkvene, ter bi obitelj onda zaista postala svetištem mira, Bog bi bdio nad njom milostivim okom, ter bi ju obuso svojim milostima. Liepe li koristi nosi obitelji treći red.« (Treći red i njegove koristi, str. 17—18)

»Serafski Otče! Ti svojim moćnim zagovorom i utočištem dokrajči djelo! Udahni mojim dobrim slušaocem želju, da se ubroje u tvoje slavne čete i izprosi im snagu, da svladaju sve mučnosti, koje bi ih mogle smesti u ovom veledušnom podhvatu. Govori, molim te, govori silno njim na srce, govori u pamet, tako da se najposlije odluče, ter da se i oni diče i ponose kada te budu zvali otcem.« (str. 20)

»Gospodar svieta ponizio se toliko, da je primio na se tielo svoga sluge, i podložio se svim ljudskim nevoljama. — Nu jošte je to divnije, što nas je mogao spasiti i bez smrti i bez muka, a ipak je izabrao muke, prezir, okrutnu i sramotnu smrt, kaznu na križu, kaznu sramotnu namienjenu razbojnikom. Čega radi predao se dakle bez nužde takvim mukama? Jer nas je ljubio i jer je htio da vidimo koliko nas ljubi; pretrpio je, što čovjek podnieti ne može. Stoga pravo reče sv. Pavao, veliki ljubimac Kristov: Kristova ljubav nas potiče. Htjede reći, da nas ne potiće toliko njegova muka, da ga ljubimo, koliko njegova ljubav.« (Muka Isusova, str. 30)

»Pak zato ljubljeni u Isusu polazite marljivo k skupštinam, jer u njima imadete liepo uspomenu od samog seraf. sv. otca Franje, koj jih je odredio bio, jer je znao, koliko djeluje na čovjeka rieč božja i dobar primjer. Neka dakle vaša vruća molitva i liepi primjer pravog kršćanskog života još mnogo ih pribavi u taj sv. red, osobito onih, koji u nevoljah svojih neimaju čim da se tješe. Gospodin Bog on će im breme olahkotiti, neka se samo trse, da budu pravi nasljednici otca serafskog sv. Franje.« (str. 78)

»Preuzev Božjom voljom i odredbom duhovnih poglavara vodstvo zagrebačkih trećoredaca, hoću time ne samo da ja proslavim g. Boga,

CONGREGATIO DE CAUSIS SANCTORUM

ZAGREBIEN.

CANONIZATIONIS

VENDELINI VOŠNJAK

SACERDOTIS PROFESSI

ORDINIS FRATRUM MINORUM

(1861-1933)

POSITIO

SUPER VIRTUTIBUS

ROMA

Sl. 49. Zagrebačka kauza kanonizacije sluge Božjega Vendelina Vošnjaka zavjetovanog svećenika Reda Male Braće (1861.—1933.). POSITIO O KREPOSTIMA. Rim 1992.

nego da i vas potaknem da ga slavite, te da poradite za sreću i spas vaših duša. Smijem možda dvojiti, da ste si zbilja svi postavili glavnom zadaćom raditi oko spasa duša svojih? — Ne smijem, pa ni ne dvojim; ta sama činjenica što ste članovi III. reda pokorničkoga sv. Franje, svjedoči mi, da ste si tu zadaću stavili na prvo mjesto, — ta to vas je i ponukalo, da stupite u pokornički taj red, da lakše postignete život vječni.« (str. 132). (Sl. 49.)

(*Brat Franjo — list franjevačkih zajednica,* VII/1983, br. 5 (36), str. 12—13)

9. KINESKI SV. JERONIM SLUGA BOŽJI GABRIJEL MARIJA ALLEGRA

Gabrijel Marija Allegra rođen je 26. prosinca 1907. u mjestu San Giovanni La Punta u Italiji. Na krštenju dobio je ime Ivan. Nakon osnovne škole stupa u franjevački kolegij sv. Blaža u Acirealeu. U Franjevački red ušao je 13. listopada 1923. Izabire ime Gabrijel Marija, iz poštovanja prema sv. Gabrijelu Passenti — širitelju pobožnosti prema Žalosnoj Gospi.

Još kao mladić fra Gabrijel Marija očitovao je prema bl. Gospi uistinu sinovsku ljubav. Kad je s braćom novacima odlazio na šetnje, vraćao bi se s rukama punim cvijeća. Brao bi ga po poljima i livadama, kako bi okitio Gospine slike i kipove, po samostanu i crkvi.

U rujnu 1925. dolazi u Rim. Na »Antonianumu« se započinje pripravljati za misije. God. 1930. zaređen je za svećenika, a godinu dana iza toga putuje kao misionar u Kinu.

»Kineski sv. Jeronim«

Već nakon druge godine boravka u Kini, mladi je misionar izabran za rektora malog sjemeništa u Heng Yangu. Bio je krhka zdravlja. Ipak se dao najozbiljnije za proučavanje kineskog jezika i književnosti.

Započinje god. 1935. prevoditi Sv. pismo s originalnih tekstova na kineski. Kad je još kao student teologije doznao da ne postoji cjelovit katolički prijevod Biblije na kineskom, a protestanti da su u tome puno napredniji od katolika, odlučio je da će se posvetiti tome kako bi katolici dobili cjelovit prijevod na kineskome. Popratio je svoju odluku riječima: »Nama će to biti tim lakše, jer imamo Mariju — Izvor svake mudrosti!« I već je 1944. završio s prevođenjem Starog zavjeta.

Zalagao se za osnivanje biblijskog instituta u Kini. To se konačno i ostvarilo u Pekingu 1945., na blagdan Gospe od Anđela. Dobio je tako suradnike za prevođenje Biblije. Od 1946.—1954. izdaje na kineskome čitavi Stari zavjet, a od 1957.—1961. i Novi zavjet. God. 1968. prvi se put pojavljuje među kineskim katolicima cjelovit prijevod Biblije u jednom svesku.

Teolog i čovjek kulture

Fra Gabrijel je objavio i niz članaka s područja biblijskih znanosti u znanstvenim časopisima. Kraće vrijeme predavao je biblijsku teologiju u Jeruzalemu. U proljeće 1975. objavio je i »Biblijski rječnik« na kineskom.

Uz prevodilački rad bavio se fra Gabrijel i bogoslovljem. Osobit mu je uzor bio bl. Ivan Duns Scot. O njemu veli kako ga poznaje »samo površno«, ali je »ushićen i kao očaran njegovom ljubavlju prema bezgriješnoj Majci Gospodinovoj«. Napisao je i nekoliko teoloških djela.

O. Gabrijel Marija bio je čovjek široke kulture. Organizirao je više znanstvenih skupova. Osim teologije i filozofije strastveno je volio proučavanje humanističke kulture. Od pjesnika posebno je volio Dantea. O njemu je čak i napisao djelo te ga objavio 1942. u Šangaju.

Godine 1959. osnovao je u Singapuru sociološki institut. To je označeno kao pothvat kojim je pretekao svoje vrijeme. (Sl. 50.)

Sl. 50. Sluga Božji Gabrijel Marija Allegra (1907.—1976.) prevodilac Sv. Pisma na kineski jezik

Marijin odani vitez

Spomenuli smo tolika djela o. Allegrea. No, on je nadasve bio misionar i franjevac. Mogli bismo reći da je bio zaljubljenik u bl. Djevicu Mariju. Kao čovjek uvijek je pokazivao umjeren karakter, sabranost, blagost i otvorenost prema drugima. No, sav njegov život, svi njegovi pothvati i apostolska aktivnost bili su obilježeni dubokim i odanim osjećajima prema Bogorodici.

Vrlo značajni datumi njegova života — utemeljenje Biblijskog instituta, početak prevođenja Svetog pisma na kineski, objavljivanje raznih djela itd. — sve se to podudara s Marijinim blagdanima. Plodove svoga

mukotrpnog rada, svaki novi pothvat, posvećivao je Mariji — »Bezgriješnoj Djevici«, »Kraljici Kine«...

Nakon što bi izišlo koje novo njegovo djelo, služio je u nekom od Marijinih svetišta 12 sv. misa. Pripisuje mu se i sastavljanje jedne prekrasne molitve za posvetu Kine nebeskoj Majci.

Održao je mnogo predavanja i duhovnih vježbi. Koji god su ga slušali, sjećaju se s kakvom je slatkoćom, ganućem i uvjerljivošću govorio o bl. Djevici Mariji.

Majci Božjoj u čast napisao je više djela. Tako npr. *Trahe nos, Virgo Immaculata* (1954.); *Počasna straža bezgrj. Srca Marijina* (1957.); *Majko moja, pouzdanje moje* (1958.); *Bezgrješno Srce Marijino put k Bogu* (1974.).

Revnovao je oko širenja pobožnosti prema bl. Djevici. U tu svrhu osnovao je u Hong Kongu, Macau i Taiwanu marijanski pokret pod nazivom »Počasna straža bezgrješnog Srca Marijina«. Bio je i pristaša »Svećeničkoga marijanskog pokreta«.

Još prije svećeničkog ređenja bio je uvjeren da je duhovno djetinjstvo, koje je propovijedala sv. Terezija Djeteta Isusa, moglo imati za neposredan objekt ljubavi, povjerenja i apostolata Bezgrješnu Djevicu. S vremenom je produbio, obogatio i poučavao druge o jedinstvu života s Marijom. O tome je propovijedao i mnogo pisao.

U Bezgrješnoj je nalazio ostvarenje svojih želja. Tu je vidio najbolji lijek za nadvladavanje zla našeg vremena, za obranu zdrave nauke, za pobuđivanje novih duhovnih zvanja, za obnovu Franjevačkog reda i za poticaj u obnovi duhovnog života.

Umro je svetac

Posljednje godine života svoju je pobožnost usmjeravao prema bezgrješnom Srcu Marijinu. U samostanskoj kapelici izabrao je sebi mjesto ispred velike slike bezgrješnog Srca Marijina. Tu je svakog dana obavljao jednosatno razmatranje.

Nekoliko mjeseci prije smrti žalio je što nije mogao napisati knjigu s naslovom: »Marija, Majka Božja, Majka Crkve, Majka svih ljudi«.

Umro je 26. siječnja 1976. u Hong Kongu. Kad je svijet doznao za njegovu smrt, čulo se govoriti iz mnogih usta: »Umro je svetac!« To je izraženo i u mnoštvu sažalnica i svjedočanstava. Postupak za njegovo proglašenje blaženim otvoren je 14. siječnja 1984. Ujedno se radi i na tome da njegovi posmrtni ostaci budu prevezeni u Italiju.

(*Marija — vjerski list za Marijine štovatelje,* XXII/1984, br. 10 (211), str. 309—311)

VI. ČLANCI O FRANJEVAČKOM SVJETOVNOM REDU

1. SVETI OCI PAPE ČLANOVI FSR-a

Od 79 papa koji su upravljali Crkvom u vremenu od smrti sv. Franje do danas više njih pripadalo je FSR-u. Želimo ukratko o svakome od njih nešto reći:

GRGUR IX. (1227.—1241.) je kao kardinal Hugolin bio veliki prijatelj i zaštitnik sv. Franje. Pomagao je Franji u sastavljanju Pravila za život Male braće. On je vjerojatno dao i prvo službeno Pravilo za FSR pod naslovom »Memoriale propositi«. Zauzimao se i za klarise. Ljubav koju je imao prema Franji protegnuo je i na Franjine sinove. Pomagao im je nakon Franjine smrti riješiti unutrašnje probleme Reda, a jednako ih je branio na vanjskom planu (npr. zadarske franjevce 1235. god.). Godine 1228. proglasio je Franju svetim, samo dvije godine nakon njegove smrti.

Na općem crkvenom planu poznat je kao borac za crkvena prava (u sukobu s carem Fridrichom II.); borac protiv heretika i izdavač zbirke papinskih dekretala 1234. godine.

GRGUR X. (1271.—1276.) potvrdio je plan što su ga napravili dominikanci i franjevci glede problema prosjačenja u ono vrijeme. Za njegova papinstva održan je II. lyonski sabor gdje se raspravljalo o križarskoj vojni i jedinstvu kršćana. On je uveo i konklave: kod izbora novog pape, kardinali su tako dugo izolirani od vanjskoga svijeta dok se ne izabere novi papa.

MARTIN IV. (1281.—1285.) daje franjevcima dušobrižničku slobodu, tj. neovisnost od župnika i biskupa. God. 1283. izdao je bulu »Exultantes in Domino« u kojoj se određuje da svaki samostan ima prokuratora koji će biti nadležan za sve civilno-pravne akte.

JULIJE II. (1505.—1513.) je ustanovio kardinalsku komisiju koja će izraditi reformne prijedloge za V. lateranski sabor 1512/17. godine. Franjevcima je potvrdio nove konstitucije nazvane »Constitutiones Iulianae«.

LEON X. (1513.—1521.) predsjedao je generalnom kapitulu Franjevačkog reda u Rimu 1517. god. gdje je došlo do podjele Reda na opservante (OFM) i konventualce. Godine 1521. dao je samostanskom TR novo Pravilo koje se oslanjalo na Pravilo Nikole IV. s time da je ovdje bio jače naglašen zajednički samostanski život.

Leon X. je nazvao Hrvatsku »predziđem kršćanstva«. Ovim je naslovom počastio Hrvate za sve njihove žrtve i borbe s Turcima, za očuvanje zapadnih kršćanskih zemalja.

KLEMENT VII. (1523.—1534.) odlučno se ponio prema engleskom kralju Henriku VIII. koji je htio poništenje svojeg zakonito sklopljenog braka.

PIJO IV. (1559.—1565.) završio je 1564. god. Tridentinski koncil. S obzirom na franjevce treba spomenuti da je konventualskom kapitulu u Firenci 1565. god. donio nove konstitucije: »Constitutionales Pianae«.

PAVAO V. (1605.—1621.) je dovršio izgradnju bazilike sv. Petra u Rimu.

BENEDIKT XIII. (1274.—1730.) zapisao je o FSR-u ovo: »Članovi TR, makar bili svjetovnjaci, pravi su redovnici, te kao takvi kod svih crkvenih svečanosti imaju prednost pred bratovštinama.«

BENEDIKT XIV. (1740.—1758.) u svojoj se uredbi od 15. 3. 1751. god. pobrinuo da se odstrane sve sumnje s obzirom na oproste što su ih imali članovi FSR-a.

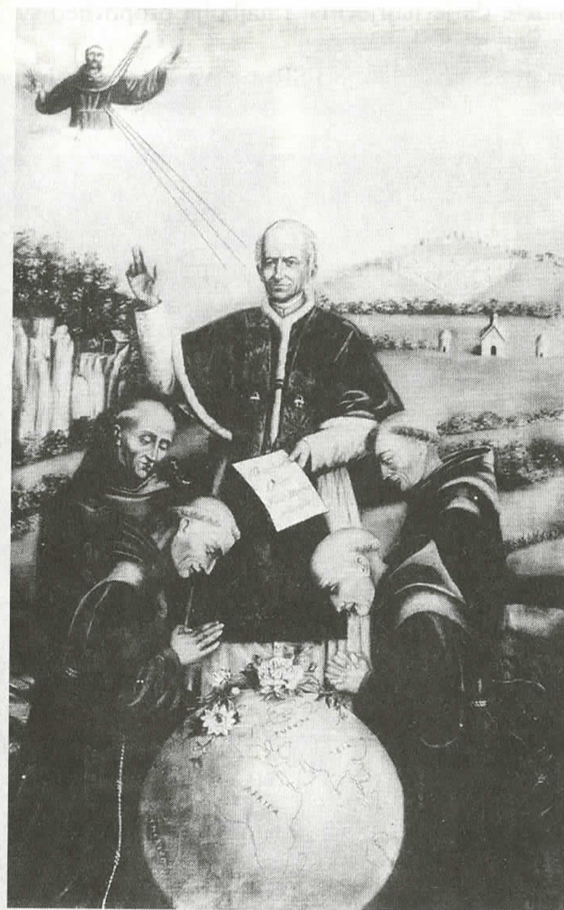
PIJO VIII. (1829.—1830.). Za Napoleona je bio u zatočeništvu jer nije htio položiti državnu zakletvu. Njegovo je geslo bilo: »Blagost i uvjeravanje jest jedino moćno oružje!«

PIJO IX. (1846.—1878.) proglasio je 1854. god. dogmu o Bezgrešnom Začeću BDM. Za proglašenje ove dogme naročito su zaslužni franjevci. Deset godina kasnije u poznatom spisu »Syllabus« donio je 80 suvremenih zabluda koje se s katoličkog stanovišta imaju odbaciti. Sazvao je Prvi vatikanski sabor koji je započeo radom 1869. godine. Za vrijeme sabora 1870. god. proglasio je dogmu o primatu i papinskoj nepogrešivosti u pitanju vjere i morala. Promicao je posvetu FSR-a Srcu Isusovu. Od njega je sačuvano 19 spisa i dokumenata koji se odnose na FSR. (Sl. 51.)

Sl. 51. Papa Pijo IX. (1846.—1878.)

LEON XIII. (1878.—1903.) zaslužan je za promicanje katoličke društvene nauke, za razvitak nauke o kršćanskoj državi te za unapređenje biblijskih znanosti. Vodio je uspješne diplomatske odnose s različitim državnicima. Prijateljski je bio raspoložen prema Slavenima, posebno Hrvatima. Odobrio je upotrebu glagoljice. God. 1897. izdao je konstituciju »Felicitate quadam« kojom ujedinjuje ogranke opservanata (diskalceati, reformati, rekolekti) u jedan Red. Donesene su i nove Konstitucije za obnovu Reda. (Sl. 52.)

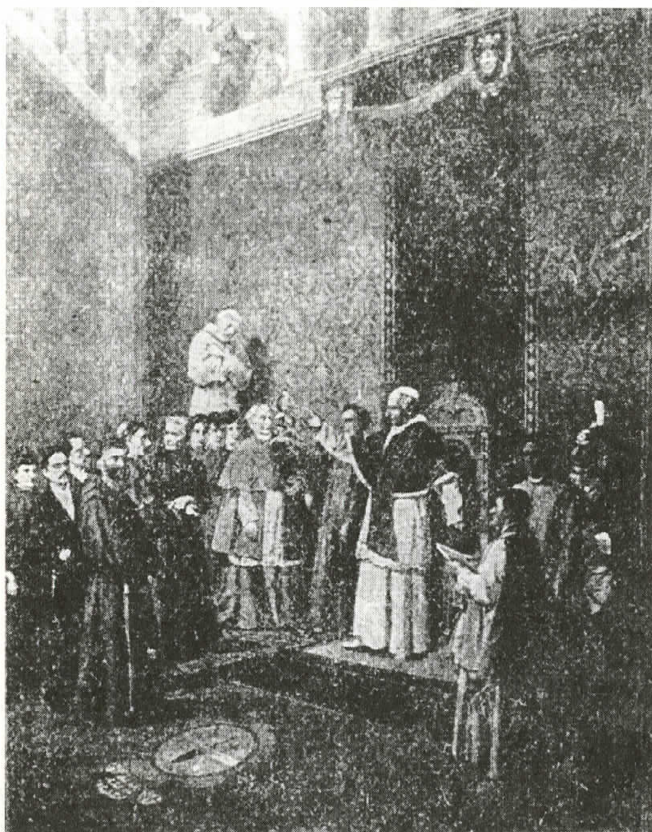

Sl. 52. Papa Leon XIII. sproveo je 1897. godine ujedinjenje četiriju ogranaka Reda, ukinuvši posebne obilježbe: opservanata, diskalceata, reformata i rekolekta i od tada se prema želji sv. Franje Asiškog osnivača Reda, Red jednostavno naziva: Redom male braće (Ordo fratrum minorum). Slika iz »Acta Ordinis Fratrum Minorum«, XVII/1898, br. 1.

Leon XIII. posebno je značajan za Franjevački svjetovni red. Još kao kardinal i nadbiskup Peruđe govorio je trećorecima u Asizu i napisao im dvije okružnice.

Iz vremena njegova papinstva sakupljeno je 70-ak govora, pisama, intervenata o FSR-u. Npr. 12. travnja 1893. god. pred 4000 hodočasnika rekao je ovo: »Mi vas uvjeravamo, da će djelovanje TR uistinu biti jako i djelotvorno ako se njegovi članovi, svaki na svom mjestu, puni pravoga duha budu natjecali da svojim vladanjem potiču bližnjega na pobožnost. Vi dobro znadete da je najrječitija i najbolja propovijed sv. Franje bio njegov sveti primjer.« (Sl. 53.)

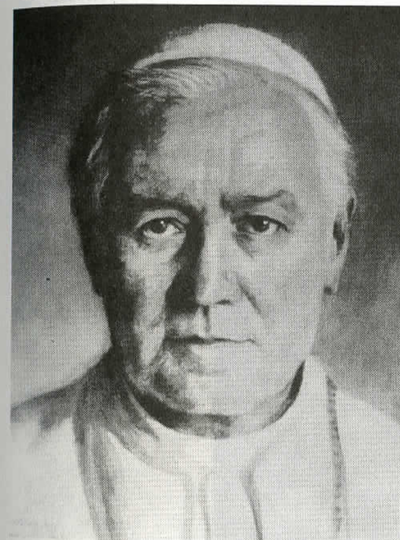
30. svibnja 1883. god. dao je FSR-u novo Pravilo prilagođeno duhu onoga vremena.

Sl. 53. Sv. Otac papa Leon XIII. (1878.—1903.) propovijeda o Trećem Redu

PIJO X. (1903.—1914.) puno je učinio za unutrašnju izgradnju Crkve. Lozinka mu je bila: »Sve obnoviti u Kristu«. Poticao je na često primanje sv. pričesti i odobrio da i djeca mogu primati sv. pričest. Reformirao je crkvenu glazbu. Osudio je modernizam koji se približio protestantizmu.

U 20 se navrata osvrnuo na FSR. Štitio ga je i uvijek iznova predlagao vjernicima kao sigurno sredstvo obnove društva u Kristu. Proglašen je svetim. (Sl. 54.)

Sl. 54. Papa Pijo IX. (1903.—1914.)

Sl. 55. Papa Benedikt XV. (1914.—1922.) neumorno, iskreno i otvoreno nastojao je smanjiti mržnju među zaraćenim narodima u Prvom svjetskom ratu

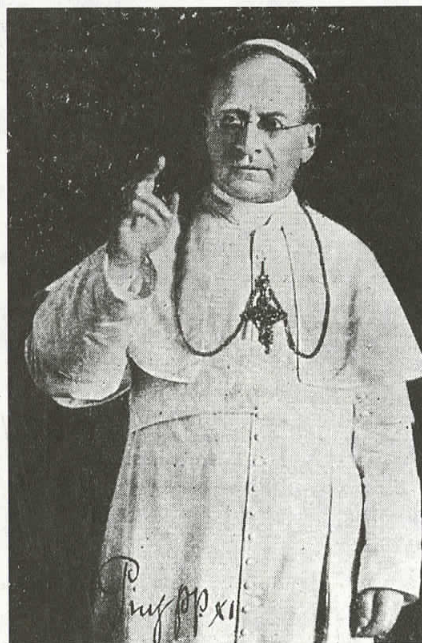
BENEDIKT XV. (1914.—1922.) pokušavao je na raznovrsne načine utjecati na zaraćene zemlje u prvom svjetskom ratu da se izmire. Njegova mirovna nota iz 1917. god. nije na žalost prihvaćena. Nakon rata organizira pomoć svim potrebnima. Izdao je novi crkveni zakonik i osnovao u Rimu Orijentalni institut za proučavanje istočne teologije.

S obzirom na FSR postoji njegovih 30 objavljenih dokumenata. Zalagao se da u FSR stupi omladina, radnički i ostali organizirani svijet. (Sl. 55.)

PIJO XI. (1922.—1939.) napisao je prigodom 700. obljetnice smrti sv. Franje Asiškoga okružnicu »Rite expiatis« (30. 4. 1926.) upućenu svim biskupima svijeta. U okružnici između ostaloga piše: »... i prava bijednika i nemoćnika našla su čvrstu zaštitu protiv bogataša i mogućnika, a da se kod toga nije kršio nikakav red i pravednost... Otuda su prilike u ljudskom društvu sretno krenule na bolje. Među kršćanskim se narodima stala brzo širiti nova ustanova Franje, Oca i Zakonodavca, po kojoj je sve više maha zauzimao pokornički duh i ćudoredna čistoća. Oduševljeno su i spremno primili znakove TR, a s njima i upijali evanđeosku mudrost i franjevački duh ne samo pape, kardinali i biskupi, nego i kraljevi i mogućnici, od kojih su se neki i svetošću proslavili. U gradovima su ponovno oživjele najčasnije i najljepše kreposti. Ukratko, lice se zemlje obnovilo.«

Program njegova papinstva odvijao se pod lozinkom »Mir Kristov u kraljevstvu Kristovu«. U svojim je enciklikama obradio kršćanski odgoj, brak, društveni poredak i svećeništvo u Crkvi. Osudio je nacizam.

Prije nego je postao papa bio je tihi učenjak i poznati alpinist. (Sl. 56.)

Sl. 56. Papa Pijo XI. (1922.—1939.)

PIJO XII. (1939.—1958.) je već od mladih dana bio oduševljeni član FSR-a. Tako je prigodom njegova biskupskog ređenja kard. Sallotti rekao da je mladom Eugeniju Pacelli (to mu je građansko ime) trećoredsko oblačenje dalo pečat i zacrtalo životnu stazu te da je pripadnost FSR-u u obitelji Pacelli bila »počasna plemićka titula«.

Iz mnoštva dokumenata i nagovora upravljenih FSR-u izdvajamo ove papinske riječi: »... Priskočite svi, pomozite svijetu koji se ruši! Poduprite Crkvu!« (Sl. 57.)

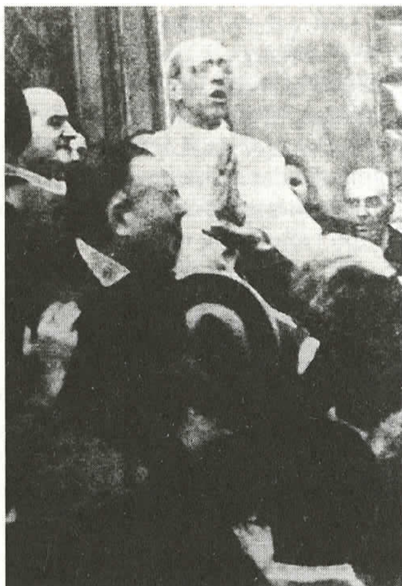

Sl. 57. Papa Pijo XII. neposredno nakon izbora 1939. godine

Pontifikat Pija XII. obilježen je strahotama II. svj. rata. Opominjao je neumorno da se poštuje pravo i pozivao sve na mir. »Mir je djelo pravde«, bila je njegova lozinka.

Izdao je više enciklika: biblijsku, liturgijsku... Proglasio je dogmu o Uznesenju Marijinom. U enciklici »Provida Mater« pravno je priznao sekularne institute. (Sl. 58.)

IVAN XXIII. (1958.—1963.) zadivio je svijet svojom dobrotom i zato je prozvan »Dobri«. U kratkom papinstvu učinio je velike stvari: sazvao i otvorio II. vatikanski koncil; posuvremenjivao je Crkvu u skladu s no-

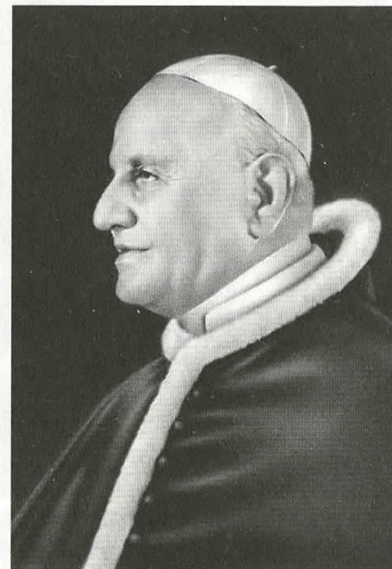

Sl. 58. Pijo XII. (1939.—1958.) papa koga neki žele prikazati kao plašljivca i uskogrudnog račundžiju, našao se u najkritičnijim trenucima među ugroženim narodom. Još ne bi zamro zvuk aviona koji su bombardirali Rim, a Pijo XII bi izletio na ulice, među ranjenike i među ruševine. Njegova osobna straža nije mogla ništa učiniti, Papa bi se pomiješao među narod. Jaukanje i povike očaja nadjačavao je njegov glas riječima hrabrenja i molitve. Kad bi se vratio u Vatikan, njegova bi bijela haljina znala biti crvena od krvi ranjenih i umirućih koje je tješio.

vim vremenom; bio je protagonist ekumenizma (osnovao je Sekretarijat za promicanje jedinstva); zalagao se za mir (enciklika »Mir na zemlji«).

Trećoredac je od mladosti. God. 1959. prigodom jubilarne obnove zavjeta četiriju generala Franjevačkih redova u Lateranskoj bazilici papa Ivan XXIII. je rekao ovo: »A sada nam, dragi sinovi, dopustite da dodamo od srca nekoliko riječi svima prisutnima koji pripadaju mirotvornoj vojsci svjetovnih trećoredaca sv. Franje. 'Ego sum Joseph, frater vester. — Ja sam Josip, vaš brat.' — Svom nježnošću vam to želimo kazati. Tako osjećamo od časa kad smo već kao četrnaestogodišnji mladić 1. III. 1896. god. propisno učlanjeni u FSR. Primio nas je kao upravitelj FSR-a u Bergamskom sjemeništu naš duhovni otac kanonik Alojzije Isacchi. Blagosivljamo Gospodina što nam je udijelo tu milost i to srećom u isto vrijeme kad smo iste godine i u istim mjesecima svetom tonzurom uvedeni u crkveni život! O, koje li vedre i nevine radosti radi toga povezanog događaja! Postati u isto vrijeme franjevački trećoredac i klerik na putu prema svećeništvu! Bili smo tada već opasani onim

užetom jednostavnosti — tada još nesvjesne ali sretne — koja nas je imala pratiti sve do blagoslovljenoga oltara; koja nam je zatim imala dati sve u životu!« (Sl. 59.)

Sl. 59. Papa Ivan XXIII. (1958.—1963.)

PAVAO VI. (1963.—1978.) bio je osoba iznimnih kvaliteta srca, uma i djela. Pod njegovim je vodstvom nastavljen i dovršen II. vatikanski koncil. Nakon toga se trudio da se vjerno izvrše njegovi propisi. Objavio je niz dokumenata: o Crkvi, svećeničkom celibatu, ljudskom životu... Zalagao se za ekumensko zbližavanje Crkava, za suradnju s drugim nekršćanskim vjerskim zajednicama i za mir u svijetu.

Franjevcima je u više navrata progovorio (usmeno i pismeno): u prigodi 750. god. porcijunkulskoga oprosta (1966.); uz 700. god. rođenja sl. B. Ivana Duns Scota; u audijenciji članovima Gen. kapitula 1967. godine; u pismu Gen. kapitulu 1972.; prigodom 700. god. smrti sv. Bonaventure (1974.); povodom zajedničkog hodočašća četiriju franj. obitelji u Asiz (1976.); prigodom 400. god. dolaska prve braće na Filipine (1978.)...

O njegovu učlanjenju u FSR postoje dokumenti u rimskoj franjevačkoj crkvi Ara Coeli. 24. lipnja 1978. god. odobrio je novo Pravilo FSR-a koje je sada na snazi. (Sl. 60.)

Sl. 60. Papa Pavao VI. (1963.—1978.)

(*Brat Franjo — list franjevačkih zajednica,* VIII/1984, br. 3 (40), str. 18—21)

2. I ONI SU POŠLI ZA FRANJOM

Živjeli su u različitim vremenima. Životni putovi i službe bile su im različite. Povijest ih je zabilježila kao poznate. Unatoč tome, oni su bili između ostaloga, i sinovi i kćeri sv. oca Franje Asiškog kao članovi Franjevačkoga svjetovnog reda.

Želimo sasvim kratko na njih upozoriti. (Ovdje ne iznosimo naše domaće hrvatske poznate članove FSR-a, jer su oni u ovoj knjizi djelomice obrađeni na drugome mjestu).

Službenici Crkve

Crkveni naučitelj

SV. FRANJO SALEŠKI (1567.—1662.), biskup. Kao misionar u pokrajini Chablais obratio je oko 30.000 kalvina. (sl. 61.)

Kardinali

SV. KARLO BOROMEJSKI (1538.—1584.), nadbiskup Milana. Ostvario je zaključke Tridentinskoga crkvenog sabora u svojoj nadbiskupiji kao rijetko tko. Sva svoja dobra upotrebljavao je za dobrobit Crkve. (Sl. 62.)

Sl. 61. Sv. Franjo Saleški (1567.—1622.)

Sl. 62. Sv. Karlo Boromejski (1538.—1584.)

JOHN HENRY NEWMAN (1801.—1890.), engleski obraćenik i veliki teološki pisac. Osnivač tzv. »Oxfordskog pokreta« koji je za cilj imao jedinstvo Crkava. (Sl. 63.)

— (Kardinal Newman †.) Brzojav je raznio viest, da je umro oratorijanac kardinal Henrik Newman u 89 godini života. Pokojnik se rodio 21. veljače 1801. godine u Londonu, te je bio profesor u Oxfordu i anglikanski župnik u crkvi sv. Marije. Pokojnik je bio vjeran pristaša tako zvane Puseyeve škole, dà bio je u toj školi najučenija glava. Godine 1845. prešao je u kat. crkvu, te joj je do sada služio neumornom gorljivošću, kakvo je bilo i osvjedočenje njegovo. Kardinalom bio je imenovan 12. svibnja 1879. godine, Svojimi učenimi literarnimi radnjami, kojima je tumačio i branio kat. nauku, stekao je neumrlih zasluga. — R. i. p.

Sl. 63. Vijest o smrti kard. Newmana iz »Katoličkog lista«, Zagreb, 14. 8. 1890.

ANDRIJA FERRARI (1850.—1921.) kardinal Milana, umro na glasu svetosti.

PETAR MALFI (1858.—1931.) učenjak.

MIHAEL FAULHABER (1869.—1952.) münchenski kardinal, borac protiv nacizma. O TR je rekao: »U današnje vrijeme, kad se ćudoredna iskvarenost poput općeg potopa razlijeva preko čovječanstva, mora da se proti njoj podigne nasip ćudorednih snaga koje leže u TR.«

Svećenici i redovnici

SV. FILIP NERI (1515.—1595.) posvetio se odgoju mladeži i osnovao družbu za bolesne i siromahe. (Sl. 64.)

SV. KAMILO DE LELLIS (1550.—1614.)prvo je bio vojnik, a kad se obratio, osnovao je družbu koja se brinula za bolesnike.

SV. JOSIP KALASANCIJE (1557.—1648.) brinuo se za siromašne i djecu. Osnovao je i družbu koja se posvetila tome zadatku.

CARPIO FELIX LOPE DE VEGA (1562.—1635.) veliki španjolski dramski pisac. Napisao je oko 2000 dramskih djela od kojih je sačuvano više od 400.

SV. VINKO PAULSKI (1581.—1660.) osnovao sestre milosrdnice i družbu lazarista sa svrhom da pomažu siromasima. (Sl. 65.)

SV. IVAN KRSTITELJ DE LA SALLE (1651.—1719.), osnovao školu za siromašnu djecu.

SV. ALFONZO LIGUORI (1696.—1787.) veliki učitelj moralnoga bogoslovlja.

SV. IVAN MARIJA VIANNEY (1786.—1859.) poznati francuski ispovjednik. Za TR je zapisao: »TR uskrisuje svjetovne svećenike, a po njima one biskupije, u kojima je vjera ugasla. TR je odabrano sredstvo, kojim se služi Božja providnost da u gradovima i selima vjera i ćudoređe uskrsne na novi život. TR je toliko dobro da se u svakoj župi mora svim silama promicati, jer je on jedino i najmoćnije sredstvo da oživi u ljudskim srcima kršćanska ljubav.« (Sl. 66.)

SV. JOSIP BENEDIKT COTOLENGO (1786.—1842.) svećenik iz Piemonta (Italija) dobročinitelj siromašnih. (Sl. 67.)

SV. JOSIP CAFASSO (1811.—1860.) ispovjednik i profesor moralne teologije.

SV. IVAN DON BOSCO (1815.—1888.) apostol mladeži. Bio je osobiti štovatelj BDM Pomoćnice kršćana. Osnovao družbu salezijanaca. (Sl. 68.)

LUIGI GUANELLA (1842.—1915.) osnivač dobrotvornih družbi.

NICOLA REZZARA (1848.—1915.) animator pothvata Katoličke akcije u Italiji.

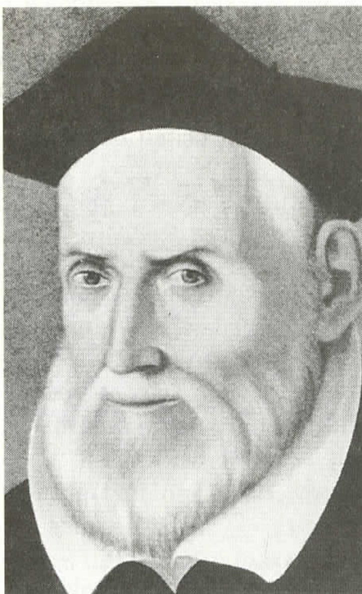
Kraljevi i kraljice

FERDINAND III. (1199.—1252.) iz Kastilje. Borio se protiv Arapa za očuvanje vjere.

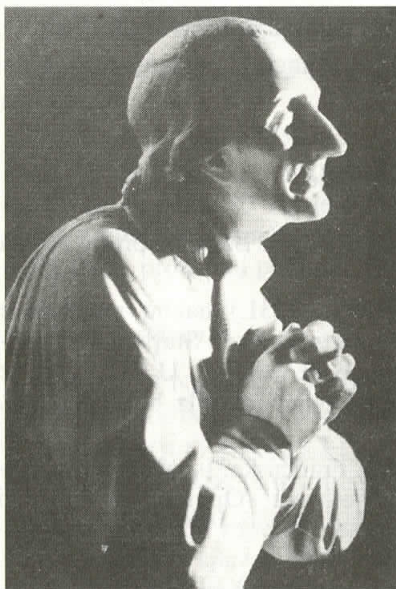
SV. ELIZABETA UGARSKA (1207.—1231.) nakon muževljeve smrti posebno do izražaja dolazi njezin svetački život. Stupa u TR, obilno pomaže sirotinju i puno trpi od najbliže okoline. U Marburgu je sagradila bolnicu gdje je sama u gruboj odjeći dvorila bolesnike. (Sl. 69.)

SV. LJUDEVIT (1215.—1270.) kralj Francuske. Ispovijedao se svakoga petka, a svoga sina je ovako savjetovao: »Opominjem te, dragi sinko, da se često ispovijedaš. Odaberi sebi dobra i razborita ispovjednika koji će te znati poučiti i savjetovati kako ti valja živjeti.«

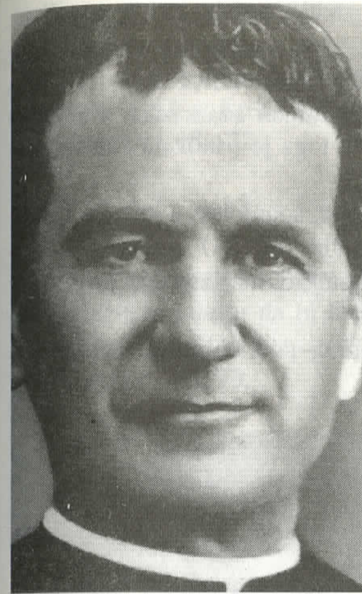
SV. BLANKA († 1252.) kćerka kralja Alfonza iz Kastilje i žena francuskoga kralja Ljudevita VIII. Svoga je sina, kasnije kralja Ljudevita

Sl. 64. Sv. Filip Neri (1515.—1595.)

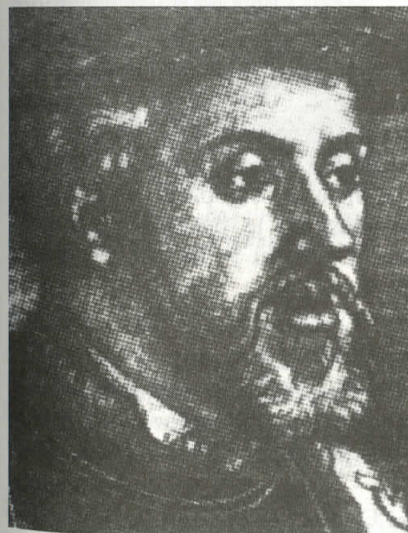

Sl. 65. Sv. Vinko Paulski (1581.—1660.)

Sl. 66. Sv. Ivan Vianney (1786.—1859.)

Sl. 67. Sv. Josip Benedikt Cotolengo (1785.—1842.)

Sl. 68. Sv. Ivan don Bosco (1815.—1888.)

Sl. 69. Simone Martini: Sv. Elizabeta Ugarska (1215.—1270.)

Sl. 70. Španjolski kralj (Karlo I.) od 1516. i njemački car od 1519. g. — Karlo V. Habsburgovac (1500.—1558.)

Sl. 71. Sveta Terezija od Djeteta Isusa u ulozi Sv. Ivane Arške u tamnici (fotografija iz siječnja 1895. g.)

IX, odgojila pobožno govoreći da bi ga radije vidjela mrtva negoli u smrtnome grijehu.

SV. ELIZABETA (1271.—1336.) portugalska kraljica.

BL. IVANA VALOIS (1464.—1505.) kraljica Francuske. Puno je pretrpjela i bila je napuštena od muža. Iza toga je osnovala ženski red Navještenja Marijina.

KARLO V. (1500.—1558.) Habsburgovac, španjolski a kasnije i njemački car. Borac protiv Luterova naučavanja. (Sl. 70.)

FILIP II. (1527.—1598.) španjolski, napuljski, nizozemski i portugalski kralj koji je promicao katoličke interese.

FILIP III. (1578.—1621.) španjolski kralj pod kojim je Španjolska doživjela kulturni procvat.

Djevice

SV. RUŽA VITERPSKA (1235.—1251.) skupila je djevojke s kojima je živjela po Pravilu TR-a.

SV. KRISTIJANA ORINGA (1240.—1310.) od mladih dana rado se molila čuvajući stoku na paši. U svojem je selu utemeljila mali samostan gdje je živjela s ostalim djevojkama. Iza njezine smrti, u jednom požaru i njezino je tijelo bilo zahvaćeno ognjem, ali je ostalo netaknuto.

SV. IVANA ARŠKA (1412.—1431.) poznata je i kao »Djevica Orleanska«. Kao obična pastirica imala je nebeska viđenja i čula glasove koji su je pozivali da oslobodi opsjednuti grad Orleans od Engleza. Tako je sa 17 godina vodila jedan francuski odred kojim je oslobodila svoj grad i izvojevala niz drugih pobjeda. Željela je osloboditi i Pariz, ali je upala u englesko zarobljeništvo. Na sudskom je postupku bila proglašena »krivovjerkom« te je spaljena. Crkva ju je kasnije proglasila sveticom. (Sl. 71.)

SV. ANĐELA MERICI (1474.—1540.) sabrala je djevojke i odgajala ih za djela ljubavi. Osnovala je red uršulinki.

SV. MARGARETA ALAKOK (1647.—1690.) je sretnica koju je krajem 17. st. odabrao Spasitelj kao posebnu vjesnicu pobožnosti prema svome presv. Srcu. Puno puta joj se ukazao i poučavao kako da se štuje njegovo presv. Srce.

SV. MARIJA FRANCISKA GALLO (1715.—1791.). Otac ju je silio na udaju. No pod utjecajem jednoga franjevca dozvolio joj je da stupi u TR. U Trećem je redu proživjela 59 godina. U životu je puno pretrpjela — ali ju je to još više združilo s Bogom.

ARMIDA BARELLI (1882.—1952.) suradnica o. Augustina Gemellija, osnivača katoličkog sveučilišta Srca Isusova. Imala je glavnu ulogu oko osnivanja i vođenja Katoličke Akcije za žensku mladež u Italiji. Osnovala je Misionarke Kristova kraljevstva (od 1948. god. to je svjetovni institut). (Sl. 72.)

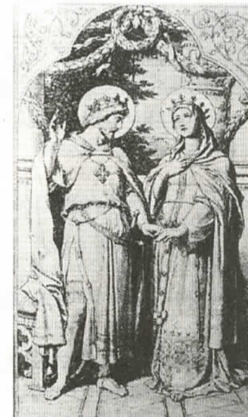
Bračni parovi

BL. LUKEZIJE I BUONADONNA trgovci koji su pristupili sv. Franji i izrazili mu želju da bi živjeli po uzoru na njega.

BL. DELFINA (1284.—1358.) i ELZEAR (1285.—1325.) bračni par iz Francuske. (Sl. 73.)

Sl. 72. Službenica Božja Armida Barelli (1882.—1952.) u svojoj mladosti

Sl. 73. Sv. Elzear (1285.—1325.) i Delfina (1284.—1358.)

Udovice

SV. BRIGITA ŠVEDSKA (1302.—1373.), princeza. Dobro je odgojila svojih osam sinova. Poslije muževlje smrti provodila je asketski život u svijetu i osnovala redovničku zajednicu.

SV. FRANCISKA RIMSKA (1384.—1440.) je kao udovica sva svoja dobra razdijelila siromasima i veoma ponizno posluživala bolesnike.

BL. LUDOVIKA ALBERTONI (1474.—1533.) rođena je u uglednoj rimskoj obitelji. Od djetinjstva je ljubila siromahe. U 33. godini postaje udovica. Smisao svoga života našla je u pokori, molitvi i pomaganju siromaha.

Pokornice, Obraćenice

SV. MARGARETA KORTONSKA (1247.—1297.). Nakon grešnoga života, u Kortoni je kod jednoga franjevca učinila ispovijed cijeloga života. Nakon toga je htjela stupiti u strogi red, ali se morala brinuti za svoga nezakonita sina. Zato stupa najprije u TR. Kasnije, kad joj je sin odrastao, postao je franjevac, a ona čini tešku pokoru. Javno je ispovijedala svoje grijehe i davala svjedočanstvo milosrđa Božjega, što je mnoge poticalo na obraćenje.

BL. ANĐELA IZ FOLIGNA (1248.—1309.). U mladosti se rado zabavljala i bila ohola. Nakon smrti majke, muža i djece, doživjela je obraćenje i stupila u TR. Pod vodstvom jednoga franjevca sprovodila je svet život. Na samrti je rekla: »Vama ostavljam kao nasljedstvo sve svoje imanje što je bilo i Kristovo: siromaštvo, trpljenje, samozatajivanje i Kristov žitak.« (Sl. 74.)

EVE LAVALLIERE (1866.—1929.) pravo ime Eugenia Fenoglio. Bila je zvijezda pariških operetnih kazališta. Doživljava obraćenje, pa je zovu »modernom Magdalenom«. Nakon toga je puno pomagala siromahe.

(*Brat Franjo — list franjevačkih zajednica,* VIII/1984, br. 4 (41), str. 9-10)

Pustinjaci, Hodočasnici

SV. KONRAD iz PIJAČENCE (1290.—1351.) plemić, strastveni lovac. U lovu je zapalio šumu, a okrivljen je bio neki čovjek nedužan. Konrada je progonila savjest pa je priznao svoj grijeh. Nadoknadio je štetu, i nakon toga najprije živio kod franjevaca u blizini Piacenze, zatim je pošao u Rim pohoditi grobove apostola. Iza toga se nastanio u jednoj špilji gdje je živio kao pustinjak.

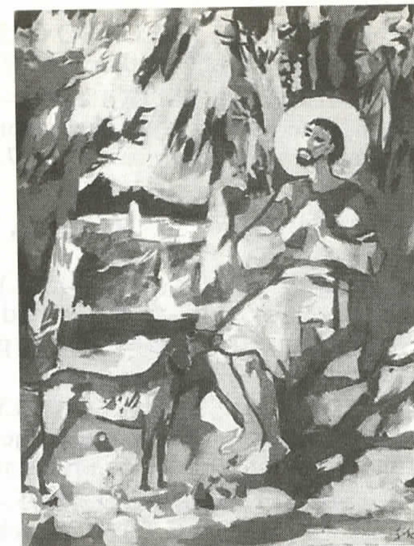
SV. ROK (1294.—1327.) je nakon smrti svojih roditelja rasprodao svoju bogatu baštinu i stupio u TR. Krenuo je na hodočašće u Rim iz Montpeliea (rodnoga mjesta) u Francuskoj. S velikom ljubavlju dvorio je okružene bolesnike. Znakom sv. križa mnoge je čudesno izcijelio. Nevin je bio bačen u tamnicu gdje je sveto umro. (Sl. 75.)

Moreplovci

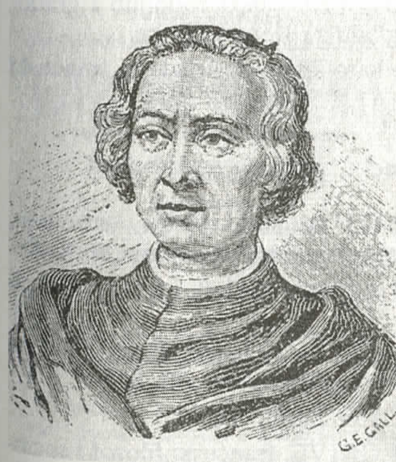
VASCO DA GAMA (1469.—1524.) portugalski pomorac. Na putu 1497.—98. god. otkrio je put u Indiju oko Rta dobre nade.

Sl. 74. G. Gandolfi: Bl. Anđela Folinjska (1248.—1309.)

Sl. 75. Sveti Rok (djelo slikara Stane Kregara, 1964. godine)

Sl. 76. Cristoforo Colombo (1451.—1506.)

Sl. 77. Amerigo Vespucci (1451.—1512.)

KRISTOFOR KOLUMBO (1451.—1506.) u želji da otkrije zapadni morski put do Indije, otkrio je 1492. god. Ameriku. (Sl. 76.)

AMERIGO VESPUCI (1451.—1512.) talijanski pomorac u službi Španjolske. Dopro je do obala Hondurasa i Brazila. Po njegovom latiniziranom imenu prozvana je 1507. god. Amerika. (sl. 77.)

Političari, Vojskovođe

TOMA MORUS (1478.—1535.) engleski humanist i državnik. Čuveno je njegovo djelo »Utopija«. Kad je odbio Henrika VIII. priznati glavarom Crkve u Engleskoj, bio je pogubljen kao mučenik za katoličku vjeru. (Sl. 78.)

TSERCLAES JOHANN TILLY (1559.—1632.) heroj u tzv. Tridesetogodišnjem ratu. Zapovijedao je katoličkom vojskom i 1620. god. na Biloj hori pobijedio češke protestante.

DANIEL O'CONNELL (1775.—1847.) irski političar. Kao član britanskoga parlamenta tražio je prekid unije Irske s Engleskom. Irci ga smatraju osloboditeljem. Još za života zvali su ga »neokrunjenim kraljem Irske«. Izborio je jednakopravnost katolika s protestantima. (Sl. 79.)

DONOSO CORTES (1809.—1853.) predstavnik katoličkoga socijalnog pokreta u Španjolskoj.

GABRIJEL GARCIA MORENO (1821.—1875.) predsjednik Ekvadora. Mučenik za katoličku vjeru. Ubojicama je doviknuo: »Bog ne umire!« (Sl. 80.)

TERENCE MAC-SWINEY (1879.—1920.) irski rodoljub i gradonačelnik Corka. Umro je štrajkajući glađu za slobodu Irske.

LEON HARMEN (1829.—1915.) katolički industrijalac i francuski socijalni reformator.

Učenjaci

GALILEO GALILEI (1564.—1642.) talijanski fizičar, astronom, matematičar. Zastupao je Kopernikov heliocentrični sustav. (Sl. 81.)

LUIGI GALVANI (1727.—1798.) talijanski liječnik i fizičar. Otkrio je tzv. galvanski elektricitet. (Sl. 82.)

ALESSANDRO VOLTA (1745.—1827.) talijanski fizičar koji je između ostaloga konstruirao elektrofor i elektroskop. (Sl. 83.)

AUGUSTO CONTI (1882.—1905.) talijanski filozof.

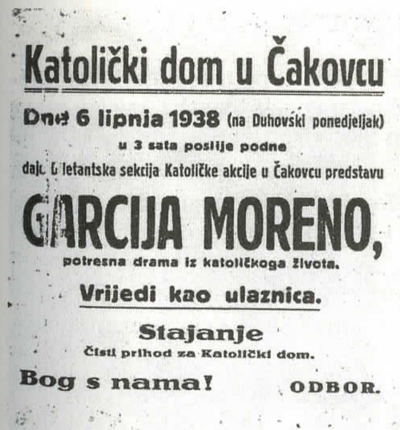
GIORGIO LESPINASSE FONSEGRIVE, francuski filozof i sociolog. Za TR je rekao: »Veliki bi ljudi morali dati primjer i stupiti u TR.

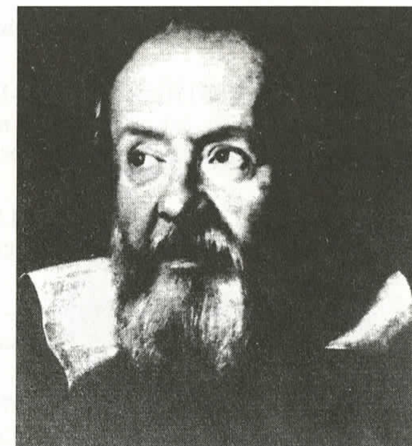
Sl. 78. Sv. Toma Morus (1478.—1535.)

Sl. 79. Daniel O' Connell (1775.—1847.)

Sl. 80. Plakat za dramu o predsjedniku Ekvadora Garcia Moreno (1821.—1875.) koji je za katoličku vjeru umro mučeničkom smrću. Kao što se iz plakata vidi, drama se izvodila u Katoličkom domu u Čakovcu, 6. lipnja 1938. u izvođenju Diletanske sekcije Katoličke akcije

Sl. 81. Galileo Galilej (1564.—1642.)

Sl. 82. Luigi Galvani (1737.—1798.)

Sl. 83. Alessandro Volta (1745.—1827.)

Ja naravno ne posjedujem toliko ugleda da cijeli svijet učinim franjevačkim, ali tvrdim da će onaj dan kad duh TR zavlada svijetom biti učinjen veliki korak u rješavanju socijalnoga pitanja.«

Književnici, Pjesnici

DANTE ALIGHIERI (1265.—1351.) poznat po trilogiji »Božanstvena komedija«. Tu je na pjesnički način izrazio kršćansku misao svoga vremena. U pjevanju »Raj« izvanredno lijepo opisuje sv. Franju Asiškog. (Sl. 84.)

FRANCESCO PETRARCA (1304.—1374.) u mnogim njegovim pismima prisutna je misao na Boga i ujedno svijest o propadljivosti zemaljskoga. (Sl. 85.)

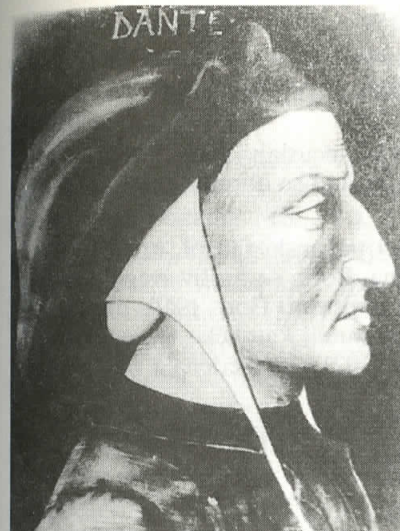
TORQUATO TASSO (1544.—1595.) bio je vrlo plodan i iskreno religiozan talijanski pjesnik. Napisao je ep »Oslobođenje Jeruzalema«. (Sl. 86.)

MIGUEL CERVANTES (1547.—1616.) španjolski književnik. Posebno je poznato njegovo djelo »Don Kihot«.

SILVIO PELLICO (1789.—1854.) talijanski pjesnik i književnik, poznat po djelu »Moje tamnovanje«. (Sl. 87.)

LADY GEORGIANA FULLERTON (1812.—1885.) engleski novelist.

PATMORE COVENTRUY (1823.—1896.) engleski pjesnik koji u svojim pjesmama uzdiže bračnu i obiteljsku ljubav.

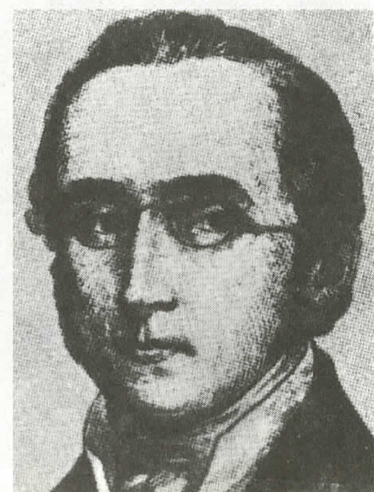
Sl. 84. Dante Alighieri (1265.—1321.)

Sl. 85. Francesco Petrarca (1304.—1374.)

Sl. 86. Torquatto Tasso (1544.—1595.)

Sl. 87. Silvio Pellico (1789.—1854.)

FRANCIS THOMPSON (1859.—1907.), engleski pjesnik.

GIULIO SALVADORI (1862.—1928.) talijanski književnik, književni kritičar i sveučilišni profesor. Vodi se proces za njegovu beatifikaciju.

FRANCIS JAMMES (1868.—1938.) francuski pjesnik. U početku je izvor njegova pjesništva priroda. Kasnije, kad se obratio, pjesme su mu prožete vjerom.

GIOVANNI PAPINI (1881.—1956.) talijanski filozof, kritičar, političar i pjesnik. Mladost mu je bila burna. Borio se protiv svega staroga, te se proglasio nihilistom i potpunim ateistom. God. 1919. obratio se Kristu i postao oduševljeni i vatreni branitelj katoličke vjere. Poznata je njegova knjiga: »Povijest Kristova« (1921.) prevedena i na hrvatski jezik. (Sl. 88.)

REINHARD J. SORGE (1892.—1916.) njemački pjesnik i dramatičar.

Glazbenici, Skladatelji

PIER LUIGI DA PALESTRINA (1525.—1594.) talijanski skladatelj. Između ostaloga skladao je 105 misa, 326 moteta i 180 duhovnih i svjetovnih madrigala. (Sl. 89.)

Sl. 88. Giovanni Papini (1881.—1956.)

Sl. 89. Pierluigi da Palestrina (1525.—1594.)

GIOVANNI BATTISTA PERGOLESI (1710.—1736.) predstavnik tzv. Napuljske glazbene škole. (Sl. 90.)

GIOVANNI PAISIELLO (1740.—1816.) posebno su poznati njegovi rekvijemi.

FRANZ LISZT (1811.—1886.) njemačko-madžarski skladatelj. Iz mnoštva skladbi spominjemo oratorije: »Sveta Elizabeta« i »Sveti Franjo propovijeda pticama«. (Sl. 91.)

CHARLES GOUNOD (1818.—1893.) francuski skladatelj, poznat po tome što je razvio specifičan melodijski izraz. Poznata je njegova skladba »Ave Maria«. (Sl. 92.)

CESAR FRANCK (1822.—1890.) francuski skladatelj i orguljaš. Obnovio francusku instrumentalnu i crkvenu glazbu. (Sl. 93.)

LORENZO PEROSI (1872.—1956.) talijanski glazbenik koji je puno skladao na biblijske teme, npr. oratoriji: »Uskrsnuće Kristovo«, »Rođenje Otkupiteljevo«, »Mojsije« i dr.

LICINIO REFICE (1885.—1954.) glazbenik kojega su mnoge skladbe posvećene BDM.

Slikari, Kipari, Graditelji

GIOVANNI CIMABUE (oko 1240.—1302.) talijanski slikar koji je otvorio put talijanskoj renesansi. Poznati su njegovi radovi koji prikazuju BDM. Od njega postoji također prikaz sv. Franje Asiškog. (Sl. 94.)

GIOTTO DI BONDONE (1266.—1337.) talijanski slikar i graditelj. Između ostaloga oslikao je crkvu sv. Franje u Asizu.

LEONARDO DA VINCI (1452.—1519.) talijanski slikar, kipar, graditelj i učenjak. On je uz Michelangela jedan od najvećih umjetnika u povijesti čovječanstva. Najpoznatija djela: »Posljednja večera«, »Mona Lisa« i dr. (Sl. 95.)

MICHELANGELO BOUNARROTI (1475.—1564.) talijanski kipar, slikar, pjesnik, i graditelj. Puno je radio za baziliku sv. Petra u Rimu. Poznata su mu djela: »Pieta«, »Mojsije«, »Stvaranje svijeta« u Sikstinskoj kapeli i dr. (Sl. 96.)

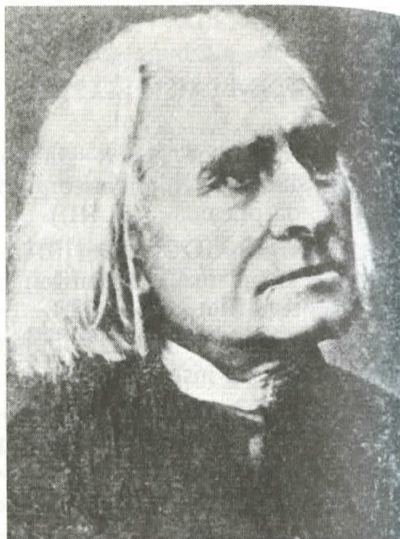
RAFFAELLO SANTI (1483.—1520.) talijanski renesansni slikar i graditelj. Upravljao gradnjom bazilike sv. Petra. Djela su mu: »Zaruke Bogorodice«, »Sikstinska Madona« i dr.

BARTOLOME ESTEBAN MURILLO (1618—1682) popularni španjolski barokni slikar, naročito poznat po slikama »Bezgrešne«.

(*Brat Franjo — list franjevačkih zajednica,* VIII/1984, br. 5 (42), str. 12—13)

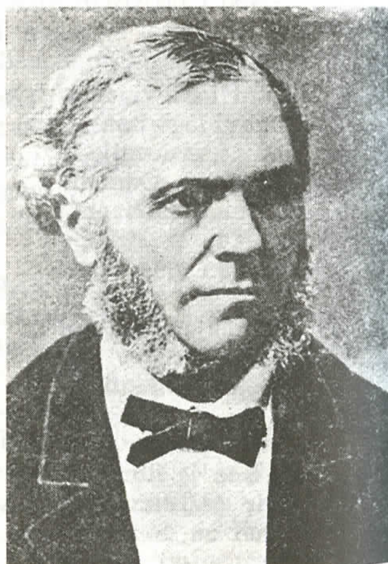
Sl. 90. Giovanni Battista Pergolesi (1710.—1736.)

Sl. 91. Franz Liszt (1811.—1886.)

Sl. 92. Gounod Charles (1818.—1893.)

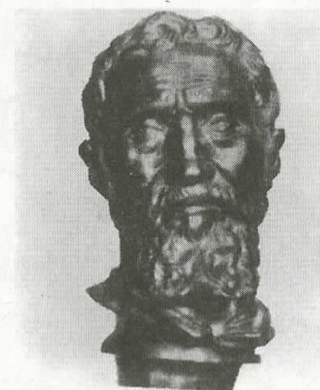
Sl. 93. César Franck (1822.—1890.)

Sl. 94. Giovanni Cimabue (oko 1240.—1302.): »Sveti Franjo« (freska, oko 1278.) u desnoj pokrajnjoj lađi bazilike sv. Franje u Assizu

Sl. 95. Leonardo da Vinci (1452.—1519.)

Sl. 96. Michelangelo Bounarroti (1475.—1564.)

3. EUHARISTIJSKI TREĆOREDSKI KONGRES NA TRSATU 1924.

Savez Trećeg Reda u Zagrebu organizirao je povodom 700. obljetnice Rana sv. Franje Asiškog Euharistijski trećoredski kongres na Trsatu od 6. do 8. rujna 1924. godine. Glavni organizator bio je franjevac Ciprijan Lisica, glavni tajnik Saveza TR-a. Nakon Prvog svjetskog rata ovo je bio već drugi kongres te vrste. Prvi je održan u Varaždinu 1922. g.

Kongres na Trsatu bio je izvanredno pripremljen. Već travanjski broj »*Glasnika sv. Franje*« iz 1924. g. objavljuje poziv »Svi na Trsat!« Ponajprije su pozvani članovi TR-a da se odazovu kongresu, ali jednako tako i drugi vjernici. Iz broja u broj spomenuti »Glasnik« izvještava kako teku pripreme za kongres, preporuča hodočasnicima da prije dolaska na Trsat obave u svojim zadrugama trodnevne duhovne vježbe, da uvježbaju hodočasničke pjesme kako bi pjevanje bilo složno i lijepo... Organizatori kongresa isposlovali su za hodočasnike karte s polovičnom cijenom za vožnju vlakovima i brodovima.

Kongresu je kroz tri dana trajanja prisustvovalo preko 30 tisuća ljudi. Podijeljeno je oko 27 tisuća sv. pričesti. Hodočasnici su pristigli iz svih hrvatskih krajeva. Čak su i talijanske vlasti otvorile granice otetih hrvatskih krajeva: Rijeke i Istre, pa su se kongresu pridružili i hodočasnici iz tih krajeva. (Sl. 97.)

Sl. 97. Grupa svećenika sa Trsatskog kongresa

Hodočasnicima pak iz hrvatskih krajeva bilo je dopušteno tih dana posjetiti Rijeku, Opatiju i obližnja mjesta.

Rad kongresa započeo je predvečer 6. rujna sa zazivom Duha Svetoga. Uslijedio je obilan program koji je bio zastupljen: pobožnošću, noćnim klanjanjima, ponoćkama, predavanjima i nagovorima, deklamacijama, primanjem novih članova u TR, zajedničkom obnovom zavjeta, glazbom, velikom procesijom...

Aktivni doprinos radu kongresa dali su biskupi: dr Josip Marušić iz Senja (održao je govor pod naslovom »Treći Red po Euharistiji lijek vjerskom nehaju«, otvorio je kongres i vodio završnu procesiju); o. Josip Garić iz Banja Luke (predvodio je jedno misno slavlje); o. dr Jeronim Mileta iz Šibenika (imao je svečanu pontifikalnu Sv. Misu na latinskom i održao nagovor »Budite svijesni katolici—trećoreci«); dr Josip Srebrnić iz Krka (govorio je na temu »Zapovijedi Božje i crkvene«; služio je i pontifikalnu Sv. Misu na staroslavenskom). (sl. 98.)

Sl. 98. Biskup fra Jeronim Mileta (1871.—1947.) drži govor na Trsatskom kongresu

Spomenimo i neke od provincijala koji su sudjelovali u radu kongresa: o. dr B. Burić (održao je predavanje »Obitelj i Treći Red«); o. V. Vošnjak (predvodio je jednom polnoćku); o. B. Zec (obukao je oko stotinjak novih članova TR iz svih hrvatskih krajeva)...

Sa svojim predavanjima nastupili su: o. A. Nižić »Sv. Franjo i Euharistija«; o. Đ. Bencetić »Zadaća žene posebice trećoredice danas«; o.

M. Blažić »Sv. Franjo vođa k Bogu«; gđica Kerdić »Za koga je Treći Red?«; o. dr T. Harapin »Kako je Franjo proveo reformu društva«; o. D. Držaić »Potreba dobrih svećenika«; o. A. Grgić »Svucite staroga čovjeka«; dr V. Deželić »Sv. Franjo i Papa«; o. dr P. Grabić »Savremene dužnosti trećoredskog pokreta«...

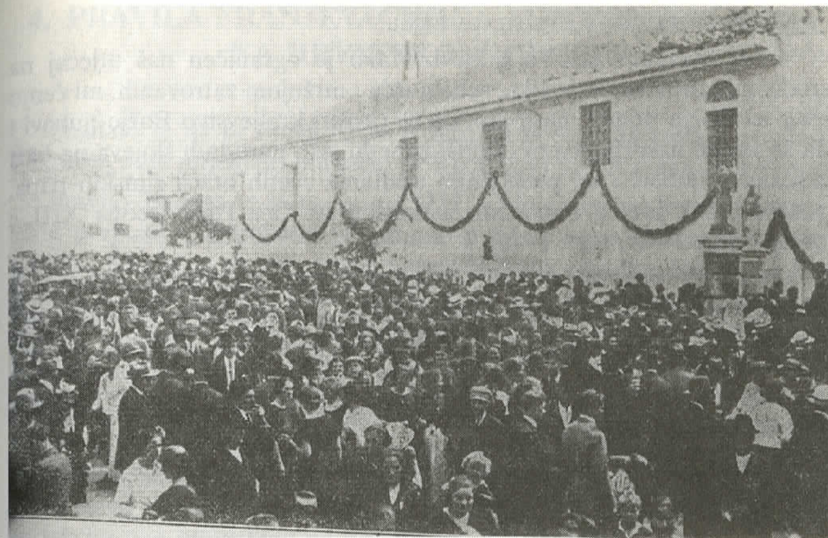
Zadnji dan kongresa, na Malu Gospu poslije podne, sudionici kongresa formirali su veličanstvenu procesiju koja je pošla s Trsata na Sušak a zatim se vratila na Trsat. U procesiji je sudjelovalo preko 8 tisuća vjernika, a predvodio ju je biskup Marušić. Kongres je završio zajedničkom obnovom zavjeta i zahvalnicom Bogu u trsatskoj crkvi. (Sl. 99.)

Sl. 99. Dr. Josip Marušić, biskup senjski (1915.—1927.) nosi Svetootajstvo na trsatskoj procesiji

Svojim brzojavima kongres su pozdravili: kard. Gosparia iz Rima; apost. nuncij Pelegrinetti iz Beograda; biskup Mišić iz Trebinja; grkokatolički biskup Njaradi; splitski biskup Bonefačić; o. Alojzije Susa, gen. definitor Franj. Reda u ime odsutnog Generala Reda i drugi.

Zaključci doneseni na kongresu sažeti su u 12 točaka: Molitva, Crkva i svećenstvo; Svećenički podmladak; Socijalno načelo ljubavi; Odnos prema državnoj vlasti; Politika; Katolička akcija; Štampa, kino i moda; Kletva i psovka; Tisuća godišnjica hrvatskoga kraljevstva; Franjevačka propaganda; Euharistija je život — Gospa posrednica milosti. (Sl. 100.)

Sl. 100. Svečana procesija na Trsatu

Sl. 101. Dr. Velimir Deželić st., trećoredac govori na trsatskom kongresu na temu »Sv. Franjo i Papa«

Citiramo četvrtu i dvanaestu točku:

— 4. Socijalno načelo ljubavi. »Iako je ograničen naš utjecaj na sređivanje društvenih prilika, sebičnošću i mržnjom zatrovanih, mi ćemo ipak uz Božju pomoć nastojati, da se proširi kraljevstvo Božje ljubavi i da se urede naši društveni odnosi između svih narodnih slojeva na bazi kršćanske ljubavi i na praktičnim uputama svetih otaca rimskih papa, posebno pak prema napucima neumrlog sv. Oca Pape Leona XIII. i našega brata u sv. Ocu Franji.«

— 12. Euharistija je život — Gospa posrednica milosti. »Krist je u Euharistiji naš život, snaga i zalog uspjeha. Sav svoj život stavljamo preko ruku Bl. Djevice u ruke euharistijskog Spasitelja. Dužnost je naša tako katolički živjeti, tj. bez smrtnoga grijeha, da se možemo s njim dnevno u presv. sakramentu sjedinjivati. Slijedimo upute sv. Oca Pape Pija X. o čestoj sv. pričesti.

Naše rezolucije isporučujemo mogućoj zaštiti Bl. Djevice i milosrđu Otkupitelja u Euharistiji.« (Sl. 101.)

(*Marijin Trsat,* XVII/1984, br. 1 (72), str. 5)

4. PRAVILA FRANJEVAČKOGA SVJETOVNOG REDA NA HRVATSKOM JEZIKU

Poznato je da se Pravilo Franjevačkoga svjetovnog reda u povijesti nekoliko puta mijenjalo odnosno prilagođivalo suvremenim potrebama.

Pravilo Trećega reda napisano 1221. godine pod naslovom »Memoriale propositi«, vjerojatno je usmeno odobrio papa Honorije III. iste godine. Pravilo je po svoj prilici napravljeno uz suradnju kardinala Hugolina, a svjedočanstva prvih Franjinih životopisaca (Toma Čelano, sv. Bonaventura, Bernardo iz Beze) kažu da je i sv. Franjo bio tvorac toga Pravila. Ovo Pravilo nemamo sačuvano u originalu. Međutim se ono od 1221. do 1228. godine dorađivalo zbog pravnih elemenata. Godine 1228. imamo konačnu redakciju »Memoriala« namijenjenu svim trećorecima. Imalo je 13 poglavlja »Memoriale« preuređuje 1234. godine brat Ilija i daje mu poseban franjevački naglasak. Nakon toga i fra Caro iz Firenze pravi novu redakciju toga Pravila oko godine 1287. Niti jedna od ovih redakcija nije prevedena na hrvatski jezik.

Prvi papa franjevac, Nikola IV, prepravlja fra Carinu redakciju i prilagođava je uvjetima i razvoju onoga vremena. To je bilo 1289. godine (Usp. ILIJA ŽIVKOVIĆ, *Lo sviluppo storico-spirituale delle regole del Terz'Ordine fino a Leone X.* (1521.). Licencijatska radnja, Antonianum, Rim 1983.). Pravilo je sadržavalo 20 poglavlja, a u njemu »je jasno istaknut redovnički značaj zajednice, težnja prema pravom kršćanskom životu, te jasno određen karitativni i socijalni rad koji je odgovarao tadanjim prilikama« (Usp. KAJETAN ESSER, *Pregled povijesti Franjevačkog reda,* Sarajevo 1972, str. 196).

Pravilo pape Nikole IV. nalazimo u »Klimantovićevu Zborniku« pisanom oko 1500. godine, pod naslovom *»Regula pokornih«. Pisano je na staroslavenskom jeziku, a tekst odgovara latinskom. Kao novost važno je spomenuti da je tu uključena i Oporuka sv. Franje što svakako daje zaokret hrvatskim trećorecima.*

Ovo Pravilo, također na staroslavenskom, nalazimo i u »Glavićevu zborniku«, koji je nešto mlađi od Klimantovićeva zbornika. (Usp. ŠTEFANČIĆ VJEKOSLAV, *Glagoljski rukopisi Jugoslavenske Akademije,* Zagreb 1969.)

Trećoredsko Pravilo pape Nikole IV. na hrvatskom jeziku pronalazimo i u jednom kodeksu pohranjenu u franjevačkom samostanu na Košljunu. Kodeks potječe s početka 16. stoljeća. U njemu je Pravilo donijeto u dva oblika. Prvi je sažet u 10 poglavlja i ima naznaku *»ucratcho«.* Drugi je oblik pravi prijevod Pravila ali raspoređen u 25 poglavlja.

(Inače je povijest Pravila Nikole IV. interesantna baš po tim skraćivanjima odnosno proširivanjima! — Usp. I. ŽIVKOVIĆ, nav. djelo).

Od izdanja na hrvatskom jeziku postoji još *»Kratko vižbanje verhu Trećeg reda o. Frančiska od Asiza. Pridloženo bratji i sestram koji stanuju u svojim kućam i nose čohicu pokornu. Privede, nadostavi i izda... Ivan Stanić.* U Terstu 1863.« (Primjerak se čuva u Nacionalnoj i Sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu, sign. 452 263).

Pravilo TR-a Nikole IV. bilo je na snazi sve do 19. stoljeća. 30. svibnja 1883. godine papa Leon XIII. i sam trećoredac dao je novo Pravilo. (Vidi o tome članak, JERKO LOVRIĆ, *Jedna značajna obljetnica,* u *Brat Franjo,* 1983, br. 3, str. 5). Papa Leon XIII. poznat je po svojim socijalnim obnovama. U tom je smislu htio prilagoditi i život TR-a. Novo

SVJETOVNI REDOVNIK
ILI
SVJETOVNI TREĆI RED
SV. FRANJE.
Udešen po odredbama apoštolskim
sa kratkim tumačenjem pravila i obrednikom.
S dopuštenjem nadbiskupske duhovne oblasti u Zagrebu
i poglavarstva reda.
U ZAGREBU
Tisak Dioničke tiskare.
1901.

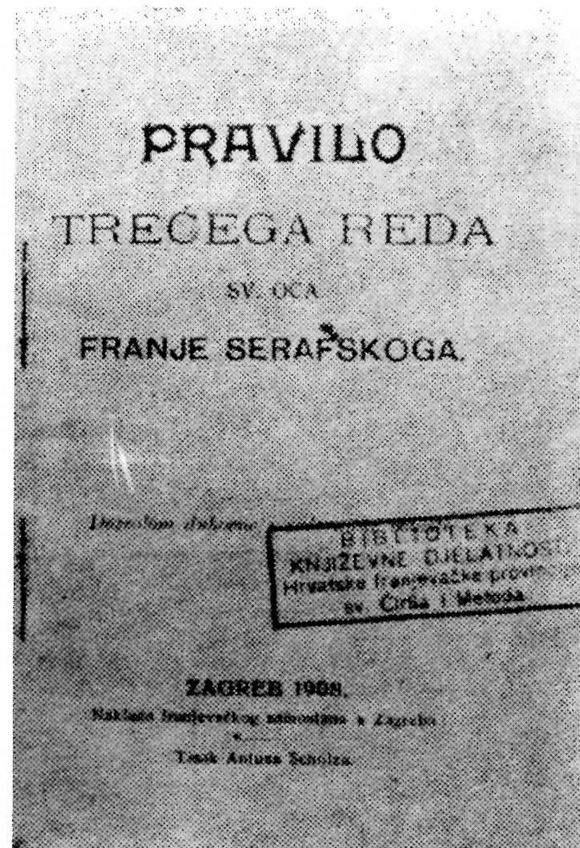
Sl. 102.

je Pravilo imalo tri poglavlja: I. O primanju, novaštvu i zavjetovanju; II. O načinu života; III. O službama, pohodu i samom Pravilu.

Leonovo Pravilo doživjelo je na hrvatskom jeziku više izdanja. Za prva izdanja zaslužan je franjevac Franjo Renđeo. On se naročito brinuo za rast TR-a kao zagrebački gvardijan i kao takav izdao *»Pravilo svjetovnoga trećega reda. Preveo i dodao njekoja razjašnjenja o. Franjo Rengjeo«.* Zagreb 1892; II. izdanje 1894.

Iza toga izlazi *Pravilo trećega svjetovnog reda sv. otca Franje Asižkoga. Sa obrednikom,* Zagreb 1896. (NSB-Z 144 415).

Franjevac Franjo Ivančić također ima zasluge za unapređenje trećoredske literature na hrvatskom jeziku. U sklopu knjige *Život sv. Franje Serafskoga* izdao je *Pravila trećeg reda sv. Franje Serafskoga i nekoje pobožnosti na čast istoga sveca,* Sušak 1897.

PRAVILO
TREĆEGA REDA
SV. OCA
FRANJE SERAFSKOGA.
BIBLIOTEKA KNJIŽEVNE DJELATNOSTI Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda
ZAGREB 1908.
Tisak Antuna Scholza.

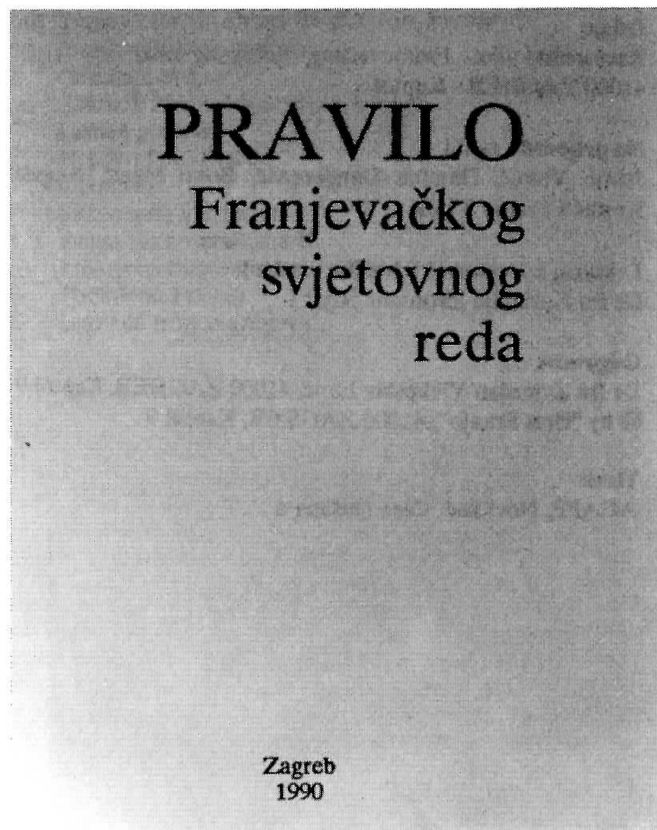
Sl. 103.

Godine 1901. izlazi u Zagrebu: *Redovnik svjetovni, ili svjetovni treći red sv. Franje. Udešen po odredbama apoštolskim sa kratkim tumačenjem pravila i obrednikom* (NSB-Z 156 342). (Sl. 102.)

U Zagrebu je također objavljeno *Pravilo trećega reda sv. oca Franje Serafskoga* godine 1908. (NSB-Z 69 528). Drugo izdanje imalo je naslov *Pravilo pokorničkoga ili trećega reda sv. Franje Serafskoga,* Zagreb 1916, a treće je izdanje izišlo u Čakovcu pod naslovom *Sveto pravilo Trećega reda.* (Sl. 103.)

Zacijelo je »Leonovo pravilo TR« izdano na hrvatskom jeziku i na drugim mjestima. Primjerice spominjemo da je izišlo u molitveniku *Serafsko cvijeće,* Zagreb 1936. (II. izd. 1942. /1943./, III. izd. 1959.)

Nakon Drugoga vatikanskog koncila i život TR doživljava obnovu. Obnovu je okrunio papa Pavao VI, 24. lipnja 1978. godine. Red dobiva

Sl. 104.

naziv »Franjevački svjetovni red«. Novo se Pravilo sastoji od tri poglavlja: I. Franjevački svjetovni red; II. Način života; III. Život u zajednici. Prijevod novoga Pravila na hrvatskom jeziku izišao je ponajprije u našemu listu »Brat Franjo« godine 1979, broj 1. Zalaganjem tadašnjeg urednika fra Franje Vlašića, u Dubrovniku izlazi 1979. godine i zasebno štampana knjižica »Pravilo Franjevačkog svjetovnog reda«.

Iste 1979. god. i slijedeće 1980. u »Bratu Franji« izlazi u prijevodu fra Jerka Lovrića i fra Franje Vlašića tumačenje pravila FSR od Vincenza Frezze, a u jubilarnoj franjevačkoj 1982. godini ovo tumačenje izlazi u Zagrebu kao knjiga *Evanđeoski način života.*

(*Brat Franjo — list franjevačkih zajednica,* VII/1983, br. 6 (37), str 6—7)

DOPUNE:

Obrednik Franjevačkog svjetovnog reda, Zagreb 1988.

Pravilo Franjevačkoga svjetovnog reda, Zagreb 1990.

Hrvatski prijevod Generalnih konstitucija FSR-a (fotokopija radnog prijevoda), Zagreb 1991. (Sl. 104.)

5. PRVI SASTANAK HRVATSKIH UPRAVITELJA TREĆEGA REDA U ZAGREBU 1912. GODINE

Od 4.—6. rujna 1912. god. u Zagrebu je bio održan Prvi sastanak hrvatskih upravitelja Trećega reda. Taj je skup bio višestruko važan za rast i razvoj Trećega reda (FSR) u nas u prvoj polovici ovoga stoljeća.

Već sama činjenica da su se na jednom mjestu, i to u Zagrebu, glavnom gradu Hrvata, okupili toliki hrvatski franjevci iz svih krajeva gdje Hrvati obitavaju (a to je još uvijek prije 1918. god.) značila je puno. Na sastanku se ponajprije očitovalo postojeće stanje Trećega reda (u daljnjem navođenju — TR) u nekoliko posljednjih desetljeća, a zatim se pokušalo razmišljati o zajedničkom organiziranom planskom radu.

Pripreme za sastanak

Začetnik Prvog sastanka hrvatskih upravitelja TR bio je provincijal Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda o. Rafael Rodić, kasnije beogradski nadbisup. O. Rafael je 15. 1. 1912. god. objavio proglas, publiciran u »Glasniku sv. Franje« (u daljnjem navođenju — GsF) br. 2 od te god., u kojem nagoviješta sastanak. Piše kako ga je zagrebačka TR zajednica o svom trošku poslala na kongres austrijanskih trećoredaca u Innsbruck. Vrativši se u Zagreb, pokušao je primijeniti stečeno iskustvo u vlastitoj sredini. Zagrebačke trećorece podijelio je u 14 teritorijalnih jedinica. Organizirao je u Kaptolskoj pučkoj školi predavanja o TR s prikazivanjem dijafilmova. Glasilo TR GsF prenio je iz Varaždina u Zagreb, gdje je isti počeo izlaziti u boljoj sadržajnoj i tehničkoj formi. Književni zbor franjevačkih bogoslova »Duns Scot« u Zagrebu izdao je dvije knjige o TR u ukupnoj nakladi od 60.000 primjeraka. Sve je to ubrzo pospješilo porast interesa za TR u Zagrebu.

Ohrabren tom činjenicom o. Rodić je odlučio u Zagrebu sazvati i održati Prvi sastanak hrvatskih upravitelja TR. Htio je time postići porast i oživotvorenje TR među Hrvatima prema smjernicama pape Leona XIII.

GsF počeo je iz broja u broj donositi konkretnija obavještenja o sastanku koji se imao održati u franjevačkom samostanu u Zagrebu na Kaptolu 9, 4. 5. i 6. rujna.

U jednom od narednih brojeva GsF u članku »Razvoj ideje za procvat TR« o. Rodić ovako analizira postojeće stanje: »... općine su gdje manje, gdje više razvijene, a stoje na visini bratovština, ali se dobro raspoznaje već sada i to, da su sve više no bratovštine, jer djeluju: na

obitelj i vrše zapovijed ljubavi bližnjega (pohod bolesnika) ... Trebamo naime mladež obojega spola; trebamo muškarce, naročito izobražene kao temelj TR, a vlč. gg. dušobrižnike i bogoslove kao voditelja TR općina. O tome promišljajte, o tome pišite!« (16. 2. 1912).

Malo kasnije o. Rafael ponovno upozorava da je »neophodno nužno da bude na sastanku braće iz svakog hrvatskog kraja« i da rad s TR bude miran, promišljen i bez buke. (15. 4. 1912).

Važan je i članak: »Vođe TR! Riječ prije sastanka« u GsF br. 8, 1912, potpisan (pseudonimom?) »Jakša«. Tu između ostaloga stoji: »TR glasila romanskih i germanskih naroda opisuju posve druga facta (djela) iz tamošnjih III-redskih općina nego mi. Oni pišu o TR domovima, bolnicama, školama, velikim knjižnicama, katekizovanju, predstavama, zabavama, o svojoj štampi, o kolodvorskim misijama, o sjajnim TR kongresima itd. A kod nas je sjeme tek posijano. Zato pišemo o skupštinama, o zastavama, o oblačenju, zavjetovanju, procesijama i slično. Ni ovo nije bez cijene. Ovo je temelj velikim našim djelima. Ovako su i drugi počimali. Ali pri tom ne smijemo ostati ... Braćo, to je naš cilj — da usrećujemo 'non sibi soli vivere, sed et aliis proficere velle'. U to ime svi na sastanak, svi na posao.« (Sl. 105.)

Sl. 105. Skupina iz I. sastanka upravitelja Trećeg Reda 1912.

Otvaranje sastanka

Sastanak je započeo 4. rujna ujutro sa sv. misom i zazivom Duha Svetoga. Pozdravnu je riječ prisutnima uputio sazivač o. Rafael. Između ostalog o. Rafael je kazao: »Sastali smo se, prečasna i odlična braćo, u Zagrebu. Mislim da je suvišno spominjati da je Zagreb metropola hrvatstva. Iz Zagreba se širi sve, što je na uhar našoj domovini... Osobito nas veseli, što vidimo u ovoj skupštini provincijale iz Bosne i Dalmacije; što vidimo zastupnike sviju ogranaka reda sv. Franje, a i svjetovno svećenstvo... Kad dakle radimo oko uskrsnuća TR, pomažemo da se duhovni život preporodi. Tim ćemo putem doći donle, da će i samostani naši oživjeti; da će biti po 20 svećenika ondje, gdje su sada dva ili tri te će se moći svim željama i potrebama naroda i svećenstva udovoljiti...«

Za predsjednika sastanka bio je izabran Lovro Mihačević, provincijal Bosne Srebrene, a za potpredsjednika Jerko Vlahović, zamjenik dominikanskog provincijala i Josip Milošević provincijal konventualaca. Za zapisničare su izabrani franjevci koji su predstavljali različite hrvatske provincije.

Sl. 106. O. Lovro Mihačević (1856.—1920.), provincijal Bosne Srebrene predsjednik I. hrvatskog kongresa trećoredskih upravitelja

Početku sastanka prisustvovao je i zagrebački nadbiskup-koadjutor dr Ante Bauer i sâm član TR. On je prisutne pozvao da što odrješitije vijećaju kako bi bilo što više praktične koristi za narod.

Prilikom otvaranja sastanka provincijal hrvatskih konventualaca Josip Milošević naglasio je: »Bilo je vrijeme, kad se braća naša nijesu ovako lijepo gledala. Premda su to grane na istom deblu, ipak se znalo naći među njima trvenje — bilo je i mržnje i osvete...«

Na sastanak su pristigla 26 brzojava. Iz Rima je kard. Merry del Val u ime sv. oca pape Pija X. uputio na provincijala Rodića ove riječi: »Poklon sinovske počasti, što si iskazao u ime otaca 4 obitelji serafskog Oca, koji su se sastali da vijećaju o promicanju Trećega svjetovnoga reda, vrhovni je pastir dragovoljno primio, te im od srca podjeljuje zaželjeni apostolski blagoslov.« Napominjemo još brzojave koji su stigli iz ovih biskupija (ordinarijata): Makarska, Split, Trst, Šibenik, Gorica, Mostar, Poreč, Hvar, Senj, Sarajevo, Karlove Vari. Prema zajedničkoj fotografiji sastanku je prisustvovalo 86 franjevaca. (Sl. 106.)

Izvještaji o postojećem stanju

Na sastanku su se najprije izredali izvjestitelji iz svih redova i provincija iznijevši postojeće stanje o TR u svojim zajednicama.

Bernardo Brixy govorio je o stanju TR u Hrvatskoj franjevačkoj provinciji sv. Ćirila i Metoda. Toma Tomašić referirao je o TR u provinciji Dalmatinsko-istarskoj sv. Jeronima. Petar Bačić donio je stanje južnohrvatske provincije Presv. Otkupitelja. Leonardo Čuturić iznio je stanje u Bosni, a Pavao Dragičević u Hercegovini. Frane Miolin izvjestio je da TR u provinciji konventualaca napreduje otkako se provincija osamostalila od talijanske. Kapucin Miroslav Škrivanić podnio je izvještaj o TR općini u Rijeci, a Ćiril Studenčić o stanju svjetovnog TR u provinciji samostanskih trećoredaca.

Programatski dio sastanka

Nakon izvješća o postojećem stanju TR izneseno je niz tema koje su ukazivale na daljnji razvitak TR u nas.

Vilko Šalić iz Slav. Broda iznio je temu »Moderna kultura i njezin upliv«. Đildo Uskoković iz Dubrovnika u svom je referatu »Reformna moć TR« među ostalim kazao: »Prije svega treba da nastojimo, kako da proširimo trećoredske redove te ih zagrijemo duhom sv. oca Franje; po tom da po uzorima Nijemaca, Talijana, Francuza i drugih — a to

naravski prema raznim našim prilikama i okolnostima — uredimo trećoredske svoje općine, i da se među hrvatskim općinama provede potpuna, solidna i jaka organizacija.« Joza Tinodi iz Varaždina pokušao je odgovoriti na pitanje: »Kako se ima shvaćati TR?«.On daje ovakav odgovor: »TR se ima shvaćati tako, da budi u ljudima smisao za pravi kršćanski život, da se naše obitelji i čitavo društvo obnovi u duhu Kristovu; TR da bude sv. Crkvi dobro uređena vojska protiv framazuna, poglavito da radi na socijalnom polju...« Franjevac konventualac iz Cresa Bone Burić koji je govorio o »Suvremenosti TR« smatrao je da se ne smiju omaložavati ostala pobožna društva jer ona imaju istu svrhu kao i TR a osim toga ona mogu biti škola u kojoj se odgajaju budući članovi TR-a.

Dane Zubac iz Mostara zalagao se u svom predavanju »Zadaća franjevaca oko TR« da se izdaju prikladni priručnici za voditelje TR-a. Vjenceslav Bilušić iz Sinja održao je referat: »Treba uskrisiti djelotvornost TR«, a Marijan Jakovljević se naročito zalagao za što užu suradnju između pojedinih trećoredskih općina i jedinstveni TR savez za Hrvate. Ferdo Krčmar iz zagrebačke provincije pokazao je prisutnima protokole za uvođenje zavjetovanih članova. Ćiril Juzbašić kapucin iz Rijeke govorio je o »Kanonskom osnivanju zadruga i duhovnim povlasticama

Sl. 107. O. Josip Milošević, franjevac konventualac (1869.—1926.), I. podpredsjednik sastanka upravitelja TR-a

TR«. Anastazije Pavelin iz Korčule predlagao je u svome nastupu: »Naše glasilo« da u GsF budu zastupljene sve pokrajine »kako bi odgovarale one riječi na čelu Glasnika: Katolički mjesečnik za hrvatski narod, napose za trećorece po Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji, Istri, Bosni i Hercegovini«. U izlaganju »Pučke misije: zgodno sredstvo za procvat TR« Augustin Čičić iz Sarajeva drži da TR treba biti u župi kao neke stalne pučke misije. I Ante Cikojević iz Makarske u predavanju »Odgoj novoga TR pomlatka« istaknuo je potrebu suradnje s postojećim društvima mladih u to vrijeme, npr. »Domagoj«, »Preporod«, »Hrvatska«.

Nakon njegova predavanja prisutni su željeli spomenutim društvima poslati pismene izraze simpatija ili poslanstvo s pozdravima. To nije učinjeno jer su studenti u to vrijeme bili na praznicima. Ipak se za društvo »Domagoj« prikupio dar.

Serafin Bolić, franjevac trećoredac iz Školjića razložio je prisutnima odnos »Duhovne mladeži i TR«. I posljednji izlagač vlč. Franjo Jakupek, kapelan u Đurđevcu, iznio je važnost TR na jednoj župi. U referatu »TR kod svjetovnog klera« kazao je: »TR zbliži svećenika s vjernicima. Pobožni će trećoreci biti u župi prvi koji će svom svećeniku biti uvijek vjerni, koji će se za njega zauzimati, koji će ga u svemu slušati.« (Sl. 107.)

Kulturni dio

Za sudionike sastanka bio je u dva navrata priređen i kulturni program. Drugi dan sastanka, 5. rujna, tamburaško pjevački zbor franjevačkih bogoslova s Kaptola pod nazivom »Radovan« priredio je prisutnima program gdje su izvođena djela: V. Novaka, W. A. Mozarta, H. Satnera, H. O. Vogrića i Aubera. Izvođačima se toplim riječima zahvalio p. Juničić, provincijal Provincije sv. Jeronima. On je između ostaloga kazao: »Hoće li ostati samo na papiru ovo naše vijećanje? Neće! Ne smije! Ova mladež će biti na djelu da provede, da oživotvori, što smo odlučili. Ova mladež predstavlja mladež Bosne i Hercegovine, mladež Dalmacije, mladež koventualaca i kapucina. Svi će raditi složno, ujedinjeno. Nestat će separatizma, koji je u prošlosti dijelio srca naših pređa.«

Drugi kulturni događaj što su ga doživjeli sudionici sastanka bio je zajednički posjet Strossmayerove galerije slika. Primio ih je i kroz izložbu proveo dr Izidor Kršnjavi, poznati politički i kulturni radnik onoga vremena i sâm član TR.

Rezolucije sastanka

Na kraju sastanka pročitane su rezolucije sročene u deset točaka. Zbog ograničena prostora donosimo samo one koje nam se čine najvažnijima:

1. Kongres zaključuje, da se upravitelji Trećega reda u svojim govorima za trećorece i širenjem dobrih knjiga i listova imadu odlučno opirati protukršćanskim nazorima, koji se u mnogim našim krajevima šire.

5. Kongres nalazi potrebnim da se organizira Treći red u cijeloj domovini tako da se bližnje općine združe u okružni savez, a okružni savezi u provincijalne koji će sačinjavati jedan zemaljski savez.

6. Kongres zaključuje da se za jedinstveno upravljanje Trećega reda izradi zajednički »Statut« i da se u tu svrhu izabere posebni odbor od članova iz pojedinih provincija sviju ogranaka reda sv. Franje, a taj izbor, moli, da bi učinili mnogopoštovani oci provincijali.

7. Kongres proglašuje službenim glasilom Trećega reda u svim hrvatskim zemljama »Glasnik sv. Franje«, koji bi se bavio i socijalnim pitanjima prema shvaćanju puka.

8. Kongres traži da se posveti osobita briga katoličkoj mladeži, udruživajući je u razna katolička društva koja bi prema prilikama njihova zvanja i mjesta imala postati sjemeništem franjevačkoga Trećeg reda. Također neka se prema okolnostima u svakoj općini osnuje sekcija za mladost. (Sl. 108.)

Sl. 108. Sudionici sastanka trećoredskih upravitelja 4.—6. rujna 1912. u Zagrebu

Važnost sastanka

U uvodu je istaknuto da je sastanak bio višestruko važan za rast i razvoj TR među Hrvatima. Pokušajmo ukratko reći u čemu se sastojala ta važnost.

Ponajprije u tome što je TR u nas nakon ovoga sastanka počeo živjeti jednim daleko intenzivnijim životom nego prije. Doskora je oformljen Trećoredski savez koji je već 16. 1. 1913. imao u Zagrebu svoju prvu sjednicu. Nakon toga, malo pomalo i kod nas su se počela ostvarivati ona djela o kojima je GsF izvješćivao da se ostvaruju među romanskim i germanskim narodima: održavali su se TR kongresi (npr. Euharistijski kongres TR na Trsatu 1924.), sagrađena je TR dvorana u Zagrebu, TR dom također u Zagrebu, oživjela je izdavačka djelatnost itd.

Želja da se TR poveže s akademskim društvima urodila je plodom. Niz istaknutih kulturnih i socijalnih predratnih poslenika bili su članovi TR (Usp. npr. članke »Poznatiji članovi FSR-a u Zagrebu Kaptol 9«, Brat Franjo, 1983. br. 1 i br. 2 i »Uzorni trećoreci s južnih strana«, Brat Franjo, 1983. br. 3.)

Kad ponovno čitamo izvještaje o sastanku kao i predavanja koja su ondje održana, zadivljuje nas svijest prisutnih da pripadaju jednome narodu. To se vidi također iz pristiglih telegrama. Njihova je spremnost također puna idealizma za jedinstveni rad svih ogranaka Franjevačkog reda kao i za suradnju s dijecezanskim klerom.

(*Brat Franjo — list franjevačkih zajednica,* IX/1985, br. 1 (44), str. 14—16)

6. POGLED NA HRVATSKU LITERATURU NAMIJENJENU ČLANOVIMA FSR-a

U ovom članku donosimo pregled poznate nam duhovne literature na hrvatskom jeziku namijenjene članovima FSR-a. Na taj se način barem djelomice stječe pogled u književnost koja je oblikovala duhovnost članova FSR-a kod nas. Navodimo samo literaturu u užem smislu koja već u naslovu ističe svoju namjenu (knjige, časopisi, molitvenici, kalendari, pjesmarice). Ostala literatura (životopisi sv. Franje i franjevačkih svetaca i svetica, pravila TR-a i sl.) već je obrađena na drugim mjestima.

Prvo djelo koje nam je poznato jest knjiga bosanskoga franjevca Lovre Bračuljevića: *Uzao serafinske, naški goruće ljubavi, tri put svezan.* Knjiga je izišla 1730. godine u Budimu. Na 624 stranice opisan je početak, rast i djelovanje TR-a. Osim toga je za voditelje TR-a doneseno puno građe s područja moralke, dogmatike i crkvenoga prava. Povjesničar fra Andrija Zirdum piše da je »to do danas na našem jeziku najopsežnije djelo u ovoj problematici«. (*Franjo među Hrvatima,* Zagreb 1976, str. 194).

Iz 19. stoljeća znade se za *Kratki sadržaj prošćenja milostih i osobitih darova vičnjih koje dobivaju bogoljubni štovatelji... sv. Frančiska.* Djelo je izišlo 1861. godine.

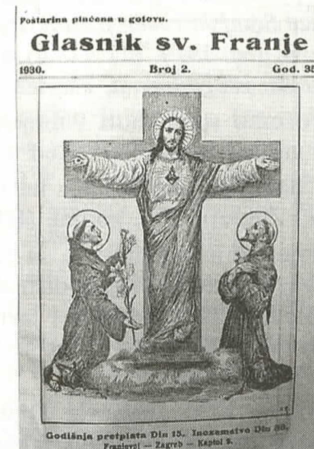
Nadalje iz 19. stoljeća postoji vrijedna knjiga »franovca Redodržave prisvet. Odkupitelja« Petra Krstitelja Bačića. On je sabrao i uredio: *Rukovet serafinskoga cvića,* Split 1884. godine. Knjiga sadrži: životopis sv. Franje, povijest Franjevačkih redova, tumačenje pravila TR-a i obrednik.

Krajem 19. stoljeća hrvatski trećoreci dobivaju i svoj časopis. Naslov mu je *Ružičnjak sv. Franje Serafskog, nabožno-poučni mjesečni list za katolički puk, nasploh trećorednike.* Pokrenuo ga je na Trsatu 1896. godine franjevac Franjo Josip Ivančić. O »Ružičnjaku« je pisao *glasnik đakovačke biskupije:* »Od svih naših nabožnih pučkih listova, uz Glasnik presv. Srca Isusova, ovaj je list najljepše i najbolje uređivan.« (navedeni list, 1899, br. 7) Franjo Ivančić uređivao je »Ružičnjak« desetak godina a u međuvremenu je izdao i knjigu *Treći red sv. Franje,* Sušak 1898. Godine 1911. »Ružičnjak« mijenja naslov u *Glasnik sv. Franje* i pod tim naslovom izlazi sve do 1945. g. Uređivali su ga franjevci Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda. Evo imena urednika i godina u kojima su ga uređivali: Josip Ivančić (1896.—1904.), Rafael Rodić (1905.—1906.), Franjevci u Varaždinu (1907.—1911.), Ferdo Krčmar (1912.—1918.), Ivan Prado Triplat (1919.), Stoša Mikulić (1920, 1922.), Klaro Horvat (1921.), Grgo Vampovac (1923.), Ciprijan Lisica (1923.—1931.) (Ciprijan Lisica nije bio član spomenute Provincije, nego član

provincije sv. Jeronima. List je uređivao zato što je bio glavni tajnik Saveza TR-a, ali je izdavač bila spomenuta provincija sv. Ćirila i Metoda). (Sl. 108a)

RUŽIČNJAK
SVETOGA FRANJE SERAFSKOGA.
NABOŽNO-POUČNI LIST ZA KATOLIČKI PUK I TREĆOREDNIKE.
Tečaj V. Karlovac — 1900. — Siječanj. Broj 1.
Ružičnjak svojim čitateljima početkom 1900.

Sl. 108.a

Poštarina plaćena u gotovu.
Glasnik sv. Franje
1930. Broj 2. God. 35.

Sl. 108.b

Lovro Kiš (1932.), Dionizije Andrašec (1932.—1937.), Hermengildo Herman (1937.—1941.), Stanko Banić (1942.—1945.). »Ružičnjak« odnosno »Glasnik« izlazio je u ovim mjestima: Trsat (1896—1899), Karlovac (1900.—1903.), Zagreb (1904.), Varaždin (1905.—1911.), Zagreb (1912.—1921.), Varaždin (1922.), Zagreb (1923.—1945.). (Sl. 108.b)

Početkom 20. stoljeća izlazi više različitih izdanja na hrvatskom za članove TR-a. Književni zbor franjevačkih bogoslova »Duns Scot« u Zagrebu izdaje 1911. godine *Katekizam Trećeg Reda.* (Drugo izdanje priređuje u Zagrebu Savez Trećeg Reda god. 1923.)

U izdanjima »Kuće dobre štampe« otaca kapucina na Rijeci izlazi 1912. godine *Priručnik za trećorece.* Tim je povodom splitski list »Dan« pisao: »Može se s punim pravom reći da je ova knjiga priređena ne samo za Trećorece nego je ona upravo krasan putokaz u privatnom i javnom životu za svakog suvremenog katolika (citat iz molitvenika »Pred otajstvom ljubavi«, Rijeka 1913.).

Da bi život Trećega Reda sv. Franje bolje napredovao, odlučeno je da se formira Savez Trećega Reda za hrvatske krajeve. I tako je u Zagrebu 4., 5. i 6. rujna 1912. održan sastanak upravitelja Trećega Reda. Poslije sastanka objavljeno je *»Izvješće I. sastanka upravitelja Trećega reda«,* Zagreb 1913.

Za pripravnike objelodanjena je knjižica: *Kandidatima i novacima Trećega Reda sv. Franje,* Zagreb 1914; II. izdanje 1916.

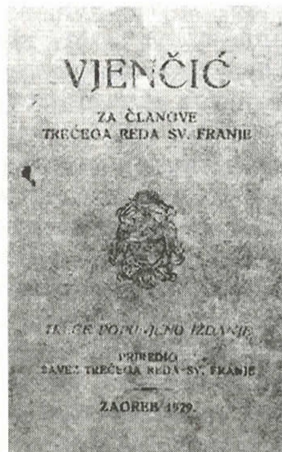
Već smo spomenuli da su zagrebački trećoreci dobili 1911. godine svoju pjesmaricu. Na širem planu, u Zagrebu 1914. godine izlazi pjesmarica *Serafski zvuci, pjesmarica za hrvatske trećorece sv. Franje,* Zagreb 1915; II. izd. 1919. (?). Uz to izlazi: *Serafski zvuci. Pratnja za orgulje k pjesmarici istoga imena,* Zagreb 1916.

Možemo spomenuti i umjetničke razglednice sv. Franje što ih je 1915. godine izdao Treći Red u Zagrebu, Kaptol 9.

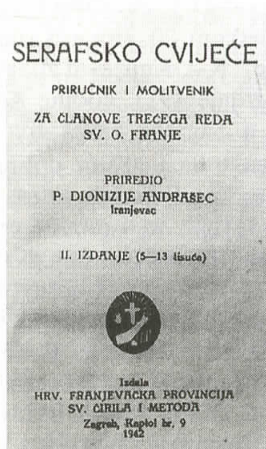
U daljnjem nizu izdanja nalazimo *Vjenčić za članove Trećeg Reda sv. Franje,* Zagreb 1929. godine (III. popunjeno izdanje). (Sl. 109.)

Vrijedno je istaknuti da su prije Drugog svjetskog rata članovi TR-a u Hrvatskoj imali svoj godišnjak: *Kalendar sv. Franje.* Uređivao ga je poznati katolički publicist i javni radnik, dr Josip Andrić, trećoredac. »Kalendar sv. Franje« izišao je za ove godine: 1923, 1924, 1926, 1928, 1929, 1930. i 1931.

Godine 1936. franjevac Dionizije Andrašec objavljuje prvo izdanje *Serafskog cvijeća. Priručnik i molitvenik za članove Trećega Reda sv. o. Franje.* Molitvenik je izdala Uprava Glasnika sv. Franje. U predgovoru koji ima naslov »Mir i dobro« o. Dionizije piše: »Većina je članova Trećeg Reda isticala želju, da 'Serafsko cvijeće' bude ne samo priručnik nego i potpun molitvenik. Članovi naime, žele, da ne moraju uz 'Serafsko cvijeće' nositi i druge različite molitvenike. Upravitelji Trećega Reda, naročito svjetovni svećenici, osjećali su teškoće u vođenju Trećega

Sl. 109.

Sl. 110.

Reda baš u tome, što nijesu imali potpuna priručnika. Te prilike i stvarne potrebe vodile su me kod sastavljanja 'Serafskoga cvijeća'. Tako je došlo i do većega njegova opsega...

Ako 100 hiljada hrvatskih trećoredaca svesrdno primi ovu knjižicu, ona će bez sumnje pridonijeti proširenju Trećega Reda, dosljedno, duhovnoj obnovi našega hrvatskog naroda, — a time je postigla svoj cilj! — Dao Bog, da u našem narodu procvate serafsko cvijeće prave pobožnosti i dadne ugodan miris kršćanskih kreposti!« Uz svoj franjevački karakter »Serafsko cvijeće« je molitvenik u kojem su — izraženo u postocima — zastupljene 55% liturgijske molitve te tako spada u kategoriju molitvenika u prvoj polovici 20. stoljeća, koji su većim dijelom zastupljeni liturgijskim molitvama. (Sl. 110.)

Drugo izdanje molitvenik doživljava 1943. godine. Međutim i ovo je izdanje bilo brzo raspačano. Nakon rata o. Dionizije najprije izdaje ciklostilom: *Molitve i obredi za članove Trećeg Reda svetoga oca Franje,* Zagreb 1956. (To je zapravo izvadak iz II. izdanja Serafskog cvijeća). Kad su poslije rata mogućnosti dopustile, p. Dionizije Andrašec objavio je u Zagrebu III. prerađeno izdanje »Serafskoga cvijeća«. Bilo je to 1959. godine. U biti je ostalo isto kao i drugo izdanje, ali su unesene i znatne nadopune, kao Konstitucije TR-a, pouka o razmatranju itd.

O ovom je izdanju o. dr Bonaventura Duda zapisao: »...('Serafsko cvijeće') je zauzelo u našoj svagdašnjoj upotrebi ono mjesto, koje mu pripada. Odigralo je bez sumnje vrlo važnu ulogu, koju još i danas vrši u oblikovanju franjevačkog naziranja i pobožnosti hrvatskih Trećoredaca. Osobito je naime podignuto njihovo molitveno i staleško jedinstvo. Mislim da bi se i kod većih naroda teško našao jedinstven trećoredski priručnik, koji bi se mogao usporediti s našim 'Serafskim cvijećem'.« (*Obavijesti,* 1960, str. 52) (Sl. 111.)

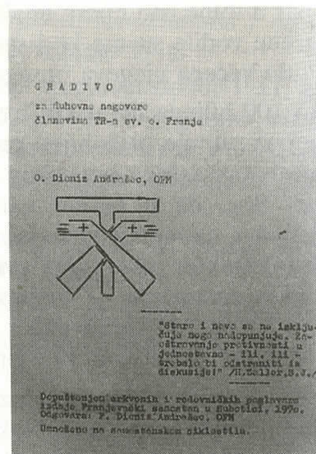
U svojoj starijoj dobi o. Dionizije izdaje u Subotici ciklostilom *Gradivo za duhovne nagovore članovima TR-a sv. o. Franje.* Knjiga je izišla 1970. godine u Subotici. Sadrži 12 duhovnih nagovora. (Sl. 112.)

Budući da je krajem Drugoga svjetskog rata prestao izlaziti »Glasnik sv. Franje«, osjećala se potreba da članovi FSR-a opet dobiju svoje glasilo. Godine 1976. o. Franjo Vlašić, franjevac provincije Sv. Jeronima, pokreće časopis franjevačkih zajednica pod naslovom *Brat Franjo.* List je izdavala provincija sv. Jeronima u Zadru kao dvomjesečnik.

U međuvremenu, 1978. godine i o. Leopold Ivan Ivanković, član Hrvatske provincije sv. Ćirila i Metoda, počinje u Subotici izdavati *Glasnik sv. Franje* kao nastavak prijeratnog »Glasnika«. U obliku dvomjesečnika list je izlazio od 1978. do 1981. godine. (Sl. 112.a)

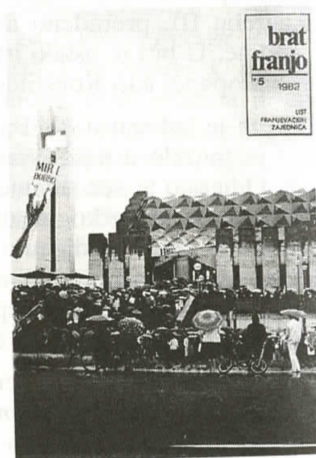
Sl. 111.

Sl. 112.

Sl. 112.a

Sl. 112.b

Uredništvo »*Brata Franje*« prelazi 1982. godine iz Zadra u Zagreb, gdje ga izdaje Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, a urednik je o. Kornelije Šojat. (Sl. 112.b)

(*Brat Franjo — list franjevačkih zajednica,* VIII/1984, br. 1 (38), str. 12—13)

DOPUNE:

POGLED NA HRVATSKU LITERATURU NAMIJENJENU ČLANOVIMA FSR-a

JAKOV ŠIMIĆ, Pozivu vjeran, sluga Božji Vendelin Vošnjak, franjevac, Zagreb 1983.

ELOI LECLERC, Mudrost jednog siromaha (prevela s. Mariangela Žigrić) Đakovo 1983.

Liturgijski kalendar Franjevačkog reda za 1984. god. Zagreb 1983.

A. ROTZETTER — T. MATURA, Živjeti Evanđelje s Franjom Asiškim, preveli o. Filibert Gass i o. Leonard Oreč, Zagreb 1984.

Sveti Antun Padovanski, Najstariji životopis ili legenda »Assidua«, preveo o. Damjan Damjanović, Zagreb 1984.

KAMILO N. MILAS, Baština obvezuje (Franjevački svjetovni red u Hercegovini), Zagreb 1985.

PAŠKAL CVEKAN, Svijetle staze zovu, Virovitica, 1987.

Liturgijski kalendar Franjevačkog reda (za 1984.—1986.)

Liturgijski kalendar Franjevačkog reda (za 1987.—1988.).

ZVJEZDAN LINIĆ, Moliti sa svetim Franjom, Zagreb 1988.

L. BOFF, Nježnost i snaga, Franjo Asiški — štivo za siromašne, Sarajevo 1988.

Liturgijski kalendar Franjevačkog reda (za 1989.—1990.)

Spisi sv. Franje i sv. Klare Asižana, izd. Symposion, Split 1989.

Poziv i poslanje franjevačkih vjernika laika u Crkvi i u svijetu, Zagreb 1990.

BONAVENTURA DUDA, Moj sveti Franjo, Zagreb 1990.

Brat Sunce, Pjesmarica, priredio o. Zvjezdan Linić, Zagreb 1988. (2. izdanje 1990.)

Liturgijski kalendar Franjevačkih redova za 1991, Zagreb 1990.

Spisi sv. Franje i sv. Klare — kritičko ponovljeno izdanje, izd. »Symposion«, Split 1991.

TOMA ČELANSKI, Životopis sv. Klare i njezini spisi — ponovljeno izdanje, Split 1991.

Liturgijski kalendar Franjevačkih redova za 1992, Zagreb 1991.

MARIO JURIŠIĆ, O. fra Ante Antić — Sluga Božji — U uspomenama iz Makarskog Primorja, Zagreb 1992.

Liturgijski kalendar Franjevačkih redova za 1993, Zagreb 1992.
Sv. Franjo Asiški, Molitvenik za moju dušu. (priredio o. Bernardin Škunca), Zadar 1993.
Liturgijski kalendar Franjevačkih redova za 1994, Zagreb 1993.
Antun Evanđeoski čovjek (Prijevod Pisma ministra generala Franjevačkih obitelji u povodu 800. obljetnice rođenja sv. Antuna Padovanskoga) priredio o. Petar Grubišić, Zagreb 1994.
ZVJEZDAN LINIĆ, Moliti Franjinim srcem, Zagreb 1994.
Liturgijski kalendar Franjevačkih redova za 1995, Zagreb 1994.
ARNOLD de SERRANNO, Cvjetići Sv. Antuna, preveo Zvonko Zlodi, Zagreb 1995.

7. POZNATIJI ČLANOVI FSR-a U ZAGREBU — KAPTOL 9

U »Matici članova FSR-a, Zagreb — Kaptol 9« — koja se vodi od 1846. nalazimo upisano 1463+450 članova. Nema sumnje, u okolnostima svoga života, svaki je član na svoj način bio jedno obogaćenje za FSR.

Ovdje se ukratko osvrćemo na imena onih članova FSR-a koji su se istaknuli u našem crkvenom, kulturnom i društvenom životu.

U obrađivanju likova slijedi se kronološki red knjige, tj. likovi se navode prema godini oblačenja. Uz ime i prezime osobe navode se godina rođenja i smrti, ime u FSR-u, životne značajke, godina oblačenja i godina zavjetovanja.

MATIJA RIHTARIĆ (1854.—1927.), brat Antun. Bio je uzoran i revan svećenik. Dičio se što je član Trećeg reda. »Čovjek od molitve, askeze bio je snabdjeven svime što ti je druženje s njime moglo zasladiti i uvelike ti pokoristiti« (Katolički list 1927, 50).

Obučen je 1882, a zavjetovan 1883.

JOSIP LANG (1857.—1924.), brat Franjo. Nakon niza različitih dužnosti koje je vršio kao svećenik u zagrebačkoj nadbiskupiji, 1915. posvećen je za pomoćnog biskupa. Poznat je kao dobar propovjednik i ispovjednik. Naročito je bio milosrdan prema siromasima. Za njega se vodi proces za proglašenje blaženim.

Obučen je 1883, a zavjetovan 1884. (Sl. 113.)

MATIJA STEPINAC (1840.—1921.), brat Franjo. Kao svećenik vršio je dužnosti: profesora, duhovnika bolnice i bogoslovskog sjemeništa u Zagrebu. Kasnije je postao kanonik. Umro je na glasu svetosti.

Obučen 1889. u Asizu, zavjetovan 1890.

MILAN BELUHAN (1877.—1953.), brat Franjo Ksav.

Glasovit župnik župe sv. Marije u Zagrebu. Kasnije kanonik. Obučen 1892. zavjetovan 1893.

VALENTIN ČEBUŠNIK (1874.—1916.), brat Nikola. Poznat kao teolog, duhovnik bogosl. sjemeništa u Zagrebu, pedagog, pisac. Zasnovao je prevesti Sveto pismo na hrvatski jezik. Uspio je izdati samo dva sveska koja ne obuhvaćaju cijeli Stari zavjet.

Obučen 1896, zavjetovan 1897.

ANTUN BAUER (1856.—1937.), brat Leopold. Profesor filozofije i teologije u Zagrebu. Glavno filozofsko djelo: »Opća metafizika ili ontologija«, Zagreb 1894. Godine 1914. postaje zagrebački nadbiskup.

Nadbiskupijom upravlja do 1937. Član JAZU i mecena mnogih kulturnih ustanova.

Obučen 1900, zavjetovan 1901. (Sl. 114.)

JOSIP VRBANEK (1882.—1945.), brat Franjo. Kasnije je stupio u Družbu Isusovu. Napisao je više knjiga: »Utjeha srcu bolnom«, Zagreb 1928; »Vitez Kristov dr. Ivan Merz«, Zagreb 1943; »Biskup Lang«, Zagreb 1944; »Suvremena pomoć obitelji«, Zagreb 1944.

Obučen 1903, zavjetovan 1905.

IVAN KRAPAC (1843.—1916.), brat Ljudevit. Najprije je bio kanonik u Zagrebu, a od 1910.—1916. biskup je u Đakovu. Kao biskup sagradio je novu veliku zgradu Bogoslovskoga sjemeništa.

Obučen 1904, zavjetovan 1905. (Sl. 115.)

PETAR KREŠIMIR PEĆNJAK (1883.—1957.), brat Bonaventura. Kanonik i dugogodišnji duhovnik a potom rektor bogosl. sjemeništa u Zagrebu. Veliki prijatelj franjevaca.

Obučen 1905, zavjetovan 1906.

Sl. 113. Sl. B. Dr. Josip Lang (1857.—1924.), pomoćni biskup Zagrebačke nadbiskupije

Sl. 114. Dr. Antun Bauer, zagrebački nadbiskup i metropolita (1856.—1937.)

DOMINIK PREMUŠ (1861.—1934.), brat Franjo. Od 1914. pomoćni zagreb. biskup. O njemu je zapisano: »...bio je sveti i pobožni muž. To je mogao svako zapaziti ko je došao u njegovu malo veću blizinu. Radi toga ga nalazimo u Trećem redu sv. Franje kod franjevaca na Kaptolu. On kao biskup sa križem na prsima dolazi na sve sastanke Trećega reda s članovima iz najnižih staleža, zajedno s njima obavlja sve propisane pobožnosti i ostaje vjeran sv. Franji sve do smrti.« (Katolički list 1934, 9) (Sl. 116.)

KAMILO DOČKAL (1878.—1963.), brat Dionizije. Kanonik i crkveni povjesničar. U Arhivu JAZU čuva se njegova »Građa za povijest pavlinskih samostana u Hrvatskoj«. Tiskom su objavljene knjige: »Povijest općeg crkvenog sabora u Ferrari i Fiorenci«, »Povijest istočnih Crkava« i dr.

Obučen 1911, zavjetovan 1912.

JOSIP PAZMAN (1863.—1925.), brat Konrad. Bio je profesor moralke na bogosloviji, a zatim župnik župe sv. Petra u Zagrebu. Uređivao je »Glasnik sv. Josipa« i »Katolički list«. Poznat je kao voditelj Marijine kongregacije. Napisao je više knjiga od kojih spominjemo: »Život Blažene Djevice Marije Presvete Matere Božje«, Zagreb 1899. i »Život sv. Josipa«, Zagreb 1900.

Obučen 1911, zavjetovan 1912.

Sl. 115. Ivan Krapac, Karlovčanin, bivši zagrebački kanonik, kao biskup u Đakovu (1910.—1916.) sagradio je novu veliku zgradu Bogoslovskoga sjemeništa

Sl. 116. Dr. Dominik Premuš (1861.—1934.) rodom iz Međimurja, kao kanonik Zagrebačke nadbiskupije

PETAR ROGULJA (1888.—1920.), brat Rudolf. U Zagrebu je završio pravni fakultet a socijalne nauke u Njemačkoj i Belgiji. Život je posvetio novinarstvu. Uređivao je »Riječke novine« i katolički dnevnik »Novine« u Zagrebu. Neustrašivi borac za vjeru, do skrajnosti požrtvovan, siromašan, ekumenski otvoren prema drugim kršćanskim zajednicama.

U jednom članku u »Novinama« napisao je dr Rogulja o radnicima u katoličkom pokretu ove markantne riječi: »Netko je jednom rekao da je Hrvatska močvara u koju će morati naši najjači individui zagaziti, a možda u njoj i propasti, da stvore bazu na kojoj će kasnija pokoljenja izgraditi zgradu nove kršćanske Hrvatske. Svaki od nas mora da bude u sebi tako odgojen te može pridonijeti tu žrtvu da služi kao jednostavni i zaboravljeni potporanj u močvari današnjeg hrvatskog društva, jedan od mnogih potporanja na kojima će počivati zdrava hrvatska kultura. Svaki od nas mora biti spreman da pridonese tu žrtvu koja nije ništa drugo nego njegova dužnost, svaki od nas mora biti toliko jak da pregori sve za ideale, pa makar momentalno i ne došao do pobjede, makar bio jednom prezren i nepotrebit, makar morao predvidjeti da će biti bačen kao iscijeđen limun«. Ove riječi što ih je Rogulja napisao godine 1916. najbolji su tumač njegovu životu i radu.

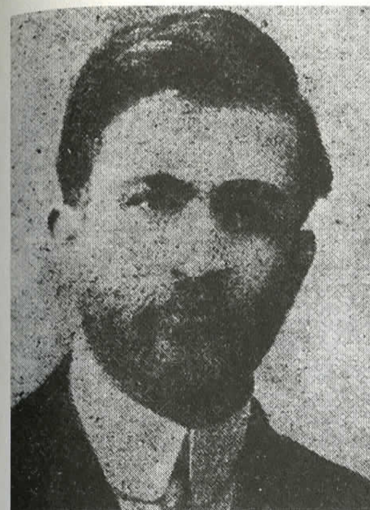
Obučen 1915, zavjetovan 1916. (Sl. 117.)

JOSIP ANDRIĆ (1894.—1967.), brat Miroslav. Pravo je studirao u Zagrebu, trgovinu u Pragu i filozofiju u Innsbrucku. Svoj život posvetio je kulturnom i književno-publicističkom radu. Dugo je godina bio urednik Društva sv. Jeronima, odnosno sv. Ćirila i Metoda. Kroz dugi niz godina uređivao je Hrvatski katolički godišnjak »Danicu«. Bio je književnik, publicist i lingvist, skladatelj, muzikolog, dirigent. Navodimo neka njegova djela: »Slovačke gramatike«, »Slovačko-hrvatski rječnik«, »Gospodarska politika«, »Žito u svjetskom gospodarstvu«, »Irska — zeleni otok«, »U Kristovoj domovini«, »Srijemske elegije«, »Svega svijeta dika« itd.

Obučen 1917, zavjetovan 1922. (Sl. 118.)

VELIMIR DEŽELIĆ (1864.—1941.), brat Franjo Serafski. Završio je medicinu u Beču i filozofiju u Zagrebu. Vršio je službu ravnatelja sveučilišne i nacionalne knjižnice u Zagrebu. Značajan sudionik u hrvatskom katoličkom pokretu. Osnivač društava »Braća hrvatskog zmaja« i »Društva za spasavanje«. Bio je najveći hrvatski katolički pjesnik i književnik svoga vremena. Navedimo samo neka od njegovih književnih djela: »Zvuci iz katakomba«, Zagreb 1900; »Petar Zrinjski«, Zagreb 1919; »Filia regis«, Zagreb 1921; »Kraljica Hrvata«, Zagreb 1935; »Hrvatske slave sjaj«, 1924.

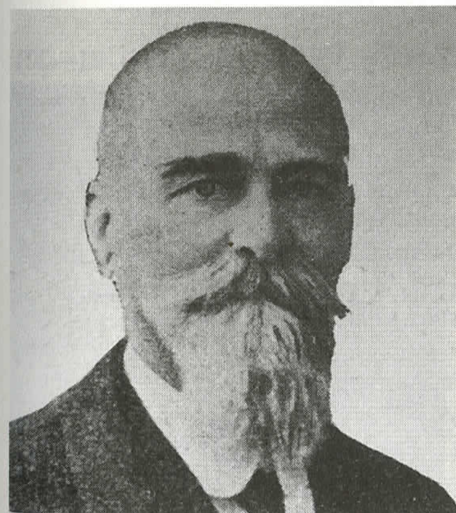
Obučen 1921, zavjetovan 1922. (Sl. 119.)

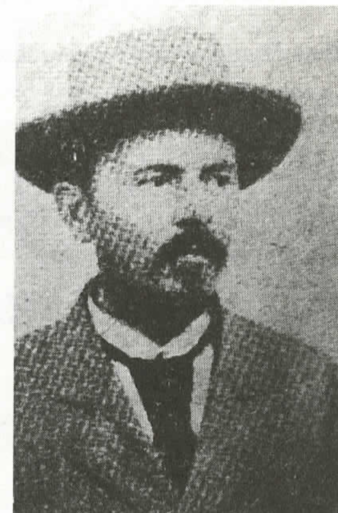
Sl. 117. Dr. Petar Rogulja (1888.—1920.)

Sl. 118. Josip Andrić (1894.—1967.), književnik, publicist, skladatelj, muzikolog i dugogodišnji urednik HKD sv. Jeronima

Sl. 119. Dr. Velimir Deželić st. (1864.—1941.), hrvatski književnik koji je za Društvo sv. Jeronima od 1925. do 1932. napisao 5 romana, osobito o kralju Tomislavu i Petru Krešimiru

Sl. 120. Dr. Rudolf Vimer kad je boravio kao biblijski istraživač u Svetoj Zemlji 1895./96. g.

EUGEN KORNFEIND (1874.—1956.), brat Ivan Kapistran. Svećenik koji se bavio pisanjem katehetskih priručnika. Npr. »Slikovnica Kršćanskoga nauka«, Zagreb. Zajedno sa s. Kramarom »Veliki Kršćanski nauk«, Zagreb 1942; zajedno s N. Kolarekom »Metodički priručnik Kršćanskoga nauka«, Zagreb 1962.

Obučen 1921, zavjetovan 1922.

RUDOLF VIMER (1863.—1933.), brat Franjo. Profesor Svetoga pisma Novoga zavjeta na Bogoslovskom fakultetu u Zagrebu i kanonik. Poznat je biblijski pisac. Najvažnija djela: »Uvod u svete knjige Novoga zavjeta«, Zagreb 1903; »Život sv. Pavla«, Zagreb 1907; »Muka Gospodina našega Isusa Krista«, Zagreb 1922. Njegovo najbolje ostvarenje jest knjiga »Isus Krist — život Spasitelja svijeta« u tri dijela.

Vimer je bio veliki prijatelj franjevaca. Obilno je pomagao izgradnju Franjevačkog kolegija u Varaždinu. On je fundator franjevačkog samostana u Bjelovaru.

Pred kraj života redovito je dolazio služiti sv. misu u kapelicu sv. Franje koja se nalazi u sklopu franjevačkog samostana u Zagrebu na Kaptolu. Kad je zbog bolesti toliko oslabio da nije mogao služiti sv. misu, svakodnevice je prisustvovao sv. misi u franjevačkoj crkvi.

Obučen 1924, zavjetovan 1925. (Sl. 120.)

(*Brat Franjo — list franjevačkih zajednica,* VII/1983, br. 1 (32), 21—22)

JOSIP KLIMAN (1890.—1976.), brat Franjo. U mladosti je izučio kovački zanat, a kasnije se preorijentirao na trgovinu. Tako je postao veletrgovac električnim potrepštinama. Resilo ga je neobično poštenje, potpomaganje humanih akcija i bolesnika, taktično suzbijanje psovke.

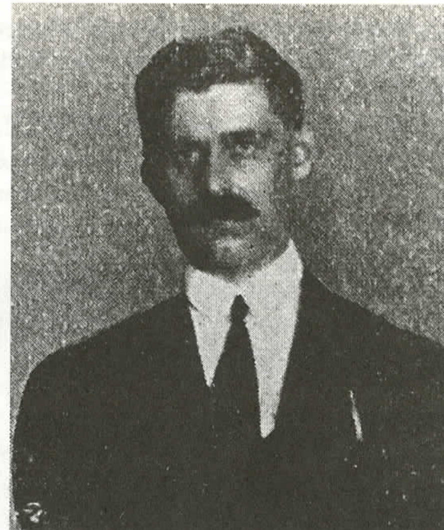
Posebno je pomagao franjevce koji su ga nazivali »pater sindik«. Bio je uzoran član Trećega reda. Na svom odijelu uvijek je nosio trećoredsku značku.

Obučen 1926, zavjetovan 1927. (Sl. 121.)

PETAR GRGEC (1890.—1962.), brat Josip. Profesor i pisac. Još kao student uređivao je katolički omladinski list »Luč«. Kasnije je bio urednik »Riječkih novina« i »Hrvatske prosvjete«. Jedan je od vođa i ideologa katoličkog pokreta u Hrvatskoj. Njegov književni rad očituje se u romanima, književnim kritikama, pjesmama itd. Njegova su djela: »Kod namjesnika Kristova« 1925; »Gospodin Rafo« 1927; »Meksički mučenici« 1928; »Sveta Hrvatska« 1938; »Topovi su grmjeli« 1940. i mnoga druga.

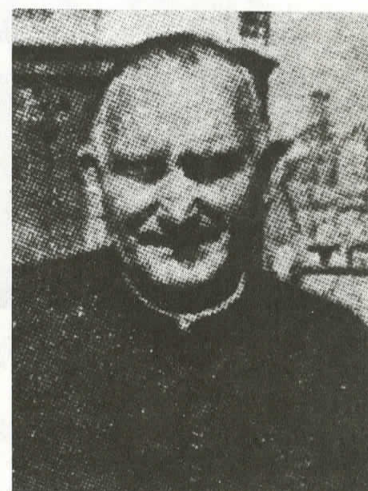
Sl. 121. Josip Kliman (1890.—1976.), veletrgovac, rodom iz Istre posjedovao je kao trećoredac osobitu širokogrudnost u potrebama za siromašne

Sl. 122. Prof. Petar Grgec (1890.—1962.) hrvatski književnik i trećoredac

Sl. 123. Prof. Štefa Kršnjavi (1869.—1952.)

Sl. 124. Dr. Josip Salač (1908.—1975.) pomoćni biskup zagrebački

Grgec je bio oduševljen sv. Franjom Asiškim. U obranu svoje pripadnosti Trećem redu napisao je članak »Zar da inteligent bude trećoredac?«

Obučen 1927, zavjetovan 1929. (Sl. 122.)

ŠTEFA KRŠNJAVI (književni pseudonim IVA ROD), (1869.—1952.), sestra Izidora. Profesorica francuskog jezika i književnica. Supruga Izidora Kršnjavoga koji je napisao dvije knjige o sv. Franji: »Božji vitez« i »Božji sirotan«.

Štefa Kršnjavi rano se javlja pripovijestima, humoreskama i pjesmama. Pod svojim trećoredskim imenom napisala je puno članaka i rasprava u »Glasniku sv. Franje«.

U svojoj kući uvijek je bila obučena u trećoredsko odijelo i opasana pojasom.

Obučena je 1927, zavjetovana 1929. (Sl. 123.)

JOSIP SALAČ (1908.—1975.), brat Jozafat. Nakon srednje škole najprije je radio kao činovnik na pošti. Osjetivši Božji poziv, stupa u bogosloviju. Kao svećenik dugo je godina obavljao različite dužnosti u sjemeništu: vicerektor, duhovnik. Odlikovao se blagošću i skromnošću. Svi su ga zvali »pater Salač«. Godine 1970. imenovan je pomoćnim zagrebačkim biskupom.

Obučen 1930, zavjetovan 1932. (Sl. 124.)

ALOJZIJE STEPINAC (1898.—1960.), brat Augustin Kažotić. »Zagrebački nadbiskup, kardinal. Čovjek žive vjere, molitve i pastoralnog žara.« (Usp. Kačić IX Split 1977. str. 60) Obukao ga general reda Leonardo Bello 1935. prigodom franjevačkog profesorskog kongresa. Zavjetovan 1936. (Sl. 125.)

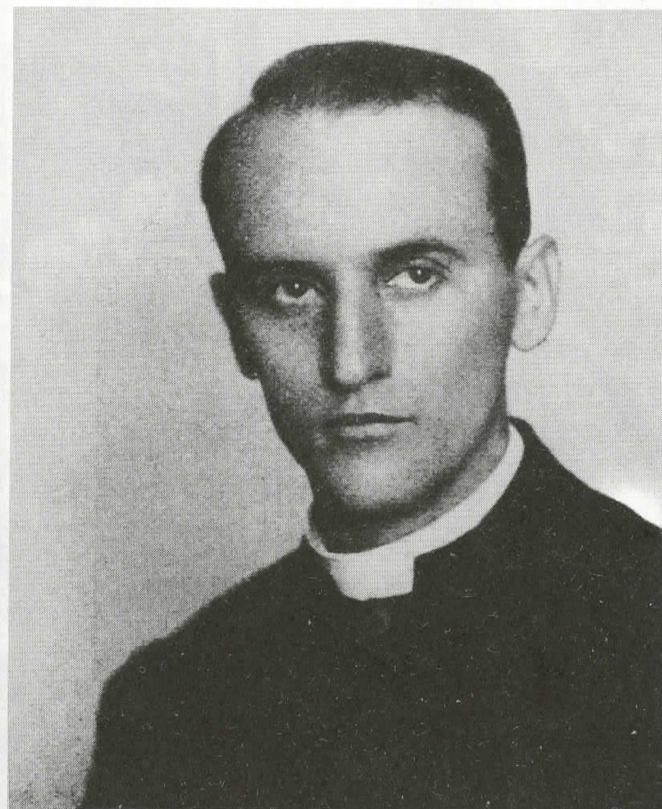
2072	Preuzvišeni Gospodin Dr Alojzije Stepinac nadbiskup-koadjutor br. Augustin Kažotić	8. V. 1898	29 IX. 1935	8. XII. 1936.	Krašić 10. II. 1960.	[illegible] Leonardo M. Bello (Vidi akt 134 g. 1935) [illegible]

Sl. 125. Matica članova Trećega Reda sv. Franje, Zagreb, Kaptol 9, str. 206. (Preuzeto iz »Brat Franjo« 1991., br. 1, str. 7)

Sam obred primanja nadbiskupa Dra. A. Stepinca u Treći Red opisan je u »Glasniku sv. Franje«, 1935, br. 11, str. 334: »Uz veliku asistenciju po propisanom obredniku primanje je obavio sam preč. o. General Leonardo M. Bello. Grobna tišina je zavladala kad je preč. o. General zapitao Preuzvišenoga: »što želi«, a on klečeći pred oltarom

ponizno je odgovorio, da želi pokorničko odijelo Trećega reda sv. O. Franje. Svijet je u crkvi čak ustajao na klupe da vidi taj dirljivi prizor! — Narod je bio duboko ganut, kad je o. General mladom zagrebačkom nadbiskupu davao škapular sv. Franje i pojas.

Iza toga obreda o. General je zapjevao »Tebe Boga hvalimo«; slijedio je blagoslov.« (Sl. 126.)

Sl. 126. Dr. Alojzije Stepinac (1898.—1960.) zagrebački pomoćni nadbiskup s pravom nasljedstva

O tom događaju također je napisao članak »Mladi nadbiskup-koadjutor dr Alojzije Stepinac franjevački trećoredac« o. Bonaventura Duda u listu »Brat Franjo«, 1991, br. 1, str. 6—7. (Sl. 127.)

NIKOLAJA MALI (1896.—1973.), sestra Marija Margareta. Poznata karitativna radnica s nadimkom »Teta Nikolaja«. Rođena je u Škofjoj

Sl. 127. Preuzvišeni gosp. dr. Alojzije Stepinac zagrebački nadbiskup — koadjutor prigodom posvećenja za biskupa 1934. godine

Loki, ali je gotovo sav svoj život proživjela u Zagrebu. U franjevačkoj dvorani (danas »Komedija«) priređivala je priredbe za katoličku omladinu. Po prijeratnim predgrađima Zagreba: Kanal i Sigečica gdje nije bilo nikakvih crkvenih objekata, sakupljala je djecu, poučavala ih u vjeronauku i vodila na sakramente. Poseban je dar imala za sređivanje neuređenih obiteljskih veza. Tokom života uspjela je urediti čak 1500 brakova. Posebno se brinula za kućne pomoćnice u Zagrebu. Činila je također izniman »dopisni apostolat« šaljući na sve strane stotine pisama hrabreći i dižući klonule.

Obučena 1948, zavjetovana 1949.

MARIJA ROJC (1898.—1976.), sestra Franciska. Medicinu je studirala u Zagrebu, Grazu i Kielu. Doktorirala je u Beču. Od studentskih dana nije nalazila Boga. Ali živeći pošteno uz izvanredno zalaganje za čovjeka, našla je i pravi smisao života u kršćanstvu na Uskrs 1946. Od tada je živjela Evanđelje u duhu sv. Franje.

Obučena 1948, zavjetovana 1949. (Sl. 128.)

Sl. 128. Dr. Marija Rojc (1898.—1976.)

POSTANAK KRŠĆANSTVA I POVIJEST RELIGIJA

Dr Stjepan Doppelhammer

SUMMARIUM: Opiniones quae ortum christianismi ex mysteriis orientis explicare intendunt hinc inde pullulare non desinunt. Habes exemplum in libro cui titulus »Svijet i život u legendama« (Zagreb 1961) seu: »De mundo ac vita in fabulis narratoriis«, in quo eadem cantilena canitur. Auctor vero huius articuli ostendere nititur quam inmerito syncretismus ortum christianismi explicare praesumit. Externae similitudines inveniri quidem possunt, at communis cum christianismo origo assignari nequit. Symbola namque religiosa similitudinem prae se ferre inveniuntur, at, dum mysteriorum influxus nonnisi mediatus, ex civili vita ortum ducit, symbolorum religiosorum similitudinem in ipsa natura rei sitam esse dici debet. Nec praetereundae sunt quam plurimae discrepantiae. Christianismus est verus cultus qui historicum valorem necnon finem bene determinatum ac publicum habet. Nec comparatio institui potest inter personam Christi — Deihominis — ac mysteriorum deos. Christianismus, item, non syncretismum chaoticum sed organicam unitatem repraesentat. Ecclesia, tandem, contra cultum phoenomenorum naturalium semper luctavit, unde et festum Nativitatis cultum solis abolere debuit.

Među brojne teorije koje su pokušale naravnim putem protumačiti postanak kršćanstva spada i teorija sinkretizma. Po njoj kršćanstvo nije originalna tvorevina. Ono vuče svoje korijenje iz starih religija Bliskog Istoka. Prof. Gračanin nabraja devet sinkretističkih teorija.[1] Neki su u kršćanstvu nazirali babilonski utjecaj, drugi utjecaj budizma, zatim parsizma, grčke Stoae, Aleksandrinaca i Filona, »gnostičkih Salamonovih oda«, Egipta, mandeizma, kulta rimskih imperatora te helenističkih misterijskih religija.

Sinkretistička teorija o postanku kršćanstva iznesena je i u knjizi »Svijet i život u legendama«, koju su napisali Maja Kolman-Rukavina i Dr Oleg Mandić.[2] Knjiga imade pet poglavlja. Glavno je četvrto: Porijeklo i smisao raznih (kršćanskih) svetkovina. Prva tri služe kao uvod. Ponajprije se želi osvijetliti sakralno značenje raznih nebeskih i zemaljskih pojava, koje onda samo pod drugim vidom nastavljaju živjeti u kršćanstvu. Osobito nam primitivni narodi daju brojna svjedočanstva o sakralnom značenju: sunca, mjeseca, zvijezda i planeta, neba, vode, vatre, zemlje, drveća i bilja, kamenja i bilja, kamenja i životinja. Iz trećeg poglavlja vidljivo je da se pisci priklanjaju sinkretističkoj teoriji, koja tumači podrijetlo kršćanstva iz misterijskih kultova. Ono nosi naslov: Kult plodnosti. Taj je kult proširen kod jednog dijela primitivnih naroda, kod primitivnih biljogojaca, a prema izlaganjima pisaca to je glavni sadržaj misterija u Egiptu, Mezopotamiji, Grčkoj i Rimu. U tom kultu plodnosti bila bi glavna dodirna točka s kršćanstvom. Pri koncu knjige pisci to ovako ukratko sažimaju: »Ovo (Kristova muka i uskrsnuće) je tipični primjer za mit o božanstvu vegetacije, rođenom od neporočne majke, koji umire u mukama da bi uskrsnuo poslije nekog vremena. To povezivanje s božanstvom vegetacije ostvareno je na dva načina. Isus Krist se po predaji rađa kao božansko dijete u doba zimske suncostaje, kao i babilonsko dijete — bog vegetacije Tammuz. On umire u mukama u rano proljeće, kao što su u istom razdoblju isto tako u mukama umirali fenički, sirijski i frigijski bogovi vegetacije Adonis i Atis«.[3] Spomenute hijerofanije osobito je stručno obradio poznati povjesničar religija M. Eliade

1. Vjerodostojnost nadnaravno objavljene religije (Zagreb 1961), str. 74.
2. Izd. Znanje, Zagreb 1961, str. 230.
3. RUKAVINA—MANDIĆ, n. dj., str. 228.

62

Sl. 129. Početna stranica znanstvenog rada dr. Stjepana Doppelhammera »Postanak kršćanstva i povijest religija« objavljenog u »Bogoslovskoj smotri«, 1965., br. 1, str. 62—69.

STJEPAN DOPPELHAMMER (1915.—1975.) Kao svećenik najprije je djelovao u rodnoj Novoj Gradiški. Tu se sav posvetio mnogostrukoj župničkoj djelatnosti. Također se usavršavao u teologiji. Od 1959. predaje povijest religija na Bogoslovskom fakultetu u Zagrebu. Zapaženo je njegovo sudjelovanje u »Bogoslovskoj smotri«. Za studente je napisao skripta »Povijest religije« u dva sveska, Zagreb 1963. Svoje skromne prihode rado je i velikodušno dijelio s potrebnima.

Obučen 1946, zavjetovan 1947. (Sl. 129.)

(*Brat Franjo — list franjevačkih zajednica,* VII/1983, br. 2 (33), str. 21—22)

8. CRTICE IZ PROŠLOSTI TREĆEGA REDA U SLAVONSKOM BRODU

Poznato je da su franjevci još za vrijeme turske okupacije Broda, 1536. godine pastorizirali područje Broda iz samostana u Velikoj. Prvi zapis o franjevačkoj stalnoj prisutnosti u Brodu postoji iz 1623. godine. 1694. godine gradio se uz Savu prvi drveni franjevački samostan. »Naklonošću Božjom, pobožnošću puka i blagohotnom brigom braće« (tako stoji u natpisu postavljenom nad ulazom u crkvu) započeta je 1727. godine izgradnja zidane franjevačke crkve i novoga samostana.

Kao i po drugim franjevačkim samostanima i u Brodu je u prošlosti postojala »Bratovština od pojasa svetoga Franje«. bratovština je u Brodu djelovala vrlo kratko. Osnovana je 1767. godine, a već 1786. bila je dokinuta kada je car Josip II. dokinuo sve Bratovštine.

Godinu dana poslije toga, 1787. godine dokinut je i samostan u Brodu. Franjevci su se ponovno vratili u Brod 1806. godine zaslugom građana Broda i dopuštenjem đakovačkog biskupa Antuna Mandića. Povratak im je bio omogućen jer je biskupu bio ustupljen franjevački samostan u Đakovu za bogoslovsko učilište. Za uzvrat su dakle franjevci dobili dozvolu da se vrate u samostan u Brodu.

Povjesničar brodskoga samostana o. Paškal Cvekan u svojoj monografiji *Franjevci u Brodu,* Sl. Brod 1984, str. 144, zaključuje da je 1884. o. Ivo Rodić osnovao Treći red (u daljnjem navođenju TR) koji bi kao zajednica odgovarao »Bratovštini od pojasa svetoga Franje«.

Matice TR u Slavonskome Brodu vode se od 1889. godine (usp. »Izvješće I. sastanka hrvatskih upravitelja Trećega reda, održanoga u Zagrebu 4., 5. i 6. rujna 1912. godine, Zagreb 1913, str. 10). Iz više godišta *Glasnika sv. Franje* doznajemo za pojedine događaje i život TR u Sl. Brodu u prvoj polovici ovoga stoljeća.

1912. godine trećoredska je općina imala 78 članova. Skupština se u to vrijeme održavala gotovo svake prve nedjelje u mjesecu. Trećoredsku općinu činili su članovi iz susjednih općina Podvinje, Sibinj, sâm Sl. Brod i još neke okolne župe.

Dolaskom o. Alfonza Andrašeca u Sl. Brod 1915. godine oživljuje interes za TR. Već je 17. I. iste godine izabrana nova uprava koju su činili: predsjednica s. Anka Marija Sekulić, potpredsjednica s. Tekla Marija Koceljević, tajnik b. Ivo Antun Čičić, blagajnik b. Stjepan Antun Smolčić.

Ubrzo poslije toga, 11. IV. objavljen je blagoslov novoga kipa »Isus sa križa grli sv. Franju« koji je izradio umjetnik Franjo Horvat iz

Varaždina. Bilo je odlučeno da će kip uvijek biti izložen na dan skupštine TR-a u crkvi na posebnom oltariću okićenom cvijećem. Ne smije se zaboraviti da je bilo vrijeme Prvoga svjetskog rata, pa je članovima bilo otežano pohađati trećoredske skupštine. Redovito ih je dolazilo oko 20—25. Ipak je i u takvim okolnostima razvijena lijepa djelatnost.

Članovi TR-a u Brodu posebno uviđaju da strahote rata uništavaju obitelji i obiteljski odgoj. Zato TR osniva »Društvo malenih službenika i službenica presv. Sakramenta«. Društvo je okupljalo dječake i djevojčice koji su se svakoga četvrtka sastajali u crkvi gdje su pred Presvetim molili za svoje roditelje, za obraćenje grešnika i za mir u svijetu. Društvo je bilo osnovano 25. VII. 1915. godine, a glavna osnivateljica bila je s. Anka Marija Sekulić. Već u mjesecu rujnu Društvo je brojilo 80 članova, dječaka i djevojčica. Članovi brodskoga TR-a nabavili su za Društvo potrebne društvene znakove. Pomišljalo se na to da se u Brodu osnuje i sirotište kako bi se sa strane TR-a barem nešto učinilo za siromašnu djecu.

1920. godine TR priređuje igrokaz »Sveta Elizabeta«. S igrokazom su nastupali u okolici: Varošu i Garčinu. Svrha je predstave bila da se popularizira TR među narodom.

Nakon odlaska o. Alfonza iz Broda, voditeljem je postao o. Dominik Držaić. Dolaskom novog upravitelja izabrana je i nova uprava: predsjednica s. Marija Schiller, tajnik b. Stanko Marković — gimnazijalac, magistar Marko Marković — gimnazijalac. Očito je da se TR afirmirao među mladima. Plan je nove Uprave bio: unijeti življi rad među članove. Naglašavao se rad i povezanost s ostalim katoličkim društvima u Brodu. U to je vrijeme broj članova TR-a u Brodu bio oko 50, a dvostruki je bio broj po okolnim župama. Za pojačanu aktivnost TR-a imalo je zasluge i poslanstvo TR-a iz Broda, koje je bilo na Prvom trećoredskom kongresu na Trsatu. Zasluga je članova TR-a što je 1922. godine u franjevačkoj crkvi bilo podijeljeno 13000 sv. pričesti.

Kroz 1924. godinu znatno je narastao broj članova u TR-u. Ukupno su primljene 43 osobe i to 19 muških i 25 ženskih.

U svrhu promicanja kulturno-prosvjetnoga rada 1. X. 1924. godine osnovana je tamburaška sekcija. Već 30. XI. iste godine sekcija je nastupila komadom »Lipa mladosti moja«.

Od vremena do vremena muška i ženska sekcija TR-a izvode kazališne komade. Muška je sekcija nastupila u korizmi s igrokazom »Sv. Tarzicije«, a ženska na blagdan Sv. Triju Kraljeva predstavom »Žrtva klevete«. 1924. godine je zaključeno da će se svake četvrte nedjelje održati sastanak na kome će nastupati pojedini članovi svojim sviranjem,

predavanjima i deklamacijom. Ipak se strogo vodilo računa o prvotnoj svrsi i zadatku TR-a, pa tajnik I. Balgavi bilježi u svom izvještaju o aktivnosti TR-a ovo: »Glavni rad našega III. reda prošlih godina bio je najprije usavršavanje vlastitoga 'ja', pri čemu nas pomažu naša pravila, upućujući članove na molitvu, sv. misu, primanje sv. sakramenata te druga nabožna djela.« (*Glasnik sv. Franje,* 1925, str. 123).

1925. godine predsjednica s. Marija Schiller dragovoljno se zahvalila na dužnosti. Savjesno je vršila svoju dužnost i, unatoč mnogim obiteljskim obvezama, uspjela među ljude unijeti mnogo mira. Nakon toga 26. XI. 1925. godine izabrana je nova uprava u slijedećem sastavu: predsjednica s. Kerdić, potpredsjednica s. Bošnjak, tajnica s. Jelica Markotić, blagajnica s. Klapec, učiteljica novakinja s. Gender, bolničarka s. Stanković, a sakristanka s. Milica Krokanec. Broj članova Muške sekcije brojio je i 7 starijih oženjenih ljudi i 16 mladića obrtničkih pomoćnika, što opet pokazuje osjetljivost TR-a i za ovaj sloj ljudi. (Sl. 130.)

Sl. 130. Razglednica Franjevačkog samostana i crkve u Brodu na Savi (Slavonski Brod) iz vremenskog razdoblja između dva svjetska rata

Brodski trećoredci raspačavali su u to vrijeme čak 270 primjeraka *Glasnika sv. Franje,* 50 komada *Kalendara sv. Franje,* 10 komada *Kalendara Srca Isusova* i druge publikacije nabožnoga karaktera. TR je vodio brigu i oko prikupljanja novih članova za »Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima« u Zagrebu.

Muška sekcija osnovala je tzv. »Pčelicu ili štednju na malo«. Ta je štednja omogućila petnaestorici muških članova odlazak na trećoredski kongres na Trsat.

Povremeno je u Brod dolazio u pohode o. Dionizije Andrašec, provincijalni pohoditelj iz Zagreba. Zabilježena su posebice tri pohoda, iz 1933., 1934. i 1936. godine. Prilikom pohoda 1934. godine o. Dionizije daje smjernice kako da se »to najreligioznije društvo u Brodu obnovi i raširi«. (*Glasnik sv. Franje,* 1934, str. 121).

U 1935. godini nalazimo da je trećoredska općina brojila 75 članova u Sl. Brodu, a iz okolice joj je pridolazilo još 95 članova. 24. II. te godine upravu su činili slijedeći članovi: predsjednica s. Kata Černi, tajnica i blagajnica s. Ana Prpić, učiteljica novaka s. Matilda Stanković, knjižničar b. Antun Brantuša, bolničarke s. Marija Krokanec, s. Ana Kovalski i s. Katica Bognar.

Za Papin dan 1935. godine svi su se članovi pričestili na nakanu Sv. oca pape. Trećoreci su odlučili da će što prije osnovati pojedine sekcije: karitativnu, misijsku i za dobru štampu.

Kroz Drugi svjetski rat, rad brodskog TR-a ponovno je bio otežan. Do 1957. godine vodio se imenik članova TR-a za ova mjesta: Slavonski Brod s pripadnim selima: Brodski Varoš, Budainka, Ruščica, Gornja Vrba, Podvinje sa selima Tomica i Rastušje, Klakar sa selima Gornja i Donja Bebrina, Kaniža, Bebinci, Andrijevci, Sikirevci, Vel. Kopanica, Oriovac, Sibinj, Vrbica i Mrzović, Odvorci, Trnjani i Zadubravlje, Oprisavci, Garčin sa selima: Bicko-selo, Sapce, Staro Topolje, Selna, Bosanski Brod. (Usp. »Imenik članova III. reda sv. Franje u Sl. Brodu).

(*Brat Franjo — list franjevačkih zajednica,* XIII/1989, br. 3, str. 13—14)

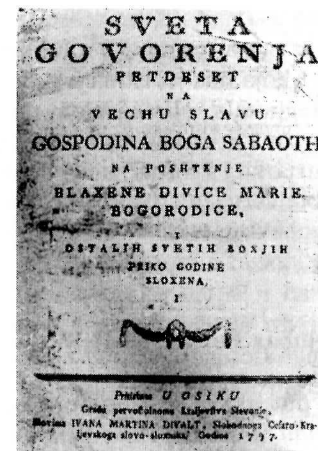
VII. O POJEDINIM CRKVENIM OSOBAMA

1. BOŽIĆNA HOMILIJA FRANJEVCA ALEKSANDRA TOMIKOVIĆA (1743.—1829.)

»Pojavila se, doista, ljubav Božja, spasiteljica svih ljudi« (Tit 2, 11). Ta čudesna Božja čovjekoljubivost moto je božićne propovijedi franjevca Aleksandra Tomikovića, što je donosimo u dijelovima. Propovijed je štampana u Tomikovićevoj knjizi »Sveta govorenja pedeset«, Osijek 1797, str. 371—377.

U Tomikovićevo vrijeme nastaje prekretnica u propovijedanju. Napušta se barokno propovjedništvo s neobičnostima i čudesnim događajima, a prihvaća se propovijed tipa kršćanskog prosvjetiteljstva. Značajka je novog propovijedanja okrenutost antropologiji: apelira se na čovjekov razum, žele se zahvatiti čovjekovi osjećaji, propovijed mora bit prihvatljiva čovjekovoj volji.

Tomiković se s uspjehom opredijelio za propovijedanje u smislu propovijedi kršćanskog prosvjetiteljstva. To se očituje ne samo u njegovoj književnoj djelatnosti nego i u širem crkvenom gledanju. Zastupnik je ekumenskih pogleda prema pravoslavlju. Aleksandar Tomiković rođen je 25. 1. 1743. u Osijeku. U franjevački red stupio je 1763. Za svećenika je zaređen u Osijeku a nakon toga nastavlja studij u Rimu. Tu se naročito upoznaje s talijanskim propovjedništvom. Po svršetku studija

SVETA
GOVORENJA
PETDESET
NA
VECHU SLAVU
GOSPODINA BOGA SABAOTH
NA POSHTENJE
BLAXENE DIVICE MARIE
BOGORODICE,
I
OSTALIH SVETIH BOXJIH
PRIKO GODINE
SLOXENA.

U OSIKU
IVANA MARTINA DIVALT
Godine 1797.

Sl. 131. Naslovna stranica knjige »Sveta govorenja . . .« od fra Aleksandra Tomikovića (1743.—1829.)

postaje profesor na filozofskom učilištu u Baji a kasnije profesor gimnazije u Osijeku. Dugi niz godina upravljao je osječkom gimnazijom kao direktor. Kao gvardijan nalazi se na čelu osječkog samostana 30 godina, a jedno je vrijeme i provincijal Provincije sv. Ivana Kapistranskog. U Osijeku i Slavoniji cijenjen je kao izvrstan propovjednik i priznati književnik. Deset godina uređivao je »Calendarium ilyricum«. U rukopisu su ostali njegovi priručnici »Logica et metaphysica« i »Physica«. Osim ranije spominjanih propovijedi tiskom je objavio: »Josip poznan od svoje braće« (drama), Osijek 1791, »Život Petra Velikoga, cara Rusije«, Osijek 1794. Umro je u Osijeku 1. 5. 1829. godine.

Literatura: Franjo Emanuel Hoško, TOMIKOVIĆ fra Aleksandar, u: *Franjo među Hrvatima,* Zagreb 1976, 279—280; Josip JAKOŠIĆ Scriptores Interamniae, Građa za povijest knjiž. hrvatske (JAZU), knjiga 2, Zagreb 1899, 142. (Sl. 131.)

»Na dan porođenja Isusova«

Iščekivanje Spasitelja

»Bilo je veche csetiri hiljade i vishe godinah, kako su se javile svitu ovomu svekolike vlastitosti, izverstitosti boxanstvene kakono na jednomu prikazalishtu: i kako govori Sveti Bernardo: (Serm. I. de Nat) csinilo se je viditi svemoguchstvo u stvaranju, mudrosti u uregjenju, provigjenje u vladanju, velicsanstvo u privelikomu dobrocsinjenju . . . Samo shto je ostala da se ukaxe ljubav, koja bila je, istina jest, na svitu; ali, da reknem ovako priobucsena i uztegnuta s velicsanstvom na takvi nacsin, da se je vidila oboruxana s munjama i gromovih. . . . Kada chemo ga dakle viditi (govorili su oni Patriarke i Proroci) kada chemo ga jedan put viditi u svojoj lipoj svitlosti, obucsena u svojoj ljubeznivoj haljini? Kada che veche jedan put dojti ljubav ona xelina od sviu serdcah, od sviu narodah?« (Str. 371)

»Pojavila se, doista, ljubav Božja, spasiteljica svih ljudi« (Tit 2. 1)

»I evo veche jedan put ukaza se i dojde k nami ljubav: (Psal. 17) *inclinavit caelos et discendit, descendit super pennas ventorum,* sverhu krilah vitra, to jest kriposti Duha svetoga u jednom pribilomu oblacsku snigje u krilo pricsiste Divice Rics Boga, i snishavshi pribivah u nami. I oh kakva ljubav! ljubav od serca, ljubav neizmirna! Ne moxe se vishe sakriti, ne moxe u otajnu biti, jerbo se vidi s nashima ocsima danas:

Apparuit etc. ukazala se je *dobrostivost, i csovicsanstvo Spasitelja nashega Boga.« (Str. 372)*

Spasitelj — »ljubezniv Likar«

»Ucsinio je on, mogu rechi s — Teodoretom, ucsinio je on, velim, s nami kano oni Likari, koi osobito ljubechi kogagod bolesna, ne shalju drugoga k njemu, nego oni sami idu, i ne samo udaranje xile kushaju, nego i sami svojom rukom licse ga (Lib. 6 de Graec.), uzimaju gvozdje, i njegove prishte rixu, ranne zavijau, niti bixe od smrada one mesotrovnice. Oh koliko ljubezniv Likar bio jest nash Spasitelj, koi imajuchi tolike sluxbenike odabrane, koima je priporucsiti mogao nashe ozdravljenje, sa svim tim hotio je on sam k nami dojti, licsiti nashe ranne, i ocistiti nashu gnjilost; pacse s-ovim nezadovoljan, hotio je on isti kushati i primiti urizanje, i popiti gorkost lika.« (Str. 372)

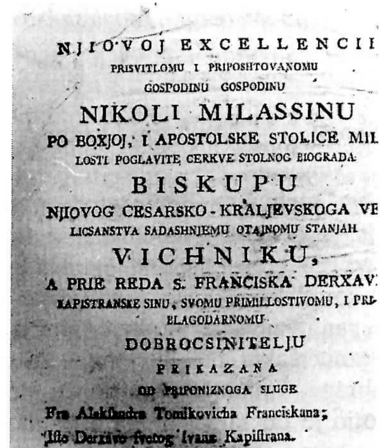
Što je nukalo Spasitelja da dođe na svijet?

»Videchi Sin Boxji svit ovi vaskoliki u suxanstvu grihah, i sotone paklene, shto csinim ja ovdi, govorio je, shto kasnim? tko me zaderxaje? Shto chu ja ovdi u nebesih? Pustite me, da snigjem na zemlju, i da oslobodim od onoga suxanstva, i spasim vaskoliki svit. Tako je, pustite me, niti me zaderxavajte.« (Str. 373)

Kako je Spasitelj dočekan?

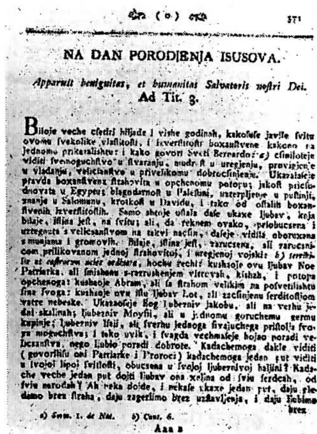
»Tko tercsi onamo k jaslicama? nitko. Tko mu zafaljuje? Tko mu se klanja? Tko ga poznaje? Tko ga barem gleda, i xali? nitko. Jest potribito, da idu Angeli onamo k-pastirom u blixnju pustinju, gdi svoja stada csuvaju, da barem od nji nikoliko dojde, i da se poklone rodjenomu Kralju neba, i zemlje. Najposli, doshao je u vrimenu studenu, kada se smerzivaju svaka i lede, u vrimenu najdosadljiviemu svekolike godine za jedno ditesce, koje se rodi. O ljubav neizmirna, jednoga Boga prama csoviku! Ako ovo nije ljubav, koja che druga biti?« (Str. 373)

»Ali shto ja ovoliko razloxim od ove ljubavi? Dosta je ako ju vidimo s-nashima ocsima. Hodite, molim, jedno malo sa mnom, unigjimo u onu shtalicu, i gledajmo, moxe li se viditi jedan Bog ljubeznivii, dobrostivii, i krotkii?« (Str. 376) (Sl. 132.)

NJIOVOJ EXCELLENCII
PRISVITLOMU I PRIPOSHTOVANOMU
GOSPODINU GOSPODINU
NIKOLI MILASSINU
PO BOXJOJ, I APOSTOLSKE STOLICE MIL
LOSTI POGLAVITE CERKVE STOLNOG BIOGRADA
BISKUPU
NJIOVOG CESARSKO-KRALJEVSKOGA VE
LICSANSTVA SADASHNJEMU OTAJNOMU STANJAH
VICHNIKU,
A PRIE REDA S. FRANCISKA DERXAV
KAPISTRANSKE SINU, SVOMU PRIMILLOSTIVOMU, I PRI-
BLAGODARNOMU
DOBROCSINITELJU
PRIKAZANA
OD PRIPONIZNOGA SLUGE
Fra Aleksandra Tomikovicha Franciskana;
Istoe Derxave svetog Ivana Kapistrana.

Sl. 132. Posveta knjige »Sveta govorenja . . .« od fra Aleksandra Tomikovića

(o) 371

NA DAN PORODJENJA ISUSOVA.

Apparuit benignitas, et humanitas Salvatoris nostri Dei. Ad Tit. 3.

Biloje veche csetiri hiljade i vishe godinah, kakosse javile svitu ovomu svekolike vlastitosti, i sversitosti boxanstvene kakono za jednomu prikazalishtu: i kako govori Sveti Bernardo: *a)* csinilose je viditi svemoguchstvo u stvaranju, mudrost u uregjenju, pravicsnost u vladanju, velicsanstvo u privelikomu dobrocsinjenju. Ukazalase je pravda boxanstvena strahovita u opchenomu potopu; jakost pricsudnovata u Egyptu; blagodarnost u Palestini, uzterpljenje u pustinji, znanje u Salomunu, krotkost u Davidu, i tako od ostalih boxanstvenih sversitostih. Samo shtoje ostala dase ukaxe ljubav, koja bilaje, illiti jest, na svitu; ali, da reknem ovako, priobucsena i uztegnuta s velicsanstvom na takvi nacsin, daseje vidila oboruxana s munjama i gromovih. Bilaje, illiti jest, zarucsena, ali zarucsnicom prilikovanom jednoj strahovitoj, i uregjenoj vojski: *b) terribilis ut castrorum acies ordinata*, hochu rechi: kushaoje ovu ljubav Noe Patriarka, ali smishanu s razrushenjem vitrovah, kishah, i potopa opchenoga: kushaoje Abram, ali sa strahom velikim na posvetilishtu sina svoga: kushaoje ovu istu ljubav Lot, ali zacsinjenu serditostiom vatre nebeske. Ukazaoseje Bog Ljuberniv Jakobu, ali na verhu jedni skalinah; Ljuberniv Moysii, ali u jednomu goruchemu germu kupinje; Ljuberniv Isaii, ali sverhu jednoga sivajuchega pristolja svoga moguchstva; i tako uvik, i svagda vechmaseje bojao poradi velicsanstva, nego ljubio poradi dobrote. Kadachemoga dakle viditi (govorilisu oni Patriarke i Proroci) kadachemoga jedan put viditi u svojoj lipoj svitlosti, obucsena u svojoj ljubernivoj haljini? Kadache veche jedan put dojti ljubav ona xelina od svih serdcah, od svih narodah? Ah neka doide, i nekase ukaxe jedan put, daju gledamo brez straha, daju zagerlimo brez uztavljenja, i daju ljubimo brez

a) Serm. 1. de Nat. *b) Cant. 6.*

Aaa 2

Sl. 133. Stranica 371. iz Tomikovićeve knjige »Sveta govorenja . . .« gdje je donijet početak govora »Na dan porođenja Isusova«

Razlog Isusova dolaska

»Sada na sverhi moga govorenja jest potribito, da znamo uzrok, zashto je k nami doshao primilloserdni Bog, i nas ovoliko poljubio? Ja donosim na pervo ricsi S. Augustina, koi ovako govori: (Cap. 4. de Cathecum. rudim.) *Najvechma zato je Isus doshao, da poznade csovik, koliko njega Bog ljubi, i da zaradi toga poznade, da se na ljubav onoga, koi je njega prie ljubio, uxexe.«* (Str. 377)

Poziv svima da posjete Isusa u štalici

»Dakle svaki, ali csistoga serdca, kano da je za svakoga po nase i za sama doshao, neka se priblixi rodjenomu Isusu, neka ga u narucsaj uzme, u svoje krilo pritisne, i bez straha svaki neka ga ne samo gleda, nego i zagerli, i ljubi; da se tako od shtalice ucsini nebo, od ljudi Angeli, od Angela Serafini za mochi ljubiti brez pristanka onu ljubav neizmirnu, koja se je danas ocsito ukazala. *Apparuit benignitas etc . . .«* (Str. 377) (Sl. 133.)

(*Marulić — časopis za književnost i kulturu,* XIII/1980, br. 5—6, str. 413—414)

2. DR. DOMINIK PREMUŠ (1861.—1934.) BISKUP IZ MEĐIMURJA

Dominik Premuš rođen je 2. srpnja 1861. u Prelogu, kamo su mu se roditelji Josip i Katarina doselili iz Donjeg Hrašćana. Njegovom ocu, po zanimanju kožaru i majci — domaćici, rodilo se sedmero djece koju su odgojili u katoličkom ozračenju.

Dominik je pučku školu i šest razreda gimnazije pohađao u Nagykanizsi, a potom je došao u Zagreb, gdje je u Nadbiskupskom liceju svršio zadnja dva razreda gimnazije i maturu. Studij teologije započeo je u Zagrebu, a nastavio ga je u Središnjem sjemeništu u Budimpešti. Po svršetku bogoslovnih studija, 1885. zaređen je za svećenika. Iza ređenja jedno kraće razdoblje službovao je kao kapelan u Maloj Subotici, a potom je namješten kao drugi perovođa (aktuar) u kancelarijama Nadbiskupskog duhovnog stola u Zagrebu. Godine 1887. imenovan je gimnazijskim katehetom i prefektom u plemićkom konviktu u Zagrebu. U isto je vrijeme nastavio studij pa je 1890. postigao doktorat teoloških znanosti.

Doskora postaje ceremonijarom (obredničarem) zagrebačkom nadbiskupu kardinalu Josipu Mihaloviću (1879.—1891.); godine 1893. prebendarom Prvostolnog kaptola zagrebačkog; a 1906. zagrebački nadbiskup Juraj Posilović (1894.—1914.) imenovao ga je kanonikom, dakle — jednim od najužih biskupovih suradnika. Godine 1908. imenovan je turopoljskim arhiđakonom te je tako postao odgovoran za više turopoljskih dekanata. Ujedno je imenovan naslovnim opatom sv. Pulherije Križevačke. Godine 1910. postaje kancelar Nadbiskupske pisarne.

Hrvatsku braniti i svojim šakama

Nakon smrti nadbiskupa Juraja Posilovića, novi zagrebački nadbiskup dr. Antun Bauer (1914.—1937.), imenovao ga je 22. ožujka 1914. generalnim vikarom, te kao takav postaje »desna ruka« zagrebačkom nadbiskupu. Dr. Premuš bio je imenovan 1915. godine za pomoćnog zagrebačkog biskupa. S njim je zajedno bio imenovan i dr. Josip Lang, čovjek neobično sveta života, tako da se sada za nj vodi proces beatifikacije.

Dominik Premuš oduvijek je neobično cijenio dr. Langa, pa ga je radovalo da je imenovan za biskupa upravo uz takvog svetog čovjeka. Sam je govorio da će Lang čuvati Crkvu u Hrvata svojim svetim molitvama, a on dr. Premuš — ako ustreba i svojim šakama, budući da je bio jake tjelesne građe. (Sl. 134.)

Sl. 134. Dr. Dominik Premuš (1861.—1934.) rodom iz Preloga, pomoćni zagrebački biskup

Prof. dr. Juraj Kolarić u svom napisu o biskupu Premušu bilježi: »Spomenimo . . . i jedan događaj iz života buskupa Premuša koji oslikava njegovo veliko pouzdanje u moć molitve. U teškim godinama prvog svjetskog rata, Dominik Premuš je pozvao vjernike na molitvu za jedno zvanje. Govorio je da je jedan mladić, zbog neriješenog imovinskog stanja morao napustiti školu i otići kući. A on je uvjeren da je taj mladić pozvan da postane svećenik. Treba moliti da ne propadne jedno zvanje.

I čudo se dogodilo. Dotični se mladić vratio u bogosloviju, nastavio studij u Rimu, vratio se u Zagreb kao mladi svećenik, postao tajnik nadbiskupa A. Bauera i suradnik D. Premuša, a u godini Premuševe smrti i njegov nasljednik u biskupskoj službi. Bio je to dr. Alojzije Stepinac, kasnije nadbiskup i kardinal.«

Pravi narodni čovjek

O osobi biskupa Premuša svjedočio je njegov dobar poznavalac i priznati hrvatski teolog dr. Stjepan Bakšić, tvrdeći da je biskup dr. Dominik Premuš bio uzor poniznosti i čednosti. Visoki dostojanstvenik, bio je u saobraćaju pravi pučanin. Jednostavan, skroman očitujući svojim vladanjem više plemenštinu duha i srca nego visinu položaja i časti. S posljednjim siromahom upuštao se u razgovor; nikog nikada nije prezirao; nikoga nikada vrijeđao. I ako bi se dogodilo, da je zbog službenog položaja morao kazati koju oštriju riječ, za čas bi se uvukao u sebe te činom ili riječju, on visoki dostojanstvenik, nastojao je izgladiti nastalu disonancu . . . On je prije svega bio pravi domorodac. Sve svoje ideale, svu svoju jakost duha i uma crpio je iz svoga naroda. Od njega ga nitko nikada nije mogao odijeliti. Odatle ona njegova neprisiljenost, ona za tolike nerazumljiva demokracija, onaj zdravi humor koji je svuda unosio samo notu veselja i radosti. Kad je tko došao do njega i pripovijedao mu teške događaje iz Crkve ili iz drugog područja, onda je on uvijek kliknuo: Ne bojte se Bog će već pomoći, narod je uz nas!

Ta narodna Premuševa duša približavala ga je svakomu. I svakomu činila simpatičnim, iako bi se moglo očekivati, da će taj čovjek, koji je cijeli svoj život proboravio u kancelariji, biti grub i da neće imati živaca . . . To njegovo srce osjetili su osobito svećenici zagrebačke nadbiskupije. On je kroz toliko godina bio njihov upravnik, on je s njima imao rješavati vrlo zamršene i teške stvari, koje su toliko puta bile zapletene u sve moguće osobne i materijalne komplikacije, ali je dr. Dominik Premuš kod svega toga ostao miran, ljubezan, demokrata, narodni čovjek. On je za reformu. On je za napredak, ali se ne može to sve preko noći! Treba malo počekati, treba sa ljudima i njihovim slabostima računati, treba liječiti, a ne samo sjeći i secirati. Baš radi toga je dr. Dominik Premuš svemu svećenstvu omilio kao malo tko. Proživio je najteže dane u zagrebačkoj nadbiskupiji, ali je uvijek ostao takav, miran, pun takta, oprezan, ljubezan, narodan, demokrata. Kad je preko naših glava brujio starokatolički pokret, onda se dr. Premuš pokazao na svojoj visini. On se nije ništa uznemirivao, jer će Bog pomoći i narod će biti uz nas, ako se i dogodi ovdje ondje kakva puntarija. Ipak ta njegova

demokracija nije značila slabost i popuštanje, kao što su mnogi mislili, jer kad je biskup Premuš upoznao nešto kao pravo i dobro, onda je sve moglo pucati, on je ostao kod svoga . . . no varao bi se tko bi mislio, da je dr. Premuš raznosio po vjetru taj svoj narodni duh i taj svoj patriotizam. Nipošto. On je bio i tu miran i sa mirom dočekivao udarce protivnika, ali nikada nije pokleknuo. Sad je posve jasno, da je takav narodni i Božji čovjek odmah u početku sa svom dušom i sa svim srcem pristao uz mladi Katolički pokret i uz ljude, koji su ga vodili. Nije bilo ni jedne katoličke organizacije, koje on ne bi podupirao materijalno i moralno. On je bio za sve najveći prijatelj i dobročinitelj. To je osobito pokazivao prema katoličkoj štampi. On je prije svega držao i pomno pratio sve moguće katoličke listove i podupirao ih. Ali osobitu brigu i ljubav njegova srca osjetio je Katolički dnevnik. On ne samo da se nalazio među prvim pokretačima Katoličkog dnevnika, nego svojim doprinosom omogućava njegovo izlaženje, kasnije se stavlja na čelo Uredničkog i Upravnog odbora i Katoličkog dnevnika i Konzorcija za Katolički dnevnik. U njegovu se stanu redovito drže sjednice. On daje praktične upute uredništvu i upravi, pa završava: Ne bojte se, Bog će pomoći! Uvijek smo otišli od njega ojačani i utješeni, iako nam je bilo toliko puta teško pri duši i srcu.

S radošću u Međimurju

Naš se biskup, po pitanju hrvatske nacionalne svijesti hrabro držao još kao mladi bogoslov na studiju u Mađarskoj. Mađari su ga kao sposobnog i vrijednog bogoslova upravo silom htjeli pridobiti za svoje veliko-mađarske ideje, ali je mladi Premuš dobro znao da pripada hrvatskom narodu i da se laskavim obećanjima kad je u pitanju Domovina ne smije popustiti niti za trenutak.

Kao mladi tajnik nadbiskupa Posilovića došao je u otvoreni sukob s banom Khuenom Hedervary-em. Zamjerio se zloglasnom banu zbog toga što je otvoreno poticao katoličke svećenike u Međimurju da ostanu vjerni rodoljubi. Khuen Hedervary je čak tri puta tražio da ga se makne s odgovornih službi, jer da zbog njega mađaronske ideje u Međimurju nemaju uspjeha među svećenstvom i pukom.

Znade se, da je dr. Premuš dopustio da ga mađarski žandari ponize i silom ga izbace iz Međimurja, ali se on nikada nije odrekao svoga kraja i hrvatstva u njemu.

Iz »Ljetopisa Franjevačkog samostana« u Čakovcu možemo pratiti neke njegove posjete Međimurju:

U svibnju 1919. dolazi u pratnji zagrebačkog nadbiskupa dr. A. Bauera obići pojedine međimurske župnike da bi ih učvrstio u vjeri kako ne bi poklekli pred naletom starokatoličkih ideja.

31. kolovoza 1925. došao je u čakovečku župu podijeliti sakramenat Sv. Potvrde krizmanicima. Tu su priliku iskoristili mnogi svećenici iz Međimurja kao i katolički intelektualci da razmijene s njime svoja iskustva o katoličkom životu i radu u Međimurju.

U razdoblju 1927.—1928. u Mačkovcu se iz temelja gradila nova kapela u čast. sv. Apostolima Petru i Pavlu. Slučaj je htio da je u to vrijeme u Međimurje poslovno došao i biskup Premuš. Čuvši u čakovečkom samostanu da se u filijali te župe u Mačkovcu gradi nova velika kapela zaželio je vidjet kako teku radovi, porazgovoriti se s ljudima . . . Vidjevši oduševljenje s kojim su Mačkovčani gradili svoju kapelu biskup Premuš razdragan odmah je izrazio želju da bi on sam osobno tu kapelu htio posvetiti kad bude gotova iako u to vrijeme nije bio običaj da bi biskupi obavljali posvetu kapela već samo većih crkvenih objekata. I doista 29. lipnja 1928. biskup Premuš na najsvečaniji način obavio je posvetu kapele u Mačkovcu.

Iste je godine s radošću pohrlio u Čakovec na posvećenje triju novih zvona za čakovečku franjevačku crkvu.

G. 1933. od 4. do 8. prosinca u Čakovcu se slavio jubilej 1900. smrti Gospodina Isusa Krista. Pontifikalnu svečanu Misu trebao je predvoditi sam biskup Premuš, ali zbog oslabljenog zdravlja u posljednji je čas morao odustati.

Novcem od svojeg prihoda podupirao je razne dobrotvorne katoličke akcije, udruženja i društva. Posebna mu je briga na srcu bila školovanje siromašnih đaka — bilo da će se oni posvetiti svećeničkom ili kojem drugom zvanju. Pouzdano se znade da je školovao na desetke međimurskih bogoslova, a među njima i župnike: Košaka, Ignacija Rodića, Ignacija Hrastića i drugih.

I u svojoj oporuci sjetio se siromaha odredivši lijepu svotu novaca za »Caritas« zagrebačke nadbiskupije kao i siromahe svog rodnog sela Preloga.

Nema nikakve sumnje da je takav naš velikan Međimurja zaslužio da se o njemu piše, održavaju simpoziji i sl. Jer s pravom je istaknuo dr. Stjepan Bakšić — da je srce velikog biskupa Premuša sjedinjavalo dragu međimursku grudu sa Zagrebom ponosnom metropolom katolicizma i hrvatstva.

(*Međimurje — Županijske novine,* XL/1991, br. 1915. str. 8 — (29. XI. 1991))

3. DR. RUDOLF VIMER — BIBLIJSKI PISAC I DOBROTVOR (1863.—1933.)

Kratka biografija

Rudolf Vimer rođen je 21. ožujka 1863. u Bjelovaru, kao deveto i najmlađe dijete Josipa i Julijane r. Švinderman. Pučku školu završio je u rodnom Bjelovaru. Nakon toga odlazi u Zagreb, gdje kao pitomac Nadbiskupskog sirotišta polazi gimnaziju. Gimnaziju završava s odličnim uspjehom. Stupa u sjemenište, a poglavari ga kao nadarenog i sposobnog mladića šalju na bogoslovski studij u Beč u zavod »Augustineum«. Studij bogoslovije završava u Beču.

Godine 1885. Vimer je zaređen za svećenika. Mladu misu imao je u Bjelovaru. Kao mladomisnik, određen je za kapelana u Dubovcu (Karlovac). Iza toga, također u svojstvu kapelana, namješten je u zagrebačkoj župi sv. Petra. S tom dužnošću povjerena mu je i služba prefekta u nadbiskupskom sirotištu. Po potrebi vršio je i dužnost vjeroučitelja u osnovnim školama. God. 1890. postaje kateheta na gornjogradskoj gimnaziji i ujedno prefekt u plemićkom konviktu. Ovu dužnost obavlja 6 godina.

U međuvremenu položio je 1892. doktorat iz bogoslovlja u Beču. Od god. 1894. docent je na zagrebačkom sveučilištu za jezike: sirski, kaldejski i arapski. Mladom i sposobnom profesoru Vimeru tadašnji ministar bogoštovlja dr. Izidor Kršnjavi nudi da na državni trošak pođe godinu dana na znanstveno putovanje po zemljama Bliskoga istoka. Vimer prihvaća ponudu i godine 1895/96. nalazi se na putovanju po Palestini, Siriji i Egiptu. Sudjelovao je među ostalim i u napornoj ekspediciji na brdo Sinaj, za što je trebalo više od mjesec dana putovanja s devama. Na ovome putu on marljivo skuplja znanstvenu građu o mjestima i okolnostima u kojima je zapisivana Riječ Božja.

Po povratku s puta 1896. postaje izvanrednim profesorom Svetoga pisma Novoga zavjeta na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. Predavao je uvodne znanosti Novoga zavjeta. Tri godine nakon toga, 1899, postaje redovnim profesorom toga fakulteta. Na fakultetu ostaje do 1912. g.

Akademske godine 1900/1. izabran je za rektora Sveučilišta. Prigodom instalacije izrekao je poznat govor o semitskim jezicima, koji je štampan u posebnoj brošuri. Dr. Janko Oberški zapisao je u povodu Vimerove smrti da je to »do sada kod nas najbolja naučna raspra o semitskim jezicima«.[1]

---

1) J. OBERŠKI, † *Dr. Rudolf Vimer,* Katolički list, 1933, 44, 534.

U vremenskom periodu od 1903.—1911. Vimer je upravitelj plemićkog konvikta, a 1911. postaje zagrebačkim kanonikom. Kao takvoga posebno ga je resila vrlina darežljivosti. I inače Vimer je bio dobar i požrtvovan svećenik.

Pod kraj života redovito je dolazio služiti sv. misu u kapelicu sv. Franje koja se nalazi u sklopu franjevačkog samostana na Kaptolu. Kada je zbog bolesti toliko oslabio da nije više mogao služiti sv. misu, redovito je i svakodnevno prisustvovao sv. misi u franjevačkoj crkvi. »Bilo je upravo dirljivo gledati kako starac drhćući od slabosti dolazi još uvijek redovito i točno u crkvu, ljeti u 6. s., a zimi u 7. s. te dnevno pobožno prima sv. pričest.«[2]

Umro je 28. listopada 1933. u bolnici časnih sestara milosrdnica. U pogrebnoj povorci našli su se najistaknutiji ljudi Crkve i znanosti u Hrvatskoj. Prisutni su bili Antun Bauer, hrvatski metropolita i nadbiskup zagrebački, i Franjo Salis-Seewis, pom. zagrebački biskup; rektor Sveučilišta Đuro Stipetić; predsjednik JAZU Albert Bazala i drugi.

Rudolf Vimer pokopan je na Mirogoju u zajedničkoj kaptolskoj arkadi.

Spisateljska djelatnost

Veći dio svoga života Rudolf Vimer posvetio je biblijskom znanstvenom i pučkom književnom radu. Za tu djelatnost izvrsno se spremio. Stekao je ponajprije solidnu bogoslovsku naobrazbu. Govorio je više svjetskih jezika. Posjećivao je znanstvene knjižnice u Parizu, Londonu, Rimu, Beču i drugim znanstvenim centrima. Mnogo je naučio na znanstvenom putovanju po Istoku. Pratio je svu tekuću biblijsku literaturu o čemu je svjedočila i njegova bogata knjižnica.

Ukratko ćemo navesti Vimerovu spisateljsku djelatnost vremenskim redoslijedom. Iako je Vimer u prvome redu biblijski pisac, njegovi su radovi i s drugih područja.

Za srednjoškolsku mladež izdao je molitvenik »Spasi dušu svoju«, Zagreb 1892, str. 324; II. izd. 1900; III. izd. 1903., str. 376.[3] O tom molitveniku J. J. Strossmayer je zapisao da bi se kao jedinstveni morao uvesti za svu hrvatsku mladež srednjih škola.[4]

2) (ANONIMNO), † *Dr. Rudolf Vimer,* Glasnik sv. Franje, 1933, 12, 370.

3) Nisu mi bila dostupna sva izdanja ovoga molitvenika. Prvo izdanje navodim prema A. CUVAJ, *Građa za povijest školstva* ... 10, Zagreb 1913, 614. Drugo izdanje prema J. RADIĆ, *Liturgijska obnova u Hrvatskoj,* Makarska 1966, 60. Treće izdanje nalazi se pohranjeno u Sveučilišnoj i nacionalnoj biblioteci u Zagrebu.

4) Iz teksta primatura za 3. izdanje 1903. g.

Kao kateheta na gimnaziji Vimer je napisao i u vlastitoj nakladi izdao »Pisma mladeži srednjih škola«, Zagreb 1895, str. 147. Vimer je i kasnije sa zanimanjem pratio odgojne prilike i probleme omladine. Tako je 1926. prigodom proslave 300. obljetnice kanonizacije Stanislava Kostke inicijator zamisli da srednjoškolska mladež obilježi tu obljetnicu zajedničkom proslavom u katedrali. Sam Vimer tom je zgodom održao prikladnu propovijed.

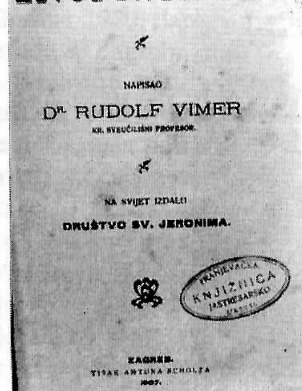
Za enciklopedijsko djelo »Die katolische Kirche unserer zeit und ihre Diener in Wort und Bild« god. 1900. napisao je povijest hrvatskih biskupija.

Studentima bogoslovije priređuje »Uvod u svete knjige Novoga zavjeta«, Zagreb 1903, str. 338 + VI. »Može se reći da mu je to djelo potpuno uspjelo« — zapisao je dr. Janko Oberški.[5]

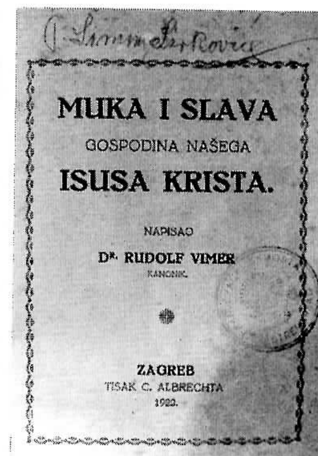
U izdanju Društva sv. Jeronima izlazi njegovo popularno djelo »Život svetog Pavla«, Zagreb 1907, str. 269. (Sl. 135.)

Godine 1910. tiskana je Vimerova knjiga »Muka Gospodina našega Isusa Krista«, str. 266. Knjiga je bila neobično tražena pa je Vimer priredio i drugo izdanje pod naslovom »Muka i slava Gospodina našega Isusa Krista«, Zagreb 1922, str. 323. (Sl. 136.)

Vimerovo najbolje djelo »Isus Krist« izdano je u 3 knjige: »Isus Krist. Život Spasitelja svijeta« I dio, Zagreb, 1925, str. 286; »Isus Krist. Život

Sl. 135.

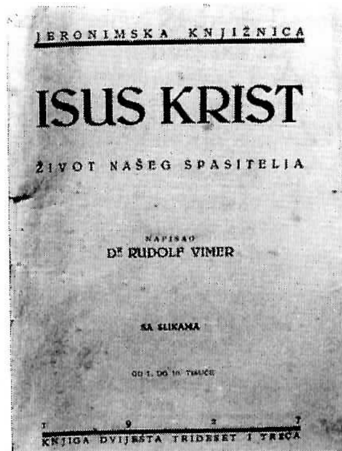
Sl. 136.

5) OBERŠKI, nav. djelo, 534.

našeg Spasitelja« II dio, Zagreb 1926, str. 302; »Isus Krist. Život našeg Spasitelja« III dio, Zagreb 1927, str. 311. Razlog koji je naveo Vimera da napiše to djelo, on sam navodi: »Većina kršćana poznaje Isusa samo po nekim crticama, što su ih čuli još u školi, ili po odlomcima iz Evanđelja, što se čitaju u crkvi. Kad bi pobliže znali, kako je Spasitelj živio, molio, naučavao, trpio, umro i zašto je to učinio, više bi ga ljubili, postali bi bolji kršćani.«[6] Sve tri knige izdalo je Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima, današnje HKD sv. Ćirila i Metoda. Na kraju treće knjige nalazi se popis literature kojom se pisac služio. Priloženo je i predmetno kazalo za sva tri sveska.

Iznijet ću ocjene knjige što su je dali dr. J. Oberški i Ante Sironić. Dr. Oberški je pisao: »S obzirom na naučno-kritičku vrijednost ovo se djelo može mjeriti sa svjetskim djelima ove vrsti, jer je u njemu pisac upotrijebio svoje bogato stručno znanje iz vlastitoga putovanja i iz svjetske literature, a što je nenatkriljivo, obradio je to djelo tako laganim pučkim stilom, da ga i najširi slojevi s potpunom lakoćom čitaju.«[7]

Interesantnu ocjenu daje i Ante Sironić koji je i sam napisao Isusov životopis: »Vimerov životopis Isusov djelo je doista posebne vrste. U njemu se zrcali povjesna, duhovna i književna odlika. Ja bih ga usporedio s molitvom Gospodnjom, s 'Očenašem'. Kao što je 'Očenaš' za svakoga bez razlike na naobrazbu i stalež, tako je i Vimerov životopis Isusov. Taj se čita s užitkom, jer njegovo tumačenje evanđelja je učeno i pučko. U prikazivanju Kristove osobe i božanstva je bliz, neposredan. Vimer je najdublji, najdulji i najjači u prikazivanju muke i smrti gdje prati Krista svaki minut, svaki korak... Vimerov 'Isus Krist' može se mjeriti s najboljim životopisima Isusovim cijeloga svijeta.« (Sl. 137.)

Sl. 137.

6) R. VIMER, *Isus Krist. Život Spasitelja svijeta,* Zagreb 1925, predgovor.

Svojim prilozima Vimer je surađivao u više časopisa i novina: Katolički list, Narodne novine, Bogoslovska smotra, Pučki učitelj, Bullettino di archeoligia e storia Dalmata, Hrvatski učitelj, Sveta zemlja, Hrvatska straža.

Posebno ističem njegove radove objavljene u Bogoslovskoj smotri: Malta ili Mljet?, 2/1911, 217—235, 313—335; Ne Mljet već Malta, 4/1913, 313—328, 436—455. U tim člancima polemizira s biskupom Palunkom koji je pokušavao dokazati da je apostol Pavao doživio brodolom ne kod Malte nego kod Mljeta u Jadranskom moru.

Dobrotvor — fundator franjevačkog samostana i crkve u Bjelovaru

Pisci Vimerovih nekrologa ističu da je Vimer bio vrlo plemenit i darežljiv čovjek. Potpomagao je sirotinju i mnoge humanitarne i druge institucije. I u svojoj oporuci sjetio se sirotinje i hrvatskih kulturnih institucija.

Vimer je kao član Trećeg reda sv. Oca Franje mnogo prijateljevao s franjevcima i pomagao ih. Obilne je priloge dao za izgradnju Franjevačkog kolegija u Varaždinu.

Godine 1920. darovao je Hrvatskoj franjevačkoj provinciji sv. Ćirila i Metoda u Zagrebu 100.000 austrijskih kruna da bi se u njegovu rodnom Bjelovaru podigao franjevački samostan. U Kronici franjevačkog samostana u Bjelovaru zapisano je: »Iza rata osjeća jedna vrijedna svećenička duša potrebu da u Bjelovar dođe jedan red, koji će svojom jednostavnošću i nesebičnošću biti otvoreni protivnik zlu nemorala... a bio je to zagrebački kanonik, sveučilišni profesor ... dr Rudolf Vimer.«[9]

Vimerova zamisao ostvarena je 1934. godine kada u Bjelovar dolazi franjevac o. Osvald Toth. Već 5. listopada 1935. započeta je izgradnja franjevačkog samostana i crkve. O dolasku franjevaca u Bjelovar kroničar je zapisao: »... pobožne molitve braće i sestara III Reda kao i

8) A. SIRONIĆ, *Životopisi Isusovi,* Danica — katolički godišnjak, 1967, 95.

9) *Historia domus Bjelovarensis,* 5.

molba Dr. Rudolfa Vimera pred Božjim prijestoljem isprosila je naš dolazak u Bjelovar.«[10]

1964. godine bjelovarski franjevci u znak zahvalnosti podižu dru Rudolfu Vimeru mramornu ploču i postavljaju je u predvorje franjevačke crkve.[11]

(*DANICA 1982 — Hrvatski katolički kalendar,* Zagreb, HKD sv. Ćirila i Metoda, 1981, str. 91—95)

10) Isto.

11) (ANONIMNO), *Znak zahvalnosti,* Obavijesti Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda, 1964, 78—79.

4. IVAN NEPOMUK JEMERŠIĆ (1864.—1938.)

Listajući povjesnicu hrvatskoga naroda, nailazimo i na niz katoličkih svećenika, koji su u svakom povijesnom razdoblju Hrvatske, svojim djelovanjem podupirali, budili i širili hrvatsku nacionalnu svijest. Ujedno su poticali svoje vjernike na istinsko i pravo domoljublje. Jedan od mnogobrojnih bio je i župnik Ivan Nepomuk Jemeršić.

Ivan Nepomuk Jemeršić rodio se 17. 4. 1864. u Jezeru kod Krapinskih Toplica. Pučku školu polazio je u rodnom Jezeru i u Krapini. Godine 1875. dolazi u Zagreb na školovanje. U Zagrebu je završio gimnaziju i Bogoslovni fakultet. Za svećenika je zaređen u Zagrebu godine 1887. Kao mladom svećeniku dodijeljena mu je dužnost kapelana u Grubišnom Polju. Tu je dužnost obavljao do godine 1891. kada postaje župnikom župe Grubišno Polje, a svećeničku dužnost ondje je obnašao sve do svoje smrti. (Sl. 138.)

Sl. 138. Ivan Nepomuk Jemeršić (1864.—1938.) župnik, zastupnik u Hrvatskom saboru i pisac

Kao svećenik u narodu je bio štovan i cijenjen. Njegovom je brigom bila obnovljena župna crkva u Grubišnom Polju. Ponutricu crkve dao je umjetnički oslikati, a za crkvu je nabavio i četiri zvona.

Župnik Jemeršić, uz sve svoje svećeničke dužnosti bavio se i pisanjem. Njegova su djela: Bog i Hrvatska ili Ozbiljne misli za vjeru i domovinu, Zagreb 1896; Materino delo za Boga in domovino. Hrvaški

spisal Ivan Nep. Jemeršić, župnik grubišnopoljski. S pisateljevim dovoljenjem po tretji izdaji prir. za Slovenke Simon Gregorčič ml., Gorica 1896; Govori zastupnika hrvatskog naroda Ivana Nep. Jemeršića, izrečeni u Saboru Kraljevine Hrvatske u Zagrebu. (Po stenografskom zapisniku). Proljetno zasjedanje 1910., Zagreb 1910; Hrvati u Lurdu. Putne uspomene na prvo hrvatsko narodno hodočašće u Lurd god. 1908., Zagreb 1909; Hrvati u Rimu. Putne uspomene na prvo narodno hodočašće u Rim, Asiz i Loret godine 1913, Virovitica 1914; Temeljne istine Objave Božje i razum, Zagreb 1895; Kopnom i morem na Plitvička jezera. Putne uspomene u slici i riječi; Zagreb 1904; Majka u radu za Boga i Hrvatsku ili Dar hrvatskim ženama, Zagreb 1894., (2. izd. 1895; 3. izd. 1896.); Knjiga za pouku hrvatskom seljaku i prijateljem našega naroda, Zagreb 1898, (2. izdanje 1899.); »Hrvatski narod« i »Povijest kraljevine Češke«. Ocjene i preporuke, Zagreb 1900.; Bez slobode. Moji uznički doživljaji i uspomene iz crnih dana godine 1903., Ljubljana 1906.; Moje stanovište. Svojim izbornicima u Virovitici i hrvatskom narodu prigodom saborskih izbora godine 1908, Zagreb 1908; Iz života za život. Pripoviest, Zagreb 1898.

Navedena bibliografija pokazuje nam kulturnu širinu i obzorje župnika Jemeršića. Njegova su djela: vjerskog, pripovjedalačkog, političkog, domoljubnog, putopisnog karaktera.

Iz njegovog djela »Bog i Hrvatska ili Ozbiljne misli za vjeru i domovinu«, izabiremo nekoliko njegovih pogleda odnosno kako sam kaže Ozbiljnih misli za vjeru i domovinu: (Sl. 139.)

Sl. 139.

O budućnosti Hrvatske

»Koj je Hrvat, a da ne bi vjerovao u srećniju budućnost mile svoje otaćbine, kad se spomene na njezinu prošlost i kad u povijesti uzčita, kako je nekoč bila preliepa, velika i jaka hrvatska kraljevina?

Za Zvonimira sačinjavahu hrvatsku kraljevinu zemlje od ušća rieke Neretve, otoci hrvatskog mora od otoka Raše, dakle Dalmacija, Istra i cielo zemljište do Koruške, a odavle do Štrigove na Muri i dalje uz Muru, Dravu, Dunav, cielu današnju Slavoniju s Bosnom ponosnom i kršnom Hercegovinom.

Al, što koristi drvo, pa ma bilo kako veliko, široko i visoko, ako ne nosi roda? Ono samo — svojom sjenom i svojim granama drugom manjem drveću i cvieću svjetlo oduzimlje i spriečava ga da ne može rasti.

Tako isto puka samo radost i pusti ponos na veličinu negdašnje Hrvatske, bio bi posve bez koristi, kad se kraj toga ne bismo spominjali velikih dužnosti, koje nas vežu na ozbiljan rad, da na razvalinama slavne prošlosti, podignemo još slavniju budućnost velike Hrvatske.

Svaki je narod moralna osoba. Bog najviši Sudac tražit će račun, ne samo od pojedinih ljudi i osoba, već i od čitavih naroda. Pred sudom božjim stajati će i cieli naš hrvatski narod, sa svojim djedovima i pradjedovima s onima, koji ga dovedeše u ovu miljenu hrvatsku postojbinu. I hrvatski narod, davati će Bogu račun, od svakoga svoga plemena i kraja, od svakog pednja svoje zemlje, koju je posjedovao, od svakoga svoga sina i kćeri, od svih posala javnoga i skrovitoga života. Samo sv. pismo veli: sakupljeni će biti pred Bogom svi narodi, razdieliti će napose jedne od drugih« (Str. 11—13) . . .

»Ako dakle hoćemo budućnost Hrvatske podignuti, to odstranimo uzrok s kojega je u prošlosti stradala. Držimo se čvrsto, kano različite grane jednoga narodnoga hrvatskoga stabla: jer ako se pojedine grane kidaju, to se i samo stablo ranjava i oslabljuje. Ne zovimo se po pojedinim pokrajinama u kojima stanujemo već uviek imajmo pred očima cjelinu naroda. Ne govorimo: ja sam Bošnjak, Hercegovac, Slavonac, Dalmatinac, Istranin, Međimurac i ovim slično, već recimo radije: ja sam Hrvat iz Bosne, Hrvat iz Hercegovine, Hrvat iz Slavonije, Hrvat iz Dalmacije, Hrvat iz Istre, Hrvat iz Međimurja, jer ovo posljednje diže, a prvo u velike oslabljuje samosviest narodne veličine i trga lanac jedinstva« (str. 16).

Svoje razmišljanje »Bog u sudbini pojedinih naroda i Hrvatske« (str. 23—42) Jemeršić zaključuje: »Nama nije dosta, da samo vičemo: »Bog i Hrvati«, i da se ponosimo sa ovim uzvišenim geslom, već mi treba da znademo, da to geslo sadržaje u sebi čvrsto pouzdanje jedino u pravoga

i živoga Boga, koji sudbinom pojedinih naroda ravna. Mi treba da znademo, da to geslo sadržaje u sebi — jednako — i pouzdanje u vlastitu svoju hrvatsku snagu, da na temelju božje pravice i hrvatskoga državnoga prava bude Hrvatska Hrvatima i da ju uz Boga samo Hrvati stvoriti mogu!« (str. 42).

Pogledi na razne vjeroispovijesti u Hrvatskoj

Kad pogledamo milu našu široku hrvatsku domovinu, vidimo da u njoj Hrvati u raznim vjerskim oblicima iztiču svoju nabožnost, dok među svakom pojedinom nabožnošću, trebalo bi da bude vrlo uzka sveza sa hrvatskom narodnošću. Ako su i vjere, pa ma i kako različite, to u samom djelu treba da se hrvatskom narodnošću služe kano dobre i složne sestrice, miljenoj svojoj majci — domovini Hrvatskoj. Svatko treba da ljubi svoju vjeru u kojoj je rođen, ali svi bez razlike treba da sborom i tvorom ljubimo svoju hrvatsku majku domovinu koja nas je rodila. — Bog i Hrvati, dom i narod, vjera i domovina, u tim uzvišenim riečima počiva sve, što našem hrvatskom narodu raznih vjeroispoviesti, može podati osobitu veličinu i slavu, u sjaju pako tih rieči kano u suncu bliešti se na najveličanstveniji način slava Gospodinova. Ko što narodnost zaslužuje, da ju osobito cienimo, tako i vjerska nabožnost — osobito kršćanska, zaslužuje naše vanredno udivljenje i ljubav, jer se ova spušta sa velikim saučešćem k cielom čovječanstvu, k svim razredima, staležima i potrebama naroda. Mi si ju ne smijemo predstavljati samo kano neku sbirku naredaba i zapoviesti, već više kano drugaricu života, učiteljicu i tješiteljicu, koli pojedinih ljudi, tako i čitavih naroda. — Mi ne smijemo izključivo nagibati nit na jednu, niti na drugu stranu, već nastojmo stupati u našem narodnjem životu srednjim putem, čuvajmo se jednostranosti, imajmo vazda na umu i Boga i Hrvatsku, nabožnost i narodnost, jer obe zajednički spojene stvaraju čudesa« (str. 64—65).

O međusobnom odnosu Hrvata i njihovu odnosu prema strancima

»U našoj širokoj Hrvatskoj imade mnogo bratimskih plemena i narječja, koja se u koječem razlikuju, kano Slavonac i Zagorac, Ličanin i Međimurac a i ostali; tuj treba da se svaki pojedinac čuva, da se nikomu ne ruga i da ga ne sramoti. Veli Sveto pismo: da svaki, tko reče bratu svojemu: raka, biti će krivac sudu, a tko reče: budalo, bit će kriv paklu ognjenomu«. . .

Mi treba da sa svakim pojedincem osobito pako i sa strancima postupamo pravedno i uljudno; pa ako su toga vriedni, ne smijemo da ih izključujemo iz svojih družtava i cehova, jer kad bismo to činili pokazali bi, da nismo uglađeni, a niti dostojni potomci naših starih gostoljubivih Hrvata . . .« (str. 181—182).

»Najposlije dižem svoj glas u korist prave narodne sloge i obraćam se k onima, koji se iz tuđine doseliše k nama i kao stranci se u nas nastaniše i izabraše si našu Hrvatsku za domovinu svoju; k tomu pridodajem nekoliko rieči susjednim narodima.

Pamtite stranci i pridošlice! Kao što vas je Hrvatska domovina sa punom pregršti ljubavi privinula na svoje grudi, tako i vi treba da njoj ljubav ljubavlju vraćate. Treba da dobro znadete, da sreća hrvatskoga naroda sreća je i vaša, s toga ne smijete nikakovim zlobnim načinom narušavati mir i slogu naroda, koji vas k sebi primio, niti himbenim podraživanjem dizati brata na brata. Težnju za slobodom i samostalnošću Hrvatske ne podkapajte nikakvom podlošću; visoko štujte hrvatski jezik i ne mislite, da je ovaj samo svojina priprostog naroda, već znajte, da je najveća dika Hrvata i zemlje, u kojoj stanujete. Nastojte da po zakonu pravednosti pribavite sebi i hrvatsko državljanstvo, pa da ne budete samo mrtva uda na živom stablu Hrvatske, već da i svojim životom njezin život pomažete. Kad morate plaćati i poreze i nositi narodne terete. to si izposlujte i učestvovanje u svakom radu za dobro občine u kojoj stanujete, odnosno i čitave domovine. Ako imate pravo glasa prigodom izbora za zemaljske i pokrajinske sabore, to ne pristajte uz bajunete i uz kakav protivnički nagovor, već uviek složno sa svojom hrvatskom subraćom, dižite glas svoj za ponosne Hrvate i muževe, koji će štovati sv. vjeru i hrvatsko državno pravo, a po tom i vas i cielu domovinu. Riečju: što god hoćete da vam Hrvati čine, činite i vi njima« (str. 185—186).

O vrijednosti hrvatskog jezika

»I u onom kraju, gdje je nekoć Gospod Spasitelj svieta živio i umro, u Palestini i Jerusalemu, govorili su tri jezika: grčki, latinski i židovski. Židovski jezik bio je Kristu materinskim. Poznato je, kako je Isus i u istoj svojoj smrti rabio svoj rođeni, židovski jezik, kad je zavapio: Eloi, eloi lama sabaktani? koje znači: Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?

Po primjeru Isusovom treba da i mi ljubimo nada sve, svoj hrvatski jezik, jer ćemo time izkazati najveću zahvalnost Bogu, Stvoritelju svega i darovatelju jezika.

— Jezik nisu ljudi sami sebi nametnuli, već ga primiše od Boga kano dar na putu života. Bog je načinio, da smo se mi među hrvatskim narodom i u Hrvatskoj rodili, da smo hrvatske roditelje imali, od kojih se hrvatskom, a ne drugom jeziku naučismo. S toga i Sv. pismo veli: Od Gospodina je dar jezika. — Pa ako ćemo od svoga tiela, od vremena, novca i drugih stvari davati Bogu račun, kako ne ćemo još više od svog jezika!? Bog će zaista od nas pitati, kako smo svoj jezik ljubili i štovali.« (str. 282—283).

Župnik Ivan Nepomuk Jemeršić zbog svojeg je domoljublja u vrijeme Khuenova režima odležao šest mjeseci u zatvoru.

Osim političkog rada svom je hrvatskom narodu želio i gospodarski pomoći. Zato je osnovao i vodio »Seljačku Zadrugu« i »Gospodarsko Društvo«. Imao je i zasluga za gradnju željezničke pruge kroz Grubišno Polje te uređenje samog mjesta Grubišno Polje.

Umro je 9. prosinca 1938. Kao uzornog svećenika i domoljuba zagrebačka ga je nadbiskupija za života imenovala svojim začasnim kanonikom.

(*Glasnik Hrvatske demokratske zajednice,* 1990, br. 19, str. 32—34, (Zagreb, 7. 9. 1990))

5. O. IVAN RAFAEL RODIĆ (1870.—1954.)

Rodio se 15. lipnja 1870. u selu Nurkovac kod Slavonske Požege. Pučku školu svršava u susjednom selu Brestovec, a zatim polazi gimnaziju u Požegi. Za vrijeme školovanja stanovao je u franjevačkom samostanu. Rad mladog Rodića posebno je pratio njegov stric-franjevac Ivo Rodić. Upoznavši mladićeve sposobnosti oduševljava ga za daljnji studij. Budući da se Ivan odlučuje za svećeničko-redovnički stalež, odlazi 1886. u franjevački novicijat u Beč. U novicijatu dobiva redovničko ime Rafael. Teologiju je studirao na franjevačkoj bogosloviji u Baji i sveučilištu u Beču. Studij je svršio s izvrsnim uspjehom.

23. srpnja 1893. zaređen je u Beču za svećenika, gdje 30. srpnja iste godine služi mladu misu u franjevačkoj crkvi. Iza toga postaje lektor biblijskih znanosti na franjevačkoj bogosloviji u Baji. Oduševljeni je pristaša reforma pape Leona XIII. u franjevačkom Redu. Ne plaši se preuzeti reforme, koje donose izvjesnu strogost, već i drugu braću savjetuje i potiče da ih prime te tako bolje odgovore svojem pozivu.

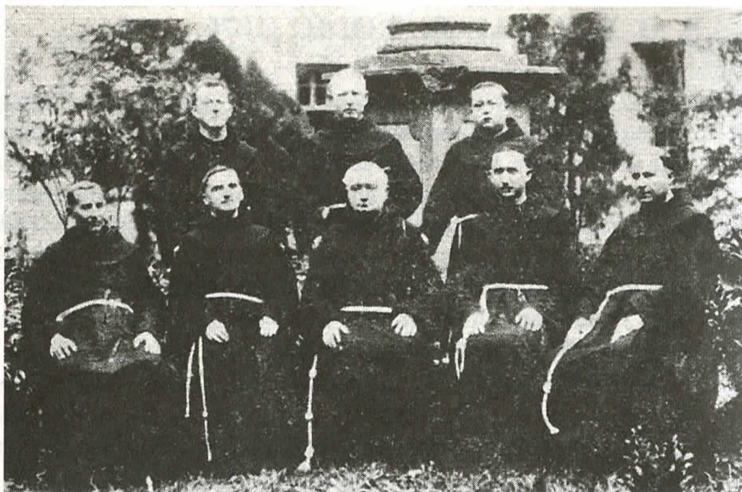
1898. postaje gvardijan bečkog samostana i savjetnik generalnom komisaru p. Martinu Lutzu. Generalni Komisarijat u Beču jedan je od pet Komisarijata osnovanih 1898. u Europi koji su promicali spomenutu obnovu.

Kada je 1900. bila osnovana nova hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, zahvaljuje se na dosadašnjim dužnostima te među prvima stupa u nju. Kao prvi provincijski kustod i gvardijan zagrebačkog samostana mnogo je surađivao s osnivačem provincije o. Vendelinom Vošnjakom. O. Rafael obnavlja tada našu crkvu na Kaptolu, a ima udjela i u obnovi iločke crkve. (Sl. 139.a)

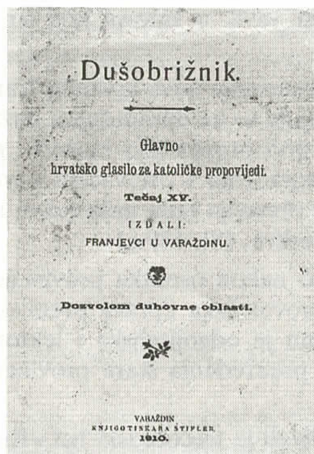
Budući da se ubrzo nakon osnutka provincije mislilo na osnivanje vlastitog sjemeništa, provincijska uprava premješta o. Rafaela 1903. u Varaždin. Povjerena mu je odgojiteljska i lektorska služba. Osim tog vodio je poslove oko preuređenja stare provincijske bolnice u sjemenište.

Neko vrijeme uređivao je trećoredski list »Ružičnjak« i propovjednički časopis »Dušobrižnik«. (Sl. 139.b)

1909. ponovno je premješten za gvardijana u Zagreb, a 1912. braća mu povjeravaju provincijalsku službu. Na toj dužnosti ostaje do 1918. Naša provincija razvija pod njegovom upravom razgraničenu pučku misijsku djelatnost u našim krajevima. Osim djelatnosti u provinciji radi na podizanju katoličke svijesti u Hrvatskoj; jedan je od suradnika I. Kat. Kongresa u Zagrebu; organizator je sastanka upravitelja Trećeg reda iz

Sl. 139.a Prva uprava novoosnovane Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda. (O. Rafael je četvrti po redu na slici, s lijeva na desno).

Dušobrižnik.

Glavno hrvatsko glasilo za katoličke propovijedi.

Tečaj XV.

IZDALI: FRANJEVCI U VARAŽDINU.

Dozvolom duhovne oblasti.

VARAŽDIN KNJIGOTISKARA ŠTIPLER 1910.

Sl. 139.b

cijele Hrvatske; uvodi »Marijinu misnu zadrugu« kod nas; osnivač je bratovština »Vojska sv. Križa«, »Društvo sv. Franje Solana za franjevačke misije« a osnivač »Društva sv. Rafaela« za hrvatske iseljenike u SAD.

Da bi bolje upoznao stanje naših iseljenika i međusobno ih bolje povezao, putuje 1914. u Sj. Ameriku.

Budući da je bio poznat kao uzoran i sposoban franjevac, Uprava Reda povjerava mu u više navrata vizitaciju provincija u Madžarskoj, Njemačkoj, Poljskoj, Sloveniji i Bosni. Najviša crkvena Uprava zapazila je njegovu plodonosnu aktivnost u provinciji, Redu i vjerskom životu u Hrvatskoj.

Zbog izvanrednih zasluga sv. Otac Pio XI. imenovao ga je 10. veljače 1923. za apostolskog administratora Banata. Apostolska Administratura uspostavljena je u jugoslavenskom dijelu Banata nakon I. svjetskog rata. Prije je taj dio pripadao čanadskoj biskupiji, koje se sjedište nalazilo u Rumunjskoj. Administratura je ustanovljena zbog otežalih susreta biskupa s vjernicima. O. Rodić prihvatio je ovo imenovanje. Već iduće godine slijedilo je i drugo kojim je imenovan za prvog nadbiskupa obnovljene beogradske nadbiskupije. Za biskupa je bio posvećen u Beogradu 6. prosinca 1924. (Sl. 140.)

Sl. 140. Fra Ivan Rafael Rodić, kao beogradski nadbiskup

Prema pisanju ondašnjeg »Katoličkog lista« od 24. prosinca 1924. u Zagrebu, »Nadbiskup je stao na čelo katoličke Crkve u Srbiji, koja treba da pokaže svoju snagu. Na principu političke tolerantnosti, građanske obzirnosti i kršćanske ljubavi, treba da među pravoslavnima pokaže svu svoju ljepotu i vrijednost. Nema sumnje da je u ovom radu na čelu Crkve potreban muž ne samo duboke učenosti i uzornih kreposti, nego

i profinjenog takta, koji će u svakom času crkvenog života znati sačuvati i unaprijediti ugled, dostojanstvo i razvitak povjerene Crkve.«

I zaista u svojoj dvanaestogodišnjoj službi nadbiskupa naišao je na velike poteškoće. Međutim, tih 12 godina ispunjeno je njegovim agilnim radom za povjerenu Crkvu, osnovao je nekoliko župa u Beogradu i unutrašnjosti Srbije, podignuo je više crkava i crkvenih objekata, osnivao je katoličke organizacije, osobito za mlade, pokrenuo je izdavanje »Glasnika Katoličke Crkve u Beogradu« itd.

Katoličku katedralu u Beogradu zbog »nepremostivih zapreka« nije uspio izgraditi. Taj je slučaj toliko djelovao na njega da je to jedan od uzroka zbog kojih se 1936. zahvalio na nadbiskupskoj dužnosti. Tada kao naslovni nadbiskup filipopoljski odlazi među svoju braću u požeški franjevački samostan. U Požegi je ostao sve do svoje smrti 1954. Dok može, pomaže braći u pastoralnom radu, osobito u propovijedanju i ispovijedanju. Usmenu molitvu kojoj je kroz čitav život bio odan, posebno je njegovao u zadnjim godinama svoga života.

Malo prije smrti pisao je tadašnjem Kustodu provincije: »Život mi se primiče kraju. Srce mi je oslabilo, noge su mi počele oticati. A to su znaci sigurnog putovanja... Pa dosta je bilo. Ako dočekam 15. lipnja ove godine navršavam punih 84 godina, kojih se nisam nikada nadao dočekati. Deo gratias.«

LITERATURA

O. Mladen Barbarić: O. Ivo Rodić (biografija), Palanka 1911.

Katolički list, Zagreb, 22. ožujka 1923., Zagreb, 24. prosinca 1924.

Katoličke novine, Zagreb, 1926. br. 27., 1929. br. 13., 1936. br. 51.

Glasnik sv. Franje, Zagreb, 1925. siječanj—veljača 1943.

O. Mladen Barbarić: Fragmenti, Osijek, 1934.

Vjesnik hrv. franj. prov. Zagreb, 1954. br. IV.

O. Srećko Majstorović: Sluga Božji otac Vendelin, Slavonski Brod, 1967.

O. Srećko Majstorović, Ivan Rafael Rodić, prvi beogradski nadbiskup, Slavonski Brod, 1971.

(*Pokušaji — Matija Petar Katančić. List Franjevačke gimnazije u Samoboru,* 1972, br. 11, str. 14—16).

6. O. WOLFGANG KOGLER — KIPAR U KARTUZIJI

U kartuziji u Pleterju živio je skroman redovnik o. Wolfgang Kogler. Njegov tihi rad i molitva ostaju skriveni u kartuzijskim zidinama, ali se plodovi vide i izvan kartuzije. Umro je u studenom 1993.

Dugi put do kartuzije

2. veljače 1913. u Eisenerzu kraj Graza u Austriji rodio se dječak u obitelji Kogler. Na krštenju dobiva ime Josip. (Obitelj je imala devetoro djece. Najstarija kći stupila je u samostan). Osnovnu školu završio je u rodnom mjestu. Gimnaziju pohađa u Admontu i Linzu. 1929. stupa u red sluga bl. Dj. Marije. U novicijatu dobiva ime Wolfgang. Iza novicijata završava gimnaziju u Halu.

Bogosloviju je učio u Innsbrucku. Počinje ga sve više privlačiti molitveni život i samoća. Počela se u njemu buditi želja da pođe u kartuzijance. Kao servitski klerik išao je jednom zubaru. U čekaonici mu dođe u ruke časopis s reportažom o kartuzijancima. Upravo je to i tražio. Želju povjeri provincijalu. On mu savjetuje da malo pričeka.

Bogosloviju završava 1937. Te je godine imao i mladu misu u Vordernbergu. Tu je stanovala njegova obitelj nakon očeve smrti. Kao mladomisnik uzeo je geslo *»Po Mariji k Isusu«.* Na ponovno traženje, provincijal ga pusti u kartuziju. Primljen je u Pleterje. Tamo je stigao 25. VIII 1937.

Počeci su bili teški. Zavjete je položio na blagdan Bezgriješne 1939.

Dolaze teške ratne godine. Krajem 1943. ili početkom 1944. dobiva iz Berlina poziv za vojsku. No, poziv je zakasnio. Na konzulatu u Ljubljani objasnio je što je na stvari. Vraćen je u Pleterje. Morao je čekati novi poziv.

Konačno dobiva obavijest da se vrati u Vordernberg. Po želji župnika i u dogovoru s biskupom postaje upravitelj područne crkve. Na toj dužnosti ostaje dvije godine. Tako je pošteđen vojnog poziva. Onda prihvaća službu kapelana u župi St. Marein na godinu dana.

Rat je završio. Povezao se s kartuzijom u Haienu (kraj Düsseldorfa). Prior mu je isposlovao da može doći u Njemačku, ali samo kao zarobljeni njemački vojnik. Tako 6. VIII stiže u kartuziju Haien.

S vremenom se stanje u Europi smirilo. Vrhovna uprava poslala ga je u rujnu 1963. ponovno u Pleterje. (Sl. 141.)

Sl. 141. Kartuzijanac p. Wolfgang Kogler

Moli i radi

Kartuzijanci uz svoj molitveni život svakodnevno moraju određeno vrijeme raditi i vlastitim rukama. Zato svatko ima svoj posao. O. Wolfgang bavi se kiparstvom. Stvara iz terracotte i keramike. Skroman kartuzijanac ne bilježi što je sve dosad ostvario. Uporan prijatelj ipak ustvrđuje *napravio je oko 600 jaslica* (što velikih za crkve, što malih kućnih) i otprilike *isto toliko raspela* različite veličine. *Broj kipova svetaca ne može se znati ni približno.*

Kako je sve započelo? Jednostavno i vrlo simpatično. Dok je za vrijeme rata boravio u Vordernbergu, ministranti su ga zamolili da im napravi jaslice. Figure se nisu mogle nabaviti. Pokušao ih je sam napraviti od gipsa. Nije išlo. Pokušao je onda od šamota. To je već bilo bolje. Napravio je tako dvoje-troje za ministrante. Tako je počelo.

Prve velike jaslice izradio je za kartuziju u Haienu. Smjestili su ih u dvoranu za goste. Kad su ih neki vidjeli, počeli su moliti da i njima napravi. Tako je napravio nekoliko kućnih za pomoćno osoblje kartuzije, a onda za novake kartuzije i za vanjsku kapelu. Napravio je i kip Djeteta Isusa koji je postavljen usred kora.

Ipak, prava djelatnost započela je po dolasku u Pleterje 1963. Napravio je jaslice za vanjsku kapelu. Ljudi su ih vidjeli i naručivali za se. Glas o njegovim umjetničkim ostvarenjima naglo se širio. Monografija »Jaslice na slovenskem« (Ljubljana, 1981.) navodi i dio Koglerova pisma: *»Odkrito povem, da se nimam za umetnika. Delam pač, ker ljudje to želijo in jih jaslice veselijo — delam takom kakor mi da ljubi Bog . . .«*

»Nisam umjetnik«

Djela o. Wolfganga počela su stizati na sve strane u zemlji. Dobar dio ima ih i u Hrvatskoj. Kako on sam zapaža, *jaslice* od njega pretežno naručuju iz Slovenije. Bilo bi ih nemoguće sve nabrojiti. Raspela međutim traže najviše u Hrvatskoj. Tako njegovo *raspelo* nalazimo u franjevačkom sjemeništu u Samoboru (1970.), u sjemeništu u Đakovu (1974.), u Murskoj Soboti (1977.), u Preseki (1977.) i u Sori-Medvodama (1978.).

U Titelu kraj Novog Sada i u Novom Selu na Dravi naći ćemo i *Križni put* o. Koglera. Osim toga naći ćemo i njegov *Božji grob* u Dubravi kraj Gradeca (1975.), u Murskoj Soboti (1977.), Starim Jankovcima i Ilači.

Naprosto je nemoguće nabrojiti *kipove tolikih svetaca* koje je o. Wolfgang napravio. Ipak, nabrojit ćemo najčešće njegove teme: *sv. Obitelj* (kipovi i mnogi reljefni oblici), *Marija s djetetom Isusom, bl. Djevica Marija* (franjevci u Kamniku, Kotor Varoš i Sora-Medvode), *Gospa Lurdska i Bernardica* (Lovas), *sv. Josip* (Artiče), *sv. Ivan Krstitelj* (Stari Jankovci), *sv. Petar i Pavao* (Skakavac), *sv. Petar* (Kotor Varoš), *sv. Ana* (Barilovački Leskovac), *sv. Martin biskup, Sv. Franjo Asiški, sv. Antun, sv. Mala Terezija, bl. Leopold Mandić . . .*

U želji da upotpunim sliku o njegovu umjetničkom radu, zamolio sam ga da mi rekne nešto o tome. Evo što sam doznao:

— Najradije ne bih ništa govorio. Kakav je moj stil? Kakve kipove radim? Već su me više puta o tome pitali. Ne znam. Možda i nema stila, ili ih je više zajedno: forma viva, klasični, ekspresionistički. Netko je za šalu rekao da je to zapravo »volfgangski« stil. Mislim da nije originalan. Sjećam se dobro stilova koje sam gledao. Podsvjesno sastavljam, slobodno izrađujem, kako mi dođe nadahnuće i kako imam vremena. Neki traže da im napravim »više klasično«, a neki opet »više moderno«.

Netko je bio u Pleterju. Zatim je otišao u Tirol. Tamo je vidio jaslice koje Tirolci rade. Kasnije mi je rekao: »Kad sam vidio tirolske jaslice, odmah sam se sjetio Vas. Vaš stil!« Bio sam više godina u Tirolu i vidio sam jaslice po crkvama i kućama. Samo, tamo rade od drveta . . .

Ipak »moj stil« nije originalan. Zato moram priznati da i nisam umjetnik. No kako bilo da bilo, uvijek vrijedi ona: Samo je Bog umjetnik. Drugi ga samo više ili manje imitiraju. (Sl. 142.)

Sl. 142. Kip iz terakote, Sv. Franje Asiški (1982.), djelo p. Wolfganga Koglera, kartuzijanca iz Pleterja

Na vratima o. Wolfganga stoji latinski natpis *»Tko čuva svoga Gospodara, poštiva se«* (Izr 27, 18). Da, oče! Nadamo se da ćete Vi i dalje *»čuvati svoga Gospodara«* i raditi na njegovu slavu. Očekujemo da ćemo vidjeti po našim crkvama još mnogo Vaših raspela, jaslica, kipova bl. Dj. Marije i svetaca. Neka Vam Gospodin dade snage!

(*Marija — vjerski list za Marijine štovatelje,* XXI/1983, br. 2, str. 67—69)

7. UZ 40. GODIŠNJICU SMRTI UZORNOG FRANJEVAČKOG BOGOSLOVA JUSTINA MIHAELA NOVAKA (1956.—1996.)

Prije 40. godina u Dunavu, kod danas porušenog Vukovara 7. kolovoza 1956. utopio se fra Justin Novak, franjevački bogoslov, koji je završio treću godinu teologije na katoličkom bogoslovnom fakultetu.

Njegov kolega ukratko je opisao ovako njegov život: »Rodio se u Mačkovcu kod Čakovca 4. studenoga 1931. godine. Osnovnu je školu završio u rodnom selu, a onda polazio gimnaziju u Čakovcu. Uvijek miran i povučen zaslužio je, da ga profesorski zbor javno pohvali i stavi za uzor u vladanju ostalim đacima čakovečke gimnazije.

Godine su prolazile i tako se približavalo vrijeme, kada će Mijo (tako se fra Justin zvao u svijetu) započeti posljednje razdoblje svoga života. Na Veliku Gospu 1948. godine obučen je u franjevačko redovničko odijelo i dobio ime fra Justin. 16. kolovoza slijedeće godine položio je jednostavne redovničke zavjete i došao sa sedmoricom svoje subraće iz novicijata u Zagreb, da tu nastavi gimnaziju. Četiri viša razreda gimnazije svršio je na Interdiecezanskoj vjerskoj srednjoj školi u Zagrebu. Svoje je dužnosti shvaćao veoma ozbiljno. Ne propuštajući svoje redovničke dužnosti marljivo je učio, da se što bolje spremi za buduću djelatnost. U lipnju 1951. godine položio je ispit zrelosti, a u jesen iste godine pozvan je na odsluženje kadrovskog roka u JNA. Vojsku je služio dvije godine; nešto u Prilepu, a nešto u Goraždu u Bosni. U jesen 1953. godine, pošto se već vratio iz vojske započeo je bogoslovski studij na bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. Završio je tri godine studija. (Sl. 143.)

Na blagdan Bezgrešnog Začeća Marijina 1954. godine položio je svečane zavjete s još dvojicom braće sunovaka u našoj crkvi u Zagrebu. Time je samo svečano izrazio ono, što je neopozivo odlučio svojim stupanjem u Red.

Sedam godina svoga redovničkog života ispunio je bezbrojem dobrih djela praćenih dugim nizom molitava i žrtava, koje je posvećivao dobrom Bogu. Posebno se zanimao za glazbu, te je u sviranju orgulja mnogo napredovao, tako da je već i sam nastupao kao orguljaš u Zagrebu i Samoboru. O. magister dodijelio mu je dužnost glazbenog arhivara u klerikatu i postavio ga svojim pomoćnikom u službi dirigenta pjevačkog zbora braće klerika. Time su na fra Justina bile stavljene i teške dužnosti, kojim je udovoljavao s uzornom strpljivošću i ljubavlju. U tom ga je pomagala njegova nutarnja veza s Gospodinom.

Sl. 143. Fra Justin Mihael Novak (1931.—1956.) iz Mačkovca kod Čakovca

Brevijar je molio revno i pobožno. Volio ga je moliti u zajednici. Osim toga svaki je dan molio i franjevačku krunicu i križni put. Tako je od različitih kamenčića pobožnosti izrađivao mozaik vlastite svetosti, koji će predati Gospodinu Bogu u susretu s njime.

3. kolovoza ove (tj. 1956.) godine pošao je čitav klerikat u Vukovar, da za 26. kolovoza ode u Ilok na proslavu 500-godišnjice smrti sv. Ivana Kapistranskog. Pošao je i fra Justin. U Vukovaru smo se zadržali desetak dana. No tih desetak dana bilo je i odviše ispunjeno zapravo samo jednim doživljajem. U utorak, 7. kolovoza, u 6 sati ujutro naš je zbor pjevao »Requiem« pod vodstvom fra Justina. Nitko nije ni slutio, da ćemo sutradan također pjevati »Requiem«, ali ne pod vodstvom fra Justina, nego za njega. U utorak poslije podne pošli smo na kupanje u jedan rukav Dunava. Tu je nešto prije pet sati potonuo fra Justin. Nakon dva sata nađen je u podvodnom grmlju i izvađen iz vode. Svi su znakovi pokazivali, da se nije radilo o običnom utapljanju, nego o srčanoj slabosti, što je potvrdio i kasniji liječnički iskaz. Mrtvo smo tijelo prevezli na vukovarsku obalu i prenijeli u samostan, gdje smo ga obukli u redovničko odijelo. Tada smo nad pokojnim fra Justinom izmolili mrtvački oficij spominjajući se, da se toga dana posljednji put pričestio.«

(KRIŽAJ A., Uspomena na pokojnog fra Justina. *Obavijesti,* 1956, br. 7, str. 64—65; U nešto širem obliku isti je autor napisao članak pod istim naslovom u *»Corona — prinosi književnog zbora hrvatskih franjevačkih bogoslova 'Duns Scot'«, broj 21, god. 1956, str. 137—140*)

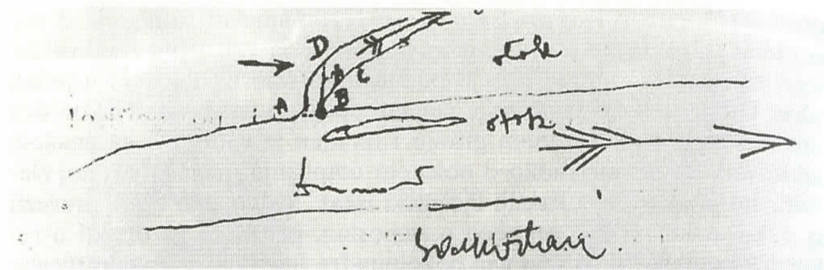
Uz ove zabilješke ostali su podaci uzeti iz »Provincijskog arhiva — Zagreb. Matricula Provinciae Croatiae. Abexordio eiusdem — 1990. Fr. Justinus Michael Novak).

O tome kako se nesreća dogodila odmah je magister bogoslova o. Karlo Kaić obavijestio tadašnjeg provincijala o. Damjana Damjanovića, pismom iz Vukovara, od 8. 8. 1956. godine: »Nesreća se dogodila jučer u utorak oko 5 sati poslije podne. Nisam išao s njima na kupanje, jer sam bio zapriječen popravljanjem zuba. Pošao je o. Dominik. Budući, da nismo imali prikladnog mjesta za kupanje zbog navale svijeta dva puta smo se kupali preko obale na otoku. Mjesto je vrlo pogodno i s mnogo pličine. Međutim ljudi su i tamo oba puta došli i to u velikom broju. Zato sam u utorak prije podne otišao s dvojicom klerika i Trpimirom Žigrićem, da pronađemo pogodnije mjesto za kupanje. Otišli smo u »Dunavac«, rukav Dunava na bačkoj strani i pregledali mogućnosti kupanja. Našao sam vrlo lijepo mjesto oko stotinu metara u rukavu, s dubinom rijeke od 2 m u sredini. Sam sam mjerio dubinu. Voda je posve lako tekla, da se jedva primjećivalo!

Kad su poslije podne pošli na kupanje naredio sam im, da se kupaju na tom mjestu, a dvojica što su bili samnom odveli su ih na mjesto skupa s o. Dominikom.

Prije 5 sati došao je zubaru po mene Kerubin i rekao mi da se Justin utopio, da idem dolje, traže ga i još ga nisu našli. Odmah sam sjeo u čamac i za pola sata došao onamo. Ribari su ga tražili dugim motkama i udicama. Bilo je to 50 metara od ušća rukavca. Otprilike ovako: (Sl. 144.)

Prema pričanju klerika nekolicina ih je otišla skupa s Justinom na usta rukavca kod A i ondje preplivali rukavac. Ističu, da se Justin kod

Sl. 144.

B dugo odmarao. Duljina plivanja nije naročita no voda je tu još jaka. Ostali su preplivali, odnosno pustili se u rukavac i otišli na obalu. Posljednji se spustio Justin i plivao kao i ostali prema D. Već je bio skoro prešao sredinu rijeke (ondje širina do 20 metara) a onda se zaputio opet prema drugoj obali prema C. Došao je na jedan metar od obale i ondje na dubini od 2—2,5 m počeo krkljati i udarati rukama. Ali samo časak. Prema Korneliju, koji je vidjevši počeo vikati i plivati prema njemu digao je obe ruke u vis i nestao. Odmah kraj njega nalazila se jedna debela grana, koju nismo mogli ni pomaknuti ni izvaditi, a koju je mogao vrlo lako dohvatiti. Bio je upozoren u brzini na nju. Odmah su čamcima doletjeli na mjesto, Dominik je ronio, ali nisu ga našli. Na tom mjestu nalaze se u dubini panjevi i granje, ali koje on nije mogao dohvatiti niti zapeti za njih jer je duboko. Tu je rukavac još dosta dubok na nekim mjestima. Nakon jednosatnog traženja izvučen je motkom iz jedne rupe oko četiri metra udaljene od mjesta utapanja. Dubina je bila oko 5—6 metara. Ne treba misliti o nekoj rupi u koju bi propao, jer tlo nije imao pod nogama i plivao je. A ta rupa stvarna je dubina rukavca na tom mjestu — zapravo najdublja točka.

Čim smo ga izvadili pokušao sam mu isprazniti želudac, ali u njemu nije bilo ni kapi vode. Počela je izlaziti slina i hrana. Glava je bila naglašeno modra, a tijelo blijedo. Odmah sam pomislio na kap. Međutim liječnik misli da je po srijedi insufficientia cordis accuta, a da se on zapravo nije ni utopio, nego da je potonuo na dno zbog nemoći i zastoja srca. Doktorica u Zagrebu je naglasila njegovo prošireno srce. To sam se sjetio tek poslije svega.

Odnijeli smo ga i danas sahranili. O. Dioniz je obavio sprovod. Roditelji još nisu stigli.

Moram ovdje završiti! Žure se na vlak. Vjerojatno ćete razumjeti težinu stila. Kažu da je oko sedam hiljada ljudi bilo na sprovodu. Zahvalio sam im se na grobu na pažnji.«

(Provincijski arhiv — Zagreb, Kaptol 9. Fascikl o pok. fra Justinu Novaku)

Jedan od fra Justinove subraće u Coroni, broj 21. g. 1956, na str. 183. u Ljetopisu klerikata piše:

8. VIII.

Ove noći spavali smo veoma slabo.

U 6 sati o. Migister je služio svečanu Misu zadušnicu. Na koru se osjećala velika praznina. Dan je protekao u pripremama za sprovod. (Sl. 145.)

Sl. 145. Fra Justin Novak na odru u vukovarskoj crkvi

Vukovar se zaista lijepo oprostio s ovim nepoznatim mladićem iz suprotnog kraja zemlje, s kojim ga je spajala samo živa vjera i ljubav prema našem Redu! Veličanstvenom sprovodu prisustvovalo je nekoliko tisuća ljudi vjernika i inovjernika, pa i nevjernika; djeca u bjelini nosila su redovničke i kleričke simbole: regulu, krunicu, brevijar, ampulice, ključeve, svječnjak i evanđelistar. Vukovarski trećoreci i ovom su prilikom svestrano pokazali svoje duboko suosjećanje i bratsku ljubav prema Pomlatku naše Provincije. Sprovod je vodio o. Dionizije Andrašec, gvardijan iz Subotice. U crkvi se s pokojnikom oprostio o. Gvardijan, a na groblju fra Milivoj i o. Magister. Psalme smo pjevali zborno po Molitoru, a na kraju smo otpjevali Jankovu nadgrobnicu »Blago onom, tko počiva.« (Sl. 146.)

Sl. 146. Sprovod fra Justina Novaka u Vukovaru. Sprovod je predvodio o. Dionizije Andrašec. Na slici se vide slijedeći klerici koji su nosili fra Justinov lijes: fra Bernardin Šulj, fra Augustin Didović i fra Euzebije Mak. Djevojčice u bjelini nose pokraj lijesa znakove svećeničke službe.

Sl. 147. Majka Magdalena Novak na grobu fra Justina. Uz nju je pokojnikov šogor Antun Radek sa sinom Franjom. U pozadini su braća klerici s magistrom o. Karlom Kaićem

12. VIII.

Nedjelja. Poslije podne posjetili smo — posljednji put prije odlaska iz Vukovara — fra Justinov grob. Teška smo se srca s njim oprostili, unatoč potpunoj sigurnosti ponovnog sastanka. (Sl. 147.)

* * *

Njegova žrtva mladog života posvećenog bogu urodila je kao i život s. Agneze Damiš (vidi: DAMIŠ Ivan, »Iz prošlosti župe Čakovec«, Zagreb, 1994., str. 248—249) mnogim plodnim duhovnim zvanjima i procvatom vjerskog života u selu Mačkovec.

8. FRANJEVAC, O. ALBERT HORVAT (1936.—1979.) NAŠ PROFESOR I ODGOJITELJ KOJEGA SMO POŠTIVALI I VOLJELI

Prošlo je već 15 godina od smrti prof. o. Alberta Horvata, člana Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda sa sjedištem u Zagrebu. O. Albert je na nas svoje učenike i klerike, kao profesor i odgojitelj, ostavljao dojam čovjeka razboritosti i trijeznosti, a u isto vrijeme bio nam je stariji brat i prijatelj kojeg smo voljeli i poštivali. Zato ovi retci nisu samo neko sjećanje iz zahvalnosti na njega, nego i želja da ga se predstavi i široj javnosti.

Djetinjstvo i mladost

O. Albert Horvat rodio se 23. travnja 1936. u Virovitici. Otac Jeronim bio je poštanski poslužnik, a majka Magdalena rođ. Matotek domaćica. Na krštenju, 24. 4. iste godine, u virovitičkoj crkvi sv. Roka dobio je ime Antun. Krsni su mu kumovi bili Ignjat i Milka Vidović, a krstio ga je franjevac o. Placido Belavić, književnik i prevodilac.

Mali je Antun zajedno sa sestrom Đurđom dobio lijepi kućni i vjerski odgoj. Antun je već kao dječak postao ministrant u virovitičkoj franjevačkoj crkvi. Osnovnu školu i 6 razreda gimnazije pohađao je i završio u Virovitici. Pod vodstvom brižljivih franjevaca u njemu se rađa klica duhovnog zvanja. Prekida gimnaziju i stupa u Franjevački red.

Mladi franjevac

U novicijat Franjevačkog reda stupio je 30. srpnja 1952. g. u Vukovaru. Prilikom oblačenja dobio je redovničko ime — fra Albert. Nakon godine sprovedene u kušnji, polaže prve redovničke zavjete 31. 7. 1953. godine. Već dan iza toga dolazi u klerikat u franjevački samostan u Zagrebu na Kaptolu 9. Tu se uključuje u redovnički život. Tijekom šk. g. 1953/54. uspio je na IX. gimnaziji (mješovitoj) u Zagrebu položiti 7. i 8. r. gimnazije i u rujnu iste godine maturirati. Svečanim zavjetima 4. 10. 1957. koje je položio u Zagrebu definitivno se opredjelio za svoj duhovni poziv.

Istovremeni student dvaju fakulteta

Fra Albert se nakon položene mature upisao na Katolički bogoslovni fakultet u Zagrebu, gdje je s visokim ocjenama polagao ispite. Ujedno

se 5. 10. 1955. upisao na Filozofski fakultet — IV. (povijesna grupa) također u Zagrebu.

Na Bogoslovnom fakultetu diplomirao je 2. lipnja 1960. g. s odličnim uspjehom. U međuvremenu je 31. siječnja 1960. u Zagrebu zaređen za svećenika. Mladu Misu imao je u veljači 1960. u rodnoj Virovitici. Te iste 1960. godine, 24. i 25. lipnja položio je na Bogoslovnom fakultetu licencijat (magisterij). Naslov klauzurne radnje bio je »Uvjeti za opravdanost čina s dvostrukim učinkom i primjena na koje suvremeno pitanje«. Magisterij je također položio s odličnim uspjehom.

Sl. 148. O. Albert Horvat

Potom se dao na polaganje preostalih ispita na Filozofskom fakultetu. Diplomirao je 18. 11. 1962. (broj diplome 2575). God. 1962/63. nalazi se na jednogodišnjem odsluženju vojnog roka u Ptuju u Sloveniji. Po svršetku vojnog roka u redovničkoj Provinciji čekalo ga je niz zaduženja. (Sl. 148.)

Profesor, graditelj i direktor Franjevačke gimnazije

Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda od svoga je osnutka 1900. godine posvećivala puno pažnje svom podmlatku. Već g. 1903. osnovala je Provincija u Varaždinu svoje sjemenište. U tom je gradu 1925. g. Provincija otvorila i svoju srednju školu, a g. 1927. započela je izgradnja velike gimnazije s kolegijem. Kako je 1945. sve to bilo nacionalizirano, Provincija je 1954. otvorila vlastitu gimnaziju u sklopu zagrebačkog franjevačkog samostana na Kaptolu 9. Ovdje je gimnazija sa sva četiri razreda djelovala do 1964., kada je zbog brojnosti podmladka odlučeno da se I i II r. prebace u franjevački samostan u Samobor. U međuvremenu započinje na samostanskom zemljištu u Samoboru 1967. izgradnja nove zgrade Franjevačke gimnazije i sjemeništa. Nastava u novoj zgradi započela je šk. g. 1969/70, a sama je zgrada svečano otvorena i blagoslovljena 1970. g. Gimnazija je djelovala do ljeta 1977. g. kada je zbog premalog broja sjemeništaraca zatvorena.

O. Albert Horvat predavao je na Franjevačkoj gimnaziji što u Zagrebu što u Samoboru od šk. g. 1960/61. — 1976/77. ove predmete: povijest, zemljopis, sociologiju, vjeronauk, glazbeni, ustav i tjelesni odgoj.

U vremenskom razdoblju šk. g. 1966/67 — 1968/69. bio je i direktor škole. Kada je preuzeo tu službu imao je samo 30 godina života što svakako pokazuje njegovu sposobnost, ali i povjerenje Provincije u svoje mlade članove. Taj period obilježen je i gradnjom zgrade Franjevačke gimnazije i sjemeništa. O tome je zapisano:

Neka bude spomenuto da je gimnazija izgrađena za provincijala Kazimira Đurmana, ekonoma Provincije o. Efrema Kujundžića, samoborskog gvardijana o. Miljenka Holzleitnera, prefekta sjemeništa o. Fakunda Fridricha. Osobito su se založili osobnim radom o. Efrem Kujundžić, pok. o. Albert Horvat, pok. o. Krešimir Curl, fra Jeremija Kolednjak, pok. fra Roland Bognar. Mnogo su pomogli, osobito u kopanju temelja klerici i sjemeništarci. Majstori i radnici pod vodstvom Josipa Kapuste iz Zagreba zaista su u kratkom vremenu izgradili i uredili zgradu da je nakon dvije godine gradnje mogla započeti s redovnom nastavom.

(Usp., DIDOVIĆ A., Samoborski franjevci, u: »Samobor — sakralno-povijesni vodič«, Samobor 1988, str. 83.)

U vremenskom razdoblju od šk. g. 1971/72. pa sve do svoje smrti predavao je i na Interdijecezanskoj gimnaziji na Šalati u Zagrebu povijest i povijesne predmete. (Sl. 149.)

Sl. 149. P. Albert Horvat kao član komisije na jednoj maturi (s lijeva na desno stoje: o. Filibert Gas, o. Inocent Zrinski, o. Albert Horvat, i o. Časlav Husnjak)

U Upravi Provincije i odgojitelj budućih svećenika

Sasvim je razumljivo da su braća takvom čovjeku kao što je o. Albert u više navrata povjeravala najodgovornije dužnosti. Tako je u tri navrata bio definitor (savjetnik) Provincije. Bilo je to u ovim razdobljima: 1966.—1969; 1969.—1972; 1975.—1978.

Uz sve ovo o. Albert je također u više navrata vršio službu magistra budućih klerika. Tu je službu vršio u ovim razdobljima: Od šk. g. 1966/67 — 1967/68 — bio je magister klerika gimnazijalaca u Zagrebu, a šk. g. 1968/69. u Samoboru. Ta mu je dužnost nanovo povjerena u Samoboru u razdoblju šk. g. 1973/74 — 1974/75.

U razdoblju pak šk. g. 1975/76 — 1977/78. bio je magister bogoslova u Zagrebu. (Sl. 150.)

Sl. 150. P. Albert Horvat (sasvim lijevo) zajedno s bogoslovima na betoniranju nove zgrade Franjevačkog sjemeništa i gimnazije u Samoboru

Bolest i smrt o. Alberta

O. Albert umro je u nedjelju 4. ožujka 1975. g. oko 11 h u bolnici u Zajčevoj ulici u Zagrebu. Njegovu posljednju postaju križnoga puta detaljno je opisao o. Bonaventura Duda:

»Albertova se bolest stručno zove »morbus Hodgin«. U jesen 1975. podvrgnut je operaciji slezene. Povremeno se vraćao u bolnicu »Dr Ozren Novosel« u Zajčevoj 19 radi te citostatske terapije. Paralelno s time ide na zračenje u Institut za tumore i slične bolesti u Ilici 197. Sačuvale su se 23 otpusnice iz bolnice. Mi koji smo s njime živjeli u Zagrebu i Samoboru dobro se sjećamo tih odlazaka i povrataka. Bilo je s njima uvijek malo Velikoga petka, kad je odlazio, i Uskrsa kad se vraćao. Liječenju se podvrgavao s velikom strpljivošću i poučljivošću liječnicima, iako je to stalno zahtijevalo mnogo napora i dosadnih putovanja i čekanja. Sve to vrijeme Albert nije nikada poveo razgovor o svojoj bolesti, a još se manje žalio ili se dao žaliti od drugih. U zajednici je uvijek zračio smirenošću, vedrinom i bratskom nazočnošću. Osobitom je radošću bio ozračen svaki njegov povratak u bratsku zajednicu.

I tako se redala postaja za postajom njegova križnog puta, a mi smo se stalno pitali u kojem je stadiju njegova bolest. Znali smo da svaki čas može nadoći ono posljednje, a uvijek je postojala i dugoročnija nada. Onamo od prošlog Božića, tj. 1978. g. njegova je životnost venula. Veljaču je proveo uglavnom u krevetu, izmučen stalnim temperaturama koje su se ponavljale s velikim amplitudama u istom danu od 36,5 pa i do 39,5. Ali je svako toliko iako sve rjeđe, živnuo i rado dolazio u zajednicu. Stalno je kašljucao, s teškim i često uzaludnim iskašljavanjima. U posljednjim se tjednima tužio na bolove pri disanju te je posve izgubio san. Uz njega je najčešće bio njegov susjed o. Miroslav Hlevnjak, a osobito naš fra Marko Mužar koji ga je s velikom ljubavlju i požrtvovnošću dvorio. Bio je stalno u vezi s našim kućnim liječnikom Dr. Lovasićem, a gotovo danomice ga je posjećivao naš prijatelj liječnik Dr. Kazda Skukan . . .

Za posljednjega posjeta, desetak dana prije smrti, o. Provincijal je Albertu ponudio da se posluži povlasticom teških bolesnika da u sobi služi sv. misu. Albert je to rado prihvatio. Na Pepelnicu sam s njime koncelebrirao. Obavili smo uzajamno pokorničko bogoslužje. Služio je sv. misu i slijedećega dana. Bila mu je to posljednja. U petak se s dosta muke obukao kao za bolnicu i naslonjen na o. Marka Mužara dovukao se do automobila.

Želio je u granicama zemaljskih mogućnosti svjesno proživljavati svoj prijelaz. I bilo je to, kao sve u našega Alberta, nenametljivo i — kao da se to po sebi razumije. Medicinska sestra je već u 8. ujutro, u nedjelju, naslutila skoru smrt jer se temperatura naglo spustila. Ipak nije nikoga alarmirala. Albert je do pred smrt razgovarao sa svojim supatnikom u bolesničkoj sobi. Malo prije 11 sati dao mu je neka čita novi Glas Koncila, a on će malo prileći. Još je rekao: »Danas je dan Svetoga Trojstva« na što njegov bolesnički drug nije ni svratio pažnju. Nakon nekoliko minuta on pogleda, a Albert nije više disao.« (Usp. *Obavijesti Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda,* 1979, br. 1, str. 44—45.)

O. Albert pokopan je u franjevačkoj grobnici u Samoboru 6. ožujka 1975. g. Sprovod je vodio zagrebački nadbiskup Franjo Kuharić. Asistirali su mu: o. Stanko Banić, vikar Provincije; vlč. Ivan Horvat, župnik iz Samobora; o. Kazimir Đurman i o. Efrem Kujundžić. Sprovodu je prisustvovala i pokojnikova majka, zatim sestra o. Alberta gđa. Đurđa Slamić i njezina obitelj. Uz mnogobrojni domaći svijet iz Samobora, na sprovod je došao i jedan autobus vjernika iz Virovitice. Sprovodu su se također pridružili sjemeništarci sa Šalate s njihovim rektorom i direktorom prof. p. Vladimirom Vlašićem DI, te kolege profesori. Bilo je također puno franjevaca o. Albertove subraće iz Provincije, a njima su se pridružili okolni župnici, braća franjevci iz Vrbanićeve ulice, braća

franjevci-konventualci i Trećoreci iz Zagreba, Odre, Sv. Leonarda, Karmelićani iz Remeta i drugi, te časne sestre iz Samobora i Zagreba sa Vrhovca, Šalate, Nove Vesi. Nazočni su bili i prijatelji sa gradilišta našeg sjemeništa u Samoboru. Kod mrtvačnice se od o. Alberta oprostio Stanko Banić, vikar Provincije, jer je provincijal o. Karlo Kaić bio radi priprave generalnoga kapitula na službenom poslu u Rimu. Nad grobom su govorili: u ime samoborske samostanske zajednice o. Bonaventura; u ime Albertovih klerika fra Ivan Damiš, student V. tečaja Katoličkog bogoslovnog fakulteta; u ime gimnazijalaca sa Šalate maturant Huzjak Vjekoslav i rektor prof. o Vladimir Vlašić. Klerici iz Zagreba sa braćom iz Provincije pjevali su sprovodne psalme s antifonama.

Nakon sprovoda bila je u Franjevačkoj crkvi u Samoboru svečana zadušnica koju je vodio nadbiskup Kuharić uz koncelebraciju do sedamdeset svećenika. Nadbiskup Kuharić održao je homiliju punu vjere i nade.

Lik o. Alberta Horvata

O. Albert Horvat bio je profesor i odgojitelj, koji je koliko je barem meni poznato većinu svojih gimnazijalaca oduševljavao svojim predavanjima iz povijesti. U njemu smo i kao klerici osjetili starijeg brata koji nam želi dobro, pa i onda kada nas je upozoravao na pojedine manjkavosti.

Njegov dobar poznavalac o. Bonaventura Duda u pogrebnom je govoru izrekao vrlo važne odrednice o. Albertove osobe: »Albert je bio duša naše zagrebačke i samoborske zajednice. Njegov je osobit ulog u godinama punima nade dok se gradilo naše sjemenište ovdje u Samoboru. On je bio s jedne strane u ekipi koja je vodila poslove, a s druge strane bio je oduševitelj mladih franjevaca koji su, zajedno s njim, u ovu zgradu uložili svoje zanosne fizičke i moralne energije.

Imao je dar pravoga »pontifeksa — mostograditelja«. Umio je spajati ljude, zračio je oko sebe radošću i vedrinom što je imala skrivene korijene u njegovom biću: on je svom dušom bio franjevac i u franjevaštvu je našao samoga sebe. Kao takav, više no materijalno zdanje — Albert je među nama i s nama gradio franjevačko bratstvo.

Nije to bilo bez trpljenja, često i dubokih. Ali Albert se nikada nije prepuštao razočaranjima, rezignaciji i apatiji. On je spontano ostvarivao ono što upućuje papa Pavao VI. u svojoj pobudnici redovnicima Evangelica testificatio — Svjedočenje Evanđelju: »Ljubav je kao neka nada na djelu koja potpomaže druge da se uz naš podržaj uzvinu i unaprijede

(ET br. 39). Albertova bratska ljubav bila je uvijek puna nade, pa stoga založena, neumorna, vjerna.« (*Obavijesti,* 1979, br. 1. str. 48—49).

Iz govora maturanta Vjekoslava Huzjaka izranja nam lik o. Alberta kao profesora: »Još uvijek nam je pred očima vedar i veseo lik našeg dragog patra Alberta. Svaki sat u školi i svaki susret s njime bio je za nas radostan i lijep, jer nas je on osvajao svojom jednostavnošću i jasnoćom. Znao je on vrlo dobro, a i mi smo znali, da je Bog već pokucao tiho na vrata njegova srca i duše namijenivši mu neizlječivu bolest. No svojim držanjem nikada to nije pokazao kroz potištenost ili tugu, nego naprotiv, na njegovim je usnama uvijek titrao blagi osmijeh, pa čak se znao s nama i našaliti i proveseliti za vrijeme predavanja. On nikada nije mislio na smrt nego samo na život. Taj njegov stav djelovao je veoma snažno na nas ispunjajući nas vedrinom, životnim optimizmom i poletom. Ubrzo smo spoznali da p. Albert zaista živi ono što govori. Zaista je bio velik i bogat duhom.« (*Obavijesti,* 1979, br. 1., str. 91)

Da je u malo vremena stekao puno duhovnih dobara vidljivo je i iz govora rektora i direktora prof. o. Vlašića: »Njegovi su učenici bili pitomci mnogih naših crkvenih zajednica: Dječačkog sjemeništa na Šalati, Franjevaca konventualaca na Sv. Duhu, Franjevaca trećoredaca, Isusovaca, na Fratrovcu, Lazarista, Karmelićana, Palotinaca. Od Skoplja do Slovenije on je imao učenike iz svih krajeva naše Crkve.

Njegov kratki život pripadao je mladima koji planiraju da svoj život posvema ulože u izgradnju Crkve u ovom dijelu svijeta. I on je svoje velike intelektualne sposobnosti, spojene s ostalim divnim i ljudskim i moralnim kvalitetama, na nesebičan i osvajački način poklanjao njima, razdavao se njima do zadnjega daha.

Uvijek duhovit, raspoložen, pun razumijevanja, vedar, blag, smiren, s mnogo takta i s puno poštovanja svake osobe, djelovao je više od 8 godina u našoj školi. Učenicima je pružao sigurnost i dosljednost u principima uza svu blagost i razumijevanje koje inače često postaje slabost prema mladima u današnjem mentalitetu.

Uvijek se solidno pripremao za školu, osobito prijašnjih godina. Time je pokazivao ne samo odgovornost prema pozivu nego i poštovanje prema učenicima. Stoga su ga učenici veoma cijenili. I nije imao časova kad bi učenik prekoračio granicu građanske pulitese i profesora izbacio iz mira.

I kao čovjek, i kao svećenik, i kao redovnik davao je svjedočanstvo zrele ličnosti koju oplemenjuje milost.

Duh otvoren za ideje i dinamične tokove života. Ali i čovjek razboritosti, mjere, osjećaja za realnost«. (*Obavijesti,* 1979, br. 1, str. 52)

* * *

Eto, takav je bio franjevac o. Albert Horvat, naš profesor i naš odgojitelj. U najtežim časovima nije nas ostavljao, nego ukazujući nam na pogreške, ostajao je uz nas, svoje klerike.

(*DANICA, 1996 — Hrvatski katolički kalendar,* Zagreb, HKD sv. Jeronima (sv. Ćirila i Metoda))

Uz spomenutu literaturu u radnji koristio sam se prilikom pisanja ovog rada i slijedećom građom:

ARHIV Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu. Dosje: Antun Albert Horvat.

DEKANAT Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Matični list sa podacima o položenim ispitima — kolegijima. Br. 4296. Antun Horvat.

Historia domus — Samobor (1956.—1978.)

Ljetopis Srednje vjerske škole Hrv. Franj. Provincije sv. Ćirila i Metoda u Zagrebu. Od 1954/55. do ....

PROVINCIJSKI arhiv — Zagreb, Kaptol 9. Matricula Provinciae Croatiae. Ab exordio eiusdem — 1900. Albertus Horvat.

ZAPISNIK sjednica Nastavničkog zbora Sr. vj. škole Hrv. Franj. Prov. sv. Ćir. i Met. u Zagrebu, Od šk. g. 1954/55. do 1968/69.

ZAPISNIK sjednica nastavničkog zbora Franjevačke Gimnazije u Samoboru, od 1969/70 do ....

Članci

(ANONIMNO). Svečano otvoreno franjevačko sjemenište u Samoboru. *Glas Koncila,* IX/1970, br. 18, str. 15. — (13. 9. 1970.)

BULAJA Slavko, Gradnja sjemeništa. Poziv. *Bilten Franjevačke gimnazije u Samoboru, Langova 18,* (1969), str. (3)—(7).

(ĐURAK) GA(brijel), Jedno gradilište čeka nove praznike. *Glas Koncila,* VI/1967, br. 25—26, str. 15. — (25—26. 12. 1967.)

VIII. CRKVENE USTANOVE

1. GENERALNA KURIJA FRANJEVAČKOG REDA U RIMU

A) Crkva Generalne Kurije Franjevačkog Reda

Hrvati su od davnina iz raznih razloga bili prisiljavani napustiti rodnu grudu i uputiti se u svijet. Živeći u tuđini, htio-ne htio, naš je čovjek ostavljao svjedočanstvo svoga boravka tamo gdje je živio. Nije zato nimalo čudno da hrvatskih tragova nalazimo gotovo svagdje po svijetu. A najmanje je čudno da na njih nailazimo u »Vječnom gradu« s kojim su Hrvati bili i te kako povezani. Ovdje nas zanima vjersko područje.

Poznato je kako su mnoge rimske crkve obilježene tragovima hrvatske prisutnosti. Tako, uz vlastitu hrvatsku *crkvu i zavod sv. Jeronima* možemo spomenuti da se u crkvi *sv. Marije Aracoeli* nalazi i grob zadnje bosanske kraljice Katarine Kotromanić Kosače. U crkvi *sv. Petra u okovima* (San Pietro in vincoli) nalazi se medaljon s poprsjem i spomen-pločom Juliju Kloviću, hrvatskom minijaturistu. Drago nam je da je u crkvi *sv. Marije Velike* (Santa Maria Maggiore) grob našega zemljaka sv. Jeronima. U istoj crkvi naći ćemo i grob pape Siksta V, (jedinoga) pape podrijetlom s naših strana . . .

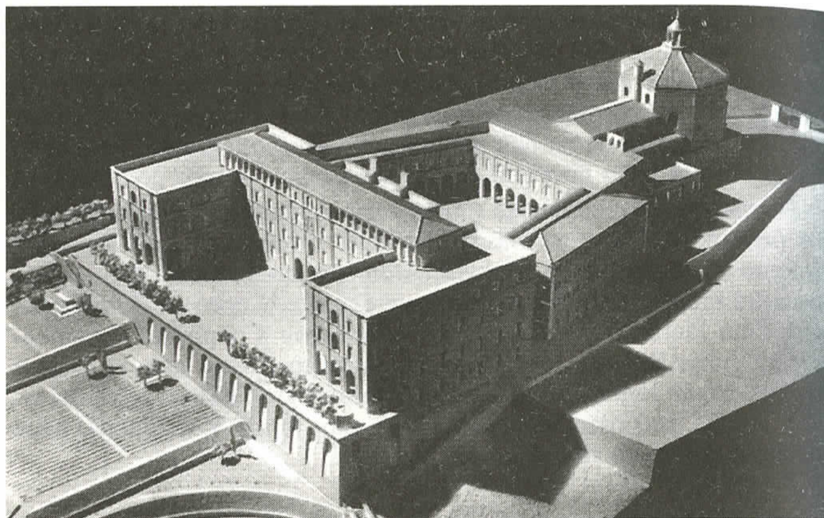
Nova Gospina crkva

Možda je manje poznato kako su tragovi hrvatske prisutnosti posebno izraženi u crkvi *sv. Marije Posrednice svih milosti* (Santa Maria Mediatrice), koja je smještena u sklopu Generalne kurije Franjevačkog reda. I crkvu i zgradu kurije, smještene na Jasminskom brežuljku (Gelsomino) nedaleko od vatikanskih zidina, gradio je naš hrvatski franjevac *dr. Dominik Mandić* (1889.—1973.) iz Hercegovine. Gradnja crkve započela je 31. svibnja 1942. a posvećena je bila 31. svibnja 1950. godine. Crkva je duga 43 m, široka 21 m, a najveća visina iznosi joj 36,50 m. Glavninu crkve predstavlja *osmerokutna kupola.* Visoki okomiti zidovi crkve simboliziraju stvarnost vojujuće ili putujuće Crkve. Ti zidovi završavaju crvenim stupićima iza kojih se vide plamenovi. To je simbol čistilišta, trpeće Crkve. Na to se nadovezuje sama kupola. Ona označava slavnu, nebesku Crkvu.

Sva je kupola obložena mozaicima, koji su raspoređeni u tri niza. U prvom nizu prikazano je 100 svetaca s blaženom Djevicom Marijom u sredini. U drugom su nizu 32 anđela koji slave Boga svojom pjesmom, a u trećem je nizu 20 kerubina i serafina zajedno sa simbolima četiriju

evanđelista. Na vrhu velike kupole smještena je još jedna manja kupola. U njoj sunce označava Isusa Krista.

Uz taj osmerokutni dio crkve postoji iza glavnog oltara veliki prostor, kor, gdje franjevci obavljaju zajedničku molitvu. Strop toga dijela izrađen je od slavonske hrastovine. (Sl. 151.)

Sl. 151. Generalna Kurija Franjevačkog Reda u Rimu (Via S. Maria Mediatrice)

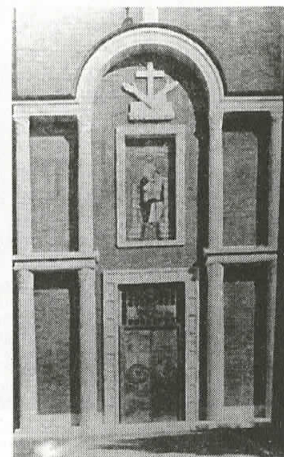
Hrvatski ukrasi

Na ukrašavanju crkve sv. Marije Posrednice svih milosti radilo je 27 umjetnika. Među njima su bila i dvojica Hrvata. zasluga je o. Dominika Mandića da je crkva urešena mnogim hrvatskim elementima i motivima. Naprosto ih je nemoguće sve i zapaziti!

Ponajprije, u crkvi je vrlo prisutan *starohrvatski troplet* u raznim oblicima. Tako on dolazi do izražaja kod vanjskog ulaza u crkvu, na oltarima i oltarnim ogradama, na korskim klupama i uopće na drvenom namještaju.

Nad ulaznim vratima, s vanjske strane, ističe se prekrasan mozaik Majke Božje Posrednice, blažena Djevica Marija obučena je u *hrvatsku narodnu nošnju* iz Šestina kraj Zagreba. Pod nogama joj je *sag s motivima iz narodnih nošnji* u Rami, Duvnu i Vrlici. Na rukama Marija drži Isusa i pruža ga čovječanstvu. Isus raširenih ruku grli svijet. Talijanski umjetnik Luigi Filocamo izradio je taj divni mozaik.

Pročelje crkve sastoji se inače od bijelih mramornih stupova. Na njima je na četiri korijenska jezika napisan franjevački pozdrav: Mir i dobro! Uz grčki, latinski i staronjemački, tu je natpis i na staroslavenskome. (Sl. 152.)

Sl. 152. Ulaz u crkvu Sv. Marije Posrednice svih milosti s Gospinim mozaikom nad vratima

Tako je, eto, već vanjski dio obilježen tragovima hrvatske prisutnosti. Ona je još više istaknuta u samoj crkvi. Pokušat ćemo navesti ono najvažnije i najuočljivije.

(*Marija — vjerski list za Marijine štovatelje,* XXII/1984, br. 2 (203), str. 54—55)

Kupola

U sredini prvog niza kupole, nasuprot ulaznim vratima, nalazi se već spomenuti mozaik bl. Djevice Marije Posrednice. Nad njezinom je glavom kruna kralja Zvonimira s trobojnim biserima — crvenim, bijelim i plavim. Rubovi plašta kojim je Marija zaogrnuta označeni su također hrvatskim narodnim motivima, kao i sag pod njezinim nogama. Mozaik je izradio talijanski majstor Giorgio Quaroni. (Sl. 153.)

Među stotinjak svetaca prikazanih u prvom nizu kupole nalaze se sv. braća Ćiril i Metodije i sv. Leopold Mandić. Tu je i lik sv. Tome

Sl. 153. Mozaik Bl. Djevice Marije sa Zvonimirovom krunom u crkvi Generalne Kurije Franjevačkog Reda u Rimu (Via S. Maria Mediatrice 25)

Akvinskoga, izrađen prema portretu o. Karla Balića, te lik sv. Antuna Padovanskog, naslikan prema portretu o. Dominika Mandića.

U drugom nizu kupole četiri anđela nose razna hrvatska glazbala: frulu, tamburicu i trubu. Glazbala su izrađena prema djelu »Hrvatska narodna glazbala« Božidara Širole.

Meštrovićevo djelo

Posebnu vrijednost u crkvi ima reljef »Rane sv. Franje«. To je djelo Ivana Meštrovića. Izrađen je u belgijskom mramoru, a nalazi se na oltaru na desnoj strani crkve. Iznad Meštrovićeva reljefa vidi se mozaik koji prikazuje kako sv. Franjo dijeli Pravila pripadnicima triju redova koje je osnovao. U prvom je planu hrvatska trećoredica, obučena u slavonsku narodnu nošnju. (Sl. 154.)

Komadić Hercegovine

Nasuprot tom oltaru, na lijevoj strani crkve, vidi se mozaik Marijina uznesenja na nebo. Majstor Chyurli, izradio je taj prizor vjerno prema crtežu na pečatu hercegovačke franjevačke provincije Uznesenja Mari-

Sl. 154. Ivan Meštrović: Stigmatizacija sv. Franje Asiškoga (reljef) u crkvi Bl. Djevice Marije Posrednice svih milosti u Rimu

jina. Marijin grob prikazan je po uzoru na stećke iz Bosne i Hercegovine.

S Kneževa dvora

U crkvi susrećemo i jedan elemenat iz drevnog Dubrovnika. To je simbol »kuće zlatne« na mramornom Gospinu oltaru, izrađen po uzoru na ulaz u Knežev dvor u Dubrovniku.

I drugo . . .

Na krajnjem zidu crkve, u koru, (nasuprot glavnom ulazu) velika freska prikazuje slavu Marije, Posrednice Franjevačkog reda. Među svecima i osobama tu naslikanima nalaze se također papa Siksto V. i bosanska kraljica Katarina Kotromanić Kosača. U tom dijelu crkve, na lijevoj strani, vidi se i slika trsatskog Gospina svetišta. Ispod slike vidi se latinski tekst: Lauretum franciscanum — franjevački Loreto.

Nad glavnim oltarom prikazana su dva anđela odjevena u crveno, bijelo i plavo. U prolazu pak iza kora smješten je oltar sv. Nikole Tavelića. Sliku mučeništva sv. Nikole i njegovih drugova izradio je hrvatski slikar Slavko Kopač.

(*Marija — vjerski list za Marijine štovatelje,* XXII/1984, br. 3 (204), str. 90—91.)

B) *Sveti Nikola Tavelić u crkvi Generalne Kurije Franjevačkog Reda u Rimu*

U par riječi želimo podsjetiti na oltar i čašćenje sv. Nikole Tavelića u crkvi Marije Posrednice svih milosti koja se nalazi u sklopu Generalne kurije (tj. sjedišta) Franjevačkog reda u Rimu.

Poznato je da je ta crkva puna hrvatskih motiva (npr. mozaik Majke Božje koja je obučena u hrvatsku narodnu nošnju, zatim drugi mozaik Majke Božje s krunom kralja Zvonimira, oltar sv. Franje Asiškoga kako prima Isusove rane u izradbi Ivana Meštrovića, . . .). Crkva i Kurija izrađene su pod vodstvom hrvatskog franjevca povjesničara dr Dominika Mandića (1889.—1973.) rodom iz Hercegovine. Izgradnja je trajala između 1942.—1950. Glavninu crkve predstavlja osmerokut s prekrasnom kupolom u mozaiku. Crkva se produžava u kor, a okolo kora su hodnici s devet oltara.

U desnom hodniku, prvi oltar jest posvećen sv. Nikoli Taveliću. I ovaj dio hrvatske prisutnosti nalazi se u toj crkvi zaslugom o. Dominika Mandića. Sjetimo se da je o. Mandić kao povjesnik napisao najvažniju studiju o mučeničkoj smrti sv. Nikole i drugova koja je poslužila kao glavni znanstveni rad za kanonizaciju.

Spomenuti oltar izrađen je iz mramora. Na oltaru je uljana slika koja potresno prikazuje mučeništvo Nikole Tavelića i njegovih drugova: Deodata iz Ruticinija, Petra iz Narbone i Stjepana iz Cunea. Dimenzije slike iznose: 100 x 180 cm.

Sliku je naslikao hrvatski slikar Slavko Kopač rodom iz Vinkovaca, koji već dugo vremena živi u Parizu.

U kronici Kurije nalazimo podatak da je oltar posvećen 18. studenoga 1947. godine.

Otkako je izgrađena Kurija, u njoj su uvijek prisutni i predstavnici hrvatskih franjevaca, bilo u upravi Reda ili u raznim drugim službama. Kad god se našim franjevcima pruži prilika, oni počaste uspomenu svojeg Svetog subrata, služeći na njegovom oltaru sv. misu ili obavljajući druge pobožnosti. To osobito dolazi do izražaja na Svečev blagdan 14. studenoga.

I ostali hrvatski franjevci koji se navrate u Rim i Generalnu kuriju ne propuste priliku pozdraviti sv. Nikolu.

Posebna je čast u ovoj crkvi iskazana sv. Nikoli Taveliću 22. lipnja 1970. godine, dan poslije proglašenja svetim. Tada je ovdje održana svečana koncelebrirana sveta misa s hrvatskim hodočasnicima. Misno

Sl. 155. Unutrašnjost crkve Marije Posrednice svih milosti u Rimu, u sklopu Generalne Kurije Franjevačkog Reda. U pokrajnjoj kapeli je i oltar sv. Nikole Tavelića

slavlje predvodio je o. Dominik Mandić, a hodočasnike je pozdravio ondašnji general franjevačkog reda o. Konstantin Koser. (Sl. 155.)

(*Tavelić — časopis za upoznavanje hrvatske svetosti,* XXV/1985, br. 1. str. 6)

C) *Trsat — »Lauretum Franciscanum«*

U koru crkve Sv. Marije Posrednice svih milosti, koja je smještena uz zgradu Vrhovne uprave Franjevačkog reda u Rimu, nalazi se među freskama glavnih franjevačkih svetišta i naš Trsat. Trsatsko svetište Majke Božje prikazano je s lijeve strane kora u srednjem nizu freski. Ispod stoji natpis »Lauretum franciscanum« — Franjevački Loreto. (Sl. 156.)

Od ostalih glavnih franjevačkih svetišta prikazana su: La Verna, Sveti Grob u Jeruzalemu, Marija Anđeoska, bazilika sv. Franje u Asizu i crkvica sv. Damjana. Freske su djelo rimskog umjetnika Gisberta Ceracchini i umjetnice Marie Fogliacco koja je pomagala u ostvarenju zamisli.

Sl. 156.

Gradnja i uređenje ove crkve i zgrade Uprave reda bila je povjerena našem zemljaku, hrvatskom franjevcu iz Hercegovine dr. Dominiku Mandić (1889.—1973.). S gradnjom Kurije započelo se 1942. godine, a već 1947. bila je useljiva. Crkva je sagrađena u razdoblju od 1945. do 1950. godine. Crkva je zanimljiva za nas Hrvate na poseban način, jer je zaslugom dr. Mandića puna hrvatskih motiva. Budući da je o tome već pisano podsjetit ćemo samo na neke od motiva:

— U mozaiku nad ulazom u crkvu Marija Posrednica svih milosti obučena je u šestinsku narodnu nošnju.

— Ulazna vrata u crkvu obrubljena su hrvatskim pleterom koji je i inače zastupljen na puno mjesta u crkvi.

— U crkvi je oltar sv. Franje Asiškog. Reljef stigmatizacije izradio je Ivan Meštrović.

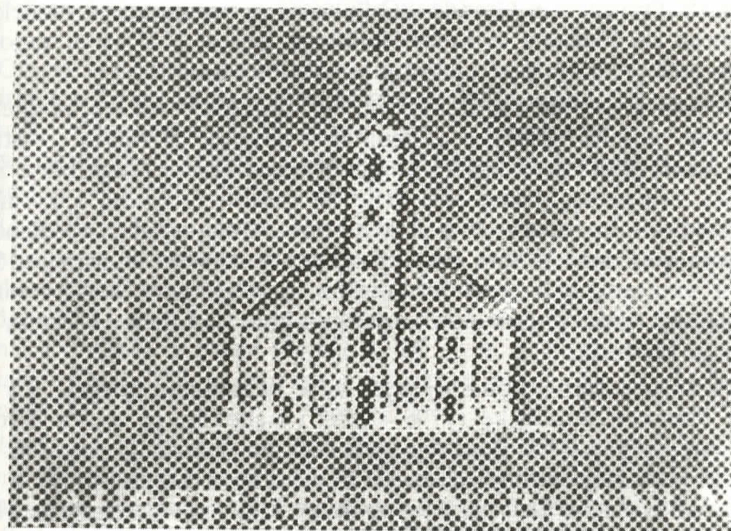
— Mozaik Marijina Uznesenja na nebo izrađen je točno prema pečatu Hercegovačke franjevačke provincije.

— Ukop Blažene Djevice Marije vrši se u grob oblika starobosanskog stečka.

— U hodniku uz crkvu jest oltar sv. Nikole Tavelića.

— Strop od kora i klupe izrađene su iz slavonske hrastovine.

Spomenimo još malo ambijent u kojem se nalazi freska Trsatskog svetišta. Kor je oslikan s lijeve i desne strane u tri niza. U prvom nizu su postaje Križnog puta. U drugom nizu su spomenuta svetišta koja se izmjenjuju s prikazima redovničkih zavjeta: siromaštva, poslušnosti i čistoće. U trećem nizu između pojedinih prozora naslikao je 12 anđela koji prikazuju bogoslovne i ćudoredne kreposti. Na krajnjem zidu kora je velika freska s prikazom slave Marije Posrednice Franjevačkog reda. Nad glavnim oltarom, tj. nad ulazom u kor, dvojica anđela obučena u crveno, bijelo i plavo s raširenim rukama potiču redovnike na davanje hvala, pokazujući na simbol Presvetog Trojstva. (Sl. 157.)

Sl. 157. Trsat — »Lauretum Franciscanum«

(*Marijin Trsat,* XVIII/1985, br. 1 (77), str. 9)

D) Generalni arhiv Franjevačkog reda u Rimu (stanje 1985. godine)

Generalni arhiv Franjevačkog reda u Rimu (Archivum Generale FF. Minorum) dijeli se na tekući i povijesni. Tekući sadrži dokumente posljednjih 50 godina. On nije dostupan javnosti, a čuva se u prostorijama pojedinih ureda Generalne kurije.

Povijest arhiva

Povijesni Generalni arhiv Franjevačkoga reda osnovan je godine 1651. Tada je generalni kapitul Reda, održan u rimskom samostanu Aracoeli, donio odluku da se osnuju dva generalna arhiva — jedan u Rimu (u spomenutom samostanu Aracoeli) a drugi u Madridu u samostanu »S. Francisco el Grande«. Odluka da se osnuju arhivi zacijelo je donesena na sugestiju o. Luke Waddinga koji je 1625. god. započeo tiskati povijest Reda pod naslovom »Annales Minorum«.

Budući da je Red već u XIII. st. bio, radi lakše uprave, podijeljen na dvije obitelji: »Familia Cismontana« (Italija, Hrvatska, Austrija, Ugarska, Poljska i sav Istok) i »Familia Ultramontana« (Francuska, Španjolska, Njemačka, ostale provincije na sjeveru i zapadu, a kasnije i Amerika) — to su osnovana i dva arhiva. Ova podjela potvrđena je bulom pape Leona X. »Ite et vos in vineam meam« od 29. svibnja 1517. god. Prema ovoj buli generalni ministar Reda (general Reda) biran je naizmjence. Svaki je čuvao svoj arhiv u svome sjedištu — u Rimu, odnosno u Madridu.

Što se tiče arhiva Reda u Rimu, taj je imao tužnu povijest. Za vrijeme Tiberske Republike (1798.—1799.) francuska je vojska osvojila Rim i 11. veljače 1789. god. zaposjela veći dio samostana Araceoli. Samostan je najprije bio opljačkan od francuskih, a potom i poljskih vojnika. Arhivski spisi razneseni su po Rimu kao potrošni materijal. Kad su se 13. srpnja 1799. god. braća mogla vratiti, našla su prazan samostan, a od arhiva su se samo pukim slučajem sačuvali neki fondovi.

Od 1897. god., kad je došlo do ujedinjenja svih ogranaka Franjevačkoga reda za pape Leona XIII. Generalni se arhiv dijeli na tri fonda: Arhiv generalne prokure (odnosi Reda sa Sv. Stolicom); Arhiv Generalnog tajništva Reda i Arhiv misija Reda (ovaj posljednji postoji već od 1869. god.).

1921. god. general Bernardin Klumper odlučio je sa svojim definitorijem reorganizirati Generalni arhiv Reda. Arhivarom je imenovan p.

Leonardo Lemmens iz Saksonske provincije. P. Lemmens je ponajprije htio pronaći ostatke staroga arhiva iz Aracoeli. O tome su arhivu postojala različita mišljenja. Jedni su smatrali da je sakriven među spisima tajnoga Vatikanskog arhiva; drugi da bi se morao nalaziti negdje u Parizu (gdje je Napoleon dao prenijeti tajni Vatikanski arhiv) a treći, da je arhiv uništen. Poslije dugih istraživanja p. Lemmens je morao ustvrditi gorku istinu da je arhiv uništen te da se — kako je gore navedeno — samo pukim slučajem sačuvalo nešto malo građe. 1926. god. Generalni se arhiv obogatio kad mu je pripojen arhiv Ultramontanske obitelji.

Pregled arhivskih fondova

Arhiv ministara i generalnih komisara Cismontanske obitelji (Tajništvo Reda)

Od starijeg materijala u ovome fondu nije ostalo gotovo ništa uslijed uništenja u Tiberskoj Republici. U tajnom Vatikanskom arhivu sačuvan je samo »Regestum O. M. Obser. Fam. Cismontana 1464.—1488.« (Franciscalia I). U našem Arhivu postoji taj svezak fotografiran, a 1983. izdan je u »Analecta Franciscana« tom XII.

U povijesti Reda general u početku nije imao organizirano tajništvo. Sam je po svom slobodnom izboru birao osoblje koje mu je pomagalo. Tijekom vremena uvidjela se potreba za boljom organizacijom. Statuti Reda iz 1337. god. određuju da general ima dva suradnika; jednoga iz jedne, a drugoga iz druge obitelji. U 16. st. ta se dvojica nazivaju »secretarii«. God. 1757. imenovana su četiri gen. tajnika, po dvojica iz svake obitelji.

Kad su se u 19. st. španjolski franjevci podložili jurisdikciji gen. ministra Cismontanske obitelji (1838.), tada je on imao samo dva tajnika: jednoga od opservanata a drugoga od reformata. Papinskim dekretom iz 1869. god. imenovan je i treći tajnik za misije u Redu.

Od 1897. god. tajništvo Reda poprima jedinstveno obilježje. Sve osoblje u uredu ovisilo je o jednom generalnom tajniku koji je bio direktno podložan generalu. Ovamo je spadao i tajnik za misije koji se zvao »vicarius«. On je tek od 1921. god. samostalan i ima naziv »secretarius Missionum«.

Od 19. st. na ovamo imamo vrlo obilatu arhivsku građu iz Tajništva Reda. Ponajprije spominjemo fond pod naslovom »Ordinis Generalia«. Riječ je o nizu od 25 uvezanih svezaka u kojima je sakupljena doku-

mentacija koja pripada cijelome Redu ili većem dijelu Reda. Niz počinje s god. 1803. a završava s 1920.

Zatim imamo u 7 knjiga zapisnike s definitorijalnih sjednica. Obuhvaćeno je razdoblje od 1856.—1933. (Prve dvije knjige imaju naslov »Consultationes Generales«, a od treće nadalje zovu se »Acta R.mi Definitorii«.) Od travnja 1869. počinju se voditi također zapisnici (protokoli) dobijenih i poslanih pisama. Razdoblje od 1869.—1947. god. obuhvaćeno je u 33 uvezane knjige, dok nakon toga svaka provincija ima zasebnu knjigu. Arhiv je posebno bogat građom od 1800. god. na ovamo, obuhvaćenom korespondencijom provincija s Generalnim tajništvom. Ta je građa uvezana u sveske po provincijama i sređena kronološki. Građa doseže do 1935. godine. Od 1904. god. postoje i kopije odgovora generala na pisma njemu upućena. Građa koja se tiče FSR-a nalazi se u knjizi pod br. 98 (razdoblje 1904.—1919.). Inače se materijal o životu i radu FSR-a pojedinih provincija nalazi u sklopu građe dotičnih provincija.

Arhiv registara generalnih prokuratora Cismontanske obitelji

Prokurator je u upravi Reda najvažnija osoba poslije generala. Pojavljuje se u upravi Reda već u 13. st. Imao je dužnost posredovati sve odnose između Reda i Svete Stolice. Podjela Reda na dvije obitelji uvjetovala je i imenovanje dvaju prokuratora. Jedan od drugoga bili su neovisni u poslovanju, a razlikovali su se po imenu. Prokurator obitelji generalnog ministra zvao se »Procurator Generalis Ordinis«, dok se drugi nazivao »Commissarius Generalis in curia«. Oba prokuratora su imala svoje arhive sve do 1897. god.

Od starog dijela ovih dvaju arhiva danas se u Generalnom arhivu nalazi 15 svezaka. Obuhvaćaju razdoblje od 1603.—1783. god., a nalaze se pod signaturom I/31—45. Prvi svezak iz te serije nije sačuvan, ali se za njega zna iz opisa ostalih. Tom fondu pripadaju još tri sveska (sign. I/46—48).

Ovdje navodimo da se iz Prokure nakon 1897. god. u kutiji br. 133 nalaze spisi koji se odnose na FSR u vremenu od 1900.—1955. god.

Arhiv reformatskih prokuratora

Reformati su franjevačka reformirana skupina koja je svoj začetak imala u Italiji. Njihov početak datira iz 1532. god. Osim po Italiji bili su prošireni u Poljskoj (gdje su ih zvali »bernardini«). Krajem 18. st.

imali su 24 talijanske i 14 inozemnih provincija, a u 19. st. stvorene su još dvije provincije u Francuskoj i dvije u SAD. Oznaka im je bila da su težili za duhom strogoće, nosili su siromašnije i pokrpano odijelo i hodali bosi bez sandala.

Prvi prokurator reformata bio je gvardijan samostana »S. Francesco a Ripa«. Generalnom arhivu nisu prispjeli starodrevni registri te prokurature. Postoji samo jedan registar iz 1706.—1710. god. (sign. I/38). Drugi registri počinju s 1796. god. i nastavljaju se bez prekida do 1897. god. kad spomenuta prokura nestaje. Ovi se registri nalaze pod signaturom V/1—28.

Arhiv registara generalnih prokuratora Ultramontanske obitelji

U današnjem Generalnom arhivu nalazi se najveći dio registra Ultramontanskog prokuratora. Ti registri sačinjavaju važan izvor za povijest Ultramontanske obitelji. I ovaj je arhiv imao burnu povijest premještanja, a od 1926. god. nalazi se u našem Generalnom arhivu. Sadržaj registara ovoga arhiva za XVI. i XVII. st. izdao je p. Ioseph M. Pon, u »Archivum franciscanum storicum« (1918.—1927.).

Inače cjelokupni registri obuhvaćaju razdoblje od 1501.—1933. god., a nalaze se pod signaturom II/1—35.

Arhiv prokuratora diskalceata i rekolekta

Diskalceati ili bosonogi franjevci nastaju u Španjolskoj u XVI. st. Bili su najstroži reformirani ogranak Franjevačkoga reda. Jedan od najutjecajnijih pripadnika toga ogranka bio je sv. Petar Alkantarski, pa se po njemu i zovu »alkantarini«.

1621. god. dobili su od pape Grgura XV. jednoga svog prokuratora. Ovaj si je za sjedište izabrao samostan sv. Izidora u Rimu. Vijek prokuratora diskalceata bio je kratak, jer ga je papa Urban VIII. dokinuo. Ipak su diskalceati i rekolekti u Francuskoj poduzeli mjere kod uprave Reda i Sv. Stolice da im se dodijeli prokurator.

Rekolekti su bili najjači reformni pokušaj u Redu koji su gajili monaški duh. Od 1596. god. imali su vlastite statute.

Od 1705. god. diskalceati i rekolekti imali su zajedničkoga generalnog prokuratora.

Od njihova arhiva ostalo je 40 svezaka (pod signaturom III/1—40) i još 8 drugih knjiga (III/41—48). Zatim se regesti ove prokure nalaze i pod sign. V/32—37.

Arhiv »agenata«

Uz prokuratore u Generalnoj kuriji bili su i tzv. »agenti« koji su obavljali poslove jedne provincije ili nacije. Posebno su sačuvani »agens nationis Galliae« i »agens nationis germano-belgicae« (sign. I/1—21).

Arhiv Svete Zemlje

Do 19. st. imamo malo građe o Sv. Zemlji. Među svescima koji pripadaju Generalnoj prokuri diskalceata i rekolekta nalazi se i 7 svezaka dokumenata i računa koji su u svoje vrijeme morali pripadati arhivu Komisara Sv. Zemlje (sign. III/17—23). U mješovitoj zbirci o misijama imamo drugih 8 svezaka istoga izvora (sign. XI/14—22). Od 1782.—1919. god. postoji čak 55 uvezanih svezaka građe.

Pergamene

U arhivu je sačuvano kojih 280 pergamena i to većinom papinskoga porijekla. Najstarija papinska pergamena je bula »Nos attendentes« kojom je papa Grgur IX. 5. lipnja 1288. god. dozvolio braći da mogu imati oratorij. Diplomatički oblici ovih pergamena su siromašni. Nema, naime, niti jedne svečane povlastice. Uglavnom su to tzv. »Litterae gratiae« i »litterae executoriae«. Najstariji sačuvani papinski dokumenat s pečatom jest bula Inocenta IV. »Licet ad hoc« od 31. listopada 1243. god.

Ljetopisi provincija

Naš je Generalni arhiv bogat serijom od oko 50 rukopisa u kojima su sakupljene kronike mnogih provincija Italije, Španjolske, Poljske, Hrvatske, Rusije, Meksika . . .

Evo nekih od kronika: br. 19. »Status Provinciae s. Crucis Croatiae-Carnioliae Reformatorum«, 1856. godine; br. 20. »Provincia Dalmatiae (S. Hieronymi«), 1862. godine; br. 21. »Almae Prov. Divi Hieronymi in Dalmatia ab anno 1765. chronicon«; br. 41. »Chronicon Prov. Russiae«, 1647. god.

Ostali spisi

U Arhivu je također dosta materijala različitog sadržaja:
— 13 svezaka štampanih dokumenata za povijest Reda;

ARCHIVUM GENERALE FF. MINORUM - ROMAE

I N D I C E

- Pubblicazioni sul nostro Archivio

- Leonardus Lemmens
  De sorte archivi generalis Ordinis Fratrum Minorum et bibliothecae Aracoelitanae tempore Reipublicae Tiberinae (an. 1798, 1799)

- Basilio Pandžić
  L' Archivio generale dell' Ordine dei Frati Minori

- Bazilije Pandžić
  Les archives generales de l' Ordre Freres Mineurs

- Basilio Pandzic
  Los fondos franciscanos Hispano-portugueses del Archivo General de la Orden Franciscana en Roma

- Ivan Damiš
  Generalni arhiv Franjevačkog Reda u Rimu.
  /L' Archivio generale dell' Ordine dei Frati Minori- Roma/

- Archivio della Segreteria Generale

- Archivio della Procura - Disposizione delle scatole grandi

- Archivio riguardante le Missioni Francescane

- Manoscritti

- Pianta dell'Archivio

- Appendice:
  - Schizzi per la storia dell' Ordine
  - Evoluzione delle province
  - Elenco delle entita oggi

Curato da
P. I V A N   D A M I Š
assistente nell' Archivio

Roma, 8 maggio (Festa di Santa Maria Mediatrice)
1 9 8 5

Sl. 158. Kao asistent u Generalnom arhivu Franjevačkog reda, priredio sam za istraživače vodič za lakše pronalaženje građe u spomenutom arhivu

— 5 kutija dokumenata za nastavak djela »Chronologia historico-legalis Ordinis«;

— nekih stotinjak, još neobrađenih rukopisnih djela;

— znatan broj šematizama provincija iz čitavoga svijeta;

— računi ekonomata Reda iz novije povijesti;

— 27 svezaka o povijesti misija u Egiptu i Etiopiji od p. Somigli-a;

— arhiv nadbiskupije Hankow;

— fotografski fond;

— materijali generalnih kapitula Reda;

— radovi na izdanjima različitih konstitucija;

— velika količina materijala o misijama prije 20. st. pod sign. XI/1—102 i XII/1—23;

— oko 50 knjiga iz misija 20. st. (»Deleg. G.lis OFM Americae Meridionalis«) gdje su također dva sveska posvećena FSR-u. (Sl. 158.)

(*Brat Franjo — list franjevačkih zajednica,* IX/1985, br. 2 (45), str. 7—9)

2. IZ PROŠLOSTI HRVATSKOG KOLEGIJA U BEČU

U srednjem vijeku i početkom novoga vijeka, kada se po Europi osnivaju sveučilišta, prilike u Hrvatskoj još nisu bile takve da bi se mogla organizirati visokoškolska nastava. Zato već u srednjem vijeku, a i kasnije, Hrvati odlaze na studij u pojedine sveučilišne centre. Hrvatski su se studenti u to vrijeme poglavito školovali u slijedećim sveučilišnim gradovima: Bologna, Rim, Padova, Salerno, Loreto, Fermo, Beč, Graz, Krakov, Prag, Trnava. Pojedinci su odlazili čak u Njemačku i Francusku.

U Rimu, Bologni, Grazu, Loretu i Beču osnovani su Hrvatski kolegiji za smještaj studenata iz domovine. Ovdje bismo htjeli kazati nešto iz prošlosti Hrvatskog kolegija u Beču. Za bolje razumijevanje osvrnut ćemo se najprije na boravak Hrvata na bečkom sveučilištu u prošlosti.

U Beču je sveučilište utemeljeno godine 1365. Utemeljio ga je Rudolf IV, austrijski vojvoda, unuk cara Rudolfa Habsburškoga. Bečko sveučilište obnovio je, po uzoru na pariško, vojvoda Albert III. godine 1385. Na sveučilištu nazvanom »Alma mater Rudolphina« već se 1366., dakle godinu dana nakon osnutka, pored austrijske, saske i češke, spominju i »natio hungarica«, u koju se ubrajaju ne samo Mađari i Hrvati, nego i drugi narodi koji obitavaju s južne strane Alpa.

U razdoblju od 1385. do 1498. na filozofskom fakultetu u Beču predavalo je šest profesora Hrvata. U vremenu pak od 1453. do 1630. na Bečkom sveučilištu studiralo je oko 200 Hrvata. Petorica su vršila i službu »prokuratora« tj. onoga koji je vodio i zastupao interese svoje »nacije«.

Na Bečkom sveučilištu Hrvati su ponajviše studirali filozofiju i teologiju. Zastupljenost Hrvata na Bečkom sveučilištu nukala je da se otvori i Hrvatski kolegij, kao što su drugi narodi osnivali kolegije za svoje studente.

Hrvatski kolegij u Beču utemeljen je 1624. godine, i to darovima pojedinih dobrotvora, među kojima je najveći bio zagrebački kanonik Baltazar Dvorničić Napyli. Dvorničić je oporučno za osnutak Kolegija ostavio 46.000 forinti, pa se stoga smatra osnivačem Kolegija. On je želio da se kolegij osnuje u Grazu, ali je zagrebački Kaptol bio mišljenja da se kolegij treba osnovati u Beču. Tako je odlučeno da se raspršeni pitomci, studenti teologije, sakupe po Beču i smjeste na jedno mjesto gdje će provoditi zajednički i sređen život. Budući da još nije bila kupljena zgrada za Kolegij, Kaptol je odlučio pitomce povjeriti brizi isusovaca u sjemeništu sv. Pankracija. Po smrti utemeljitelja Baltazara Dvorničića Kaptol šalje u Beč velikog prepošta Benedikta Vinkovića. Vinković se u Beču sastao s provincijalom isusovaca Ivanom Argentom i s

Sl. 159. Najzaslužniji za obnovu Đakova i njegove okolice nakon oslobođenja od Turaka bio je đakovački biskup Josip Antun Čolnić (1751.—1773.) koji je kao student stanovao u Hrvatskom kolegiju u Beču

Sl. 160. Đakovački biskup Antun Mandić (1806.—1815.) stanovao je u vrijeme studija i u Hrvatskom kolegiju u Beču

rektorom sjemeništa Vilimom Lamermonom. Kod njih je isposlovao smještaj u sjemeništu za četvoricu zagrebačkih pitomaca; to su bili: Nikola Kiromentić, Toma Knežić, Petar Pažić i Nikola Dijanešević. Klerici pitomci studirali su u Beču u to vrijeme filozofiju i spekulativnu teologiju.

Benedikt Vinković doskora je kupio kućicu uz sjemenište sv. Pankracija. Godine 1627. pitomci sele iz sjemeništa u nju. Bilo ih je tada šestorica. Na čelu im je bio Toma Knežić, koji je nosio naslov nadstojnika (kuratora).

Godine 1629. Kaptol je pitomcima dao pravila za život i rad u Kolegiju. Na čelu Kolegija je kao nadstojnik jedan od pitomaca. Bilo je slučajeva da pojedinci nisu dobro ispunjavali povjerenu službu, pa su bili uklonjeni.

Godine 1677. Kaptol šalje za rektora Stjepana Dojčića. Iza njega rektori su zagrebački kanonici do godine 1693. kada Kaptol postavlja za nadstojnika ponovno jednoga od pitomaca.

Kuća u koju se Kolegij smjestio doskora se pokazala premalenom. Zbog toga je Vinković kupio od ugarskog palatina grofa Nikole Esterhazyja kuću koja se nalazila između već ranije kupljene kuće i Pazmanijeva kolegija. Obadvije kuće su tada spojene, popravljene i osposob-

ljene za Kolegij. One su služile pitomcima za smještaj sve do 1667. kada je Ivanu Babiću, pitomcu-rektoru, povjereno da poruši obje zgrade i sagradi novu, veću i udobniju.

God. 1697. kupljen je u predgrađu Beča vrt za odmor i šetalište pitomaca.

U Kolegiju je 1670. boravilo 12 pitomaca, a već 1667. njihov se broj penje na 24. U vremenskom periodu od 1612. do 1765. u Kolegiju su boravila 763 pitomca. Kolegij je ukinuo 1783. car Josip II.

(*DANICA 1981 — Hrvatski katolički kalendar,* Zagreb, HKD Sv. Ćirila i Metoda, 1980, str. 193—194)

3. ZABILJEŠKE O FRANJEVAČKOJ KLASIČNOJ GIMNAZIJI U VARAŽDINU (1925.—1945.)

Franjevačka klasična gimnazija u Varaždinu (1925.—1945.) bila je utemeljena od Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda. Ta je Provincija bila i njezin vlasnik. Franjevci su u Varaždinu, kao i u drugim gradovima Hrvatske u 19. st. bili profesori na državnim gimnazijama. Bio je to vrijedan i neobično važan oblik rada franjevaca, jer su u to vrijeme obavljali posao, koji često puta u tom razdoblju drugi nisu mogli obavljati, jer ih naprosto nije bilo u dovoljnom broju.

Gimnazija i kolegij u Varaždinu u razdoblju od 1925.—1945. iznikli su iz potrebe, da se kršćanski odgoj suprotstavi izrazito laičkom ili čak i ateističkom odgoju. (Usp. HOŠKO, E., Analiza svih razloga za i protiv. *Obavijesti Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda,* 1993, br. 2, str. 70).

Prva nastojanja oko uspostave sjemeništa u Varaždinu

Kad je 1900. osnovana nova Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, njezin prvi provincijal Sluga Božji o. Vendelin Vošnjak tražio je puteve kako će od samog osnutka Provincije školovati njezin podmladak. Provinciji su naime, 1900. g. pripala 22 samostana i samo 140 franjevaca. Provincija se rasprostirala čitavom sjeverozapadnom i istočnom Hrvatskom, te prema jugu sve do Trsata. Bilo je očito da na tako velikom području treba više duhovnih sila koje će djelovati u raznim oblicima navještanja Evanđelja.

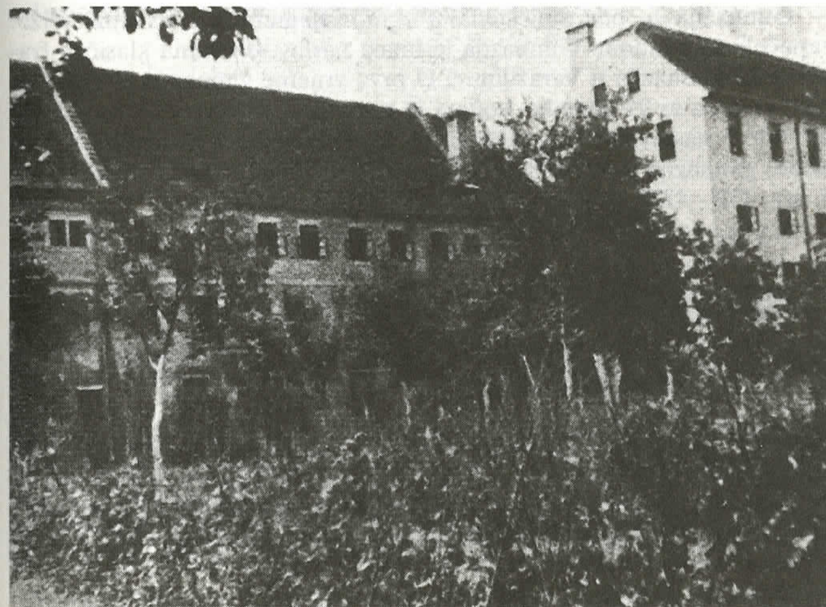
Prvih godina postojanja Provincije o. Vendelin Vošnjak molio je Vrhovništvo Reda da preporuči provincijalu Provincije sv. Jeronima u Dalmaciji kako bi primio sjemeništarce novoosnovane Provincije u kolegij na otoku Košljunu. I sam je o. Vendelin pisao provincijalu spomenute južnohrvatske Provincije da iziđe ususret novoj Provinciji dok ne otvore svoj vlastiti kolegij.

Provincija je od samih početaka — bilježi o. Srećko Majstorović — imala svoj »filozofski institut«. O. Vendelin je kod određivanja gradiva, koje je trebalo obraditi i svladati, išao za tim da zadovolji propisima civilnih vlasti. No najviše je išao za tim, da taj studij bude na takvoj visini, da budućim franjevcima nitko ne bi mogao predbaciti »nedostatnu erudiciju i nepotpunost studija« (MAJSTOROVIĆ, S., Sluga Božji otac Vendelin Vošnjak, franjevac, (1861.—1933.), II. izd. Slavonski Brod 1967, str. 133; ŠIMIĆ, J., Pozivu vjeran, Sluga Božji Vendelin Vošnjak, franjevac, Zagreb, Biblioteka lista »Brat Franjo«, 1983, str. 148—151).

Uređenje sjemeništa 1903.—1904. godine

Početkom 20. stoljeća u Varaždinu je postojala državna gimnazija koja je imala realni i klasični smjer. Za Provinciju je bilo realno da se uredi prostor za sjemeništarce iz kojega će pohađati državnu varaždinsku gimnaziju klasičnoga smjera.

O uređenju tog prostora, dakle sjemeništa 1903.—1904. godine o. Srećko Majstorović u citiranoj knjizi bilježi: »Sjemenište je podignuto uz varaždinski samostan. Zgradu tzv. »Rezidencije«, koja je bila neka vrst bolnice za staru i nemoćnu braću, preuredio je po nalogu prov. kapitula 1903. varaždinski gvardijan o. Rafael Rodić. On sam svjedoči, kako je o. Vendelin prepuštao mjesnom poglavaru izvođenje pregradnje. On je sa svoje strane živo pratio posao, pokazivao za nj puno razumijevanje i u svemu ga pomagao. Uz takvu punu podršku o. Provincijala sjemenište je bilo dogotovljeno za godinu dana. Prva četica naših sjemeništaraca okupila se ondje već u jesen god. 1904. Taj prvi odgojni zavod Provincije brzo je osvojio priznanje i varaždinskog klera i građanstva. O. Rafael nam je prenio sud jednog uglednoga profesora

Sl. 161. Zgrada koju je u sklopu varaždinskog samostana g. 1903/4. o. Rafael Rodić uredio za Sjemenište.
Zgrada je kasnije još nadograđivana, a 1940. nadograđen je još jedan kat.

varaždinske gimnazije: »Vaši su đaci kvasac čitave gimnazije«. Njihov pozitivni utjecaj na druge nije ostao nezapažen. Sjemenište je urodilo dobrim plodom. Preko 50% tih đaka stupilo je kasnije u Red. Na početku drugog decenija od svog osnutka Provincija je imala sedamdeset klerika« (str. 133.).

Franjevački sjemeništarci polazili su državnu varaždinsku gimanziju, klasični smjer, sve do njegova ukinuća 1925. godine. (Sl. 161.)

»Privatna franjevačka klasična gimnazija u Varaždinu« (1925. g.)

Provincija se iznenada našla pred novom i za nju teškom problematikom. »Trebalo je odmah riješiti što će biti s našim sjemeništarcima, koji kao kandidati svećeničkog staleža nisu mogli polaziti realnu gimnaziju. Uprava provincije nije mogla naći boljeg rješenja nego otvoriti privatnu gimnaziju, u kojoj je bio imenovan za upravitelja o. Alojzije Pišpek, a za prefekta o. Alfonz Andrašec. Provincija se pobrinula i za nastavnike, pa je gimnazija odmah počela raditi.« (ANTOŠ, A., Sjemenište. U: »Franjevački kolegij«, Varaždin 1941, str. 8.).

Gimnazija je bila smještena u zgradi sjemeništa i u rujnu 1925. započela je s radom. Gimnazija je imala naslov »Privatna klasična franjevačka gimnazija u Varaždinu«. U prvo vrijeme gimnazija je imala tri niža razreda sa 73 učenika, kojima je u izvođenju nastave na raspolaganju bilo 5 nastavnika (Usp. HOŠKO, E., Pola stoljeća franjevačke (klasične) gimnazije u Varaždinu, Zagrebu i Samoboru. *Obavijesti,* 1975, br. 8. str. 432—433).

No što je vrijeme odmicalo, javljali su se i novi problemi. Doskora se vidjelo da su školske prostorije premalene.

Gradnja nove zgrade gimnazije i kolegija

Kako se sjemenište s gimnazijom, smještenom u sklopu varaždinskog samostana pokazalo premalim, došlo se na pomisao oko izgradnje nove velike zgrade.

O. Srećko Majstorović u navedenom djelu (str. 134) piše da je glavna zamisao za ovaj pothvat potekla od Sl. B. o. Vendelina, koji je u to vrijeme bio ponovno provincijal Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda.

Na svom izvanrednom sastanku u svibnju 1927. g. u Varaždinu poglavari svih samostana na čelu s provincijalom o. Vendelinom zaključili su da se započne s izgradnjom nove zgrade gimnazije i kolegija.

Prije toga vodila se borba oko toga, da li će Kolegij biti u Našicama ili u Varaždinu. Oni, koji su pledirali za Našice, željeli su, da on bude u središtu Provincije. Osim toga je taj samostan raspolagao podesnim zemljištem a našički vlastelin grof Teodor Pejačević je bio spreman izdašno pomoći samu gradnju. Oni, koji su se opredijelili za Varaždin, iznijeli su ove razloge:

a) Tradicija. Provincija je ondje imala i prije svoje sjemenište.

b) Uprava gimnazije će lakše dobiti nastavnike iz državne gimnazije, u koliko se zato pokaže potreba.

c) Iz varaždinskog bazena (Zagorje, Međimurje, Podravina), bio je, po njihovu mišljenju osiguran priliv zvanja.

d) Varaždinska franj. crkva s brojnim učešćem vjernika kod bogoštovlja djelovat će edifikatorno na mladež.

Da se O. Vendelin opredijelio za Varaždin treba tražiti razlog u nečem, što se nije spomenulo. Postojala je tajna tendencija kod jednog dijela braće u Slavoniji, da se Provincija razdijeli.« (Usp. MAJSTOROVIĆ, S., nav. dj. str. 307—308).

Konačno je za novu zgradu gimnazije i kolegija kupljeno zemljište u Jagićevoj ulici u Varaždinu. (Sl. 162.)

Sl. 162. Ulazna zgrada u Kolegij (tzv. vila) s natpisom »Non sibi soli vivere, sed et aliis proficere« — (Ne samo za sebe živjeti, nego i drugima koristiti). Te riječi označavale su program Kolegija i Franjevačke gimnazije

Već 26. srpnja 1927. počelo se s izgradnjom, a 4. rujna 1927. blagoslovljen je kamen temeljac za zgradu Klasične gimnazije s Kolegijem sv. Antuna.

Gradnja je lijepo napredovala i u kolovozu 1928. sjemeništarci su se počeli useljavati u novu zgradu.

Nadogradnja u zgradi sjemeništa smještenog uz samostan (1940.)

Naravno da u novom kolegiju nije odmah moglo biti sve uređeno. O tome svjedoči o. Albert Antoš ovako: »Đacima je bilo ugodnije samo to, što su imali mnogo više prostora na dvorištu, pa su se mogli nesmetano igrati, a osim toga su imali i lijep park, gdje su se mogli odmarati i šetati. Kolegij se polako uređivao, te je broj đaka bivao sve veći. Da se uzmogne primiti što veći broj đaka, počelo se pomišljati na staro sjemenište, koje stajaše već više godina prazno. Kolegij je sam dao urediti sve prostorije sjemeništa, pa je godine 1936. sjemenište ponovno napunjeno sjemeništarcima. Sjemenište postoji već šestu godinu, pa će druge godine, ako Bog dade, ići prvi đaci iz njega u novicijat.

Za sjemenište je vladao velik interes, pa je domalo postalo premalenim. Radi toga se 1940. pristupilo proširenju: nadograđen je još jedan kat i time se dobilo mnogo više prostora, a time je i đacima postalo udobnije. Sjemeništarci polaze u kolegij samo u školu, inače imaju svoje prefekte i svoju posebnu odgoju, koja ide za tim, da ih što više osposobi za buduće svećenike i redovnike.« (ANTOŠ, A., nav. djelo, str. 9).

Od privatne gimnazije do »Franjevačke klasične gimnazije s pravom javnosti u Varaždinu (1940. g.)

Po useljenju u novu zgradu otvoren je i peti razred gimnazije, a 1929. g. i šesti razred. Škola se zvala »Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti za niže razrede u Varaždinu«.

Sedmi razred gimnazije prvi put je počeo s radom šk. g. 1932/33. (Usp. »Izvještaj za školsku godinu 1932.—1933.«, str. 23). Slijedeće školske godine, tj. 1933.—34. »Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti za niže razrede u Varaždinu« otvorila je i osmi razred gimnazije (Usp. »Izvještaj za šk. g. 1933.—34.«, str. 24). Dakle, od šk. g. 1933/34. »Franjevačka klasična gimnazija . . .« imala je svih osam razreda, ali su samo niži razredi (prvi, drugi, treći i četvrti) imali pravo javnosti.

No prema »Izvještajima« u šk. godinama 1936/37; 1937/38; 1938/39 — proizlazi da je škola imala samo šest razreda. Jednako tako iz »Izvještaja za školsku godinu 1939/40. proizlazi da je gimnazija imala i sedmi razred. (Sl. 163.)

Sl. 163. Zgrada Franjevačke klasične gimnazije s Kolegijem sv. Antuna Padovanskog u Varaždinu u veljači 1939. g.

O tome da je gimnazija opet imala svih osam razreda govore nam »Izvješća za školske godine 1941/42, 1942/43, 1943/1944.«

Tek je Banovina Hrvatska, 5. ožujka 1940. proglasila čitavu gimnaziju s pravom javnosti, i od tada ona nosi naslov »Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti u Varaždinu« (Usp. »Narodne novine« od 7. ožujka 1940. g.).

Evo teksta cijele naredbe:

»Na osnovu Financijskog zakona za godinu 1939.—40. § 41. točka 7. a u vezi s čl. 2. toč. 1. Uredbe o banovini Hrvatskoj propisujem

NAREDBU

o priznanju prava javnosti višim razredima Franjevačke klasične gimnazije s pravom javnosti u Varaždinu.

Član 1.

Franjevačka klasična nepotpuna gimnazija s pravom javnosti u Varaždinu proširuje se u Franjevačku potpunu klasičnu gimnaziju s pra-

vom javnosti, pa učenici te škole imadu sva prava učenika javnih klasičnih gimnazija.

Član 2.

Franjevačka potpuna klasična gimnazija s pravom javnosti treba da se drži svih zakonskih propisa i pravila, koja važe za javne klasične gimnazije.

Član 3.

Nastavnici, koji rade u toj školi, treba da imadu kvalifikacije, koje se po Zakonu o srednjim školama traže za nastavnike srednjih škola, i njihova postavljanja odobrava Banska Vlast banovine Hrvatske.

Član 4.

Učeničke svjedodžbe, koje je ta škola izdala od godine 1926. bilo za niže ili za više razrede, vrijede kao i svjedodžbe javnih klasičnih gimnazija.

Član 5.

Učenici, koji su do kraja školske godine 1938.—1939. s uspjehom svršili VIII. razred u Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji u Varaždinu, mogu na osnovu te svjedodžbe pristupiti višem tečajnom ispitu na Franjevačkoj potpunoj klasičnoj gimnaziji u Varaždinu ili na kojoj drugoj klasičnoj gimnaziji. Učenici Franjevačke klasične gimnazije, koji su prema staroj nastavnoj osnovi u višim razredima učili njemački jezik kao živi jezik, polagat će viši tečajni ispit iz njemačkog jezika mjesto iz francuskog jezika.

Član 6.

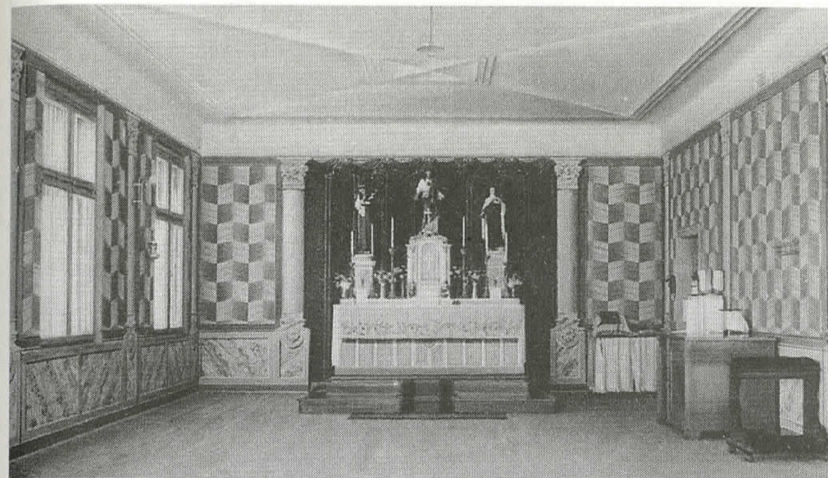
Poslije otvorenja VIII. razreda može se na toj školi vršiti i viši tečajni ispit.

Član 7.

Ova naredba dobiva obaveznu snagu, danom, kad se objavi u »Narodnim novinama« u Zagrebu.

Broj 21.150-II-1940.
5. ožujka 1940. u Zagrebu.

Ban:
Dr. Ivan Šubašić, v.r.

Sl. 164. Varaždin — Kapelica u kolegiju sv. Antuna

Sl. 165. Zimske radosti za vrijeme odmora u Kolegiju (šk. g. 1931/32.)

Sl. 166. Učenici Kolegija za vrijeme blagovanja

Popis nastavnika i predmeti, koje su predavali u školskoj godini 1941./42., 1942./43., 1943./44.

(Usp. »Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti u Varaždinu. Izvješće za škol. 1941./42., 1942./43., 1943./44. godinu«, str. 7—8). Iz ovoga popis vidljiv nam je plan i raspored predavanja na varaždinskoj franjevačkoj gimnaziji.

Popis nastavnika i predmeti, koje su predavali u školskoj godini 1941./42., 1942./43., 1943./44.

Red. br.	IME, PREZIME i zvanje	PREDAVALI		
		1941./42.	1942./43.	1943./44.
1	O. Modesto Martinčić upravitelj	kemija IV. VII. fizika VII. VIII. matematika VII.		
2	O. Toma Tomašić ugovorni profesor	latinski VI. grčki IV. VII. talijanski V. VI. VII.		
3	O. Nikola Skupnjak profesor i upravitelj	latin. V. VII. VIII. grčki VI. VIII.	latinski VII. VIII. grčki III. VII. VIII.	latinski VII. VIII. grčki IV. VII. VIII.
4	O. Leander dr. Deduš profesor	poviest V.-VIII. zemlj. VI.-VIII. umjet. VIII.		
5	O. Inocencije Zrinski profesor	latinski II. III. hrvatski I. IV. VII.	latinski II.b hrv. II.b V. VIII.	latinski I.b V. hrvatski I.b V. VI.
6	Milan Korica profesor		mat. V. VI. VII. fizika III. VII. VIII. kemija IV. VII.	mat. IV.-VII. fizika III. VII. VIII.
7	O. Damjan Damjanović profesor	hrvatski II. III. V. VI. VIII.	hrvatski II.a III. VI. VII.	hrvatski III. IV. VII. VIII.
8	O. Sabin Štefan profesor	njemački II.-VII. francuski VIII. filozofija VIII.	njemački IV.-VIII. talijanski VIII. filozofija VIII.	njemački III. V. VI. VII. VIII. filozofija VIII.
9	O. Hermenegildo Herman profesor		pjevanje I. II. gimnastika I.-IV.	njemački II. crtanje I. II. pjevanje I. II.
10	Božidar Janković suplent	prir. I. II. V.-VII. higijena IV. VI. VIII. crtanje I. II. pisanje I.	prir. I. II. V.-VII. higijena IV. VI. VIII. crtanje I. II.	
11	Ilija Šimunić suplent	poviest II. III. IV. zemljopis I.-V.		
12	O. Marijan Mikić suplent	latinski I. IV. grčki III. V.	latinski II.a VI. grčki IV. V. VI. poviest II.a	latinski III. IV. VII. grčki III. V. VI.
13	O. Paškal Cvekan suplent	vjeronauk I.-VIII.	vjeronauk I.-VIII.	vjeronauk I.-VIII.
14	O. Albert Antoš suplent	matematika I.-IV. V. VI. fizika III.	matematika I.-IV.	matematika I.a I.b II. III.
15	Albe Šokčić suplent		poviest III.-VIII. zemlj. III.-VIII. umjet. VIII.	poviest IV. VI.-VIII. zemlj. IV. VI.-VIII. umj. VIII.
16	O. Ambrozije Budimir suplent		latinski III.-V. talijanski II.b poviest II.b zemlj. I.b II.b	
17	O. Časlav Husnjak suplent			kemija IV. VII. prir. I. II. V.-VII. hig. IV. VI. VIII.
18	O. Kazimir Đurman suplent			poviest II. III. V. zemljopis I.ab II. III. V.
19	O. Fakundo Fridrich nastavnik		latinski I.b hrvatski I.b njemački II.ab III.	latinski II. hrvatski II. njemački IV.

20	O. Filibert Gass nastavnik	pjevanje I. II. gimnastika II. III. IV.		
21	O. Ivan Kovač nastanik	talijanski II. III. IV.	talijanski II.a III.-VII.	latinski I.a hrvatski I.a pisanje I.ab
22	O. Bernardo Baksa nastavnik		latinski I.a hrvatski I.a zemljopis I.a II.a pisanje I.ab	

(Usp. »Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti u Varaždinu. Izvješće za škol. 1941./42., 1942./43., 1943./44. godinu«, str. 7—8). Iz ovoga popisa vidljiv nam je plan i raspored predavanja na varaždinskoj franjevačkoj gimnaziji.

Profesori od šk. g. 1932./33. — 1943./44.

Na temelju »Godišnjih izvještaja« gimnazije doznajemo i za imena nastavnika na školi. Nastavnike škole popunjavala je, izdržavala (plaćala) i brinula se za obrazovanje novih kadrova Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda.

Evo imena nastavnika koji su u spomenutom razdoblju bili predavači na školi: don Ivo Sučić, o. Oton Psarić, Tomislav Prpić, Stjepan Malenica, o. dr. Gothard Goričanec, Franjo Krleža, Zvonimir Zmajlović, Dionizije Sabadoš, Zvonimir Suligoj, Ivan Del Toso, Marijan Fraisman, dr. Zvonimir Dugački, o. Modesto Martinčić, dr. o. Alojzije Pišpek, o. Nikola Skupnjak, dr. Leander Deduš, o. Ladislav Harapin, o. Grgo Vampovac, o. Mansvet Dujaković, o. Inocent Zrinski, Joza Živković, Karel Fara, Mate Berak, Stanko Bilinski, o. Kamilo Kolb, B. Ernest Bauer, Ivo Uršić, Vinko Benac, Nikola Zamberlin, Stjepan Šimunčić, Nikola Bosanac, Miroslav Wein, Franjo Košćec, Josip Kaštelan, Ivan Hercezi, August Fice, dr. o. Bonaventura Ćuk, Vladimir Vujnović, Ivan Lörick, Danijel Crljen, Julije Brun, Miroslav Iskra, Petar Šimunić, Pavao Šimunić, Janez Šeme, Zlatko Tanodi, Stanko Vitković, o. Damjan Damjanović, Nikola Domić, Mato Sokolić, Adalbert Šturc, Vladimir Gerčan, Stjepan Kralj, Milivoj Sironić, o. Paškal Cvekan, o. Marijan Mikić, o. Albert Antoš, Ilija Šimunić, o. Toma Tomašić, o. Fakundo Friedrich, o. Dionizije Andrašec, o. Ivan Kovač, o. Bernardo Baksa, o. Honorije Herman, Ivan Vrančić, Ivan Gašparić, o. Ambrozije Budimir, o. Hermenegildo Herman, Albe Šokčić, Božidar Janković, Milan Korica, o. Časlav Husnjak, o. Kazimir Đurman, o. Sabin Štefan, o. Filibert Gass.

Od školske godine 1932./33. — 1943./44. izmijenilo se čak 75 nastavnika. Mnogi su od njih bili pravi znanstvenici, koji su svojim radom obilježili hrvatsku uljudbu, pa im imena nalazimo i u enciklopedijama. (Sl. 167.)

Sl. 167. Učenici s direktorom o. Modestom Martinčićem i nekoliko nastavnika na kraju šk. g. 1931/32.

Broj upisanih učenika šk. g. 1931./32. — 1943./44.

Spomenuto je kako je škola kao »Privatna franjevačka klasična gimnazija« u svojim prvim danima, stješnjena u prostorijama varaždinskog samostana u prva tri niža razreda imala 73 učenika.

Iz spomenutih »Izvještaja« gimnazije znademo i za točan broj učenika upisanih na početku svake od školskih godina:

šk. g. 1931/32 — 205 učenika
šk. g. 1932/33 — 198 učenika
šk. g. 1933/34 — 219 učenika
šk. g. 1934/35 — 233 učenika
šk. g. 1935/36 — 248 učenika
šk. g. 1936/37 — 217 učenika
šk. g. 1937/38 — 232 učenika
šk. g. 1938/39 — 232 učenika
šk. g. 1939/40 — 270 učenika
šk. g. 1941/42 — 259 učenika
šk. g. 1942/43 — 328 učenika
šk. g. 1943/44 — 254 učenika (Sl. 168.)

Sl. 168.
IV. razred »Franjevačke klasične gimnazije s pravom javnosti u Varaždinu« šk. godine 1943./44.
SJEDE: (s lijeva na desno)
Havaić Franjo, Hočurščak Ivan, prof. o. Damjan Damjanović, o. Fakundo Fridrich (razrednik), prof. Milan Korica, Rozmarić Alojzije, Škvorc Pavao,
STOJE: (s lijeva na desno)
Kukec Stjepan, Škrinjar Antun, Holetić Franjo (o. Ivan), Matković Nikola, Antolek-Orešek Eugen, Karažinec Radovan, Kristek Roland, Kovač Đuro, Reiner Juraj, Putar Josip

Školske zbirke, knjižnice i đačka udruženja

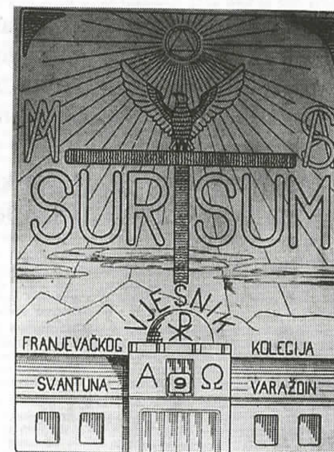
Uz redoviti školski plan nastave kakav se izvodi u klasičnim gimnazijama onoga vremena »Franjevačka gimnazija« imala je školske zbirke, koje su se s vremenom povećavale: Zemljopisno-povijesnu; Fizikalna; Kemijska; Prirodopisna; Nastavnička knjižnica; Učenička knjižnica; Geometrijska knjižnica; Jezička zbirka; Glazbena zbirka; školski kino. Škola je osim toga bila pretplaćena na oko 40 časopisa.

Gimnazija je imala ova đačka udruženja: »Podmladak Jadranske straže«, »Podmladak Crvenog križa«, i »Podružnica Ferijalnog saveza«.

Potrebno je spomenuti da su i sami učenici gimnazije šapirografom izdavali svoj časopis pod naslovom »Sursum« od 1. do 8. broja, a 9. i 10. broj izdan je tiskom. Godine 1940. za 1. travnja učenici su strojopisom izdali i šaljivi bilten pod naslovom »Aprilski naočari«. (Sl. 169. i 170.)

Sl. 169. Tamburaški orkestar s voditeljem o. Fakundom Fridrichom

Sl. 170. »Sursum« — Vjesnik Franjevačkog kolegija Sv. Antuna u Varaždinu

Kraj djelovanja gimnazije 1945. godine i pokušaj njezine obnove u Republici Hrvatskoj

Nemili ratni događaji u Hrvatskoj potkraj Drugog svjetskog rata bili su uzrokom da je škola u travnju 1945. g. sama po sebi prestala s radom. Te iste godine, zgrada gimnazije i kolegija su nacionalizirane.

U slobodnoj Republici Hrvatskoj postojao je pokušaj da se obnovi varaždinska gimnazija. S tim u svezi provincijal o. Mirko Mataušić poslao je svoj braći u Provinciji 1. 12. 1992. pismo s pitanjem: »Treba li obnoviti našu varaždinsku gimnaziju?« Odgovori braće objavljeni su u *»Obavijestima«,* 1993, br. 2, str. 63—77.

O toj važnoj tematici raspravljao je i Provincijski kapitul održan u srpnju 1993. u Samoboru i donio slijedeće odluke:

Gimnazija u Varaždinu

1. Odluku o eventualnom otvaranju naše Gimnazije u Varaždinu treba donijeti Definitorij, koji će prije toga dobiti savjet Plenarnog vijeća te, ako bude potrebno, radi toga sazvati Izvanredni kapitul Provincije.

2. Treba što prije sve poduzeti da se riješi pitanje vlasništva naših zgrada, Kolegija, Sjemeništa, i »Vile« na razini odgovarajućeg ministarstva, Varaždinske županije i naše Provincije, te da se izradi elaborat u kojem će biti točno predviđeni prostor, osoblje, financije, odnos Gimnazije i našega Sjemeništa i drugo . . .

3. Neka Kapitulski kongres imenuje komisiju koja će provincijskoj Upravi pomoći u ostvarenju toga zadatka. (*Obavijesti,* 1993, br. 4, str. 142—143. — 9. 9. 1993.)

FRANJEVAČKI KOLEGIJ
SV. ANTUNA
VARAŽDIN

PROSPEKT

1) **Franjevački kolegij** (sjemenište, konvikt i gimnazija) u Varaždinu pripada Hrvatskoj franjevačkoj provinciji sv. Ćirila i Metoda sa sjedištem u Zagrebu. Svrha Kolegija jest: odgoj mladeži u katoličkom duhu i u duhu tradicija Franjevačkog reda (konvikt) te odgoj redovničkog podmlatka (sjemenište).

Prema tome se u konvikt primaju učenici bez obzira na zvanje kojemu se kane posvetiti, a u sjemenište mogu biti primljeni samo oni učenici koji namjeravaju postati svećenicima u Franjevačkom redu.

2) Konviktorci i sjemeništarci polaze Franjevačku **klasičnu** gimnaziju koja ima pravo javnosti samo za niže razrede.

3) U Kolegij mogu biti primljena samo zakonita djeca katoličkih roditelja, ako su besprikorna vladanja, potpuno zdrava i bez većih tjelesnih mana. O njihovom zdravlju odlučuje zavodski liječnik.

4) U I razred mogu biti primljeni samo oni učenici koji su s uspjehom položili prijemni ispit na bilo kojoj srednjoj školi. Prijemni ispit mogu polagati učenici koji su s uspjehom svršili osnovnu školu i koji u dotičnoj kalendarskoj godini navršavaju ili su već navršili 10 do 13 godina. Ako roditelji žele da im dijete polaže prijemni ispit u našem zavodu, onda treba da pošalju molbu za prijem u Kolegij najkasnije do 20 juna. Primljeni biće pozvani na prijemni ispit u vremenu od 25 do 27 juna.

5) U II, III i IV razred primaju se samo učenici klasičnih gimnazija. Učenici realnih gimnazija mogu biti primljeni tek nakon položenog dopunskog ispita.

6) U V razred primaju se učenici koji su s uspjehom svršili IV razred koje srednje (klasična i realna gimnazija) ili građanske škole, ako imaju nakanu posvetiti se svećeničkom zvanju u Franjevačkom redu. Potrebni dopunski ispiti polažu se na našoj školi u toku šk. godine.

7) Molbe — bez taksene marke — za prijem u Kolegij treba poslati najkasnije do I augusta na naslov: Franjevački kolegij, Varaždin. Molbi treba priložiti: Krsni list, Domovnicu, Svjedodžbu o svršenoj osnovnoj školi odnosno sve svjedodžbe iz srednje ili građanske škole i marku za odgovor.

8) Za opskrbu (stan, hranu, svjetlo, ogrjev i kupanje) konviktoraca plaća se mjesečno 450 ili 600 dinara, a za opskrbu sjemeništaraca 200 dinara. Knjige i ostale školske potrepštine, odijelo, pranje rublja, popravke cipela i odijela te specijalne lijekove plaćaju roditelji po primitku izvještaja o potrošnji. Mjesečnina se plaća unaprijed i uračunava se za cijeli mjesec, ako je pitomac boravio u zavodu više od 10 dana. Ako je boravio samo 10 dana ili manje, računaće se po danu 20 odnosno 10 dinara. Pitomci za koje ne bude mjesečnina uredno plaćana, otpustiće se.

9) U ime školarine plaćaju konviktorci godišnje 500 dinara, a sjemeništarci 300 dinara. Školarina se plaća pri upisu. Prilikom upisa plaća svaki učenik još 02.50 dinara za taksene marke i 20 dinara u Fond za zdravstvenu zaštitu učenika.

10) Pitomci primljeni u Kolegij plaćaju za temeljiti liječnički pregled 30 dinara. Troškove za liječnika i obične lijekove za vrijeme školske godine snosi zavod.

11) Prigodom dolaska pitomaca u zavod ima se položiti za svakog konviktorca 1500 dinara, a za svakog sjemeništarca 1000 dinara. Na kraju mjeseca septembra dobiće roditelji odnosno skrbnici pitomaca obračun o tome položenom novcu (mjesečnina za septembar, školarina i ostale takse, školske knjige i druge školske potrepštine).

12) Svaki pitomac treba da ima: jedno odijelo (plave boje) za blagdan i jedno odijelo za svaki dan, zimski kaput, dva para cipela, jedan par papuča, četiri para nutarnjeg rublja, dvije noćne košulje ili pidžamu, dvanaest rupčića, tri ubrusa, šest ručnika, šest para čarapa, četke za cipele i odijelo, četiri ponjave (plahte), dva jastuka, četiri jastučnice i dva pokrivača (jedan lakši, a drugi teži gunj).

13) Sve rublje pitomaca treba da bude označeno zavodskim **brojem** koji se primljenom pitomcu odredi i javi. Svaki je pitomac dužan da se sam brine za svoje stvari i da odmah obavijesti upravu zavoda čim opazi nestanak kojega svog predmeta. Pri odlasku iz zavoda ima svaki pitomac sam da pokupi i spakuje svoje stvari. Za stvari pitomaca nakon njihovog odlaska iz zavoda uprava zavoda ne odgovara.

14) Pitomci koji se ne kane vratiti buduće šk. god. imadu najkasnije do 1 augusta o tome izvijestiti upravu kolegija. U protivnom slučaju platiće zbog rezerviranja mjesta 200 dinara.

15) Roditelji odnosno đaci neka ne kupuju knjiga dok uprava zavoda ne oglasi koje knjige valja za buduću šk. godinu nabaviti.

16) Pitomcima je najstrože zabranjeno pušenje, nabavljanje i čitanje novina, časopisa i knjiga koje uprava zavoda ne odobri, donošenje ili posjedovanje drugih fotografija osim svoje vlastite, dopisivanje i izlaženje u grad bez znanja poglavara. Novac i listovne marke pitomaca čuva uprava zavoda.

17) Pitomci pišu roditeljima redovno svakog mjeseca kad šalju izvještaj o svojoj mjesečnoj potrošnji.

18) Posjećivanje pitomaca dopušteno je samo u vrijeme kad nema obuke. Najzgodnije vrijeme za posjet pitomaca jest u nedjelje i blagdane.

19) Zabranjeno je pitomcima slati ili donositi jestvine, osim o Božiću i Uskrsu. Uprava pridržaje sebi pravo da prema uviđavnosti razdijeli jestvine i među druge pitomce.

20) Svako oštećivanje zavodskog namještaja i zgrade dužni su namiriti roditelji pitomaca.

4. OTVORENJE NOVE ŽUPE POVJERENE FRANJEVCIMA U BJELOVARU 1980. GODINE

Bjelovar, grad između dva pritoka Česme, Bjelovacke i Plavnice, danas ima oko 24 000 stanovnika. Prvi pisani spomen o Bjelovaru postoji iz 1420. kao spomen o selu u kojem se održavaju sajmovi. Isusovac Stjepan Glavač obilježio je Bjelovar na svojoj karti Hrvatske 1673. kao selo Belovac. Tek 1756. započinje izgradnja suvremenog Bjelovara. Gradnja je započeta na inicijativu generala Filipa Becka, a na odredbu carice Marije Terezije. Doskora se gradi i crkva sv. Terezije Avilske sa samostanom pijarista. Crkva je sagrađena 1767. godine. Od tada započinje raditi i župa. Prije toga Bjelovar je spadao pod župu Kapela.

S vremenom se Bjelovar razvija u grad koji postaje regionalni centar lonjsko-ilovske zavale i bilogorske Podravine.

S razvitkom grada i župe, razvijale su se i širile i vjerske potrebe. Osjećala se potreba još kojeg crkvenog objekta u Bjelovaru. Dr. Rudolf Vimer, ugledni zagrebački kanonik, profesor i rektor Sveučilišta pisac populrnih biblijskih knjiga, rođeni Bjelovarčanin, (Sl. 171.) ostavio je našoj Provinciji oporučno izvjesnu svotu novaca da se s time započne gradnja crkve i franjevačkog samostana u Bjelovaru. Doista je kroz nekoliko godina sagrađena crkva i uz nju maleni samostan. Posveta je obavljena 1937. godine. Franjevci su po svjedočanstvu evanđeoskog života bili lijepo primljeni od ljudi. Po potrebi uključivali su se u pastoralni rad župe. Sami pak su bili uvijek na usluzi vjernicima u svojoj crkvi. Naročito su razvijali apostolat bolesnika, jer se samostan nalazi uz samu bolnicu. Godine 1962. na privremenu upravu preuzeli su susjednu župu, rasprostranjenu, Kapelu. Kroz nekoliko godina vođenja ne samo da su obnovili crkvu, koja je za vrijeme rata teško stradala, nego su obnovili i cijelu župu.

Sl. 171. Dr. Rudolf Vimewr (1863.—1933.) rođeni Bjelovarčanin, profesor Sv. Pisma na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, doveo je u svoj grad franjevce

U međuvremenu broj vjernika župe Bjelovar sa gradom i 12 filijala popeo se je na 25 000. Bilo je očito da samo jedna župa ne može efikasno zadovoljiti svim potrebama ovako velikog broja vjernika. Zato je sadašnji bjelovarski župnik, vlč. Ivica Došlin, počeo razmišljati kako bi se taj problem riješio. Predložio je Nadbiskupu u Svećeničkom vijeću da se od sadašnje jedne župe osnuju još dvije nove. Nakon pomnih analiza i dogovora prijedlog je prihvaćen. Jedna od tih župa, koja obuhvaća sjeveroistočni dio grada, ponuđena je franjevcima. Uprava Provincije prihvaća prijedlog i tako je donešen dekret o osnutku župe Bl. Leopolda Mandića, koja je povjerena nama franjevcima. (Nadbiskupski duhovni stol Zagreb, broj 1466/1980). Sjedište župe je u našoj crkvi sv. Antuna Padovanskog i u samostanu. Kada se pojavi mogućnost izgradio bi se još jedan pastoralni centar.

Na Malu Gospu, 8. rujna ove godine, župa je javno i svečano proglašena. U crkvu je stavljena i slika bl. Leopolda Mandića, što ju je naslikao naš o. Leon Lovrenčić. Proslava otvorenja izvršena je pod glavnom misom u 10 sati. U koncelebraciji su sudjelovali: preč. g. Pero Kaličanec, župnik iz Šandrovca i dekan bjelovarskog dekanata; vlč. Ivica Došlin, župnik bjelovarski; o. Stanko Banić, župnik nove župe; dr Stjepan Kožul, tajnik Zagrebačke nadbiskupije; o. Gordan Propadalo, predstojnik bjelovarskog samostana. Pred prepunom crkvom sv. Misu je predvodio vlč. Ivica Došlin, a propovijedao je o. Stanko Banić. Iza propovijedi župnik Ivica Došlin iznio je vjernicima kratak historijat bjelovarske župe. Rastumačio je kako je osnivanje novih župa: Bjelovar II — u sjeveroistočnom dijelu grada i Bjelovar III — u jugozapadnom dijelu, bilo nužno. Praksa osnivanja novih zajednica uslijed brojčanog porasta primjenjivana je već u apostolska vremena. Isto je bilo i u kasnijoj povijesti Crkve. Tako se je u 18. stoljeću i sam Bjelovar odijelio od župe Kapela. Zatim je prisutnom narodu predstavio župnika nove župe o. Stanka Banića i kapelane o. Gordana i o. Ivana. Nakon toga, dekan preč. g. Pero Kaličanec, pročitao je dekret o osnivanju župe, što su vjernici popratili spontanim radosnim pljeskom. U ime Nadbiskupije

Na temelju opravdane molbe i prijedloga

OVIM PROGLASUJEM ZAŠTITNIKOM /titularom/ ŽUPE BJELOVAR III SVETOGA ANTUNA PADOVANSKOG

Samostansku crkvu Sv. Antuna Padovanskog proglasujem župnom crkvom ove župe.

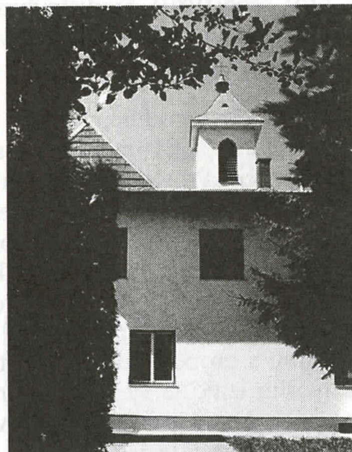
Dosadašnji titular »Sv. Leopold Mandić« imat će svoje dostojno mjesto u novom pastoralnom centru kao i u pokrajnjoj kapeli župne crkve.

Neka Gospodin po zagovoru Sv. Antuna Padovanskog i Sv. Leopolda Mandića prati pastoralni rad u ovoj novoj župi.

Nadbiskup:

M.P. + Franjo Kard. Kuharić

Sl. 172. Odgovor zagrebačkog nadbiskupa i kardinala dr. Franje Kuharića na molbu p. Stanka Banića, eksprovincijala, župnika i gvardijana od 3. svibnja 1985. da se zaštitnikom župe Bjelovar III proglasi sv. Antun Padovanski. Na iznesenu molbu Nadbiskupski Duhovni Stol, pod brojem 876/85, od 5. lipnja 1985, kardinal Kuharić potpisao je ovaj dekret koji glasi kako je navedeno (usp. CVEKAN Paškal, Bjelovar i Franjevci, Bjelovar 1986, str. 117)

Sl. 173. Novi samostanski trakt u Bjelovaru izgrađen u vrijeme kad je poglavar bio o. Stanko Banić

riječ je uzeo dr Stjepan Kožul i izručivši pozdrave nadbiskupa dra Franje Kuharića, poželio je novoj župi sretan početak. Dr Kožul je tada izrekao prigodnu molitvu vjernika.

Nakon svete Mise, u novouređenom župnom uredu sastavljen je zapisnik. Zapisnik je sastavio dr Kožul a potpisali su ga prisutni: zapisničar, dekan, župnici i kapelani.

Uslijedio je bratski ručak kojemu se je pridružio i vlč. Slavko Pavlović, bjelovarski kapelan. Prigodne govore održali su o. Gordan i o. Stanko. Izražena je radost i želja da se započeto sretno nastavi. O. Stanko je naglasio kako se namjerno nije htjelo ići na prevelike vanjske manifestacije, jer Božja djela obično niču u tišini.

Radost s bjelovarskom braćom podijelila su i braća iz Varaždina: o. Ferdo poslao je brzojavnu čestitku, a drugi dan je došao sa o. Polikarpom osobno čestitati. Naknadno je došao čestitati i vlč. Ante Vlahović, župnik iz Kapele, koji je bio spriječen i nije mogao sudjelovati u proslavi otvorenja župe.

(*Obavijesti Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda,* XXXIII/1980, br. 5, str. 235—236)

O daljnjoj povijesti franjevačke župe u Bjelovaru, kojoj je promijenjen titul u župu sv. Antuna Padovanskoga, vidi u knjizi o. Paškala Cvekana, Bjelovar i Franjevci, Bjelovar, 1986.

IX. CRKVENI ARHIVI

1. CRKVENI ARHIVI ODJECI KRISTOVA PROLAZA KROZ OVAJ SVIJET

Kad je u rujnu 1965. godine u Orvietu održan Peti kongres crkvenih arhivista, tadašnji je papa Pavao VI. upozorio sudionike kongresa na važnost crkvenih arhiva ovim riječima:

»Povijesna je kultura potrebna. Ona proizlazi iz duha, iz karaktera, iz nužde samoga katoličkog života koji posjeduje tradiciju, koji je dosljedan i kroz stoljeća razvija stanoviti plan i, gotovo bi se reklo — misterij. Krist je onaj koji djeluje u vremenu. On piše svoju povijest tako da su naši *komadi papira* samo odjeci i tragovi toga prolaska Crkve, toga Isusova prolaska kroz svijet. Ako imamo osjećaj i poštovanje prema tim papirima, dokumentima, arhivima, to znači da štujemo Krista u njima, da posjedujemo smisao Crkve, da predajemo samima sebi, da predajemo pokoljenju koje će doći povijest Gospodinova prolaska kroz svijet.«

Iz ovih se Papinih riječi jasno razabire misao da svatko tko vjeruje u Kristovu prisutnost u Crkvi, ozbiljno shvaća tu prisutnost u svakome vremenu i prostoru povijesti Katoličke Crkve.

Pokušajmo na početku malo pojasniti pojam povijesti Katoličke Crkve. Drugi Vatikanski sabor u Dogmatskoj konstituciji o Crkvi »Lumen gentium«, br. 48 uči da je Crkva »Kristov sakrament spasenja«, tj. znak i sredstvo najdublje povezanosti s Bogom i jedinstva cijeloga ljudskog roda. Kao nužna institucija spasenja — Crkva, jer je oblikovana u ljudskom društvu, ima i svoju zemaljsku povijest. Ta je povijest kao i povijest drugih institucija isprepletena događajima i zbivanjima koji su se događali u ovome ljudskom vremenu i prostoru. Ti su događaji obilježeni i obilježavani na različite načine kako bi budućim pokoljenjima postali predmetom povijesti. Tako iz tih zabilješki doznajemo za širenje i rast Crkve na sveopćem i lokalnom planu. Iz zabilježenih događaja znademo za povijest crkvenoga ustrojstva, upoznajemo život naroda Božjega, doznajemo za znamenite crkvene osobe, za povijest mučeništva i svetosti.

No, budući da pojam Crkve kao sakramenta sadrži u sebi i ljudsku komponentu, iz zabilježenih dokumenata doznajemo i za ona vremena kad je u Crkvi prevladao ljudski elemenat izražen u moralnoj bijedi i sukobima. Ne trebamo se nad tim čuditi i sablažnjavati.

Ta Crkva je upravo ustanovljena zato da naviješta palome čovječanstvu Radosnu vijest — Evanđelje. Zato nam dokumenti iz crkvenih arhiva pokazuju da je tamo gdje se činilo da je ljudska slabost imala nad-

moć, nadjačalo ono božansko u Crkvi. Stoga ponovno možemo ustvrditi da je povijest Crkve sveta, jer njome prolazi sam Krist Gospodin i on je posvećuje. (Sl. 174.)

Sl. 174. Tradicionalni pečat Tajnoga Vatikanskog arhiva

Crkva ima kao osnovni zadatak širenje Radosne vijesti među ljudima. Zato je razumljivo da je povijest Crkve uklopljena na neki način u sveopću ljudsku povijest. Crkvena povijest dijelom određuje i pokazuje potomstvu način života jednoga naroda u svim manifestacijama njegova života: znanosti, književnosti, umjetnosti, ekonomije, politike.

Zato kad se razmišlja o crkvenim arhivima, o svemu tome treba voditi računa. Jer crkveni arhivi čuvaju i prenose i tu povijest makar samo fragmentarno i rasuto.

Na arhive se katkada gleda samo s poštovanjem, ali u mnogima se javlja primisao o njihovoj nedostižnosti i nepristupačnosti. Previše često se pri pomisli na arhive javljaju loše asocijacije, kao da se tu radi samo o hrpi prašnjavog i požutjelog papira koji zapravo nema nikakve svrhe. Takav je stav prema arhivima posve nepravedan. Jer, arhivi su skriveni poslužnici, šutljivi, ali uvijek raspoloživi i vjerni da posluže u traganju za povijesnom istinom. I u tom su smislu oni zaista živi i životni. Samo ih se ponovno mora otkrivati, sređivati i dati im pravu vrijednost. (Sl. 175.)

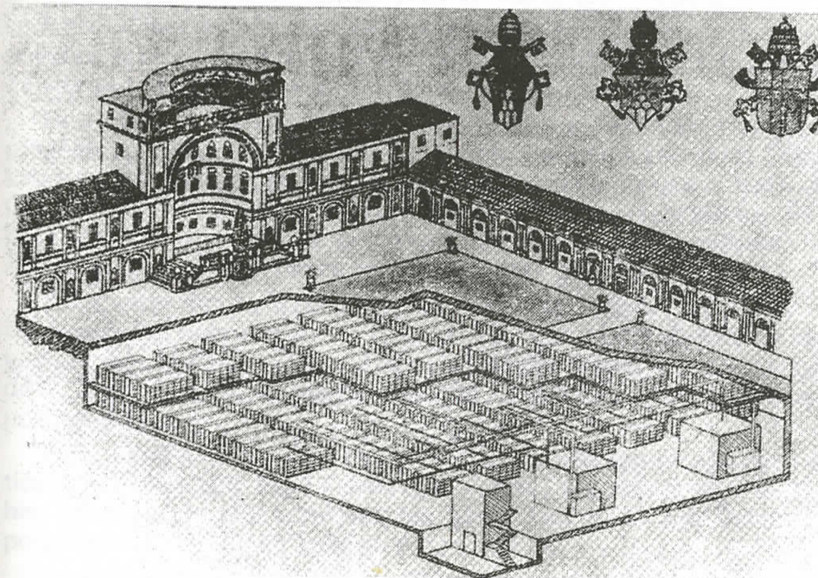
Sređujući i čuvajući naše crkvene arhive, ne samo da se odužujemo prošlosti nego ujedno vršimo svoju dužnost pred budućnošću. O nama ovisi hoće li buduća pokoljenja znati za prolaz Kristov koji se zbiva i u ovo naše današnje vrijeme.

Zato smijemo ustvrditi da i rad po našim arhivima ulazi u pastoralni i apostolski rad. Nema nikakve sumnje da crkveni arhivi imaju svoju ulogu i zadaću koja je vrlo važna.

Recimo na kraju još jednom: crkveni arhivi trebaju onima koji dolaze poslije nas prenijeti povijest plodnoga Kristova prolaska, slijediti životne

Sl. 175. Tajni Vatikanski arhiv (Iz knjige: »Il Vaticano e Roma Cristiana«, Libreria Editrice Vaticana 1975.)

Sl. 176. Novi dio Tajnog Vatikanskog arhiva (sagrađen ispod zemlje)

poticaje, istaknuti smjerokaze, ukazati na ciljeve, izražavajući tako u neprekinutom nizu događaja nadnaravnu stvarnost Crkve koja je »sveopći sakramenat spasenja i koja ujedno otkriva i ostvaruje misterij Božje ljubavi prema čovjeku« (GS 45).

(*Brat Franjo — list franjevačkih zajednica,* XI/1988, br. 4, str. 16—17)

2. ZAUZIMANJE SVETE STOLICE ZA CRKVENE ARHIVE I UNAPREĐIVANJE CRKVENE ARHIVISTIKE

Kratki povijesni pregled

Arhivi u kršćanskoj Antici

Još u apostolskim vremenima pokazala se potreba za čuvanjem svjedočanstava o djelovanju Crkve u širenju Radosne vijesti. Očito da za to nije bila dostatna samo usmena predaja. Zajednica vjernika sa svojim biskupima, prezbiterima i đakonima, brižno su čuvali Sveto pismo, ali su se životu zajednice pridruživali i drugi spisi koji su služili za izgradnju kršćanske zajednice. jedan od najstarijih autentičnih spisa, sačuvan u prakršćanskoj zajednici, jest dokumenat koji govori o mučeništvu sv. Polikarpa, biskupa iz Smirne (mučen je oko 115. god.).

Nasljednici svetoga Petra apostola, rimski pape, naročito su brižljivo sakupljali i čuvali izvještaje i svjedočanstva o mučenicima, zaključke pojedinih sabora i spise koji su se odnosili na njihovu učiteljsku, upravu i dobrotvornu aktivnost. Posebice se spominju sv. Klement I. (90/92 — 101?) treći nasljednik sv. Petra i papa sv. Anter (235.—236.).

I tzv. »Liber pontificalis« (zbirka biografija papa) pripovijeda da su pojedini pape od kraja 1. do 3. st. zaduživali bilježnike — sub đakone da vjerno prikupljaju »gestas martyrum« (djela mučenika).

Budući da je do početka 4. st. Crkva bila gotovo stalno izlagana progonima, nije se moglo razmišljati o strogo uređenoj aktivnosti Crkve kakva nastaje nakon progona. Zato i »otac crkvene povijesti« Euzebije Cezarejski († 339.), kad piše svoju »Crkvenu povijest« (u prvotnom obliku u sedam knjiga«, piše je na temelju sačuvanih spisa, ali i svjedoči da su mnogi crkveni spisi bili za vrijeme progona uništeni.

Konstantinovim »Milanskim programom tolerancije« (313.) Crkvi je bio omogućen slobodan život i razvitak. Car Konstantin darovao je iste godine papi Miltijadu (310.—314.) Lateransku palaču u Rimu za sjedište. Sada se, naravno, moglo pristupiti i organiziranijem sakupljanju povijesnih spisa.

Papa Julije I. (314.—352.) naredio je da se prikupe svi spisi koji se tiču darovnice Crkvi. Papa Damaz (367.—384.) osnovao je papinski arhiv, prema najnovijim istraživanjima pored Lateranske bazilike (a ne pored bazilike sv. Lovre kako se dosad mislilo).

Spisi su se čuvali u »scrinium« ili »chartarium Romanae Ecclesiae«. O tome izvještava sv. Jeronim (347. ? — 419/420.) pišući u prvoj polovici

5. st. protiv Rufina iz Akvileje. Također imamo i svjedočanstva u pismima pape Inocenta I. (402.—417.). Uz Lateran, pape su značajnije spise čuvale i na drugim sigurnim mjestima. Npr. kod oltara Konfesije u bazilici sv. Petra u Vatikanu. Ovdje su se čuvale »ispovijesti vjere« (professiones fidei) biskupa. Zatim u »chartularium«-u kod Titova slavoluka na obroncima Palatina.

U organizaciji arhiva Crkva se povela za uređenjem po uzoru na arhive u Rimskom imperiju. Već su, naime, stari Rimljani spise iz državnih ureda i organizacija te privatnih institucija čuvali u arhivima kao potvrdu vlastitoga prava i aktivnosti.

Zanimljivo je spomenuti da se i kršćanski pisac Tertulijan (mnogo poslije 220.) poziva na spise pohranjene u Rimskim arhivima u vezi s popisom stanovništva cara Augusta, da bi dokazao neospornu povijesnost Kristova rođenja.

Kroz Srednji Vijek

Prije spomenuti spis »Liber pontificalis« navodi priličan broj dokumenata koji su u vremenu od pape Celestina I. (423.—432.) do Nikole I. (858.—867.) bili pohranjeni u rimskim crkvenim arhivima. Crkveni arhivi vremenom, uz dokumente strogo religioznog karaktera, prihvaćaju i druge administrativno-upravne dokumente.

Krajem 8. ili početkom 9. st. papinski se arhiv u Rimu sjedinio s papinskom bibliotekom, a njihova je uprava bila povjerena jednome biskupu. Osim crkvenih arhiva u Rimu treba reći da su i pojedine biskupije i samostani posvuda gdje se širila Crkva čuvali u svojim arhivima arhivsko blago. U Srednjem vijeku arhivi se nazivaju: »armarium«, »sacrarium«, »sacristia«, »scrinium«. Ovi nazivi sami po sebi kazuju gdje su se arhivski dokumenti čuvali.

Navale barbarskih naroda na Zapadno rimsko carstvo bile su katastrofalne za crkvene arhive. No vremenom novonadošli narodi s prihvatom kršćanstva uz ostale vrednote naučili su i sami čuvati arhivsko blago. Spomenuta pustošenja bila su uzrokom da je dragocjeni materijal iz papinskih arhiva prije vremena pape Inocenta III. (1198.—1216.) takoreći sasvim izgubljen. S Inocentom III. započelo je sretnije razdoblje za papinske arhive. Od njegova papinstva nadalje započinju redovite serije registara papinskih pisama. On je ujedno započeo s premještanjem papinskoga dvora s Laterana u Vatikan. Na novome mjestu i arhivski je materijal bio bolje pohranjen. Od 13. st. papinski se arhiv nazivao »tesoro del papa e della Chiesa Romana« (blago pape i Rimske Crkve).

Ovo je blago kroz Srednji vijek u više navrata stradalo kad su pape morale ostavljati Rim zbog ratova, a naročito za vrijeme tzv. »Avignonskoga sužanjstva« (1309.—1377.).

Iz Srednjega vijeka nisu poznate neke zajedničke, općecrkvene uredbe o uređenju arhiva. Postoje samo uredbe pojedinih pokrajinskih sabora i biskupskih sinoda iz 14. st. (npr. pokrajinski crkveni sabor u Padovi 1350.).

U 14. st. papa Siksto IV. (1471.—1484.) razdvojio je Vatikansku knjižnicu od arhiva. Utemeljio je Vatikansku knjižnicu, a najvrednije arhivske spise prenio u Anđeosku tvrđavu.

Ovdje spominjemo neke naše hrvatske najvrijednije arhive koji potječu iz Srednjega vijeka (navodimo samo one iz Sjeverozapadne Hrvatske): — Nadbiskupski arhiv u Zagrebu, koji sadrži građu iz 1134. godine i dalje; — Arhiv Prvostolnoga kaptola zagrebačkog — sadrži građu od 1181. godine; — Arhiv Čazmanskoga kaptola u Varaždinu od 1232.

Kroz Novi Vijek: od Tridentskog sabora do apostolske konstitucije »Maxima vigilantia« (1727.)

Naročita briga Svete Stolice za crkvene arhive započinje s Tridentskim saborom (1545.—1563.). Od toga sabora nadalje pape izdaju opće važeće uredbe za uređenje crkvenih arhiva.

Pri svršetku sabora 1563. godine na XXIV. zasjedanju doneseni su propisi prema kojima svaka župa mora imati matične knjige krštenja i vjenčanja. Indirektno se govorilo o arhivima gdje je riječ o upravi biskupije kad je upražnjena biskupska stolica.

Nakon Tridentskog sabora niz papa zauzimalo se za crkvene arhive: Sveti Pijo V. (1566.—1572.) zalaže se u više navrata za uređenje arhiva (npr. breve »Inter omnia« 1566., »Muneris nostri« 1571. . . .)

Siksto V. (1585.—1590.) uveo je 15 kardinalskih kongregacija s time da je svaka dobila svoje područje rada. Ujedno je odredio da svaka treba imati arhiv i kako se oni moraju čuvati (bula »Immensa aeterni Patris« 1587.). Sproveo je također jasnu razliku između crkvenih i civilnih dužnosti u upravi Crkve, a to se očitovalo i u organizaciji arhiva (bula »Non sine maxima« 1587.).

Utemeljitelj modernog centralnog Vatikanskog arhiva bio je papa Pavao V. (1605.—1621.). U svom nastojanju morao se suočiti s mnogim problemima, jer svi uredi Vatikanske kurije nisu bili za centralizaciju arhiva. Ipak je papa, potpomognut kardinalom Bartolom Cesijem, nadvladao sve zapreke i izveo taj pothvat (1606.). Objavio je i pravila za

unutrašnje uređenje Arhiva (breve »Cum nuper« 1612.; isprava »Volendo noi« 1614.). (Sl. 177.)

Sl. 177. Papa Pavao V. (1605.—1621.) utemeljitelj centralnog Vatikanskog arhiva

Njegovim su stopama pošli i drugi pape: Urban VIII. (1623.—1644.), Klement X. (1670.—1676.), Klement XI. (1710.—1721.), Inocent XIII. (1721.—1724.).

U 18. st. naročitu je ulogu posvetio crkvenim arhivima papa Benedikt XIII. (1724.—1730.). Godine 1727. objavio je apostolsku konstituciju »Maxima vigilantia« (Najveća pažnja, brižljivost). Novost je te konstitucije što nalaže da se kroz 6 mjeseci imaju posvuda urediti arhivi i to različitoga tipa: biskupski (u svakom biskupskom sjedištu), kapitularni (u kanoničkim kolegijima), redovnički, zatim — arhivi bratovština, sjemeništa . . . U konstituciji se govori također o crkvenom inventaru, arhivskim ključevima, arhivistima . . .

Papa Benedikt XIV. (1740.—1758.) namjeravao je izdati tiskani katalog rukopisa Vatikanske knjižnice.

(*Brat Franjo — List Franjevačkih zajednica,* XI/1988, br. 5, str. 18—20)

Od otvaranja Tajnoga Vatikanskog arhiva znanstvenoj javnosti (1881) do Crkvenoga zakonika (1918.)

U 19. stoljeću veliku je opasnost nadvladao Tajni Vatikanski arhiv kad je 1810. godine po naredbi Napoleona bio prenesen u Pariz gdje je ostao do 1815. godine.

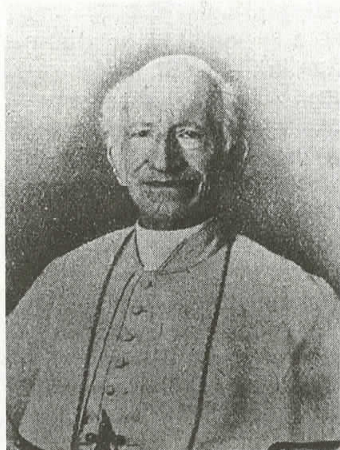
Sve do 19. stoljeća arhivi su imali svrhu služiti manje više za upravno poslovanje. U tom smislu i Tajni (secreto) Vatikanski arhiv ne znači »nedostupan«, nego privatni, tj. samo za vlastite potrebe papinske administracije kao uostalom i svi arhivi koji su pripadali raznim suverenima. Međutim, od 19. stoljeća sve je veće i znanstveno zanimanje za arhive, pa tako i crkvene. To je najbolje uočio papa Leon XIII. (1878.—1903.) kad je godine 1881. otvorio, uz određene mjere opreza, ozbiljnim znanstvenim radnicima Tajni Vatikanski arhiv. (Sl. 178.) Za nas Hrvate vrijedno je i značajno spomenuti da je dr Franji Račkom, kanoniku i prvom predsjedniku JAZU, već i prije toga, u razdoblju od 1857.—1860. godine bilo dozvoljeno istraživati u Tajnom Vatikanskom arhivu.

Sl. 178. Papa Leon XIII: prvi je otvorio Tajni Vatikanski arhiv 1881. godine i to do 1815. godine. Arhiv je otvoren učenjacima svih vjeroispovijesti. Leon XIII. godine je 1884. izjavio: »Nemamo straha pred objavljivanjem dokumenata«. Povjesničar Ludwig von Pastor, inače evangeličke vjeroispovijesti dao je komentar ove papine izjave: »Koji bi svjetovni knez to mogao reći?« (Usp. JEDIN H; »Velika povijest Crkve«, sv. VI/2, Zagreb 1981, str. 305.

Istraživanje mu je odobreno na preporuku biskupa Josipa Juraja Strossmayera i prelata Augustina Theinera. (O »Značenju rada Franje Račkog u rimskim i talijanskim arhivima i bibliotekama za razvoj hrvatske historiografije« pisao je dr Makso Peloza.)

God. 1881. Leon XIII. je otvorio Tajni Vatikanski arhiv i »Vatikansku školu za paleografiju, diplomatiku i arhivistiku«. (Sl. 179.)

Sl. 179. Papa Leon XIII. (1878.—1903.)

I nasljednik Leona XIII, papa sv. Pijo X. (1903.—1914.) ima zasluge za crkvene arhive. Naredio je da se u svakoj biskupiji u Italiji ima osnovati komisarijat za očuvanje povijesnih dokumenata i spomenika.

Za papinstva Benedikta XV. (1914.—1922.) promoviran je 1918. godine Zakonik crkvenoga prava. Od 372—384. kanona Zakonika govori se o crkvenim arhivima (biskupskim, Tajnom Vatikanskom, župskim, samostanskim i drugima).

Od staroga do novog Crkvenog zakonika (1983.)

Poslije Crkvenog zakonika pape daju nadopune glede arhiva. Pijo XI. (1922.—1939.) uputio je biskupima Italije pismo u vezi čuvanja arhivskog blaga.

Pijo XII. (1939.—1958.) je u svojem pontifikatu u više navrata pisao i govorio u prilog očuvanja arhiva. Zalagao se da crkveni arhivi slijede suvremena tehnička dostignuća na području arhivitekonomije. U njegovo je vrijeme 1956. godine osnovano »Društvo crkvenih arhivista«. Društvo je 1958. god. počelo izdavati časopis »Archiva Ecclesiae«. (Sl. 180.)

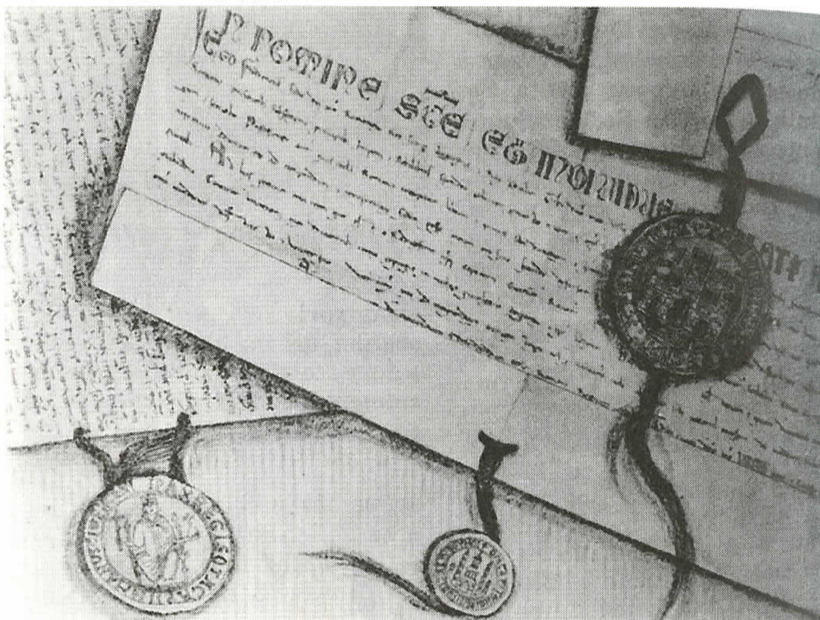

Sl. 180. Ratni pontifikat pape Pija XII. bio je izuzetno težak. Iza njega stoji tadašnji supstitut Montini kasnije papa Pavao VI., nasljednik Ivana XXIII.

Papa Ivan XXIII. (1958.—1963.) je nastavio slijediti zauzimanje za arhive svoga prethodnika. Osim što je opremio tehničkim dostignućima Tajni Vatikanski arhiv, odobrio je »Instrukcije za biskupe ordinarije i redovničke poglavare u Italiji glede uprave arhiva« (tekst na hrvatskom jeziku objavio je dr Josip Buturac u »Bogoslovnoj smotri« 1966., str. 504—506). Pavao VI. (1963.—1978.) je u više navrata govorio o važnosti čuvanja arhiva. God. 1966. kod Tajnog Vatikanskog arhiva izlazi »Enchridium archivorum Ecclesiasticarum«. U vrijeme Pavla VI. započeta je izgradnja novoga dijela Tajnoga Vatikanskog arhiva pod zemljom ispod tzv. »Cortile della Pigna« (Dvorište češera).

Ivan Pavao II. (1978.) je otvorio uz prisutnost doplomatskog kora pri Svetoj Stolici i raznih znanstvenika prostorije spomenutoga novog dijela arhiva. Tako je Tajni Vatikanski arhiv, uz oko 40 (50) kilometara

dužine (tj. kad bi se svi spisi poredali jedan do drugoga), dobio još za oko 50 kilometara novoga prostora (podatak mons. Terza Natalini, arhivist u Tajnom Vat. arhivu). (Sl. 181.)

Sl. 181. Dokumenti Tajnog Vatikansog arhiva sa zlatnim pečatima

Crkveni arhivi prema novom Crkvenom zakoniku

Novi Crkveni zakonik (Codex iuris canonici) koji je stupio na snagu Prve nedjelje Došašća, 27. XI. 1983. godine donosi više kanona u kojima se govori o uređenju i čuvanju crkvenih arhiva.

O biskupskom arhivu govori se u kanonima: 481, paragraf 1, 2, 3; 486, paragraf 1, 2, 3; 488.

O tajnom biskupskom arhivu govori se u kanonima 489—491, te u kanonu 1719.

O pravnoj osobi govori kanon 1306, paragraf 2.

O kolegiju, kanon 173, paragraf 2.

Župskom arhivu posvećen je kanon 535, paragraf 4 i 5.

Kanon 555 određuje upute u vezi s dekanatskim arhivom.

Kanon 1284, paragraf 2 određuje da se dokumenti u vezi s crkvenom imovinom imaju čuvati u župnom arhivu, a ovjerovljeni prijepisi u dijecezantskom arhivu.

Naveli smo ove kanone i paragrafe imajući na umu da Codex nije skup moralnih savjeta niti asketskih opomena za duhovni napredak duše, nego zakonodavno tijelo sastavljeno od zakona, normi i pravila bazičnog karaktera za reguliranje crkvene discipline ovog posebnog ljudskog društva nazvanog Katolička Crkva, u njezinom aspektu zajednice koja je u isto vrijeme ljudska i božanska.

U novom se crkvenom Zakoniku pretpostavlja postojanje dokumentacije, arhiva i arhivara. Odatle zakonodavac i prelazi na izravno postavljanje, na šematski način, različitih tipova ili vrsta postojećih arhiva ili onih arhiva što moraju postojati po crkvenim institucijama (biskupijama, sinodama, župama, crkvama, samostanima itd.), da bi se u nastavku uspostavile opće norme prema kojima će se morati voditi spremišta dokumenata što se izričito spominju.

Neke od tih normi brinu se o ustrojstvu i upravljanju ovih crkvenih arhiva, o prijenosu fondova, a iznad svega o revnosti kojom mora biti čuvana, sređena i održavana arhivska građa.

Nadalje se naznačuju neke od funkcija i glavne dužnosti arhivara, sređivanje arhiva i naročito popisivanje arhivske građe.

Ukratko rečeno, Crkva želi da se sačuva drevna crkvena arhivska dokumentacija. Ujedno jako naglašava važnost da se ne razori i da ne nestane ona građa iz života Crkve što upravo nastaje u najreprezentativnijim javnim ustanovama kao što su: biskupije, provincijalati, župe i samostani.

Ponovno se izražava volja Katoličke Crkve što su je očitovali pape posljednjih vremena, II. Vatikanski Koncil, biskupi i konkretno Biskupske konferencije (vidi npr. »Uredba o crkvenim arhivima«, »Uredba o crkvenim knjižnicama«, »Uredba o crkvenim muzejima i muzejskim zbirkama« u: *Nova et vetera; Revija za filozofsko-teološke i srodne discipline,* Sarajevo, Franjevačka teologija, XXIX (1979) svezak 1, str. 283—294; *Vjesnik Franjevačke provincije sv. Jeronima,* XVI (1974) 1, str. 47—60 itd.) da se stavi u službu društva njezino umjetničko, povijesno i dokumentarno nasljeđe i da se s revnošću sačuva njezino golemo bogatstvo.

(*Brat Franjo — List Franjevačkih zajednica,* XII/1989, br. 1. str. 16—17)

Prilog

Otvaraju se Tajni arhivi prije roka

Tajni vatikanski arhivi u kojima se čuvaju dokumenti pontifikata Pija IX. (od 16. lipnja 1846. do 7. veljače 1878.) otvoreni su po odobrenju Pavla VI. Historičari će se odsada u svojim proučavanjima povijesti toga razdoblja moći koristiti materijalima iz tih arhiva.

Tajni arhivi Pija IX. obuhvaćaju veoma značajno historijsko razdoblje, bogato velikim događajima; revolucionarna gibanja 1848., početak klasne borbe na osnovama marksističke ideologije, Rimska Republika, ujedinjenje Italije, Prva Internacionala, Prvi Vatikanski Koncil, francusko-pruski rat, papinska osuda nekih novih ideologija, svršetak papinske svjetovne vlasti, proglašenje dogme o Bezgrešnom začeću, ukazanja u Lurdu . . .

Prvi je vatikanske tajne arhive otvorio Leon XIII. godine 1880, i to do 1815. Taj je događaj u ono vrijeme snažno odjeknuo jer su vatikanski arhivi dotada bili zapečaćeni kroz stoljeća. Neki su se tada čak i bojali da li Papa postupa razborito. Ali Leon XIII. (koji uopće znači prvo otvaranje Crkve prema suvremenom svijetu) izjavio je sa svojim poznatim smiješkom da je Sveta Crkva toliko velika da se nema bojati ničega, pa ni ljudske bijede u svojoj povijesti. Rekao je to slavnom povjesničaru Ludwigu von Pastoru, dopuštajući mu da prouči stare vatikanske arhive za svoju veliku »Povijest Papâ«.

Međutim su i dosad neki crkveni povjesničari mogli po posebnom dopuštenju dobiti uvid i u dokumente iz kasnih godina. Tako je mons. Maccarone izdao zbirku dokumenata o odnosu Svete Stolice prema nacizmu, a jedna ekipa stručnjaka radi sada na objavljivanju svih vatikanskih dokumenata iz vremena Drugog svjetskog rata. (*Glas Koncila — katolički tjednik*, 1967, br. 1, str. 3)

Sl. 182. Najljepše i najbogatije predstavljanje (potječe iz g. 1468.) jedne od sjednica Svete Rimske Rote, s članovima tribunala raspoređenima uokolo za karakterističnim okruglim stolom i s tekstom molitve »Adsumus« koja se još uvijek moli na početku sjednica Svete Rimske Rote i ostalih dikasterija Svete Stolice. (Archivio Segreto Vaticano, S. R. Rota, Miscellanea 7). — Iz knjige: »Il Vaticano e Roma Cristiana«, Libreria Editrice Vaticana, 1975.

Sl. 183. Pisma engleskih velikaša Papi Klementu VII. kojim žele ishoditi poništenje crkvenog braka Henrika VIII., kralja Engleske (13. srpnja 1530.); s vlastitim potpisima podnositelja molbe i 85 pečata od crkveno pečatnog voska (Archivio Segreto Vaticano, A. A. Arm. I—XVIII., 498 a) — Iz knjige: »Il Vaticano e Roma Cristiana«, Libreria Editrice Vaticana, 1975.

3. SREĐENI CRKVENI ARHIVI POKAZUJU ŽIVOTNOST CRKVE U PROŠLOSTI I SADAŠNJOSTI ZA BUDUĆNOST

Jedan crkveni arhiv postaje arhivom u punom smislu te riječi istom onda kad je sređen. Nije dovoljno imati samo dokumente i reći: To je naš arhiv. Tek kad je arhiv sređen, on je funkcionalan za pastoralni i apostolski rad, za povijesna istraživanja i uopće za kulturni napredak.

U pogledu važnosti crkvenih arhiva te s obzirom na potrebu da se oni organiziraju ili reorganiziraju na bolji način, postoji jedno stanovište koje bi svi trebali prihvatiti i solidno ga se držati. (Sl. 182.)

Budući da je svaki crkveni čovjek potencijalni arhivist, makar to bilo samo u župnom arhivu, u samostanskom arhivu ili u arhivu koje dobrotvorne ili vjerske organizacije, potrebno je da se svi drže osnovnih pravila o ustrojstvu i čuvanju arhiva. To je posao koji ima prvorazrednu važnost. Stoga organiziranje i čuvanje arhiva ulazi u stroge svećeničke dužnosti. Nužno je da se ovakvo uvjerenje stekne, proširi i učini općim. Time će ne samo svi postati osjetljivima za potrebu neposredne i svestrane pripreme onih koji trebaju preuzeti dužnost u nekom arhivu, nego se tome također stvara klima interesa i suradnje oko stvari koje predstavljaju nesumnjiv zajednički probitak.

Svima je poznato da postoje ŽIVI arhivi koji služe redovitom poslovanju i POVIJESNI arhivi kojih su spisi uredno riješeni i pohranjeni na čuvanje. (Sl. 183.)

Suvišno je naglašavati da za uređenje povijesnog arhiva — kojemu se nikada ne smije poremetiti originalni raspored za njegovo čuvanje — postoji potreba priprave koja daje specifičnu osposobljenost. Arhivist će u tom slučaju biti ne samo dobar uređivač i savjestan čuvar nego će biti i pouzdan ukazivač i nadahnuti vodič. Da bi odgovorio tim zahtjevima, arhivist bi prije svega morao imati solidno znanje o arhivu a također i iznad svega voljeti arhiv.

Još nešto treba naglasiti. Što se živog ili tekućeg arhiva tiče ističemo da su se danas umnožile aktivnosti koje se odnose na pastoral, na apostolsku i kulturalnu djelatnost crkvenih organizacija. Zato treba obogatiti sve naše arhive, kako dijecezanske, provincijske, župne i samostanske. U njih može i treba ući sav moderni dokumentacioni mterijal. Danas imamo mogućnost da prenesemo generacijama koje dolaze događaje na živ način. Tu šansu treba iskoristiti. To od nas zahtijeva život kojim mi danas živimo, a to će ujedno biti i naš doprinos za povijest, za sutrašnjicu. (Sl. 184.)

Sl. 184. *Predgovor predavanjima, izvještajima i odjecima s I. sastanka crkvenih arhivista što se održavao u Rijeci 2. 6. 1971. godine*

Sl. 185. U »Uredbi o crkvenim arhivima« što ju je u Zagrebu 10. 10. 1973. potpisao zagrebački nadbiskup Franjo Kuharić govori se i o uređenju redovničkih arhiva

Treba dakle povećati broj arhiva. Zato nam trebaju jasne, točne, svima razumljive norme koje mogu svakome pomoći da dobro radi na sređivanju i održavanju arhiva.

Suvišno je naglašavati koja je korist od toga. I više je nego očito što to znači za povijest. Arhivi tako brojnih djela, koji danas pokazuju životnost Crkve, ako su obogaćeni dokumentacionim modernim gradivom, izvanredno će olakšati posao sutrašnjem vrijednom istraživaču. Oni već sada unaprijed pišu povijest, a bit će privlačni kao nikad dosada. Kad steknu obilježje povijesnih arhiva, neće biti mrtvi nego živi arhivi. (Sl. 185.)

Sređivanje samostanskih i župnih arhiva

Crkva je uvijek pomno čuvala svoje dokumente. Nije samo puki slučaj što gotovo svi dokumenti iz ranoga Srednjeg vijeka potječu iz biskupskih odnosno samostanskih središta.

Brojne odredbe Sv. Stolice kroz stoljeća i mnoge upute pojedinih papa o arhivima i arhivističkim problemima dovoljno nam osvjetljuju brigu Crkve za svoje arhive. Očuvanje tolikih dokumenata i njihovo

predočavanje znanstvenicima na proučavanje dokaz je da Crkva služi kulturi i da ima smisla za kulturu i znanost.

Ova konstatacija vrijedi i za naše vrijeme. Da u tome smislu pomognemo u tako važnom poslu, donosimo nekoliko shema prema kojima se mogu urediti samostanski odnosno župni arhivi. Sheme su izradili ponajbolji crkveni stručnjaci za arhive. Donosimo samo sumarni pregled klasifikacija arhivske građe. Detaljnija se uputstva mogu pronaći na citiranim mjestima. Treba istaći i to da su sheme prilagođene našim crkvenim prilikama. (Sl. 186.)

Sl. 186. I u katoličkoj Crkvi u Hrvata vodi se briga oko uređenja crkvenih arhiva. Na slici je dio teksta »Norma za fotomehaničko reproduciranje dokumenata iz crkvenih arhiva« (objavljeno u: »Nova et vetera« (Franjevačka Teologija — Sarajevo), XXIX(1979., svezak 2, str. 362—364.)

I. Shema rasporeda građe samostanskih arhiva

A) P. Montano, u *Archiva Ecclesiae,* 2 (1959.), 106—126.

1. Odnosi sa Svetom Stolicom
2. Odnosi s Biskupskim ordinarijem
3. Odnosi s Generalnom kurijom Reda
4. Odnosi s provincijalatom
5. Odnosi s civilnim vlastima
6. Poglavar samostana
7. Samostanski kapitul
8. Odgovorni za sakristiju

9. Ekonomat samostana
10. Duhovna djelatnost
11. Kulturna djelatnost
12. Materijalna kultura
13. Kapelanije i redovnička djelatnost
14. Franjevački svjetovni red
15. Kuće ovisne o samostanu
16. Arhivistički spisi

B) Simeone della S. Famiglia, u *Archiva Ecclesiae,* 8—9 (1965.—1966.), 119—129.

1. Crkva (vlasti i crkvene osobe)
2. Laici (vlasti i pojedinačne svjetovne osobe)
3. Vlasti i osoblje dotičnoga Reda
4. Kuća (Samostansko osoblje i aktivnosti)

C) Duca-Pandžić, *Archivistica Ecclesiastica,* Città del Vaticano, 1967., 49—50.

1. Odnosi s crkvenim vlastima
2. Odnosi s civilnim vlastima
3. Samostansko osoblje
4. Diskretorij (Kućni savjet od kojega se čuvaju i zapisnici)
5. Kuće ovisne o samostanu
6. Apostolat
7. Franjevački svjetovni red
8. Ekonomska administracija
9. Kronika
10. Razno

II. Shema rasporeda župnih arhiva

A) A. Pesenti, u *Archiva Ecclesiae,* 2 (1959.), 96—98.

1. Zakoni
2. Osoblje
3. Sakramenti
4. Župa

5. Uprava
6. Crkve
7. Bogoslužje. Vjeronauk
8. Bratovštine i kongregacije
9. Razne komisije
10. Redovnici
11. Župske ustanove
12. Župska nadarbina
13. Povijest
14. Pergamene i dragocjeni dokumenti
15. Tajni odjel
16. Strani fondovi (Arhivska građa koja nije u svezi s dotičnom župom, nego je na neki način prispjela ovamo, a ima povijesnu vrijednost)

B) Palestra-Ciceri. *Lineamenti di Archivistica Ecclesiastica,* Milano, 1965., 96—99.

1. Matične knjige
2. Odnos sa ordinarijatom
3. Katolička akcija i ostala župna društva
4. Civilne vlasti
5. Administracija župnih dobara
6. Crkve i ostala sveta mjesta
7. Bogoslužje i ostale crkvene službe
8. Kapelanije
9. Razno
10. Socijalni pastoral
11. Župno osoblje
12. Redovnici
13. Fototeka
14. Službeni vjesnici i bilteni

C) G. Raspini, u *Archiva Ecclesiae,* 8—9 (1965.—1966.), 88—93.

1. Dokumenti u svezi s pastoralom župe
2. Dokumenti u svezi s župnom crkvom
3. Župna dobra
4. Povijesni dio

5. Fototeka
6. Diskoteka
7. Arhiv župnih društava

D) Duca-Pandžić, *Archivistica Ecclesiastica,* Città del Vaticano, 1967, 44—45.

1. Župa
2. Odnosi s biskupom i biskupskom kancelarijom
3. Kult
4. Kanonske knjige
5. Franjevački svjetovni red i ostala društva u župi
6. Apostolat
7. Ekonomska administracija
8. Tajni arhiv

E) V. Kapetanović, *Služba Božja,* (Makarska), 1974., 1, 54—59.

1. Opći povijesni podaci o župi
2. Pastoralna djelatnost (sakramenti i ostali apostolat)
3. Kler
4. Crkve
5. Crkvena dobra i njihova uprava
6. Fototeka
7. Fonoteka
8. Tiskanice
9. Povjerljivi spisi
10. Miscelanea

U ovako sređenim našim crkvenim arhivima preko arhivskih podataka osjeća se jeka vjekova koja nam doziva u svijest da je život čovječanstva, a onda i Crkve, neprekinuti lanac u kojemu otkrivamo uvijek prisutnu ruku providnosti Božje.

Zato se s pravom može reći da iz svojih arhiva Crkva crpi poticaj i program djelovanja, da u njima nalazi obranu u pogibeljima te dobiva novi zamah za svoje odgovorno djelo majke i učiteljice.

(*Brat Franjo — List Franjevačkih zajednica,* XII/1989, br. 2, str. 18—19)

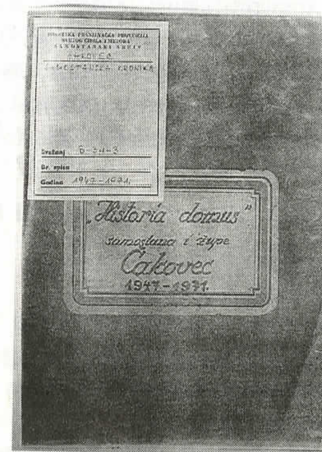
4. O PISANJU NAŠIH SAMOSTANSKIH KRONIKA

Uvodne zabilješke

Na blagdan Presvetog Srca Isusova i na blagdan sv. Antuna Padovanskoga, godine 1947. — ondašnji general Franjevačkog reda Fra Pacifico M. Perantoni izdao je encikliku o preuređenju odnosno preustrojstvu i uređenju knjižnica i arhiva u Franjevačkom redu pod naslovom »Riordinamento e conservazione delle biblioteche e degli archivi dell' Ordine« (u: »Il libro e le biblioteche. Atti del Primo congresso bibliologico francescano internazionale, 20—27 febbraio 1949.«, Romae, vol. I., 1950. pp. 3—28). U toj enciklici general Perantoni govori o važnosti obnavljanja i čuvanju knjižnica i arhiva u našem Redu. Uz povijesni prikaz nastajanja, razvitka, propadanja i ponovnog uspostavljanja knjižnica i arhiva u Redu, General je dao i smjernice za razvitak knjižnica i arhiva u naše vrijeme.

U sklopu samostanskih arhiva spadaju i samostanske kronike. Prema Statutima naše Provincije, čl. 19, 4. »dužnost kroničara i knjižničara . . u bratstvu u pojedinim kućama izabire prvi mjesni kapitul u ovom trogodištu (Usp. također »Obavijesti«, 1990., br. 4. str. 160).

U želji da nam naše kućne povijesti, odnosno kronike ili spomenice budu i nadalje pisane i vođene na što bolji način, želim podsjetiti na elemente koje treba ubilježavati u Kućnu povijest (historija domus). (Sl. 187.)

Sl. 187. »Historia domus« samostana i župe Čakovec 1947.—1971.

Protocollum. spomenica (liber memorabillum), kronika ili kućna povijest — pojašnjenje pojmova

Iako ima sličnosti u sadržaju gore navedenih pojmova, ipak postoje i razlike. Mislim da je na te razlike zgodno ukazao o. Paškal Cvekan u svom izlaganju »Lanošević kroničar«, održan na Znanstvenom skupu u Slavonskom Brodu, 19. i 20. studenoga 1982. godine: »No, riječju protokol — protocollum — zove se ona samostanska knjiga 18. i 19. stoljeća u koju se pišu i bilježe svi događaji i stvari značajni za samostan i za djelovanje samostanaca kao zajednice, a i šire — kao događaji od povijesnog i kulturnog značaja mjesta u kojemu je određena samostanska knjiga zabilježbi zove se protokol ili knjiga zabilježbi samostana (liber constitutionum); jednostavnije — spomenica (Liber memorabilium), to jest knjiga spomena vrijednih događaja.

Za povijesna istraživanja sve knjige samostanskih protokola imaju svoju vrijednost i značenje. Donose i daju mnoge podatke s obzirom na djelatnost samostanske zajednice i crkve koji se istražuju. Vrijedni su to izvori i ne smiju se mimoići u svestranu i objektivnu istraživanju. Istaknuti ipak treba da je od svih samostanskih protokola najvažnija i najznačajnija knjiga povijesnih podataka, protokol zabilježbi spomena vrijednih stvari kronika ili spomenica. A razlog je jednostavan. Namjena te i takve knjige sastoji se u tome, da se redovito, točno, objektivno, bez uljepšavanja i osobnih pogleda službeno određenoga bilježnika, protokolista, bilježe svi značajni događaji izvan samostana — u mjestu gdje je samostan, u pokrajini i svijetu općenito. Protokol ubilježbi određenog samostana ne može se smatrati i nije ljetopis . . .« (»Zbornik radova o Marijanu Lanasoviću«, Osijek 1985, str. 143—144).

Za vrijeme provincijalata o. Mihaela Trohe, 18. veljače 1939. izdan je »Naputak kako se bilježe u kućnu povijest važniji samostanski događaji«. Taj »Naputak« prenosimo u cijelosti i doslovno:

Kućna povijest (Historija domus) ili Kronika

I. Što se bilježi

1. U prvom redu u kućnu povijest treba bilježiti stvari koje su nama vlastite, koje pokazuju duhovni život. To su npr. promjena dnevnoga reda, obnovljene pobožnosti, itd.

2. Nadalje valja uzeti u obzir plodove apostolskoga djelovanja braće da se vidi njihov plodonosan rad: pobožnost u našim crkvama, posjećenost crkve, ispovijedanje i dijeljenje drugih sakramenata, ako je u našoj crkvi bilo koje obraćenje, pučke misije, koje su održali naši svećenici itd. Kod ovih stvari neka se pribilježe po mogućnosti i točni brojčani podaci, značaj kraja i uspjeh.

3. Točno neka se opiše svaka promjena i preuređenje zgrade, oltara, crkve, napose neka se opiše način gradnje da se može kasnije u slučaju rušenja, lakše ustanoviti u čem je bila pogreška. Treba pribilježiti i troškove gradnje ili prepravke. Dakako, kroničar neka ne bude odviše sitničav u upisivanju manjih preuredaba.

4. Kroničar neka budno pazi na napredak knjižnice, osobito ako nabavlja djela da imaju visoku vrijednost.

5. Da se omogući u potrebi sastavljanje povijesti čitave biskupije ili provincije neka se u kućnoj povijesti pribilježe i događaji iz života biskupije odnosno redovničke provincije. To osobito treba učiniti, ako ima vezu s župom ili samostanom. Iz istoga razloga zapisuju se i stvari vrijedne za čitavu crkvu i Red.

6. Kroničar neka nastoji duboko upoznati mjesni religiozni život, jer o tom može biti vrlo različitih sudova. Tu spadaju vjerski sastanci, kongresi, gibanja organizacije, natalitet, otpadi od vjere ili vraćanja, upliv nas svećenika u tim pitanjima.

7. Ako se događaji iz svjetovne povijesti odražavaju u povijesti samostana ili župe (bila to lokalna ili nacionalna povijest) i to treba uzeti u obzir prilikom pisanja kronike.

8. Neka se upišu točno osobne promjene braće svećenika, braće laika, uz točnu naznaku imena, dana dolaska i odlaska.

9. Veći dobročinitelji neka se zapišu u kućnoj povijesti u znak zahvalnosti za sadašnjost i na sjećanje za budućnost.

10. Neka se prati povijest udruženja koja s nama imaju veze, njihov vjerski život, napredak i sl. Posebno neka se bilježe vijesti o radu Trećeg reda.

II. Način bilježenja

1. Prvi je zakon: objektivna istina.

2. Upisivanje neka bude čedno, tako da se previše ne ističe kroničareva osoba. Isto tako treba da kroničar izbjegava laskanje kojoj osobi, ili da nekoga osuđuje.

3. Događaji se moraju bilježiti tako, kako su se dogodili u stvarnosti, a ne kako ih kroničar zamišlja subjektivno.

4. Ako je moguće, neka se u kućnu povijest unesu slike i fotografije, možda i fotografije dokumenata.

5. Da bude istinitost zapisaka sigurna, neka se unesu i razlozi događaja, ako je to kroničaru poznato.

6. Osobito treba paziti da su slova čitljiva, a sa strane na praznom prostoru neka se zapiše godina, možda i mjesec, a preporuča se i natpis, tj. kakva kratka riječ po kojoj se može vidjeti o čemu radi ovaj odlomak.

III. Stil

1. Povijest se bilježi pripovjedalačkim stilom, a ne samo kakvim brojkama i aluzijama.

2. Govor neka bude ozbiljan i kratak.

3. Kroničar neka ne bilježi svoja razmišljanja i umovanja povodom nekog događaja.

4. Neka, napokon, izbjegava šaljive ili nezgodne aluzije, i neka ne odaje svoje ili tuđe međusobne neprijatne odnose, eventualne nesporazume i mimoilaženja u pojedinim pitanjima.

Tehničke pripomene

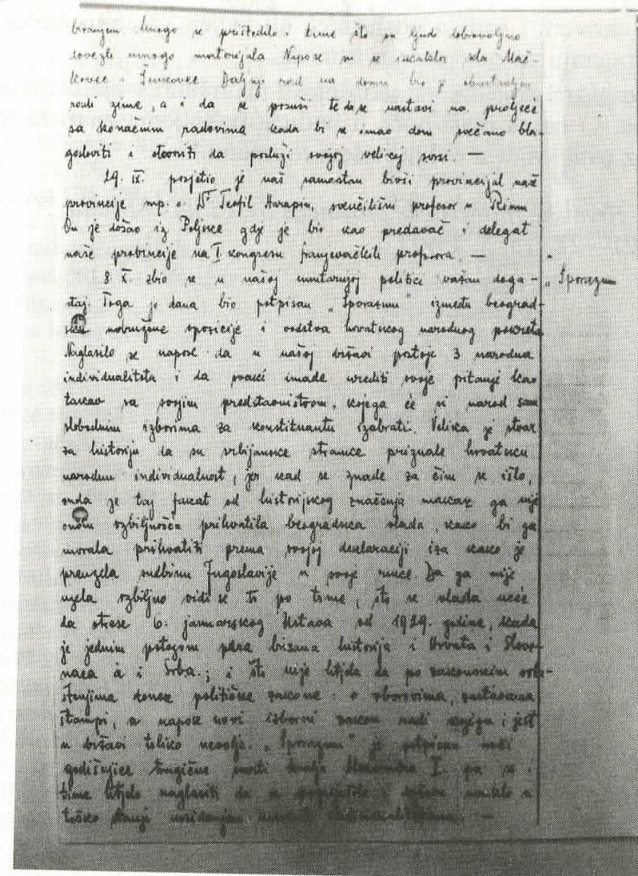
Tehničke pripomene koje dr. Josip Butorac daje u svezi s »Župskim spomenicima« — tzv. »Liber memorabilium« (»Katolički list«, 1941., br. 17, str. 199—201) mogu se dobrim dijelom primijeniti i na naše Kronike:

Knjiga u koju se kućna povijest piše ne smije biti knjiga s prevelikim brojem stranica. Poželjno je da bude te debljine, kako bi se za kojih 25 godina ispisala. To po prilici znači da bi knjiga trebala imati do 250 stranica.

Njezin uvez mora biti solidan. Hrbat neka bude od kože, a ostalo u platnu. Prigodom uveza potrebno je zamoliti knjigovezača da ne uvezuje knjigu odveć kruto nego više slobodno, kako bi se lako mogle unutra staviti pokoje fotografije ili ostali spisi.

Papir mora biti također čvrst i izdržljiv, tako da odolijeva i jesenskom vlažnom zraku i ljetnoj vrućini. Svakako se ne smije uzimati obično tanki papir, već deblji glatki bijeli papir.

Najbolje je ako se Kronika piše tintom, i to jakom crnom tintom, ili tuš-tintom.

[illegible] mnogo se prištedilo, time što su ljudi dobrovoljno dovezli mnogo materijala. Napose su se iskazala sela [illegible] Daljnji rad na domu bio je obustavljen radi zime, a i da se prosuši te da se nastavi na proljeće sa konačnim radovima, kada bi se imao dom svečano blagosloviti i otvoriti da posluži svojoj velikoj svrsi. —

29. IX. posjetio je naš samostan bivši provincijal naše provincije mp. o. Dr Teofil Harapin, sveučilišni profesor u Rimu. On je došao iz Poljske gdje je bio kao predavač i delegat naše provincije na I. kongresu franjevačkih profesora. —

„Sporazum"

8. X. zbio se u našoj unutarnjoj politici važan događaj. Toga je dana bio potpisan „Sporazum" između beogradske udružene opozicije i vodstva hrvatskog narodnog pokreta. Naglasilo se napose da u našoj državi postoje 3 narodna individualiteta i da svaki imade urediti svoje pitanje kao takav sa svojim predstavništvom, koje će si narod sam slobodnim izborima za konstituantu izabrati. Velika je stvar za historiju da su srbijanske stranke priznale hrvatsku narodnu individualnost, jer kad se znade za čim se išlo, onda je taj fakat od historijskog značenja makar ga nije ozbiljnošću prihvatila beogradska vlada, kako bi ga morala prihvatiti prema svojoj deklaraciji iza kako je preuzela sudbinu Jugoslavije u svoje ruke. Da ga nije uzela ozbiljno vidi se to po tome, što se vlada neće da strese 6: januarskog [illegible] od 1929. godine, kada je jednim potezom pera brisana historija i Hrvata i Slovenaca a i Srba.; i što nije htjela da po [illegible] stanjima donese političke zakone: o zborovima, udruženjima, štampi, a napose novi izborni zakon [illegible] i jest u državi tolico nezadovoljstva. „Sporazum" je potpisan uoči godišnjice tragične smrti kralja Aleksandra I. pa se i time htjelo naglasiti [illegible] —

Sl. 188. »Kronika franjevačkog samostana u Čakovcu u vremenu od 1919.—1947.«. Na ovoj stranici o. Rikard Ribić (1909.—1945.) opisuje izgradnju Katoličkog doma u Čakovcu, koja je započela 1937. g., te »Sporazum«, koji je 8. 10. 1937. bio potpisan između vodstva hrvatskog narodnog pokreta i između beogradske udružene opozicije.

»Crkveni su arhivi — odjeci Kristova prolaza kroz ovaj svijet«

To su bile riječi kojima je na važnost crkvenih arhiva upozorio sudionike Petog kongresa crkvenih arhivista u rujnu 1965. g. pok. papa Pavao VI.

Zaista, naši arhivi, i dosljedno Kućne povijesti odnosno Kronike u tim arhivima nisu samo hrpe požutjelog i prašnjavog papira. Kronike, ako su pisane po propisanim načelima, djeluju nam uz ostalu arhivsku

građu kao skriveni i šutljivi poslužnici, ali uvijek spremni da nam pomognu u traganju za povijesnom istinom.

Marljivo pišući događaje iz sadašnjosti mi vršimo svoju dužnost pred budućnošću. O nama ovisi hoće li buduća pokoljenja znati za Kristov prolaz kroz ovaj svijet u ovom našem vremenu.

(*Obavijesti Hrvatske franjevačke provincije Sv. Ćirila i Metoda,* XLV/1992, br. 1, str. 21—22 (15. 3. 1992)

KAZALO OSOBA

KAZALO MJESTA

BILJEŠKA O AUTORU

Ivan Damiš rođen je 8. svibnja 1953. u Mačkovcu kod Čakovca. Osnovnu školu završio je 1968. g., a gimnaziju 1974., s time da je u međuvremenu završio novicijat 1970/71. i odslužio vojni rok (15 mjeseci).

Za svećenika je zaređen 1980. godine u Zagrebu. Iste je godine diplomirao a 1982. magistrirao na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. Doktorirao je 1988. na Papinskom Sveučilištu »Urbaniana« u Rimu.

Djelovao je u Bjelovaru[1], Zagrebu[2], Rimu[3], Slavonskom Brodu[4] i Samoboru[5].

Od g. 1988. predaje na Katehetskom institutu pri Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu.

Raznovrsnost niže navedenih zaduženja i službi svakako je utjecala na ozračje i nastajanje autorovih bilo znanstvenih bilo publicističkih radova.

Zasebno je izdao ove radove:

— Za Franjinim duhom. (Biografije poznatijih franjevaca iz sjeverne Hrvatske), Samobor 1972. (ciklostilom).

---

1) U Bjelovaru (1980/1981.) vrši slijedeće dužnosti: kapelan, vjeroučitelj, vođa ministranata, kroničar, knjižničar, student crkvene povijesti.

2) U Zagrebu (1981.—1983.) je zadužen ovim zaduženjima: prefekt (odgojitelj) sjemeništaraca, vjeroučitelj, knjižničar, student crkvene povijesti.

3) U Rimu (1983.—1985.) radi kao asistent u Arhivu Generalne kurije Franjevačkog reda, i sprema doktorsku disertaciju (1985.—1988.).

4) U Slavonskom Brodu (1988.—1990.) dodijeljene su mu ove službe: vikar, provincijski arhivar, vjeroučitelj, dušobrižnik bolesnika, vođa ministranata, ispovjednik, knjižničar. Iz samostana u Slavonskom Brodu tijekom ak. g. 1989/90. putuje na Visoku bogoslovnu školu u Đakovu, gdje predaje predmet »Historia Ecclesiae nationalis XX saeculi«.

5) Godine 1990. u Samoboru vrši ova zaduženja: provincijski arhivar, provincijski promicatelj pastorala zvanja, magister postulanata (početnici za život u Franjevačkom redu u starijoj dobi), asistent Franjevačkog svjetovnog reda, vođa ministranata.

Od šk. god. 1991/1992. vrši i dužnost vjeroučitelja na:

— samoborskoj Gimnaziji »A. G. Matoš« (od 1991/92. — 1992/93.);

— srednjoj Ekonomskoj školi (1991/92. — 1994/95.);

— Obrtničkoj i industrijskoj školi za strojarstvo i elektrotehniku (1991/92. — 1994/95.).

Uz predavanja na Katehetskom institutu u Zagrebu, od godine 1993. obnaša ove službe: provincijski arhivar, magister postulanata, vjeroučitelj u srednjim školama, vođa ministranata, duhovnik časnih sestara u njihovom samostanu u Samoboru.

— Bibliografija radova franjevaca Hrvatske provincije sv. Ćirila i Metoda 1945—1975., Rijeka — Trsat, 1975.

— »La dimensione di cattolicità« nelle ricerche di storia ecclesiastica degli Slavi Meridionali di Eusebio Fermendžin. Dissertatio ad Lauream in s. Theologia. (Estratto), Čakovec 1988.

— O Bogu i čovjeku. Kateheze za studente i odrasle. (Izdano u fotokopiji), Zagreb 1994.

— Iz prošlosti župe Čakovec, Zagreb, Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima (sv. Ćirila i Metoda), Zagreb 1994.

— Ulomci za povijest Katoličke Crkve u Hrvata, Zagreb, Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima (sv. Ćirila i Metoda), Zagreb 1995.